

JORNADES D'ESTUDIS LOCALS

XI JORNADES
D'ESTUDIS LOCALS

JORNADES
D'ESTUDIS LOCALS

Ajuntament d'Inca
Àrea de Cultura i Educació

Comissió Científica:

Santiago Cortès Forteza
Gabriel Pieras Salom
Bartomeu Martínez Oliver
Francesca Tugores Truyol

Ajuntament d'Inca
Àrea de Cultura i Educació

Govern de les Illes Balears

Conselleria d'Educació i Cultura
Direcció General d'Innovació i de Formació del Professorat

Consell de Mallorca

■ Departament de Cultura i Patrimoni

Centre
de Professorat
Inca

Edició: Ajuntament d'Inca

Assessorament lingüístic: Servei Municipal de Normalització Lingüística de l'Ajuntament d'Inca

Disseny i maquetació: dcp3.es

Realització i impressió: Gràfiques Mallorca

Dipòsit Legal: PM-0446-2011

L'Ajuntament d'Inca no es responsabilitza dels continguts de les comunicacions, els quals corresponen als autors respectius.

XI JORNADES D'ESTUDIS LOCALS

Inca, 26 i 27 de novembre de 2010

ÍNDEX

- 9 **Presentació**
- 11 **Educació i modernitat a Inca: un recorregut per algunes de les principals iniciatives (1800-1939)**
Pere Fullana Puigserver
- 23 **El guitarrer Jaume Villalonga**
Antoni Mir Marquès i Joan Parets Serra
- 27 **Els germans Oliver**
Antoni Mir Marquès i Joan Parets Serra
- 33 **Bartomeu Oliver. Ressenya de l'obra composta a la ciutat d'Inca**
Antoni Mir Marquès i Irina Capriles
- 53 **Miquel Aguiló i Serra, una vida, una passió: l'Harpa d'Inca**
Antoni Rodríguez Mir
- 59 **Elements de la tradició medieval en les visions del purgatori a la *Vida de sor Clara Andreu* de Josep Barberí**
Gabriel Ensenyat Pujol
- 71 **Cartes de Miquel Duran a Maria Antònia Salvà (1929-1942)**
Francesc Lladó Rotger
- 85 **Cartes de Maria Antònia Salvà a Miquel Duran (1928-1941)**
Francesc Lladó Rotger
- 99 ***El Colegial*. El butlletí del Col·legi Beat Ramon Llull d'Inca des de 1927 a 1952**
Gabriel Pieras Salom
- 121 **Tirasset: escola i mestres, 1932-1969**
Jaume Serra i Barceló, Joan Carbonell Matas i Antoni Aulí Ginard
- 133 **Els jaciments arqueològics d'Inca**
Àngela Beltran Cortès
- 139 **Patrimoni moble de l'església de Santa Magdalena**
Carme Colom Arenas i Santiago Cortès Forteza

- 155 **Dos claustres barrocs a Inca. Sant Francesc i Sant Domingo. Notes historicoartístiques**
Guillem Alexandre Reus Planells
- 171 **Arquitectura tradicional a Inca: cases senyoriales i cellers**
Ana M. Escobar Sánchez
- 185 **Bartomeu Payeras Tortella, pintor i fotògraf**
Blanca Margarita Buades Garcia
- 201 **Jaume Ferrà Cifre. Un artista genial**
Catalina Ferrà Cantera i Pere Fiol i Tornila
- 211 **Els delmes de la vila d’Inca (1409-1417)**
Maria del Camí Dols Martorell
- 215 **Un llibre d’albarans d’Inca**
Pep Barceló Adrover
- 241 **Inquisitio feta al rector d’Inca Mn. Nadal Guasp (1628)**
Pere Fiol i Tornila
- 267 **El Servei d’Extensió Agrària a Inca. 1972-1984**
Llorenç Payeras Capellà i Antònia Llobera Torrens
- 273 **La presència d’Inca i els inquers a Internet**
Maria Magdalena Payeras Capellà i Julià Ferrà Frau
- 291 **L’atur a Inca (2005-2010)**
Miquel Pieras Villalonga

PRESENTACIÓ

Començaré aquestes senzilles línies emprant les mateixes o gairebé les mateixes paraules del volum que presentarem el passat any. Traslladava llavors per escrit que “serem el que vulguem ser si aprenem a mirar-nos sense pors i valentia. Ho farem bé si giram la vista enrere, però sense perdre de vista el futur que tenim al davant”.

Supòs que són paraules molt sumptuoses i bones de pronunciar, però, com quasi tot en aquesta vida, difícils de traslladar a la realitat.

Sempre he defensat el paper crucial que tenen els ajuntaments en la vida quotidiana dels ciutadans en tots els seus aspectes. He defensat també que els ajuntaments hem de ser dinamitzadors de les inquietuds culturals i socials de la ciutadania.

Després de quasi setze anys de vida política municipal pens sincerament que els consistoris en general feim una tasca fonamental en aspectes on la societat necessita una empenta. En altres casos, en canvi, la societat ens supera i no podem fer més que anar una passa per darrere de les iniciatives, però ser-hi quan ens necessiten.

Tal vegada les Jornades d'Estudis Locals d'Inca siguin un exemple extraordinari de com pot la iniciativa pública arribar a incentivar l'àmbit cultural de la societat. També són un exemple extraordinari de com aquesta societat s'implica de valent i enriqueix encara més aquesta iniciativa.

Parlar de les Jornades d'Estudis Locals no tendria sentit si no parlàssim dels investigadors, tant vocacionals com professionals. Ells són els que donen contingut a aquestes jornades. Ells són els que van obrint finestres al coneixement de la realitat inquera, la més actual i la més històrica i remota.

Per tant, aquest volum que teniu entre les mans és un reconeixement. És un homenatge senzill, sí, però molt digne i voluntariós, per part de l'Ajuntament, a totes les persones que any rere any responen a la convocatòria de les Jornades.

Tots aquests autors sacrifiquen part del seu temps, posen feina i intel·lecte perquè puguem saber un poc millor com érem i com som. Fins i tot ens podem plantejar com podrem arribar a ser.

Personalment estic orgullós que, en aquests temps de tempestes en tants de camps, en uns moments de retalls i austeritat, des de l'Ajuntament mantinguem intacta la nostra aposta per aquest esdeveniment.

La publicació d'aquest llibre demostra a les clares que la dimensió cultural de les Jornades és ben evident i que la feina investigadora que se'n treu suposa un vertader patrimoni que s'ha de preservar i difondre. Aquest llibre és una manera més de dur a terme totes dues coses.

Vull, en darrera instància, expressar el meu agraïment a totes les persones que han fet possible aquest llibre començant pels protagonistes, els autors dels treballs, i finalitzant per les entitats i institucions que han col·laborat en l'edició. Aquesta ha estat una gran feina, una feina que ha de seguir tenint futur.

Rafel Torres Gómez

Batle d'Inca

EDUCACIÓ I MODERNITAT A INCA: UN RECORREGUT PER ALGUNES DE LES PRINCIPALS INICIATIVES (1800-1939)

PERE FULLANA PUIGSERVER¹

Bon vespre a tots, permeteu-me que iniciï la meva intervenció felicitant l'Ajuntament d'Inca per la seva tenacitat cultural, particularment per haver mantingut viu el caliu de les Jornades, fins arribar a aquesta onzena edició. La publicació de les actes de les deu convocatòries anteriors constitueix un inventari de materials que permeten pensar sobre Inca, des del passat i des del present. Amb motiu de la preparació d'aquesta intervenció he tengut la sort de transitar per aquestes actes i n'he percebut el seu significat. *Verba volant, scripta manent.*

Introducció

El passat 2008, la ciutat d'Inca commemorà el centenari de la fundació del col·legi dels Germans de les Escoles Cristianes i aquest 2010, només dos anys després, el centenari dels Franciscans del Tercer Orde Regular. Parlam de dues institucions que han tengut un protagonisme rellevant en el procés educatiu local i comarcal, i que han marcat la vida de centenars d'inquers i del conjunt de la vida ciutadana durant aquests darrers cent anys. Per altra banda, el 2009, l'Ajuntament d'Inca declarà la mestra Severa de Madariaga Filla Adoptiva de la ciutat, en reconeixement a la seva obra pedagògica, particularment la seva tasca pionera a favor de l'educació de la dona. Només una aproximació a aquesta mestra ja ens ajuda a prendre consciència de les dificultats que ha tengut la dona per obrir-se pas i adquirir visibilitat social.

Així mateix, en Jornades anteriors s'ha retut homenatge al pedagog Llorenç Maria Duran; s'ha dedicat un espai rellevant a l'ensenyament en les Jornades dedicades al període de 1930 i en diverses ocasions hi ha hagut intervencions significatives relacionades amb l'escolarització i l'educació. Per tant, venim a consolidar i enfortir allò existent, i ens sumam a unes idees i uns projectes que ja han estat valorats anteriorment. Entenem, tanmateix, que sense educació i

¹ Professor de la UIB.

formació no hi ha progrés, no hi ha canvi en profunditat, no hi ha oportunitats noves, per bé que sembli que el canvi només té amics en el camp del mercat, de l'economia o de l'empresariat en un sentit genèric.

Al voltant d'aquestes celebracions, d'aquests reconeixements i d'aquestes consideracions val la pena fer memòria de les principals institucions educatives i d'allò que han representat, sempre en el marc de la modernitat a la qual ens referim. Com se suposa la nostra intervenció no aportarà grans novetats des del punt de vista de la recerca, les meves paraules tenen únicament la finalitat d'oferir un punt de vista i de proposar un cert reordenament de l'imaginari col·lectiu.

En aquesta vesprada, volem dedicar la nostra atenció al despertar dels projectes educatius en un temps específic i en una ciutat concreta. Ens referirem a l'educació a Inca des del 1800 fins als anys trenta del segle XX, per bé que intentarem resumir aquests anys de forma esquemàtica perquè s'entengui el recorregut, els protagonistes i les institucions que han fet possible el model educatiu i la societat actuals.

Com se suposa, en història hi ha pocs fenòmens que emergeixin per generació espontània o inesperada. Al final del segle XVIII, hom percep la necessitat de canvis profunds en la societat, uns canvis que les revolucions s'encarregaran d'accelerar, no obstant les resistències. Aristòcrates reformistes, il·lustrats, liberals i alguns sectors de l'Església entenien, ja al final del set-cents, que calia canviar profundament el teixit de la societat, i que aquest canvi només podia ser producte de l'educació. Uns canvis que demandaven la creació d'una xarxa d'escolarització, una formació útil, l'accés als estudis superiors. Com a conseqüència d'aquesta confiança i d'aquesta fe en les bondats de l'educació, col·lectius diversos compartien la convicció que era imprescindible prestigiar la formació per canviar l'arquitectura i l'esperit de la societat.

Escolarització a Inca en temps de transició (1800-1857)

El 1800, la població d'Inca es mantenia al voltant dels 3.000 mil habitants, amb una estructura força diferent a la que circula en l'actualitat en l'imaginari col·lectiu. Per entendre com era aquella ciutat hom ha de recórrer a l'obra de Josep Barberí i Sanceloni, concretament a l'"Apéndice histórico de la Villa de Inca", extret de la *Vida de la V. M. Sor Clara Andreu*, publicada el 1807. Algunes d'aquelles característiques i principals preocupacions ja van ser consignades en els interrogatoris que, entre 1800 i 1802, van ser promoguts pel ministre Soler, i que ara podem consultar gràcies a l'extraordinària edició de la professora Antònia Morey. Un dels apartats de l'enquesta impulsada pel ministre mallorquí Miquel Gaietà Soler tenia la finalitat d'inventariar i de conèixer l'estat de les escoles arreu de tot el territori de la monarquia. Malauradament, en aquesta documentació no disposam de les respostes d'Inca corresponents a l'interrogatori, ni en allò que afecta l'ensenyament públic,² ni tampoc sobre una possible escola de dibuix, talment com es preguntava.³ El 1802, segons la resposta municipal, a Inca tampoc no hi havia hospici, ni centre de correcció "porque en la villa no hay fundaciones, ni limosna para ello".⁴

El coneixement sobre la realitat educativa canviaria uns anys més tard, sobretot perquè coneixem les dades escolars del partit judicial d'Inca, de 1835, seguint l'encàrrec del cap

2. MOREY, Antònia. *Els interrogatoris del ministre Soler (1800-1802). L'economia mallorquina a la fi de l'Antic Règim*. Palma: Edicions Documenta Balear, 2002, pàg. 172-175.

3. MOREY, Antònia. *Els interrogatoris...*, pàg. 244.

4. MOREY, Antònia. *Els interrogatoris...*, pàg. 107.

polític a la inspecció educativa de les Illes Balears, com ha contextualitzat Valentí Valenciano en la seva obra recent sobre Guillem Moragues i Rullan, publicada aquest mateix 2010.⁵ “Las Noticias Estadísticas de la instrucción primaria de estas islas correspondientes al año 1835” van ser publicades uns anys després a *El Propagador Balear*, concretament el 9 d’abril de 1837. Segons aquestes notícies, Inca tenia, el 1835, 3.935 habitants, amb 112 homes i nins, i 25 dones i nines que sabien llegir; 85 homes i nins, i només 18 dones i nines que sabien llegir i escriure. Hi havia sis escoles, tres de nins i tres de nines, una de pública i dues de particulars per a cada sexe, amb un total de 140 nins i nines en procés d’escolarització, la majoria entre 3 i 10 anys, atès que només 37 d’aquests eren majors de 10 anys.

Fins al 1835, la ciutat d’Inca havia disposat d’un monestir de monges de clausura i de dos convents de religiosos –Sant Domingo i Sant Francesc. Sobre la improbable dedicació a l’ensenyament de les monges jerònimes del monestir de Sant Bartomeu no tenim referències, per bé que durant els primers anys dels vuit-cents l’Administració pública intentà involucrar, sense gaire èxit, aquests monestirs en el projecte educatiu reformista. Per altra banda, els dos convents masculins es van veure afectats per les desamortitzacions liberals, tant de 1821 com de 1835, com a conseqüència de les quals desaparegué aquell clima escolar que havien mantingut, durant bona part del segle XVIII. Gabriel Pieras Salom data la primera i més antiga escola conventual el 1732, a Sant Francesc.⁶ La conjuntura de consolidació del liberalisme, durant la primera meitat del XIX, també coincidia amb la fallida de l’antic model educatiu de l’Antic Règim i la desfeta de la Universitat Literària de Mallorca, clausurada finalment el 1843.⁷ Amb la desaparició de la universitat tradicional també finien definitivament les escoles de gramàtica de Santa Magdalena d’Inca, Montis-sion de Porreres i del Puig de Randa.⁸ Posteriorment, alguns d’aquests religiosos exclaustrats segurament continuaren vinculats a l’educació, com passà arreu de la geografia insular i, en part, com a conseqüència de la manca de mestres titulats. Joan Rosselló Lliteras ha inventariat algunes sèries de clergues dedicats a l’escolarització, un document d’utilitat per a la història de l’escolarització a la Mallorca de la primera meitat del segle XIX.⁹ Recordem que l’Escola Normal de Mestres de les Balears no es posà en funcionament fins al 1842 i la Femenina, fins al 1872.

Escoles, costures, col·legis, escoles populars i entitats destinades a la instrucció (1857-1900)

Recordem que pels volts de 1860 la població a Inca havia arribat als 6.038 habitants. Al municipi s’estava produint una autèntica revolució demogràfica. Havia passat de 3.027 habitants el 1815 a 7.079 el 1875. La localitat vivia una conjuntura d’expansió i de creixement econòmic, amb una producció agrícola rellevant i amb l’enfortiment del comerç, gràcies a la millora de la carretera de Palma-Alcúdia i la inauguració de la línia ferroviària que unia Inca amb Palma. El 1900, en finalitzar aquest període al qual ens referim, s’havia arribat als 7.579

5 VALENCIANO, Valentí. *De la ignorància a la il·lustració, de la misèria al benestar. Guillem Moragues i Rullan (Petra, 1771 - Barcelona, 1836)*. Catalunya: Edicions UIB, Institut d’Estudis Balearics, Publicacions de l’Abadia de Montserrat, 2010.

6 PIERAS SALOM, G. “Noticias históricas de nuestro Colegio (IV). La primera y más antigua scola (1732).” *El Colegial*, 5, abril de 1985, pàg. 7.

7 FULLANA PUIGSERVER, Pere. “La Reial i Pontificia Universitat Literària de Mallorca. Entorn al fet de la supressió (1829-1835).” *Afers*, 20 (1995), pàg. 117-128.

8 LLADÓ FERRAGUT, J. *Historia del Estudio General Luliano y de la Real Pontificia Universidad Literaria de Mallorca*. Palma: Cort, 1973, pàg. 189-192; ROSSELLÓ LLITERAS, Joan. “Escuelas de gramática medievales. Notas para su historia.” *Mayurqa*, 21 (1985-1987), pàg. 133-146.

9 ROSSELLÓ LLITERAS, Joan. “Series aprovechables para la historia de la docencia.” *Memoria Ecclesiae*, 12 (1998), pàg. 365-402.

habitants. A banda de tot plegat, Inca també implementà el seu paper en la configuració institucional perquè es veié beneficiada per la nova arquitectura institucional liberal, atès que formà un dels tres partits judicials de Mallorca, a partir de 1835.

Comencem, idò, per les **escoles i costures**. Sabem que al voltant de 1865 sor Catalina Jaume, mestra de primer ensenyament i fundadora del primer convent de Germanes de la Caritat a Inca, havia adquirit l'escola i porteria del l'antic convent de Sant Francesc. Aquesta religiosa havia estat la fundadora de les Filles de la Caritat, de Binissalem. Era mestra elemental i, com acostumava a passar durant aquells anys, moltes d'aquestes religioses tenien cura de les escoles públiques de nines, contractades pels ajuntaments. Coneixem els detalls de la fundació de primera comunitat de Germanes, però el tema escolar encara no ha estat investigat de forma monogràfica i desconeixem el compromís d'aquella comunitat amb l'educació. Aquella fundació, tanmateix, fou efímera i s'extingí amb la mort, el 1885, de la fundadora. El 1892, el Consell General de dita congregació consultà la conveniència de tornar a fundar-la a Inca i dia 8 de març de 1893 es reprenia la vida comunitària de les Germanes, a l'antic convent de Sant Francesc. Allà es mantingueren fins al 1915, any en què s'instal·laren al nou convent, al carrer de Sant Francesc. L'u de maig de 1893, tot d'una que tengueren una germana mestra a disposició, sor Rosa Mayol, les Germanes obriren una escola. La substituï, el 1894, sor Alberta Nadal, qui estrenà el títol de mestra obtingut el 1893.

També durant el darrer terç del XIX, concretament el 1879, les Germanes Franciscanes Filles de la Misericòrdia fundaren una escola de nines a Inca. Pere-Joan Llabrés, després de parlar de la crisi de 1879 de les Germanes de la Caritat d'Inca, descriu exhaustivament la relació que aquest fet tengué amb la fundació de les Filles de la Misericòrdia a Inca. Era la primera vegada, des de la fundació de les Franciscanes el 1856, que es constituïa una comunitat en una localitat on hi havia una altra comunitat de religioses. Pere-Joan Llabrés ho descriu així: "dia 8 d'agost de 1879, el rector Antoni Sastre i el batle d'Inca Antoni Rebassa demanen al bisbe de Mallorca, Mateu Jaume, l'establiment de les filles de la Misericòrdia 'para que se dediquen al cuidado de los enfermos y a la educación de las niñas'. A tal fi ja es compta amb alguns recursos i casa per posar-hi un col·legi d'ensenyança; pensen que aquesta institució serà d'una gran utilitat per Inca."

Entenem que devia existir també una xarxa d'escoles públiques masculines i femenines. Hem vist que el 1835 ja n'hi havia dues de públiques, una de nins i una de nines. Com se suposa aquest vessant ni des del punt de vista estadístic ni des del protagonisme dels mestres no és gaire conegut pel gran públic. Les transformacions socials i el procés d'urbanització d'Inca, afavorit per la industrialització i els mercats nous emergents, segurament no canviaren el paisatge de l'escola pública, sinó que més aviat pogueren potenciar les barreres i les diferències entre l'oferta educativa particular i la pública. Els ajuntaments tenien la competència educativa, havien de tenir cura dels sous dels mestres, del lloguer dels locals i de fer el seguiment al procés educatiu, la qual cosa era gairebé impossible per a uns consistoris febles des del punt de vista del pressupost i en precari des del punt de vista de les idees i dels suports. Els mestres públics comptaven amb pocs aliats a l'Administració local, tot i que tenien una presència ben viva en les juntes municipals d'Instrucció Primària.

En aquest context, es crearen a Mallorca els primers **centres de segon ensenyament privats**, algun dels quals també a Inca, com no podia ser d'una altra manera. Durant el Sexenni Democràtic i la primera etapa de la Restauració borbònica -suposadament empesos per una

primera immersió dels sectors popular en la política-, a Mallorca es creà una xarxa de col·legis, estudiats pel professor Antoni Colom.¹⁰ Concretament n'ha investigat el període de 1874 al 1887, una conjuntura d'especial promoció pública d'aquests centres. Ell mateix n'ha localitzats 13, 5 dels quals es troben a Palma i 8 a la Part Forana de Mallorca, repartits a Sóller, Santa Maria (2), Marratxí, Manacor, Inca (2) i Pollença. Aquests centres cobren vida a mesura que es prestigia el segon ensenyament, el batxillerat i la universitat com aspiració de la burgesia i de les classes benestants. Del "Colegio de Inca", Colom en destaca especialment "els estudis d'aplicació dins els quals hi havia: llatí per als aspirants al sacerdoti (aquest 'professionalisme' del sagrat ministeri és una mostra palpable del pensament burgès), dibuix pels futurs artesans i la secció comercial".¹¹ Aquests col·legis estaven inscrits a l'Institut Balear i mantenien una oferta de dibuix artístic, música, gimnàstica, idiomes i en alguns casos fins i tot equitació. El professor Colom cita concretament dos col·legis a Inca, Colegio San Vicente Ferrer (1882) i el Colegio de Inca –dedicat a Santo Tomàs d'Aquino (1884). Aquest darrer era dirigit pel professor Joan Font i Molas, tal com consta en els prospectes i estatuts de l'esmentat centre.¹² Segons aquesta versió Inca comptava amb el 25% dels centres de segon ensenyament de la Part Forana i amb el 15% de Mallorca. Potser dita estadística esperi pacientment una rectificació i un aprofundiment, sobretot perquè entenem que aquest fil de recerca a penes no ha tengut seguidors.

La preocupació per l'educació era evident a la ciutat, sobretot si convenim que aquesta inquietud arribava a casinos i ateneus liberals locals, com ara al Casino d'Inca, el 1893, amb una conferència de la professora Severa de Madariaga, titulada "La verdad sobre educación".¹³ Severa de Madariaga, esposa del polític liberal Pere Ferrer Alzina, militar i batle d'Inca, és coneguda per la seva tasca a favor de l'emancipació de la dona des del vessant reformista. Tenim constància documental d'alguna de les seves intervencions en centres instructius, com ara en el Centre Militar de Palma, el 1894, amb una conferència sobre la dona en la societat moderna. Alguns anys més tard, el 1900, va ser la fundadora de l'Acadèmia Madariaga, a Inca. Encara participà en conferències i féu discursos a diverses entitats, com ara en el Foment de Civisme, a diverses entitats cíviques d'Inca, i és coautora, amb Antoni Rosselló, del drama històric *Quinze dies de regnat*. El perfil femení de la professora Severa de Madariaga encaixa perfectament en el batalló de dones del darrer terç del segle XIX que comprometeren la seva vida a fer possible un canvi de mirada respecte a la dona. Eren dones fortes, pioneres des del punt de vista cívic, compromeses amb el procés de reforma de la societat, preocupades pel futur, com ha posat de manifest la professora Rebeca Arce Pinedo.

En aquest darrer terç del vuit-cents algunes societats burgeses i populars fundades a Inca s'incorporen també al compromís de millora de l'educació. Algunes, com hem vist, promouen conferències i debats, com ara el Casino d'Inca, d'altres com La Constància també promogueren actes diversos relacionats amb l'educació. Allò més conegut a Inca, durant el

10 COLOM CAÑELLAS, Antoni J. *Assaig d'història de l'educació a la Mallorca contemporània*. Palma: Universitat de les Illes Balears, 1991, pàg. 243-255.

11 COLOM CAÑELLAS, Antoni J. *Assaig*, pàg. 249.

12 FONT I MOLAS, Joan, *Colegio de Inca: establecido en la vida de este nombre en la isla de Mallorca*. Inca: Tipografía de Francisco Molina, 1885.

13 MADARIAGA DE FERRER, Severa. *Discurso pronunciado por la señora D^a... en los salones del Casino de Inca: la verdad sobre la educación*. Palma: Impr. Amengual y Muntaner, 1893.

darrer decenni del vuit-cents, és precisament el vessant burgès i liberal, relacionat amb les societats culturals esmentades o les esportives, com ara el Club Velocipedista d'Inca. Només en menor mesura coneixem el lleure de les classes populars, les obres de teatre i les lectures d'aquests col·lectius en tavernes i casinos populars, dels quals ens ha parlat en alguna ocasió l'historiador Miquel Pieras Villalonga. A l'arxiu d'Antoni Giménez i a la Biblioteca Lluís Alemany es troba precisament una obra que podria tenir interès en aquesta direcció, ens referim a *Sa Protesta d'Inca, per un tan inimich de ses mentides com amante de sa veritat*, de 1888.¹⁴ Les primeres publicacions periòdiques de caràcter local també en clarifiquen alguna cosa, singularment perquè manifesten que existia una lleugera demanda de productes culturals i que el nombre de lectors interessats a disposar d'una versió d'allò que passava a nivell local i comarcal anava en augment.

En el ponent del mil vuit-cents, Inca havia abandonat aquell paisatge agrari que havia marcat la seva identitat durant bona part de la seva història. El component burgès que havia constituït la seva raó de ser des de l'edat mitjana es consolidà definitivament amb la indústria tèxtil i del calçat. Els paràmetres de llegir i escriure del món rural mallorquí, com ha posat en evidència el professor Bartomeu Orell i Villalonga, per ventura ja no servien per explicar totalment Inca. Això no obstant, els paràmetres escolars continuaven essent baixos, i els ajuntaments maldaven per complir la legislació i les exigències de reforçar també l'educació d'adults. Molts pocs municipis consolidaven aquests projectes i els ajuntaments més grans de Mallorca també patien greus mancances, com ens ha recordat el professor Orell. Les classes d'adults públiques i privades només cobrien el 0,18 per mil en el municipi de Felanitx; 0,24 a Inca; i 0,36 a Pollença.¹⁵

Apostes diverses a favor de l'educació (1901-1931)

Entre el 1900 i el 1936, el paisatge social i cívic canvià substancialment a Inca, ja llavors proclamada ciutat, amb 7.575 habitants i una xarxa industrial solvent, tant pel que fa al calçat com el tèxtil. Ja el 1891 hi havia onze tallers de calçat i cinc adoberies, la majoria dels quals gràcies a la instal·lació de l'enllumenat públic ben aviat es mecanitzaren i modernitzaren. L'economia d'Inca, com han posat de manifest Carles Manera i altres, es considera un model modern, obert, burgès, un model que també té les seves expressions en una arquitectura civil caracteritzada pel modernisme, un associacionisme liberal i burgès solvent, una oferta de cinema, esport i de lleure en general característic de les societats modernes i capitalistes. I, com no podia ser d'altra manera, també amb un moviment obrer emergent, cada cop més radical. Aquest model industrial catalitzà la sociabilitat i la mobilització de les classes populars, provocà la visibilitat d'aquests col·lectius plens de vida i assedegats de justícia social, situà Inca en el mapa de les ciutats modernes i, inevitablement, també entre aquelles ciutats que havien de conviure amb el conflicte social.

Tot l'escenari educatiu també té una relació directa amb el model econòmic i el model de societat que s'anà consolidant. Per una banda, com és obvi, va ser possible tot el moviment de renovació educativa, tal com reflectí el professor Antoni Colom en aquestes mateixes Jornades, el 1996.¹⁶ Per l'altra, també es feia necessària la germinació d'escoles populars i obreres, destinades a incorporar al sistema treballadors, jornalers i pagesos que a penes no

14 Palma: Impr. Juan Colomar, 1888.

15 ORELL VILLALONGA, Bartomeu. *Llegir i escriure al món rural mallorquí, 1860-1930*. Palma: Universitat de les Illes Balears, 2008, pàg. 111, nota 276.

16 COLOM, Antoni. "Inca i la renovació educativa", *II Jornades d'Estudis Locals*. Inca: Ajuntament d'Inca, 1996, pàg. 9-23.

havien tengut accés a l'escolarització. La carrera a favor de l'escola havia començat. Tothom volia fer escola. S'introduí en l'imaginari, perquè tothom aspirava a saber llegir i escriure. A més, l'escolarització tenia una gran utilitat per al comerç, la indústria i els negocis. No debades, la preparació per ingressar a l'Escola de Comerç esdevingué una de les ofertes d'èxit, juntament amb la preparació a l'Escola Normal de Mestres. L'esmentada Escola de Comerç de Palma s'havia creat el 1907.¹⁷

Com se suposa, van continuar les escoles públiques de nins i de nines. Durant els primers anys del segle XX, gairebé no localitzam moments especialment interessants. Va ser amb l'arribada de Miquel Duran a l'Ajuntament d'Inca com a regidor quan es volgué prestigiar aquestes escoles i se cercà la manera de posar-les en valor, amb edificis en condicions, amb camps experimentals i amb activitats cíviques i modernes adequades a l'esperit dels nous temps. No obstant això, durant aquests anys Inca també exercia un paper dinamitzador en tot allò que afectava l'escola pública i la xarxa de mestres. Com a mostra, a vegades basta un botó. Sabem d'una conferència feta a Inca el 29 d'agost de 1901 sobre "El compañerismo entre los maestros dedicados a la enseñanza",¹⁸ impartida per Rufino Carpena Montesinos.

Per altra banda, les costures i escoles de religioses seguiren el seu camí. Durant el primer terç del segle XX les escoles de nines de les Germanes de la Caritat i de les Germanes Franciscanes Filles de la Misericòrdia van continuar mantenint el seu prestigi. Llorenç Maria Duran, per exemple, va ser alumne del parvulari de les Franciscanes, abans d'ingressar a La Salle. Val la pena recuperar els detalls d'aquella experiència tal com el mateix Duran les contà al professor Jaume Oliver, i les podeu consultar al seu llibre *Escola i societat*.¹⁹

La fundació del Col·legi de La Salle encaixa en el model educatiu lasal·lià, adaptat a les exigències de creixement i de millora a què aspiraven els ciutadans habitants de ciutats mitjanes, en les quals els fills dels encarregats i càrrecs de les empreses aspiraven a oferir sortides professionals als seus fills. El Germans de la Salle no arriben casualment a Inca. De fet, el 1860, l'inquer Onofre Prats havia ingressat al noviciat de La Salle, a París.²⁰ L'agost de 1905, els Germans visiten Manacor, Inca i Sóller;²¹ funden a Palma, Sóller Binissalem, sa Pobla, filial del col·legi de Palma.

"En Inca entran los Hermanos con el año nuevo de 1908, a requerimiento del párroco D. Bernardino Font, y del alcalde D. Jaime Armengol. Les cedieron una casa del municipio, y comenzaron sus clases de primaria con todo acierto. En 1910 las cosas se pusieron mal, y hubo que buscar mejor alojamiento, a la vez que se aumentaban las cuotas del alumnado."²²

En el context de la redacció de la Ley del Candado, de Canalejas, i el Partit Liberal, l'actitud dels representants municipals que havien arribat a acords amb els Germans es veié afectat.

17 PAYERAS LLODRÀ, Margalida. *Alma Mater II: Cent anys creant valors*. Palma: Edicions UIB, 2008.

18 Inca: Tip. Jaume Rosselló, 1901.

19 OLIVER, Jaume. *Escola i societat: l'ensenyament a les Illes en el segle XX*. Mallorca: Editorial Moll, 1978, pàg. 147.

20 GALLEGU, Saturnino. *Sembraron con amor. La Salle. Centenario en España (1878-1978)*. Sant Sebastià: 1978, pàg. 37.

21 GALLEGU, Saturnino. *Sembraron...*, pàg. 269.

22 "Dos años estuvo el Colegio del Sagrado Corazón en la calle Dureta, 5-7, y muchos más luego en calle Cuevas, 35", nota 40. GALLEGU, Saturnino. *Sembraron...*, pàg. 311.

“En Inca, en la misma isla, el municipio requirió la casa donde se había establecido la escuela (que pertenecía al ayuntamiento, según dije en su momento), y hubo que emigrar; es claro que la exigencia no se debía a la necesidad del edificio, sino a la cáscara amarga de los ediles.”²² Inicialment es tractava d'una escola constituïda a partir d'una Junta Parroquial, amb l'ajuda de l'Ajuntament.²³ Durant els primers anys, els Germans de les Escoles Cristianes mantengueren a Inca una escola popular amb quotes baixes.²⁴

Primigèniament, l'escola de Sant Francesc -fundada del 1910, gairebé el mateix any de l'erecció de la comunitat franciscana liderada pel P. Pere Joan Cerdà- tenia un aire més religiós i més tradicional, però només era una sensació perquè alguna cosa s'estava movent clarament en el paisatge educatiu de la ciutat. Escola Infantil Franciscana (1910-1915); Col·legi Beat Ramon Llull (1915-1925). Aquell any de 1915 era particularment significatiu per al Tercer Orde Regular, perquè es commemorava el VI centenari de la mort de Ramon Llull. Aquest nom que ha persistit fins als nostres dies fa memòria del compromís del TOR de restaurar el fervor lul·lià, bàsicament des del vessant popular i religiós. En memòria d'aquesta data l'Escola dels Franciscans d'Inca passà a denominar-se Escola Beat Ramon Llull, amb el P. Sebastià Llinàs com a director. El pare Cerdà, com a superior i lector en filosofia, es féu càrrec de la formació dels joves estudiants d'humanitats i filosofia. El 1925, es creà el Col·legi Beat Ramon Llull, de segon ensenyament, el primer centre escolar d'aquesta categoria que fundaven els Franciscans del TOR a Mallorca; i el 1927 inicià la publicació de la revista *El Colegial*.

Durant els primers vint anys del segle XX, l'estructura educativa de la ciutat a penes no havia variat. Persistia el Col·legi de Sant Tomàs, segurament amb canvis a la propietat, tot adaptant-se a les circumstàncies. Havien existit també altres centres educatius de primer i segon ensenyament, entenem que es tractava d'iniciatives que havien emergit a l'entorn de la parròquia de Santa Maria la Major. Altrament existia una entitat denominada Acadèmia Tècnica d'Inca. Allò que es posava de manifest durant aquest període era el paper dinamitzador, socialitzador i formador de l'exèrcit, atès el paper que tenia també el Quarter del General Luque per a la ciutat. El 1905, encara funcionava també l'Acadèmia Miquel Riutort, que localitzam entre els promotors del Certamen Literari d'Inca.

En el Certamen de 1905 d'Inca, Joan Bèrgamo Lladó hi obtingué un accèssit en la categoria d'assaig amb el treball “Medios de extender la instrucció popular en Mallorca”.²⁵ Dita temàtica preocupava sensiblement una ciutadania inquieta davant els canvis accelerats i davant la necessitat d'oferir una major solvència en tot allò que tenia una relació amb la qualitat del treball, el negoci i les inversions. Aquesta inquietud es manifesta precisament en els moviments de les associacions de lleure i recreatives, sindicals i reivindicatives, de la segona meitat del XIX i començament del XX. La Constància, el 1900, tenia uns 600 socis i comptava amb una biblioteca, una escola nocturna d'instrucció primària i una escola de dibuix.²⁶

22 GALLEGRO, Saturnino. *Sembraron...*, pàg. 328.

23 GALLEGRO, Saturnino. *Sembraron...*, pàg. 350.

24 GALLEGRO, Saturnino. *Sembraron...*, pàg. 343.

25 PONS PONS, Damià. “Certamen Literari d'Inca de l'any 1905”, *I Jornades d'Estudis Locals*. Inca: Ajuntament d'Inca, 1994, pàg. 218.

26 *El Eco de Inca*, 27 de gener de 1900. PIERAS, Miquel - MARQUÈS, Miquel Àngel. “Temps lliure a Inca i a Alaior”, *I Jornades d'Estudis Locals*. Inca: Ajuntament d'Inca, 1994, pàg. 134.

Per altra banda, el Cercle d'Obrers Catòlics el desembre de 1900 acordà obrir una escola, per a adults. Així, s'hi impartiria doctrina cristiana (consiliari), dibuix (Ferragut, Payeras)²⁷ i s'hi ensenyaria a llegir i escriure. Els mateixos protagonistes manifestaven que farien servir els materials de l'Escola de Sant Josep. La quota seria de 0,40 pessetes mensuals per als fills dels socis. Aquest tipus d'escola nocturna fou molt corrent en les societats catòliques de caràcter confessional.²⁸ A partir d'aquesta iniciativa deduïm, a més, que hi funcionaven o hi havien funcionat les Escoles de Sant Josep, una proposta promoguda des de 1879, amb una xarxa d'escoles populars subvencionades per les principals parròquies de la diòcesi.

Malgrat la pretensió del Cercle mateix, la seva oferta de l'ensenyament confessional s'havia de comptabilitzar amb l'Acadèmica de Miquel Riutort, el Col·legi de Santa Maria la Major i el Col·legi de Sant Tomàs d'Aquino. Però, mentre que aquestes ofertes anaven dirigides al jovent, el Cercle intentà millorar la instrucció dels sectors obrers i pagesos adults. Ara bé, els inicis de l'escola foren complicats. El gener de 1901, Francesc Beltran, sotssecretari, queda encarregat de les escoles nocturnes. S'intentà millorar el nombre de matriculats i la qualitat de l'ensenyament. També el 1901, es proposaren escoles de solfeig, que faria el Sr. Josep Rotger, per als socis que ho costejassin ells mateixos.

La manca d'alumnes i la rendibilitat de l'escola era uns dels problemes principals, per això, l'octubre de 1902 es proposà tancar l'escola mentre no tengués 20 alumnes com a mínim. L'octubre de 1903, es va acordar obrir l'escola amb la condició que ho demanassin una dotzena d'alumnes. Sembla que mentre l'escola estigués en mans de Francesc Beltran la seva rellevància hauria estat mínima. Per això, la Junta Directiva decidí cessar-lo, i Francesc Rayó i Tomàs Mora es feren càrrec de l'escola. Així mateix, el president es féu càrrec de la de dibuix per eixugar el deute de la societat. A partir d'aquell any s'inicià la millora de la qualitat i anà augmentant el nombre d'alumnes. Tomàs Mora se sentia orgullós, el 1910, de la tasca educativa del Cercle i ho manifestava així:

“Lo que llama la atención es la escuela nocturna a que asisten, o mejor dicho, están matriculados más de cien alumnos (el curso anterior fueron 107) en el presente sólo hay 90; pero aumentará durante la cuaresma, como sucede todos los años. Estos alumnos son instruidos por cuatro sacerdotes (asiduos) y varios seglares.”²⁹

Al voltant de 1909-1910, el ressò de la polèmica sobre educació també arribava a Inca, on els sectors catòlics hi organitzaren un míting contra l'Escola Laica. Aquest sector comptava amb el suport dels religiosos, l'entorn de la parròquia, la premsa regionalista i les iniciatives socialcatòliques llavors en auge a la ciutat. Des de les pàgines de les seves publicacions, particularment *Ca Nostra*, Miquel Duran maldava per moderar un debat que s'encaminava cada cop més a la radicalització. Pensem que la força del moviment obrer de resistència a Inca també creixia i es radicalitzava, no debades les societats de resistència es feien fortes i l'analfabetisme esdevenia un brou que ningú no desitjava. Davant aquesta exaltació, Miquel Ferrà aconsellava al seu amic Miquel Duran de moderar la línia del setmanari *Ca Nostra*. El 30

²⁷ Sobre Bartomeu Payeras, vegeu *Gran Enciclopèdia de Mallorca* 13, pàg. 25; vocal del Cercle d'Obrers Catòlics d'Inca, maig de 1900, juliol de 1900.

²⁸ Cf. FULLANA, Pere. *El moviment catòlic a Mallorca 1875-1912*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1994, pàg. 500 s.

²⁹ Tomàs Mora a Juan Quetglas, 13 gener 1910, Arxiu Diocesà de Mallorca III/117/200.

d'agost de 1908 en una carta ja li havia manifestat: “siau prudents i ‘poc beatos’ aquesta temporada que no vos podré ajudar”.³⁰ I el 31 de juliol de 1912 li ofería un consell que valdria la pena esculpir: “vos ja sabeu el meu criteri: deixar anar els enemics y elevar el nivell moral i intel·lectual dels nostres, crec qu’això condueix més que res a la victòria”.³¹ El nivell moral i intel·lectual dels nostres, quina saviesa i quin sentit comú! Des de les pàgines de *Ca Nostra*, mestre Miquel Duran es manifestava també reivindicatiu. De fet, en el número de maig-juny de 1919 alabava la iniciativa de l’Ajuntament d’Inca de premiar i becar alguns batxillers, tot manifestant no obstant això que per ventura era més beneficiós per a l’ensenyament invertir en infraestructures escolars i millorar així la xarxa d’escoles públiques de la ciutat. *Ca Nostra* animava el batle Pere Ferrer, espòs de la pedagoga Severa de Madariaga, a invertir més en instrucció, atès que consideraven Inca la ciutat més endarrerida de Mallorca, per no haver sabut implicar i conscienciar la classe obrera en el procés d’escolarització.

Hem insinuat ja que durant la dècada dels vint es produïren alguns canvis en l’escenari educatiu de la ciutat d’Inca. Els anys vint coincidien amb la residència a la ciutat de l’inspector Joan Capó, el compromís didàctic de l’editor Miquel Duran, l’entrada en escena de Llorenç Maria Duran, la creació del Col·legi Beat Ramon Llull, la posada en funcionament de la primera Casa Bressol, l’impuls d’iniciatives rellevants dedicades a l’educació social -algunes de les quals provinents del catolicisme- i la fundació de l’Escola d’Arts i Oficis. Aquestes són algunes de les principals cites pedagògiques i l’expressió del paisatge educatiu de la ciutat que apareix amb els seus instants de llum i de presència activa. Però ens volem referir, també, al teixit invisible de propostes que tenien com a principal objectiu el treball silenciós, constant i convincent en el taller de l’educació. Només des del vessant confessional, el 1928, Inca comptava amb l’escola del Cercle d’Obrers Catòlics, nou centres confessionals i una biblioteca circulant. Aquesta escalada finiria amb la fundació, el 1930, a Inca, del Col·legi de la Puresa.

El professor Antoni Colom ha destacat la tasca de Joan Capó a favor de l’activisme pedagògic. En aquesta ciutat Capó edità la seva obra *Inca de Mallorca i ses glories contades en els infants* (1923). S’associà a Miquel Duran amb la creació l’Editorial Escolar i la promoció de les diades mediambientals (Festa de l’Arbre) i de posada en valor de l’estalvi (Dia de l’Estalvi), i les colònies escolars. Durant la segona meitat de la dècada de 1920, la Caixa de les Balears premiava amb 5.000 pessetes, repartides en lots de 250, a cada mestre que potenciàs l’hàbit de l’estalvi entre el seu alumnat. Miquel Duran disposava d’una impremta i una llibreria, en bona part dedicada durant aquests anys a la divulgació del llibre de text escolar. Arran de la seva elecció com a regidor a l’Ajuntament d’Inca impulsà la construcció d’una nova escola graduada i promogué l’adquisició d’un camp experimental. El 13 de maig de 1920 presentà el projecte de construcció d’una escola graduada, per bé que aquest edifici no es construí fins alguns anys més tard. Durant els anys que ocupà la Comissió d’Educació de l’Ajuntament d’Inca, les escoles públiques passaren de 200 alumnes el 1921 a 500 al començament de 1923. L’octubre de 1921 organitzà un míting en el Teatre Princiàl d’Inca a favor de l’ensenyament i contra l’analfabetisme. El novembre del mateix any, l’Ajuntament d’Inca llogà una finca amb la finalitat de convertir-la en camp d’experimentació agrícola per a escolars. El juliol de 1922, organitzà una festa escolar amb la participació de tots els mestres d’Inca i un milenar d’alumnes, una

30 LLADÓ ROTGER, Francesc. “Cartes de Miquel Ferrà a Miquel Duran (1907-1914)”, *Tenes Jornades d’Estudis Locals*, 24-25 de novembre de 2006. Inca: Ajuntament d’Inca, pàg. 199.

31 *Ibidem*, pàg. 208: “Cartes de Miquel Ferrà a Miquel Duran, 31 juliol de 1912.”

iniciativa que es repetí durant una sèrie d'anys. El seu fill Llorenç Maria Duran, que havia cursat magisteri, a partir de 1923 preparava alumnes per ingressar a l'Escola Normal i a l'Escola de Comerç. En aquest context, s'aprovà el nou pla de Batxillerat, el 1925, fet que afavorí la creació del Col·legi Beat Ramon Llull, el primer centre escolar dedicat a segon ensenyament.

El 1927, les Germanes de la Caritat inauguraren la Casa Bressol destinada a afavorir el món obrer, singularment les dones treballadores.³² A més, va ser durant aquest temps quan el germà Benildo consolidà un grup de teatre dedicat a la formació de joves i a reforçar les pedagogies postescolars de preservació social. Aquests joves formaren, a partir de 1934, el Grup Artístic de La Salle. Una experiència semblant, amb el nom de Nostra Joventut (1917) va ser promoguda per mossèn Aguiló –una iniciativa que també ha estat destacada en Jornades anteriors. El 1929, en un cicle de conferències promogut per La Constància es debaté seriosament sobre temes relacionats amb l'educació i la formació. Entre les propostes prioritàries ja hi apareixia la necessitat que Inca disposàs d'una escola professional. Aquell mateix any de 1929 es creava a la ciutat l'Escola d'Arts i Oficis.³³

Els anys vint, Inca tengué la sort de comptar amb un equip solvent de mestres, pedagogs i educadors socials diversos, un grup d'homes i dones combatius en tot allò que afectava el procés de prestigiar l'educació i de consolidar la universalització de l'escolarització. Al començament del curs 1921-22, segons dades que oferia l'inspector de Primer Ensenyament, Inca tenia una població de 800 nins i nines, d'entre 6 i 12 anys. Però només 390 d'aquests s'havien matriculat en alguna escola pública o privada de la ciutat. Tan sols el 48,7% de nins estava potencialment escolaritzat. La constatació d'aquestes dades requeria la mobilització social i la presa de consciència de les elits ciutadanes, però també necessitava imaginació per incorporar les classes populars al model educatiu. Existia un cert consens, almenys entre els experts, que devers el 1930 hom constatava un cert avanç en tot allò que afectava la lluita contra l'analfabetisme, en bona part perquè s'havia aconseguit una major implicació de les famílies en el procés educatiu dels seus fills, havien augmentat les escoles a les zones rurals i s'havia creat una primera xarxa d'escoles graduades.

A manera de conclusió

Aquest escenari educatiu que hem descrit es convulsionà durant el sexenni republicà. D'aquesta història, en coneixem detalls, alguns dels quals ja han estat tractats en Jornades anteriors. La Salle i Sant Francesc van ser algunes de les escoles que més es veieren afectades per les polítiques educatives promogudes des del 1931. El Col·legi de La Salle prengué el nom de La Estrella;³⁴ el Col·legi Beat Ramon Llull passà a mans de l'associació El Amparo de los Hijos. La Milícia Angèlica de mossèn Aguiló també tengué un paper de primer ordre en la mobilització i la radicalització dels catòlics inquers.³⁵

L'estructura educativa pública també es veié afavorida amb la consolidació de l'Escola d'Arts i Oficis, la voluntat de consolidar les escoles graduades, la diversificació d'escoles públiques (Es

32 *Reglamento de la Casa de Socorro y Cuna de la ciudad de Inca*. Inca: Impr. de Miguel Duran, 1927.

33 *Reglamento para el funcionamiento de la Escuela Municipal de Artes y Oficios*. Inca: Impr. de Miguel Duran, 1929.

34 GALLEGU, Saturnino. *Sembraron...*, pàg. 510.

35 PIERAS, Miquel – MARQUÈS, Miquel Àngel. "Temps lliure a Inca i a Alaïor", *Jornades d'Estudis Locals*. Inca: Ajuntament d'Inca, 1994, pàg. 135.

Tirasset) i la fundació de l'Institut Elemental d'Inca. La República consolidà el desig de les classes populars i generà torrentades d'esperances que no pogueren esser controlades o canalitzades com hom hauria desitjat.

Enmig, hi restaren, silenciats i confusos, tots aquells que havien aspirat a crear una societat liberal, democràtica, burgesa, moderna. Un contingent rellevant d'aquells que havien somiat que l'educació podia ser l'energia i l'aigua capaç de transformar el desert en un oasi de pau, fraternitat i llibertat.

Moltes gràcies.

EL GUITARRER JAUME VILLALONGA

ANTONI MIR I MARQUÈS
JOAN PARETS I SERRA

Guitarra

“Instrument musical compost d’una caixa de fusta semblant a un vuit, amb un mànec llarg dividit en trasts per barretes de metall o d’os, al llarg del qual passen sis cordes que es tiben i afluixen amb clavilles, es fan sonar amb la mà dreta i es pitgen els trasts convenients amb els dits de la mà esquerra; cast. *Guitarra*.” (DCVB)

La guitarra a les Balears

La guitarra ha tingut una presència significativa dins la història musical de les Illes Balears, i els guitarrers són una part essencial d’aquesta història. Des de les primeres referències en documents sobre els violers del segle XVI i fins als constructors actuals, la guitarra balear ha evolucionat enormement.

Molts són els guitarrers que cal esmentar: Tomás Armengol (Palma s. XVI – 1591). Francesc Llinàs, nascut a Palma; encara que era un gran constructor, poc o gairebé res se sap sobre aquest lutier que en la seva època deixà una empremta pròpia del seu bon quefer en l’art de fabricar guitarres. Pere Antoni Xemena (Palma, 1817 – 1850). Pedro Olivas (Maó, Menorca); existeix una guitarra fabricada el 1806 a Maó, que va ser subastada a Londres el mes de febrer de 2004, pel preu de 1.700 lliures. Se’n va poder obtenir una fotografia, i amb això tenim el detall de l’etiqueta de la guitarra: “SOY DE PEDRO OLIVAS, hecha en Mahon año 1806”.

Francesc Casanovas i Fiol (Palma, 1816 – 1876). Miquel Casanovas i Fiol fill (morí fadrí a Ciutat de Mallorca el 10 de juny de 1903). Bartomeu Casanovas i Fiol fill. Ignasi Martorell i Casanovas (Palma, 1858 – s. XX). Bernat Martorell Pons (Palma, s. XIX – 1930). George Bowden (Nova York, 1920 – Palma, 2003); i Jaume Villalonga (Inca, 1895 – 1981), entre d’altres.

Jaume Villalonga i Llobera (Inca 1.11.1895 – 22.12.1981)

La primera vegada que em van parlar d'aquest guitarrer, va ser durant un dinar celebrat a Alcúdia l'any 2006. Precisament qui em va comentar sobre aquesta botiga/taller de guitarres va ser el nostre amic Diego Leal Valverde, qui a més de músic va ésser, en la seva joventut, representant de diversos artistes. Aquest dia m'assegurà que ell mateix, durant la dècada dels anys cinquanta, havia pogut provar alguna d'aquestes guitarres i va visitar aquest establiment que portava el nom de "Can Casetes". Establiment situat a prop de la plaça, Bar Argentí i Celler Can Ripoll, regentat per pare i fill (aquest darrer tocava el violí), al qual es podien adquirir tota mena d'instruments de corda. A partir d'aquest moment ens vam adonar que a Inca, durant unes dues dècades, s'havien estat construint instruments cordòfons. A més, vull assenyalar que fa poc vaig poder veure una d'aquestes guitarres (ca. 1940). Poques són les dades significatives d'aquest instrument, ja que el fons i anelles havien estat pintats de color negre, per la qual cosa era molt difícil d'aventurar la fusta que s'havia fet servir en la construcció de la caixa de ressonància, encara sort que de la tapa, gairebé amb tota seguretat, podem dir que era d'abet. Una de les coses que més ens cridà l'atenció fou el reforç que portava a la part posterior de la caixa de ressonància subjectant el pont, quasi podríem assegurar que era d'ús freqüent en gairebé totes les guitarres. La veritat és que només n'hem pogut veure dues d'elles, però totes dues porten aquesta mateixa peça de subjecció enganxada al pont. Una altra dada a tenir en compte és el fet que, en lloc d'etiqueta, portava un segell amb la inscripció "JAIME VILLALONGA - constructor de guitarres - Inca (Mallorca)"; aquesta guitarra va ser venuda per 400 €.

Jaume Villalonga (a. Casetes o de Cas Guitarrer). Per tradició oral sabem que venia i construïa: guitarres, llaüts, bandúrries, guitarrons... Tot allò referent a instruments de pua.

Segons el *Padrón habitantes Inca 1945 – AHMI, Estadística 1243*, era carpintero i tenia el taller a c/ d'en Trobat, núm. 2, 4, 6.

Tot això concorda amb el que ens va dir el mestre Joan Vallori i Pizà de 80 anys, de Selva, que és músic i propietari del contrabaix "Fet a Inca a C'an Casetes d'Inca (1940 – 1950)" segons la seva etiqueta. El padró que hem consultat és de l'any 1945.¹

Una altra aportació molt valuosa és la que ens ha proporcionat -no podia ser d'altra manera- l'amic i cronista de la ciutat d'Inca Gabriel Pieras i Salom, que ens ha mostrat unes fotografies d'ell mateix tocant una guitarra que li compraren els seus pares a Can Casetes per 300 ptes.

Segons ens ha contat en Gabriel al Col·legi de Sant Francesc era director el bunyolí pare Toni Riera Estarellas (1911 – 1996), gran compositor i

¹ També tenim una signatura de Miquel Ferragut en la reparació feta a Inca a un contrabaix abril 1878 del santuari de Lluc, catalogat amb el núm. 45. Això no significa que aquest fos constructor d'instruments. En tot cas, no en tenim referències.

compilador del nostre cançoner popular, amb el músic Antoni Albertí Sancho muntaren una rondalla i tots els alumnes anaren a comprar les guitarres a Can Casetes, ja que aquest darrer, el músic Albertí, tocava al cine mut amb el guitarrer Jaume Villalonga, al Teatre Principal i també al Cine Moderno. A més de la rondalla, formaren la Trup Majorica i després crearen Los Cinco del Mercantil junt amb en Miquel Reynoso.

Bibliografia

MIR MARQUÈS, Antoni; PARETS I SERRA, Joan. *La guitarra a Mallorca i els seus constructors*; Col·lecció “So de guitarra”. Palma: Impremta Homar, 2001.

MIR MARQUÈS, Antoni; PARETS I SERRA, Joan. *La guitarra a les Balears i els seus constructors*; Col·lecció “So de guitarra”. Palma: Impremta Homar, 2004.

ELS GERMANS OLIVER

ANTONI MIR I MARQUÈS
JOAN PARETS I SERRA

Del matrimoni format per en Bartomeu Oliver Martí (Felanitx, 1894 - Palma, 1988) i na Bàrbara Sancho Alcina (Capdepera, 1898 - Palma, 1987), van néixer quatre fills (tots ells a Inca, Mallorca): Benjamí (Inca, 1923 - Màlaga, 2009), el primogènit; David (Inca, 1925 - Palma 1983); César (Inca, 1929 - Palma, 1985); i Sigfrido (Inca, 1933 - Palma, 1993). Com bé s'ha dit van arribar al món amb un instrument sota el braç.

Eren molt petits quan van iniciar els estudis musicals, motiu pel qual no és d'estranyar que, des de ben joves, destaquessin en el panorama musical mallorquí bé compartint escenari amb alguns dels grups punters en aquells moments, bé en actuacions en solitari a les quals sempre figurava algun dels germans. Entre aquests conjunts i vetllades podríem assenyalar:

- Trio Mallorca (1954), format per n'Amadeu Martorell com a bateria i cantant, en Benjamí Oliver al piano i en Joan Seguí amb el saxo i el clarinet.
- El Pimpi de Màlaga (1955), format per Benjamí Oliver, piano, amb Juan Hèctor, cantant, i Amadeu Martorell com a bateria.
- Jorné i els de Palma (1956). A l'hotel Cristina de Sevilla. 8 d'agost de 1956. Formaven el grup: Benjamí Oliver, piano; David Oliver, contrabaix; Pedro Ayala, violí i flauta; Àngel Jorné, cantant; Roberto, bateria; i César Oliver, acordió.
- Orquestra Bonet de Sant Pere (1957). A l'hotel Mirador del Vaixell de Benalmadena Costa (Màlaga), amb Miguel Barceló, saxo; Bonet de Sant Pere, cantant; David Oliver, trompeta i piano; i Amadeu Martorell, bateria.
- Chicos de Palma (1959). Integraven el grup: Pedro Ayala, baix; Tomàs Oliver, saxo i flauta; David Oliver, Acordió; Juan Hèctor, cantant i guitarra; Amadeu Martorell, bateria; i César Oliver.

L'any 1960 és quan neix el grup músic-vocal Los Oliver's. Primerament integrat pels quatre germans, encara que al poc temps Benjamí se'n va anar i el conjunt va patir una reestructuració; així, passà a estar integrat per cinc músics, tres d'ells els germans David, César i Sigfrido.

Volem ressaltar el fet que en Benjamí, tot i que va seguir actuant algunes vegades al costat dels seus germans, desenvolupà principalment la seva carrera musical en solitari o amb altres grups.

L'any 1962 s'incorporà al grup el magnífic cantant Héctor, que romangué a aquesta formació algunes temporades i amb el qual gravaren el disc *Recuerdo de Mallorca*, amb la companyia Belter. A la foto de la portada es pot veure la badia de Palma amb la catedral al fons.¹

Serà a partir de l'any 1968 quan el conjunt començarà a tenir veritable èxit, tant amb els seus temes discogràfics, a través del segell Polydor -amb el qual gravaren el disc que inclou els temes "Ay, dame azucena" i la coneguda cançó "La, la, la" (la foto està presa sobre una barca de bou)- com amb les seves actuacions en directe.² En aquest mateix any,

s'incorporà al grup l'excel·lent cantant Toni Vidal Bibiloni, conegut com Tony Frontiera (Binissalem, 1947), i també fou l'any en què van signar contracte amb la companyia discogràfica Fonol, amb la qual gravaren els següents discs, tres d'ells amb dues cançons cadascun: "Con sol de España" i "Mamá", un altre amb "Limón limonero" i "Así fue mi amor". També aquest mateix any van gravar el famós tema "Casatschok" i "Vivo cantando", sense oblidar-nos de l'LP en 33 1 / 3 RPM, que incloïa les següents cançons:

(portada i contraportada)

CARA A:

- 1.- Limón limonero
- 2.- Cuando salí de Cuba
- 3.- Mama
- 4.- Con sol de España
- 5.- La Paloma
- 6.- O quizás simplemente le regale una rosa

CARA B:

- 1.- Casatschok
- 2.- Guantanamera
- 3.- Vivo cantando
- 4.- Así se fue mi amor
- 5.- Nuestra juventud
- 6.- Lo mucho que te quiero

Arreglos orquestales: DAVID OLIVER³

1 Morlà, Toni; Dominical: *Mi diario de los sesenta*; "Portadas con curiosidades"; *Última Hora*. Diumenge, 14 de març de 2010.

2 Morlà, Toni; Dominical: *Mi diario de los sesenta*; "Hermanos Oliver y cia."; *Última Hora*. Diumenge, 30 d'agost de 2009.

3 Dades facilitades per Toni Vidal Bibiloni (Tony Frontiera).

Seria injust deixar de ressenyar, durant l'any 1969, l'estrena, per part del grup, d'una missa del pare Antoni Martorell i Miralles (Montuiri, 1913 - Palma, 2009). L'acte se celebrà a l'església castrense de Santa Margarida a Palma. Poc temps després, aquesta mateixa missa va ser interpretada a l'església de Sant Francesc de Palma.⁴

La realitat és que el grup no parava de treballar i que eren demanats en moltes sales de festes. Cal recordar que van treballar a Calipso, la discoteca Toltec, Montjuïc (Barcelona), a infinitat de revetlles i també a Tagomago, on van actuar durant uns anys sempre acompanyats de la magnífica veu de Tony Frontiera. Aquest darrer s'incorporà al grup Aquarius l'any 1971, al costat de qui va ser guitarrista del grup Los Pekenikes, Tony Obrador. L'any 1973 decidirà presentar-se com a cantant solista i gravarà un primer disc amb dos preciosos temes: "Isabel" i "Una bella història".⁵

Els anys 1969 i 1970 els podríem qualificar de fantàstics per al grup. Durant aquests anys els integrants van ser: David Oliver, piano, acordió, contrabaix i trompeta; Tony Frontiera, cantant; César Oliver, piano i saxo; Sebastià, piano i baix i Sigfrido Oliver, bateria.⁶

Poc temps després de deixar Tagomago, passen a treballar a l'hotel Mar i Pins de Peguera, on actuen un cop per setmana. Al mateix temps, realitzen actuacions a altres hotels i sales de festes. A l'hotel Mar i Pins, al llarg d'uns 7 anys, varen compartir escenari amb el magnífic guitarrista Manuel Bolao, amb el qual realitzaren algunes actuacions que podríem qualificar de memorables. El grup es va desfer a principi dels anys 80.

Com hem assenyalat anteriorment, en Benjamí va portar la seva carrera per altres camins. Motiu pel qual hem cregut interessant donar ressenya d'alguna de les seves actuacions i grups als que va participar. Tot i això, hem de dir que sempre va tenir a prop la presència i col·laboració d'alguns dels seus germans.

- Sala de festes El Trocadero de Cádiz, 1 de juny de 1953.
- El Moroco Palace de Tànger. 1955.
- A l'Hospital Marítim de Torremolinos (Màlaga). 29 de desembre de 1958.
- En El Pimpi de Màlaga. Any 1959.
- Any 1961. Trio Benny Oliver amb Tony Joan, Toni Nadal, Roberto i Benjamí Oliver.
- Any 1961. A la sala de festes El Pirata de l'hotel El Chico. Sevilla. Grup format per Antoni Joan, Antoni Nadal, Roberto i Benjamí Oliver.
- A l'hotel Còrdova Palace, l'any 1963.

4 Informació facilitada per mossèn Joan Parets.

5 Ídem, núm. 3.

6 Ídem, núm. 5.

- Mi Bohío 1968-1980. Infinitat de músics i cantants van passar per Mi Bohío. No hi havia noms de grups o d'orquestrats. Només música.
- Benjamí Oliver Duo. En el vaixell Sant Roc que feia la travessia Bilbao - països nòrdics. Any 1969.
- Antonio "el Nen" Alexandre (bateria) i Benjamí Oliver (pianista). 1969.
- Benjamí Oliver (pianista) i Rafael Heredia Santiago ("El Gitano") bateria. 1969.
- A El Pimpi de Màlaga acompanyà Luis Aguilé als anys 70.
- A l'Hotel Las Pirámides a Benalmádena acompanyà Betty Missiego als anys 70.
- Julio Iglesias a Mi Bohío. Any 1971. Foto: José Luis Torregrosa (cantant) Julio Iglesias i Benjamí Oliver Sancho (pianista).
- Any 1976. A la sala de festes El Caballo Loco a Fuengirola (Màlaga).
- Benjamí Oliver l'any 1978 actuava amb Rafael Heredia Santiago (Rafael "El Gitano"), amb el qual va actuar durant força anys.⁷

⁷ Notes extretes de la web www.guateque.net

El 1990 encara continuava amb les seves actuacions. I aquest any, va actuar en companyia de Miguel Alberca (saxo). Al cap de poc temps decidirà la seva retirada dels escenaris, tot i que seguirà fent classes de piano en el seu propi domicili.⁸

Amb motiu del 266 è aniversari del naixement de fra Juníper Serra, la Coral que porta el seu nom va estrenar el cant *La Glòria des Barracar*, a quatre veus mixtes i musicat pel mestre Oliver que, a causa de la seva edat, 85 anys, no va poder assistir a l'estrena.

No obstant això, van estar presents en el seu nom i representació seva dos dels seus fills, Sigfrido i David, també músics com el seu pare, i l'esposa d'aquest, la senyora Nativitat García. De passada cal subratllar que els altres dos fills, César i Benjamí, són també professionals de la música. El conjunt Els Oliver's ha estat cèlebre durant molt de temps a l'illa.⁹

Agraïments:

Per a la redacció d'aquest article hem comptat amb la inestimable ajuda (per ordre alfabètic): Miguel Alberca (músic i amic de Benjamí Oliver), Nativitat García (vídua de David Oliver), Ana Jiménez (vídua de Benjamí Oliver), Bartomeu Massanet (va ser alumne i amic de mestre Bartomeu Oliver), César Bartolomé Oliver (fill de César Oliver), David Oliver (fill), Mari Pepa Peña (vídua de César Oliver) i Toni Vidal Bibiloni (Tony Frontiera, va ser cantant del grup Els Oliver's).

⁸ Informació facilitada per Miguel Alberca.

⁹ RUBÍ DARDER, Sebastián. "A propósito de un canto al padre Serra"; *Apóstol y civilizador*. Febrer de 1980. Núm. 66.

BARTOMEU OLIVER. RESSENYA DE L'OBRA COMPOSTA A LA CIUTAT D'INCA

IRINA CAPRILES GONZÁLEZ
ANTONI MIR I MARQUÈS

Resum:

En aquesta comunicació es realitza una aproximació a l'obra composta a Inca per Bartomeu Oliver entre 1922 i 1951, comentant les composicions d'aquest període i com reflecteixen la totalitat de l'obra del compositor. Es posa en relleu la vinculació d'Oliver amb la ciutat a través de la seva formació musical i la seva carrera com a compositor i director de bandes, i es repassen algunes dades biogràfiques i hemerogràfiques significatives.

1. Introducció

L'obra de Bartomeu Oliver ha hagut d'esperar molt de temps per despertar la curiositat i interès d'investigadors i músics. Sobre la seva vida i obra trobem les següents fonts d'informació: l'hemerogràfica¹ recull articles de premsa i entrevistes sobre la seva tasca professional; els articles breus que han aparegut en diferents publicacions sobre compositors mallorquins, d'entre els quals destaca la comunicació presentada per Joan Company² amb la col·laboració de Xavier Font i Maria Àngela Melis el 1998, quan es va poder accedir per primera vegada a l'arxiu del compositor. També consten diverses entrevistes personals amb familiars i alumnes, i l'observació directa dels manuscrits i documents presents a la Partituroteca de la Universitat de les Illes Balears i d'altres partitures disperses entre els seus alumnes, així com en els arxius de les agrupacions amb qui va treballar o escriure, i a les quals va dedicar diverses composicions.

Només cal observar la vasta obra del compositor, i encarar els seus manuscrits, per quedar sorpresos davant de la fertilitat i nivell tècnic de la seva música. Com a compositor, va ser

1 A la XVII Trobada de Documentalistes Musicals de les Balears, realitzada al santuari de Lluc el 27 de novembre de 2010, presentem una comunicació que recull els articles sobre B. Oliver apareguts a la premsa mallorquina des dels anys 20 fins al present, així com altres referències escrites d'interès que amplien el marc de recerca del present treball.

2 COMPANYY, J. *et al.* "Aproximació a l'obra de Bartomeu Oliver Martí." V Simposium i Jornades Internacionals de l'Orgue Històric de les Balears i V Trobada de Documentalistes Musicals. Pollença: 1998.

prolífic en la producció per a banda i orquestra simfònica, va escriure per a cor mixt i guitarra; va abordar la simfonia i el poema simfònic sense menysprear gèneres breus com himnes, goigs i una interessant aportació a les formacions de rondalla, tan estimades durant diverses dècades a Mallorca.

L'obra d'Oliver reflecteix els gustos del seu temps, i una aproximació sense prejudicis als diversos gèneres populars i cultes que coexistien, i que trobem representats entre les composicions escrites a Inca entre 1922 i 1951. Allà són, reunides en 30 anys de fructífer treball, la música popular, integrada bàsicament per ritmes ballables, marxes o arranjaments sobre melodies tradicionals, i les composicions de factura acadèmica o culta, per a banda, orquestra simfònica, cor, veu o piano.

2. Ressenya biogràfica

Va néixer a Felanitx el 19 de juny de 1894; la seva mare va ser Àgueda Oliver Martí, qui tenia formació musical i es va encarregar de les seves primeres ensenyances en aquest camp. A falta de més dades sobre els seus primers anys, sabem que el 1896 viatja a l'Argentina. Segons l'entrevista citada per Company (1998) i realitzada al seu parent Tomàs Oliver, que va ser, a més, el seu alumne, en tornar d'aquest viatge va ingressar a la Casa de la Misericòrdia de Palma. D'aquesta casa de beneficència, atesa per les germanes agustines de l'Empar des de 1885, sabem que "s'acollien ancians, gent pobre sense llar i nens sortits de la inclusa" (Carmona, 2006), per la qual cosa podem inferir la precària situació econòmica en què es devia trobar la família.

A l'edat de 15 anys, Oliver es presenta voluntari per formar part de la Banda de Música del Regiment d'Infanteria núm. 61 de Palma en qualitat d'alumne, a la qual posteriorment destaca com a clarinet solista.³ Al Conservatori de Palma obté l'acreditació oficial de solfeig i harmonia,⁴ i coneix els mestres Pere-Miquel Marquès i Baltasar Samper. El seu primer contacte amb Inca es produeix quan rep classes de música de Jaume Albertí i Ferrer, i Josep Balaguer i Vallès, ambdós naturals d'aquesta ciutat; amb ells estudia contrapunt i fuga, composició i orquestració. Per altra banda, es dona la circumstància que l'esposa de Jaume Albertí, Innocència Sancho, era germana de qui seria l'esposa d'Oliver, Bàrbara Sancho, cosa que va afavorir el vincle entre alumne i mestre, i va acostar encara més les dues famílies.

El 1920 és enviat a la Banda de Música del Regiment d'Inca núm. 62, que estava acabada de crear i on desenvolupa una important tasca com a director i compositor. A més, passa a ser membre del tribunal

3 AULÍ I GINARD, A; GARAU I MORANTA, B. "Els nostres compositors". A *Faristol. Revista de la Federació Balear de Bandes*, núm. 2, 2000.

4 Els documents que acrediten aquests estudis es troben a la Partituroteca i Centre de Documentació Musical de la Universitat de les Illes Balears.

per atorgar les places de músics de 1^a, 2^a i 3ª categoria d'aquesta banda. Dos anys després es casa a Inca amb Bàrbara Sancho Alzina (Capdepera, 02/04/1898 - Palma, 24/06/1987). D'aquest matrimoni neixen, també a Inca, els seus quatre fills: Benjamí, David, César i Sigfrido. Els quatre reben una sòlida formació musical i arriben a ser àmpliament coneguts en les dècades de 1960 i 1970 pel grup musical que integren, Els Oliver's.

A Inca, Bartomeu Oliver troba l'estabilitat personal i professional que li permetrà definir el seu futur com a personalitat musical a Mallorca. No només ocupa durant molts anys un lloc de treball que li dóna l'oportunitat de desenvolupar el seu potencial musical, primer a la banda militar i després a la banda civil; també rep el reconeixement i afecte dels músics que treballen amb ell, com queda documentat als homenatges que al llarg dels anys rep a Inca (1930,

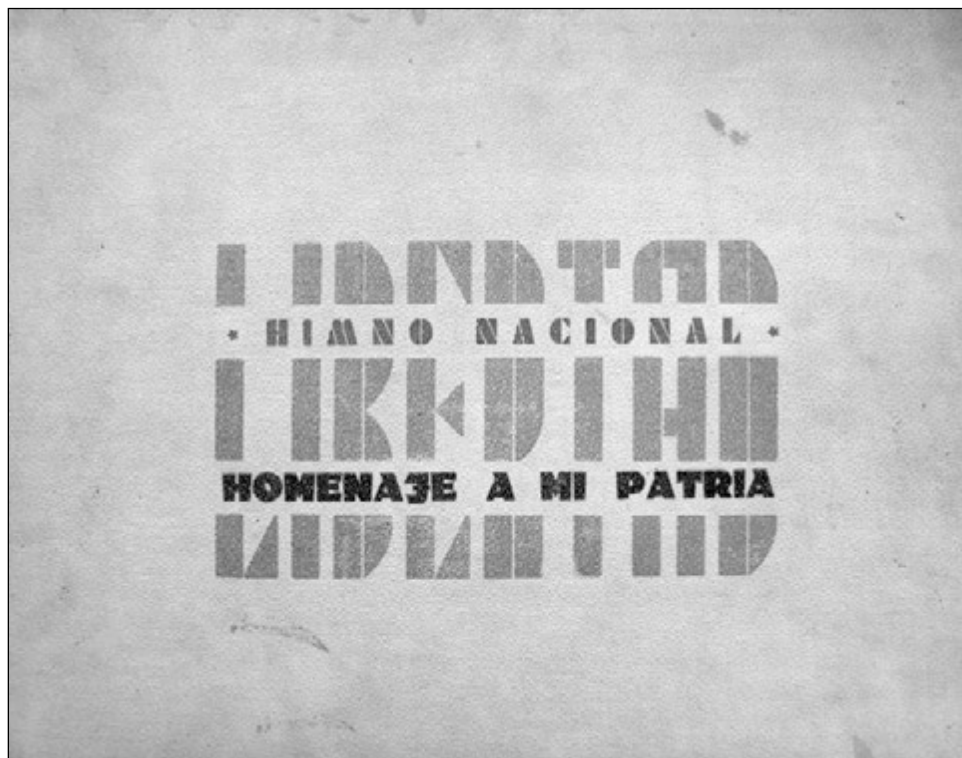
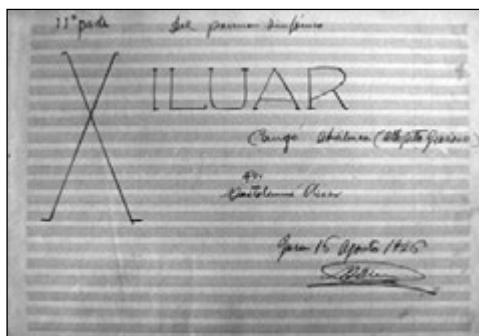
1934, 1935)⁵. Cal destacar les paraules del mestre el 1931 a l'entrevista realitzada per Pere Joan⁶ per al diari *La Ciudad* d'Inca parlant de la possible formació d'una banda municipal: "Es verdaderamente sensible que una ciudad del prestigio de la nuestra -y digo nuestra porque me considero hijo de Inca- no cuente desde hace ya muchos años con una banda municipal..." Amb aquesta afirmació considerem que queda més que establerta la filiació i el profund vincle que unia el mestre Oliver amb Inca. La totalitat d'aquesta entrevista, la transcrivim més endavant.

El 1931 decideix jubilar-se com a músic militar i dedicar-se completament a la composició i direcció de bandes fora de l'àmbit militar. Amb 37 anys el 1932 guanya per oposicions la plaça de director de Música de l'Ajuntament d'Inca, en la qual treballa fins a 1939; en els mateixos anys dirigeix la Banda de Música d'Inca, amb la qual assoleix grans èxits. El 1934 havia obtingut el títol oficial al Cos de Directors de Banda, i el 1935 havia viatjat a París per ingressar a l'École Normal de Musique amb la intenció de completar la seva formació com a compositor. Aquest viatge, el va realitzar animat per Joan Maria Thomàs, qui havia estat abans a París i li va recomanar l'experiència com a important per a la seva formació;⁷ és el mateix Thomàs qui escriu

⁵ Vegeu cronologia en els annexos.

⁶ JOAN, Pere. "El maestro Bartolomé Oliver nos habla de la música mallorquina" dins la secció "Conversaciones de LA CIUDAD". Setmanari *La Ciudad. Semanario literario y de información*; director: Alejandro Bérnago; any I – núm. 27. Inca: Imprenta A. Vich (c. de J. Armengol, 38), 10 d'octubre de 1931, pàg. 1.

⁷ PONS I BONET, Miquel. *Mestre Bartomeu Oliver, tota una vida amb la música*, dins la secció "Els oficis". Setmanari *Felanitx*, any XLVI, núm. 2.252, dissabte 11 de juliol de 1981, pàg. 7.

a Paul Dukas, ja que per ingressar a l'escola es requeria una *carte d'élève*. Així, en arribar a París, Dukas escolta les interpretacions d'Oliver, qui va tocar al piano *Cançó de març*, *Caragol treu banya* i *Escena incaica*; aquesta última l'havia compost justament a Inca: "per amistat amb Raul, un incaic, va néixer aquesta composició".⁸ A l'entrevista realitzada per Miquel Pons i Bonet, Oliver recorda que el mestre Dukas li va dir que amb aquesta darrera obra n'hi havia prou per a l'ingrés; va signar llavors la carta requerida per l'escola francesa. És també Dukas qui l'anima a instrumentar per a orquestra simfònica les que serien les seves *Escenes incaiques opus 55* per a piano i orquestra, i que es van estrenar a París en la versió per a dos pianos.⁹ Hagué de ser intensa la seva relació amb Dukas, encara que breu, ja que el mestre impressionista va morir el 17 de maig d'aquell mateix any.

Al seu retorn a Mallorca, s'incorpora a la vida musical amb renovades energies, i comença una etapa de diversificació professional en la qual destaca com a compositor i director, igual que com a mestre, i contribueix a la formació de nous músics i directors de banda. Entre ells podem anomenar Bartomeu Massanet Nebot "Carbó" (Capdepera, 1928), director de la Banda de Capdepera per més de 30 anys, i el guitarrista i compositor Miquel Janer Mora (Llucmajor, 1927). Després de 1939, data en què deixa la Banda d'Inca, comença una etapa en la qual les seves activitats estan més centrades o organitzades des de Palma. Entre les que desenvolupa es troba la direcció de la Banda Filharmònica de Porreres, la fundació de l'Orquestra Filharmònica Balear, reorganitza i dirigeix la Banda de Felanitx, i comença a ser figura regular com a jurat de diversos premis i concursos tant del Cercle de Belles Arts, del Conservatori de Música de Palma, igual que en els concursos de composició de Pollença, sa Pobla i Llucmajor. Les seves obres són estrenades a Mallorca, València i Madrid, guanya diferents concursos de composició i obté en el seu moment el merescut reconeixement que una vida dedicada a la música de més alt nivell artístic mereix. Annexem una cronologia que reflecteix la intensa vida professional de Bartomeu Oliver, que mor a Palma el 24 de maig de 1988 als 94 anys.

3. Els manuscrits i el catàleg

A la mort d'Oliver, tots els seus béns materials, entre els quals es trobaven nombrosos manuscrits, correspondència, reconeixements i els obsequis rebuts en els diferents homenatges de què va ser objecte, van quedar a la casa de Palma, situada al carrer de l'Arxiduc Lluís Salvador. Aquests béns van ser posats a disposició de qui fos el seu alumne i amic durant molts anys, el també director de banda i natural de Capdepera mestre Bartomeu Massanet "Carbó", a través de la petició que li féu el fill gran del compositor Benjamí Oliver Sancho, qui vivia per aleshores fora de Mallorca. Massanet recull els documents de la casa d'Oliver i els guarda a casa seva a Capdepera, i el 1998 fa lliurament a la Universitat de les Illes Balears de l'arxiu de Bartomeu Oliver. En el Full Oficial de la Universitat de data divendres 26 de juny de 1998, any XIII, núm. 148, en l'acord normatiu 4.072, de l'11 de maig d'aquest any, es va ratificar l'acord mitjançant el qual es rebia l'arxiu per a ser destinat a estudi i catalogació, a través de la que es coneixia llavors com Aula de Música d'aquesta universitat.

Entre l'any 2006 i 2008 vam poder revisar els manuscrits musicals presents a la Partituroteca i Centre de Documentació Musical de la Universitat de les Illes Balears, que reuneix actualment els documents lliurats en el seu moment a l'Aula de Música. La finalitat d'aquesta revisió va ser la

8 Ib. 5.

9 Documentació personal de B. Oliver dipositada a la Partituroteca de la UIB.

realització del catàleg complet que es va finalitzar l'any 2008 per ser presentat com a part d'un projecte d'investigació i edició d'obres d'autors mallorquins afavorit per l'Obra Social de Caixa Catalunya. Els autors-compositors dels quals van fer els catàlegs i obres editades conjuntament pel Consell de Mallorca, Caixa Catalunya i la UIB, van ser Antoni Torrandell (*Terra endins*), Pere Miquel Marquès (*Mis plegarias íntimas* i *El último adiós*) i Bartomeu Oliver (*Sons de Mallorca*). En aquest moment es continua la incorporació del catàleg al Servei de Biblioteca i Documentació de la UIB, tasca a càrrec de la Sra. Lluïsa Rullan, que permet consultar digitalment els títols i característiques generals tant de les obres manuscrites com editades d'Oliver.

Tres tipus de manuscrits formen part del Fons Oliver, nom que porta la col·lecció de l'arxiu donat per Massanet: els guions orquestrals, les partitures definitives i les proves o versions prèvies de les obres. Els guions orquestrals són una forma de composició en la qual en tres, quatre o cinc pentagrames (segons la complexitat de l'obra) l'autor plasma la totalitat de les seves idees musicals. És la forma habitual de composició d'Oliver, i trobem guions de gairebé totes les seves obres, siguin per a banda, orquestra simfònica o cor. El valor d'aquests guions com a treball de composició és tal que molts estan enquadernats i porten dedicatòria. I no dubtem que en alguns casos foren utilitzats com a partitura del tipus piano conductor (partitura resum que s'usa per a dirigir).

Després de tenir el guió acabat, l'autor passa a separar les diferents línies melòdiques a la partitura, siguin de cada instrument o vocals. En definir totes aquestes línies i posar-les a la distribució vertical tradicional de l'escriptura musical polifònica apareix la partitura definitiva. Oliver revisava i corregia sovint les seves obres, de manera que entre els seus manuscrits es troben gran quantitat de proves i fins i tot correccions sobre les partitures definitives.

A través del material que existeix a la Partituroteca, guions, proves i partitures definitives, podem aproximar-nos a la totalitat de l'obra de Bartomeu Oliver, però cal considerar que moltes de les partitures manuscrites definitives van ser lliurades a les agrupacions a les quals van ser dedicades o a les que van estrenar les obres, de manera que molt probablement aquestes siguin les que en tinguin les versions realment definitives. Per exemple caldria comparar les obres presents en l'arxiu de l'Orquestra Simfònica Ciutat de Palma (3 sonadetes per a orquestra simfònica i 4 obres per a banda, totes manuscrites i algunes amb els jocs complets de partícels)¹⁰ amb els manuscrits del mateix títol presents en el Fons Oliver.

Cal esmentar el treball immens, i addicional a la composició, que representava la còpia de cadascuna de les parts (partícels) instrumentals. Les obres més significatives per a orquestra simfònica i banda d'Oliver tenen, a més de guions i partitura definitiva, el joc de parts que l'acompanya, la seva majoria manuscrits del compositor, i unes altres del seu fill David Oliver Sancho.

4. Les obres compostes a Inca

El catàleg complet d'Oliver consta de 373 registres repartits en els següents descriptors: obres per a banda, per a banda i cor, banda i veu solista, guions d'obres banda; obres per a orquestra simfònica, orquestra de cambra, orquestra de corda, obres simfonicocorals, simfòniques amb veu solista, guions orquestrals, música de cambra, cor a cappella, cor amb acompanyament;

¹⁰ Informació facilitada al novembre de 2010 per Katalin Szentirmai, encarregada de l'arxiu musical de l'Orquestra.

música per rondalles, obres per a piano, música escènica; i obres per a guitarra o amb guitarra dins de l'acompanyament.

Compostes a Inca trobem 36 registres pertinents al Fons Oliver i dues obres fora d'aquest catàleg. Dels primers, 10 registres d'obres per a banda (entre ells els diferents moviments de la suite mallorquina *Xilvar* escrits entre 1924 i 1926, quatre marxes militars i una marxa nupcial dedicada “a los jóvenes esposos José Vicens Roca y Juana Bestard Oliver” escrita el 1924); 2 himnes per a banda i cor (*Libertad* i *Himne a la pau*, ambdós de 1931); 10 guions per a obres de banda (en destaca el guió d'*Escena salvaje* dedicat a “mi estimado amigo Sr. Ribelles, director de la banda y orquesta Ciudad de Palma. Afectuosamente”, escrita el 1934; obres sobre ritmes populars com el xotis-fado *Qué mal rato* de 1927 i el tango-fox *Papito y papín* de 1926; i 2 sobre temes tradicionals mallorquins: *Vermà d'Inca s/d* i aquell identificat com ballet mallorquí *Copeo* de 1932); 3 obres orquestrals (*El festí de la mort* de 1937, guió/partitura de cor i partitura completa, i l'adaptació per a orquestra simfònica del segon moviment de la suite *Xilvar* de 1924); 2 guions d'orquestra (*La revetla de Sant Abdon* 1931 i *La balada d'altres temps s/f*), 5 obres per a cor o veu solista (*Cançoneta núm. 6* de 1934, *Roelles* de 1937, el tango *Beso de sirena* de 1935, *Cançons de llaurar* -una de Consell i una d'Inca- de 1940 i un *Panis Angelicus* dedicat a Antoni Genestar, de 1922); 1 obra escènica (*La sementera*, amb indicacions escèniques i text dividit en tres escenes, de 1939); i 3 obres per a piano (*Copeo de Selva* de 1922, *Klak* amb ritme de pericon de 1923 i *Roelles* de 1933). Annexem al final d'aquest escrit la informació detallada dels 36 registres esmentats.

Fora del Fons Oliver es troba un guió per a banda sobre una marxa titulada *Es Cós o Marxa balompèdica* dedicada al camp de futbol d'Inca (1934), facilitada per Bartomeu Massanet de Capdepera, i la partitura per a piano de *Sa ximbomba*, amb la qual Oliver va participar en el III Concurs "Sa Ximbomba d'Inca" el 1951 i que ens va facilitar la Sra. Margalida Nebot de Son Servera. En aquesta ocasió la part vocal va estar a càrrec del senyor Gabriel Mateu Mairata (Selva, 1912 - Campanet, 1989). Aquesta petita obra per a piano és rellevant perquè, a més de mostrar l'interès del compositor per la música mallorquina més tradicional i d'especial arrelament a Inca, presenta una melodia que, recollida i transcrita pel mateix Oliver, difereix de la versió recollida per fra Joan Rubí a Inca el 1909 que apareix editada al *Cançoner musical de Mallorca* de Josep Massot i Planes (1984). Aquestes diferències confirmen les variants que la tradició oral va afegit a les melodies populars més arrelades.¹¹

Les peces compostes a Inca per Bartomeu Oliver són un bon reflex del que és la totalitat de la seva obra, els temes, gèneres musicals, les agrupacions, bàsicament banda, orquestra, cor, amb una representació de piano i música popular i tradicional. Igualment reflecteixen el mètode de compondre d'Oliver. Com a exemple presentem l'“himne nacional a la meva pàtria” *Libertad*. Oliver prepara un guió perfecte i definitiu a tres pentagrames, enquadrant amb doble caràtula, la interna amb un dibuix a ploma, cosa que trobem en altres obres seves també precedides d'una imatge gairebé sempre del compositor, i abans del manuscrit un foli de paper de seda que protegeix l'obra. I per una altra banda, trobem també la partitura completa, desglossada amb tots els instruments de banda. Annexem les quatre imatges representatives del que s'ha exposat.

5. Dues referències d'Oliver a Inca

A la pàgina web de la Federació Balear de Bandes,¹² podem llegir una ressenya de la formació de la Banda d'Inca en la qual es fa una breu referència a Oliver com a director d'aquesta:

"La historia de la Banda Unió Musical Inquera empieza un mes de marzo del año 1885. Dos jóvenes de Inca, Pedro García y Mestre Rotger, fundaron dos pequeñas escuelas y bandas de música formadas por artesanos, zapateros, jóvenes y chicos analfabetos. Las disputas políticas de aquella época dividieron a los músicos de Inca. Durante el periodo de la Segunda República, el Ayuntamiento promocionó especialmente la música de Banda. El director de entonces fue el conocido compositor Bartomeu Oliver."

Una entrevista especialment interessant és la que apareix en el setmanari *La Ciudad* d'Inca el 10 d'octubre de 1931 realitzada per Pere Joan amb el títol "El Mestre Bartomeu Oliver ens parla de la música mallorquina" i que transcrivim en la seva totalitat per considerar que deixar parlar al mestre és el millor homenatge que podem fer-li:

"Este músico que lleva en su alma el sol de Mallorca, que aviva las ondas dormidas de nuestros cantos regionales, es *Pío de Son Salvadó*: el excelente compositor D. Bartolomé Oliver. Actualmente, único buscador en Mallorca de cadencias para nuestro *folklore*.

- ¿...?

¿El origen de mi pseudónimo? Muy fácil.

Cuando compuse mis *Momentos Enigmáticos*, por considerarlos en aquel entonces el producto de un esfuerzo prematuro, adopté el pseudónimo. Se interpretaron por primera vez mis *Momentos Enigmáticos* en el Círculo de Obreros Católicos de Palma, en homenaje al Jurado que actuó en el concurso de bandas civiles, y en el que la "La Musa" de Selva, por mi dirigida, obtuvo el primer premio. Mis *Momentos* fueron unánimemente elogiados por la crítica-conste que los elogios iban dirigidos a *Pío de Son Salvadó*-hasta que mi hermano político el eminente músico Sr. Albertí-, en una reunión de músicos mallorquines en la que se comentaba la labor de *Pío de Son Salvadó*, descubrió mi personalidad oculta tras el nombre imaginario...

¿...?

Mi primera canción la escribí a los 17 años, se titulaba *Campesina Aristocrática*.

No; no llegó a estrenarse oficialmente.

¿...?

- Estoy dispuesto a dedicar todas mis fuerzas y facultades al enaltecimiento de la música clásica, y que fue popular, de Mallorca. Es la música que yo siento, que me conmueve por su sabor exquisito, suave y melodioso; porque refleja fielmente el ambiente de nuestro campo borracho de sol; porque sus notas están preñadas de lejanías, de evocaciones.

Nuestra música puede considerarse como una de las más ricas de España en armonías por la rareza de sus tonos símil gregorianos. Tiene además una gran relación con la música moruna, cosa muy natural, ya que fueron los árabes quienes dejaron en esta isla la semilla de la que es hoy nuestra música campesina.

¿...?

- Efectivamente; me encuentro muy sólo en mi labor. Lamento que no haya otros que me ayuden, ya que una fuente de inspiración tan abundosa como es nuestra música, es en absoluto insuficiente el esfuerzo de un solo hombre.

12 <http://www.fbmusica.com/bandas.php?recordID=8>

¿...?

- Tengo en la actualidad dispuestas para el estreno unas Danzas Mallorquinas, números 1, 2, 3, 4 y 5.

¿...?

- Mi predilecta es la nº 5, titulada La Revetla de San Abdón. De ser posible, la estrenaré en la Plaza de la República, el próximo Dijous-bo. La interpretaré mi banda de música, *La Musa*. Esta composición pertenece a la escuela de música que podríamos llamar descriptiva: una sensación lejana de xirimías, principios de baile. Las inquietudes de un corazón ingenuo y enamorado, abierto a todas las luces de la fiesta, siempre entre una gama de armonías coloridas... Luego en la tercera parte de la danza, se concentraran todas las sensaciones dulces y amargas del amor correspondido, con toda su plenitud de luna llena. Todo sobre un fondo sentimental y evocador.

- ¿...?

- Soy de su opinión. Es verdaderamente sensible que una ciudad del prestigio de la nuestra - y digo nuestra porque me considero hijo de Inca- no cuente desde hace ya muchos años con una banda municipal. Pero, según estoy enterado, va en camino de solucionarse pronto este asunto, gracias al interés del concejal Sr. Rotger, presidente de la Comisión de Festejos, a quien incumbe dotarnos de una banda...

El reportero, al llegar aquí, ha querido formular la *pregunta indiscreta* que es indispensable en toda interviú. Indiscreta pregunta, que el Sr. Oliver ha recibido con un gesto de sorpresa, de pudor y de contrariedad.

- ¿...?

- ¿Dirigir yo la banda? Inconveniente -como inconveniente- no tendría alguno si mi modesta labor hubiera de ser un beneficio para ella.

Y, todavía, una última pregunta:

- ¿...?

Mi máximo triunfo ha sido el premio que obtuvo en Madrid mi composición *Cançó Mallorca*. No por la gloria que pueda a mí reportarme. Sino porque constituyó un homenaje delicado, sentido, verdadero a la música regional."

6. Cronologia de Bartomeu Oliver Martí

Sense considerar exhaustiva aquesta cronologia, serveixi de primera aproximació per anar afegint més detalls en posteriors treballs.

1894: neix a Felanitx.

1909: aprox. torna a Mallorca (de l'Argentina).

1916: sotsdirector de la Banda Mallorquina de Palma, amb la qual aconsegueix el 1r premi del Concurs de Bandes a sa Pobla.

1919: deixa en el llibre de visitants del santuari de Sant Salvador a Mallorca la composició breu *Pregària: Verge de Sant Salvador, mirau-ens amb ulls d'amor, d'amor*.

1920: destinat a la Banda Militar d'Inca Regiment 62 d'Infanteria. Forma part del tribunal per atorgar places de músics.

1922: es casa a Inca amb Bàrbara Sancho Alzina.

1923: guanya el 3r premi del Concurs de Bandes a Inca, amb la Banda Lira de Selva. Funda la banda La Musa de Selva.

1925: guanya el 1r premi del Certamen de Bandes Civils a Palma amb La Musa. Homenatge de la vila de Selva, li lliuren una batuta d'or i plata.

- 1927-1929: reorganitza les bandes de Llorito i Sant Joan. A l'agost de 1927 apareix en portada del diari cultural *La Última Hora* fotos d'Oliver i la seva banda, La Musa de Selva.
- 1928: la Banda del Regiment 62 d'Inca estrena la *Simfonia núm. 1* i el poema simfònic *Xilvar*.
- 1930: guanya el 3r premi en la IV Exposición de Arte y Trabajo del Casino de Clases de Madrid amb l'obra *Cançó mallorquina*. Homenatge a Inca per aquest premi. *Goigs a Sant Bartomeu* per a la benedicció del nou retaule de l'església des Carritxó.
- 1931: es jubila com a músic militar. Entrevista al setmanari *La Ciudad* d'Inca.
- 1932: deixa la banda La Musa de Selva. Dirigeix la Banda de Música d'Inca. Guanya per oposicions la plaça de director de Música de l'Ajuntament d'Inca.
- 1933: la Capella Clàssica, dirigida per Joan Maria Thomàs, estrena *Cançó de març* per a cor mixt. En anys següents estrenen noves obres corals d'Oliver, *Cançoneta* (1934), *Cantata* (1935).
- 1934: obté el títol de director del Cos de Bandes. Homenatge dels membres de la Banda d'Inca pel seu treball en favor de la música, li regalen una batuta de plata.
- 1935: viatja a París, la ciutat d'Inca li ofereix una cerimònia de comiat al Teatre Principal de Palma.
- 1937: estrena *Festí de la mort* en homenatge a Tomeu Gayà, "es Vicari Moix".
- 1939: deixa la Banda de Música d'Inca.
- 1940: funda l'Orquestra Filharmònica Balear. És nomenat vocal de música del Cercle de Belles Arts.
- 1941: la Coral Valentina estrena a València *La llàntia del sagrari* sota la direcció d'Agustín Alaman. L'Orquestra de Cambra de Mallorca estrena *Sons de Mallorca* a la Sala Astòria de Palma.
- 1942: l'Orquestra de València i la Coral de la Catedral (mestre Sansaloni) estrenen la cantata *Mater Teresia* dirigida pel mestre Izquierdo.
- 1943: president del Tribunal del Concurs de Composició i Folklore del Cercle de Belles Arts.
- 1944: deixa l'Orquestra Filharmònica Balear. Membre del tribunal per als concursos de piano i violí del Conservatori de les Illes Balears.
- 1945: dirigeix la Banda Filharmònica de Porreres. Funda el Patronat de Música de Felanitx.
- 1946: guanya el 1r premi del Concurs de Bandes amb la Banda Filharmònica de Porreres a sa Pobla. Reorganitza i dirigeix la Banda de Felanitx i funda el Patronat per a l'Escola de Música i la Banda. Estrena la *Marxa militar núm. 1, Suliar* (arabesca), i l'*Himne a l'Escola de Música P. Aulí* de Felanitx.
- 1947: guanya el 1r premi del Concurs de Bandes amb la Banda Filharmònica de Porreres. El poble de Porreres ofereix a la Banda i al seu director un homenatge amb la presència del governador de la Província de Balears. La Banda de Capdepera estrena *Cala Agulla* dirigida per Bartomeu Massanet Nebot.
- 1948: la parròquia de Sant Jaume li fa entrega d'una batuta de plata com a reconeixement al treball realitzat amb l'orquestra de cambra i el cor d'aquesta parròquia.
- 1950: deixa la Banda de Felanitx. L'Orquestra Municipal de Barcelona estrena al Palau de la Música Catalana *Sons de Mallorca* dirigida per Eduard Toldrà. S'estrena l'*Himne al monument del bisbe Campins* a Porreres. Escriu els *Goigs al gloriós sant Roc*, patró de s'Alqueria Blanca, Mallorca.
- 1951: obre la botiga d'instruments musicals Almacén de Música Casa Oliver, que regentarà fins a la seva mort. III Concurs "Sa Ximbomba" d'Inca: Oliver hi presenta un arranjament per a piano sobre la melodia recollida per ell mateix.
- 1954: guanya el 1r premi de composició en el concurs convocat per l'Ajuntament de Pollença pel Centenari Joan Mª Alcover i Miquel Costa i Llobera amb l'obra *Bressol d'espines*.

- 1956: jurat per atorgar les places de professors a l'escola de música de sa Pobla.
- 1957: deixa la banda Filharmònica de Porreres.
- 1964: presenta al Festival Internacional de la Cançó de Mallorca la composició *Enyorament*, una cançó amb ritmes d'*slow*, lletra i música seva. Fa servir el pseudònim *Un figueroler*.
- 1965: membre del jurat en el Certamen de Composició de Miquel Capllonch de Pollença.
- 1966: guanya el 1r i 3r premi del II Certamen de Composició Miquel Capllonch de l'Ajuntament de Pollença amb les obres *La visió* i *Gorg Blau*.
- 1967: la Coral de Lluc estrena *Déu vos salve Maria, Himno a Mallorca* (veus mixtes i orgue) i *Dins el silenci*.
- 1969: membre del jurat del Certamen de Composició de Lluçmajor, nomenat per l'Ajuntament, commemoració del centenari de Maria Antònia Salvà.
- 1970: s'estrena a Pollença l'*Himne al monument de Costa i Llobera*.
- 1971: la Banda de Música de la Policia Municipal dirigida per Julio Ribelles estrena la *Tocata litúrgica* a l'Auditori de Palma per les festes de Sant Sebastià. Entrevista per al diari *Baleares* realitzada per Caldentey.
- 1972: la Banda de Música de la Policia Municipal dirigida per Julio Ribelles estrena l'*Himne del cinquantenari de la mort de Mn. Miquel Costa i Llobera* a Pollença.
- 1973: al disc d'ABTA apareix la seva versió per a piano del *Parado de Selva*.
- 1974: Antoni Matheu estrena la *Tocata epitalàmica* per a orgue en concert organitzat a Palma per Joventuts Musicals.
- 1979: l'Orquestra Simfònica Ciutat de Palma, dirigida per Julio Ribelles, estrena *Escena incaica* a l'Auditori de Palma. La Filharmònica de Porreres i la Banda de Felanitx li ofereixen un homenatge. S'estrena el seu *Himne a Mallorca* a Porreres. S'estrena l'himne a fra Juníper *La Glòria des Barracar* a Petra. Escriu la cantata per a UNICEF amb textos del seu amic Miquel Bota Totxo.
- 1980: article sobre Oliver a "A propòsit d'un cant al pare Serra", a *Apòstol i civilizador*, de Sebastián Rubí Darder.
- 1981: extensa i rellevant entrevista a Oliver de Miquel Pons Bonet recollida en "Els oficis": "Mestre Bartomeu Oliver, tota una vida amb la música" de Felanitx. Article d'Aguiló de Cáceres al *Diario de Mallorca* "L'Orquestra Ciutat de Palma a l'Auditori. El mestre Oliver, recordat i aplaudit".
- 1983: mor el seu fill David.
- 1984: mor el seu fill César.
- 1988: mor a Palma el 24 de maig.

7. Annexos

Catàleg de l'obra d'Oliver composta a Inca

Catàleg de les obres de Bartomeu Oliver Martí compostes a Inca o dedicades a aquesta ciutat. Manuscrits pertanyents al Fons Oliver

1. Banda

Núm. cat.	Títol	Comentaris annexos al títol	Lloc i data	Opus	Contingut	Comentaris
1	<i>Xilvar</i> – Núm. 1	L'Aubada. Estrenada el 29/12/1928 per la Banda del Regiment del 62 de guerra	Inca, 1/9/1926		Partitura	Aquí crida al III moviment "Ballet de festa"
2	<i>Xilvar</i> – Núm. 2	Cançó mallorquina per a banda	Inca, agost 1924		Partitura	
3	<i>Xilvar</i> – Núm. 2	Cançó abrilenca	Inca, 16/8/1926	26	Partitura	Nou nom per al mateix moviment
4	<i>Xilvar</i> – Núm. 2	Cançó mallorquina			Parts	
5	<i>Marxa</i>	<i>militar</i>		Inca		Partitura
6	<i>Marxa nupcial</i>	"A los jóvenes esposos José Vicens Roca y Juana Bestard Oliver. Para el 17/5/1929"	Inca, 6/3/1924		Partitura. Guió. Parts instrumentals	
7	<i>Cançó de l'Espadar</i>	B. Samper. Instrumentació BOM	Inca, 8/5/1924		Partitura	
8	<i>Marxa militar núm. 3</i>	Homenatge a les classes de 2ª categoria	Inca, agost 1929		Partitura	Incompleta. Les següents són diferents manuscrits de la mateixa obra

Núm. cat.	Títol	Comentaris annexos al títol	Lloc i data	Opus	Contingut	Comentaris
9	<i>"El capitán Valentín López"</i> (Marcha Militar Núm. 3)	"Al capitán" Inca Partitura * "Ayudante de regimiento de infantería de Inca núm. 62"	Inca 14/2/1930		Partitura	"En prueba de mi afecto firme" Firma: "Músico de 1ª del mismo regimiento"
10	Homenatge a les classes de 2ª categoria (<i>Marxa militar núm. 3</i>)		Inca 15/10/1930		Partitura	Caràtula enquadernada amb dibuix a tinta

2. Banda i cor o veu

Núm. cat.	Títol	Comentaris annexos al títol	Lloc i data	Opus	Contingut	Comentaris
1	<i>Libertad</i> , himno nacional homenaje a mi patria		Inca, 14/5/1931		Guió a 3. Partitura cor a l'uníson	Dedicatòria: "A la juventud republicana de Inca"
2	<i>Himne a la pau</i>		Inca, 15/5/1931		Partitura i guió	És la mateixa obra amb petites diferències

3. Guions de banda

Núm. cat.	Títol	Comentaris annexos al títol	Lloc i data	Opus	Contingut	Comentaris
1	<i>Escena salvaje</i>	Danza "a mi estimado amigo Sr. Ribelles, director de la banda y Orquesta Ciudad de Palma. Afectuosamente, Palma 1-7-1972"	Inca, 22/9/1934	55	Dos guions a 2 pianos	Un guió amb indicació d'instruments

Núm. cat.	Títol	Comentaris annexos al títol	Lloc i data	Opus	Contingut	Comentaris
2	<i>¡Qué mal rato!</i> Xotis-fado	Escenas graciosas de antaño. "A mi querido discípulo Antonio Cifre, músico de la banda "La Musa de Selva"	Inca, 12/1/1927	25	Guió 3	Indica instruments
3	<i>Papito y Papín</i>	Tango-fox	Inca, 26/10/1926	23?	2 guions a 3	Indica instruments. Signatura: Pio de Salvador
4	<i>De Esteve</i> (P. D.)		Inca, 10/6/1922		Partitura	
5	<i>Marxa militar</i>		Inca, 23/2/1937		Guió a 2	
6	<i>Marxa tauròfila</i>	"En Sión" (Delmonte)	Inca, 28/7/1929		2 guions a 4	
7	<i>Pétalos de rosa</i>	Capricho español	Inca, 14/2/1931		2 guions	
8	<i>Vermà d'Inca</i>				Guió a 4	Inclou una "rondalla" i apunta "dentro del escenario"
9	<i>Copeo</i>	Ballet mallorquí	Inca, 29/4/1932		Guió a 3 - 4	És el "Copeo de muntanya"
10	<i>L'Auba</i>	Diana	Inca, 4/4/1936		Guió a 3	
11	<i>Es Cós</i>	Marxa balompèdica. Dedicada al camp de futbol d'Inca	Inca, 28/1/1934	58		

Marcha balompèdica

“ES COS”

POR

B. OLIVER

4. Obres orquestrals (música simfònica, de cambra, de cordes, simfonicocorals, orquestra i veu)

Núm. cat.	Títol	Comentaris annexos al títol	Lloc i data	Opus	Contingut	Comentaris
1	<i>Cançó mallorquina</i> (per a banda)	Núm. 2 de la suite mallorquina <i>Xilvar</i>	Inca, agost 1924	26	Partitura	Per darrere hi ha l'obra MC-7 per a vents. El títol no és clar, pot ser <i>La Quida</i>
2	<i>El festí de la mort</i>		Inca, 1937	112	Partitura. Guió. Partitura cor-piano	
3	<i>El festí de la mort</i>		Inca, 17/5/1937	61	3 guions amb cor	

5. Guions d'orquestra

Núm. cat.	Títol	Comentaris annexos al títol	Lloc i data	Opus	Contingut	Comentaris
1	<i>La revetla de Sant Abdon</i>	Dansa mallorquina núm. 5	Inca, 21/9/1931	50	Guió a 3-10	
2	<i>La balada d'altre temps</i>	Cançó mallorquina núm. 5	Inca		2 guions a 2	

6. Coral / vocal a cappella i amb acompanyament

Núm. cat.	Títol	Comentaris annexos al títol	Lloc i data	Opus	Contingut	Comentaris
1	<i>Cançoneta núm. 6</i>		Inca, 3/11/1934	56	Partitura SCTTBB	Indicació per a inst. de banda
2	<i>Roelles</i>	Cançó mallorquina núm. 3. Lletra: Miquel Duran	Inca, 29/9/1937		Partitura SCTB i orgue	
3	<i>Beso de sirena</i>	Tango	10/8/1935		Partitura veu-piano	
4	<i>Cançons de llaurar</i>	2 cançons de llaurar de Consell. Cançó de llaurar d'Inca	12/8/1940		3 partitures piano-veu	
5	<i>Panis Angelicus</i>	Dedicada a don Antonio Genestar	Inca, 22/10/1922		Partitura piano-veu	

7. Música escènica

Núm. cat.	Títol	Comentaris annexos al títol	Lloc i data	Opus	Contingut	Comentaris
1	<i>La sementera</i>	Escena campestre, lletra de Pemán	Inca, 23/2/1939		Guió, partitura cor uníson i solista, partitura, text en tres escenes	Amb indicacions escèniques, de ball i intervencions parlades

8. Piano

Núm. cat.	Títol	Comentaris annexos al títol	Lloc i data	Opus	Contingut	Comentaris
1	<i>Copeo de Selva</i>	Danza mallorquina para piano. "A las distinguidas señoritas Antonia y Francisca Sastre." afectuosamente. Petita dansa mallorquina per B.O.M.	Inca, 29/4/1922		Partitura	
2	<i>Klak</i>	Ritmo de pericón	Inca, 9/6/1923		Partitura	Inscrit en la SAE amb el # 129102 en data 8/3/1924
3	<i>Roelles</i>	Inca, 15/7/1933			Partitura	
4	<i>Sa ximbomba</i>	III Concurs 1951 "Sa Ximbomba d'Inca"	1951			Compost a Palma per a aquest concurs

8. Bibliografia

AULÍ I GINARD, A.; GARAU I MORANTA, B. "Els nostres compositors BARTOMEU OLIVER (1894 – 1988)." *Faristol. Revista de la Federació Balear de Bandes de Música i Associacions Musicals*, núm. 2, juliol de 2000, pàg. 16-17.

BOVER I PUJOL, J.; PARETS I SERRA, J. *Apunts sobre el fet musical a Felanitx. Felanitx*, 1986, pàg. 36.

BOVER I PUJOL, J.; PARETS I SERRA, J. *Balearica-2. Música impresa. Bibliografia de la música impresa de compositors, de tema balear o editada a les Illes Balears. 1506 – 1996.* Consell de Mallorca, 2002.

CALDENTHEY. "Díganos Ud. algo". "El Maestro Bartolomé Oliver < <Le confié mi obra y le dije: <<Como si fuera tuya>>>". *Baleares*, 23-2-1971, pàg. 8.

CARMONA, F. Una institución nacida para la caridad. Agustinas del Amparo (1859). En "La Iglesia española y las instituciones de caridad" Coord. Francisco Javier Campos y Fernández de Sevilla. Instituto Escorialense de Investigaciones Históricas y Artísticas. Simposium, San Lorenzo de El Escorial, 2006.

CAPRILES, I. *Catálogo de la Obra de Bartomeu Oliver presente en la Partituroteca de la Universitat de les Illes Balears.* 2008.

CAPRILES, I.; *Sons de Mallorca.* Suite núm. 3 op. 93. *Bartomeu Oliver Martí.* Col·lecció "La nostra música", 29. Edició: Caixa Catalunya. Obra Social. Consell de Mallorca, Departament de Cultura i Patrimoni, UIB, 2008.

COMPANY, J.; i col·laboradors FONT, X.; i MELIS, M. A. "Aproximació a l'obra de Bartomeu Oliver Martí." V Simpòsium i Jornades Internacionals de l'Orgue Històric de les Balears i V Trobada de Documentalistes Musicals. Pollença: 1998.

DiB. "Noves composicions de Bartomeu Oliver", *Diari de Balears*. "Societat." Dissabte, 22 d'abril de 2000, pàg. 39.

DE CÁCERES, A. "Brillante concierto de la Banda Municipal." *Diario de Mallorca*, 20-01-1971. Pàg. 14.

DE CÁCERES, A. "La Orquesta Ciudad de Palma en el Auditorium. El maestro Oliver, recordado y aplaudido", a *Diario de Mallorca*, 14 de novembre de 1981.

DÍAZ, M. "Música". "El Aula de Música de la UIB cataloga la obra de Bartomeu Oliver. Director de banda y compositor, su obra es poco conocida." *Última Hora*. "Cultura y Espectáculos". Dimarts, 13 d'octubre de 1988, pàg. 66.

EFE. "El CIM recupera tres composiciones del maestro Bartomeu Oliver." *Última Hora*. Cultura y Espectáculos. Dissabte, 22 d'abril de 2000, pàg. 54.

"En el Auditorium". "Concierto de Trámite de la Orquesta Ciudad de Palma". *Diario de Mallorca*, 21-2-1979, pàg. 36.

Gran Enciclopèdia de Mallorca, Mallorca 1989-1998. V. 10, pàg. 355 i V. 12, pàg. 72.

GRIMALT I VIDAL, P. Notes històriques SANT BARTOMEU DES CARRITXÓ. Col·lecció “Coses Nostres”. Es Carritxó, festa de Sant Antoni Abad, 1985.

Hemeroteca; 50 anys, 22 d'abril de 1941. Correo de Mallorca. *Diario de Mallorca*. Palma: dilluns, 22 d'abril de 1991.

JOAN, P. “Conversaciones de LA CIUDAD”, “El maestro Bartolomé Oliver nos habla de la música mallorquina”, *La Ciudad. Semanario literario y de información*; director: Alejandro Bérnago; any I, núm. 27. Inca: Impremta A. Vich, carrer de J. Armengol, 38. 10 d'octubre de 1931, pàg. 1.

OLIVER, T. “Murió el Maestro Bartolomé Oliver.” *Felanitx*, 26 de juny de 1988, pàg. 5.

PARETS I SERRA, J.; ESTELRICH I MASSUTÍ, P.; MASSOT I MUNTANER, B. *Diccionari de compositors mallorquins segles XV-XIX*. Mallorca: 1987, pàg. 84.

PARETS I SERRA, J.; ESTELRICH I MASSUTÍ, P.; MASSOT I MUNTANER, B. *Compositors de les Illes Balears*. Pollença: El Gall Editor. Conselleria d'Educació i Cultura del Govern de les Illes Balears, 2000, pàg. 125.

PONS I BONET, M. “Els Oficis”. “Mestre Bartomeu Oliver, tota una vida amb la música.” Any XLVI, núm. 2252, dissabte 11 de juliol de 1981. *Felanitx*, pàg. 7 i 8.

PONS I BONET, M. *Goigs del gloriós Sant Roc, patró de l'Alqueria Blanca*. Col·lecció “La Sibil·la” (Mallorca), núm. 148. Palma: Impremta Pizà, 2ª edició: agost de 1996.

MAIMÓ. “Bartolomé Oliver habla para el *Felanitx*”. *Felanitx. Semanario de intereses locales*. Any XI. Redacció i administració: Editorial Ramon Llull, telèfon 101. Dissabte 4 de maig de 1946, núm. 429.

“Homenaje al Maestro Oliver y estreno del ‘Himne a Mallorca’”; Porreres, *Diario de Mallorca*, 11 d'agost de 1979.

RAI, J. Semblança de n'Oliver; revista *Cap Vermell*. Juny de 1989, pàg. 8.

MIQUEL AGUILÓ I SERRA, UNA VIDA, UNA PASSIÓ: L'HARPA D'INCA

ANTONI RODRÍGUEZ MIR

Aquesta col·laboració a les XI Jornades d'Estudis Locals d'Inca s'ha elaborada amb la intenció de donar constància de la figura de qui fou vetllador de la música a la nostra ciutat en una època fosca i gràcies al qual la pervivència de l'Harpa d'Inca es manté plenament vigent.

Vull aquí donar el meu agraïment públic molt particular a les filles de Miquel Aguiló i Serra per la seva ajuda en la recerca dels fets biogràfics.

Resum biogràfic de MIQUEL AGUILÓ SERRA

Miquel Aguiló i Serra va néixer a Inca l'11 de juliol de 1926, fill de Francesc i de Francisca, matrimoni del qual van néixer quatre fills, Miquel, el major, Antoni, Francesc i Beatriu.

Des de ben petit es va sentir atret per la música, l'afició de la qual li venia de família. Francesc Aguiló i Pomar, el seu pare, era un bon organista i va saber transmetre l'amor a la música als fills. A casa, Miquel escoltava música clàssica amb son pare i gaudia de cantar ja de ben petit.

Tant el seu pare com els seus oncles per part paterna, coneguts a Inca amb el mal nom de "Can Cameta", eren músics, deixebles quasi tots ells de Joan Torrandell, "don Joan de l'Orgue", pare del reconegut músic Antoni Torrandell.

Juntament amb els seus germans, Miquel feia d'escolanet a Sant Domingo, on el rector era el seu oncle, Mn. Josep Aguiló i Pomar (don Pep "Cameta", com era conegut al poble), també organista, alumne de Joan Torrandell -pare d'Antoni Torrandell- i seguidor incansable de l'obra musical d'aquest darrer.

Miquel, ja de més gran, va seguir les passes del seu oncle Josep. En l'aspecte musical, era fervent amant del cant coral i lluitador incansable per l'Harpa, però també va destacar en altres vessants (defensa dels valors culturals, amor a la literatura, religiositat sincera).

Miquel Aguiló va aprendre les nocions bàsiques del llenguatge musical de la mà del seu pare i del seu oncle Josep. També va conèixer Antoni Torrandell (foren veïns durant una època), encara que no va ser alumne seu.

Es va casar amb Margalida Estrany Pujadas a l'any 1961, a Inca. D'aquest matrimoni varen néixer tres filles: Francisca Maria, Maria Magdalena i Margalida, a les quals inculcà l'amor a la música i al cant coral. Tal volta, sense proposar-s'ho, va reproduir en la seva família l'ambient musical de la seva infància: a ca seva s'escoltava molta música, sobretot clàssica.

Va treballar de comptable, d'escrivent li agradava dir a ell, a diverses fàbriques de sabates i empreses d'Inca. Va ser membre del Sindicat Obrer La Pau, i secretari d'aquesta associació durant una sèrie d'anys i, durant uns anys, compaginà la seva tasca de director a l'Harpa amb la de dirigir el Cor de les Aules, de l'Aula de la Tercera Edat d'Inca.

Com a persona interessada en la cultura i bon aficionat a la música, assistia assíduament als actes culturals que es feien a Inca. Va ser amic personal del pare Miquel Colom, o també del pollencí Bernat Cifre, un gran apassionat de la música, de la literatura i del classicisme, deixeble de Jaume Albertí i amic de l'Harpa.

Orfeó l'Harpa d'Inca. Any 1924

Orfeó l'Harpa d'Inca. Any 2005

No és gens estrany que Miquel comencés a cantar a l'Harpa essent encara un nin, a la tendra edat dels 9 anys, ja que el seu pare Francesc era membre fundacional de l'Orfeó i el seu oncle Mn. Josep Aguiló hi participà activament i n'arribà a ser vicepresident. Però no en fou l'únic membre. Més tard, els seus germans Francesc i Beatriu també en formaren part. El seu primer concert va ser a Campanet el 29 de setembre de 1935, en què "l'Harpa d'Inca va a Campanet per afegir-se a l'homenatge que aquest ret al seu fill preclar, el poeta i humanista Llorenç Riber" (*Crònica comentada de l'Orfeó l'Harpa d'Inca*. Autor: Llorenç M. Duran).

El 1950 amb la desaparició de Josep Canet i Mulet com a secretari de la Junta de l'Orfeó, Miquel va ser designat, de manera accidental, secretari. Cal tenir present que en aquells moments Miquel no era membre de la Junta presidida per Mn. Jaume Capó i Vallespir, fins que aquest el designà de manera definitiva secretari el setembre de 1951.

El 1956 el seu pare Francesc Aguiló i Pomar, que amb tanta constància havia col·laborat com a membre de les juntes i com a orfeonista (tenor), va morir i deixà un gran buit en la família, però també entre els membres de l'Harpa.

Tal com remarca Llorenç M. Duran i Coli al llibre *Crònica comentada de l'Orfeó l'Harpa d'Inca*, editat per l'Ajuntament d'Inca el 1995, es pot dir que Miquel és un “constant lluitador per a la pervivència de l'Orfeó”. A ell se li ha d'agrair la tasca metòdica d'organització de la secretaria de l'Harpa, cuidant dels documents de l'arxiu, redactant les actes amb detall, i tenint cura del fons de partitures.

Amb l'afany d'augmentar l'arxiu de l'Harpa, va mantenir relacions i correspondències amb directors, músics i entitats musicals de l'illa, i de Catalunya. Es cuidava d'anotar la data i el lloc on es realitzaven les estrenes d'obres musicals diverses per part de l'Orfeó. Posà gran interès a mantenir el fons documental de l'Harpa. Li agradava mostrar documents històrics de l'arxiu, com la carta que Antoni Torrandell va escriure a l'Harpa l'any 1926, o un llistat d'orfeonistes de l'any 1928. Ordenà el repertori interpretat a partir de l'any 1983, i al costat de cada obra anotava la data i el lloc on en què s'estrenava. També feia llistes anuals de cantaires ordenats per veus; registre d'altres i baixes d'orfeonistes; arxiu de programes de concerts i retalls de premsa en els quals es parlava de l'Orfeó; també s'encarregava de la preparació de les carpetes per als assajos i per als concerts.

Al 1957 el trobam novament com a membre de la directiva de l'Orfeó ocupant el càrrec de secretari, mentre la Junta era presidida per Jaume Serra i Beltran.

A partir de 1960 començà a col·laborar als assajos com a cap de corda o subdirector, ensenyant el repertori a les diferents veus de l'Orfeó; també es cuidava dels assajos, sobretot quan no hi podia anar Albertí, i dirigia les funcions religioses. En aquests moments la figura de director de l'Orfeó no era gaire estable. Les actuacions eren dirigides a vegades per Jaume Albertí, a voltes pel P. Esteve Cloquell o fins i tot per algun director convidat.

Inicià l'any 1962 una continuada correspondència amb Felipe Moreno, director de l'Orfeó Municipal de Ciutat, amb qui l'Harpa col·laborà en diversos concerts. Per altra part, també Moreno es va desplaçar fins a Inca com a director convidat.

L'octubre de 1964 Miquel Aguiló va ser nomenat subdirector, a proposta de Miquel Corró Ramon, i a partir de 1968 es pot dir que, a la pràctica, era el director únic. Dirigia les actuacions religioses que duia a terme l'Harpa. No es feien concerts perquè faltaven veus a algunes cordes. Just dirigí l'Orfeó en diverses actuacions no religioses, com va ser un acte d'homenatge al compositor Miquel Tortell i en la celebració del 50è aniversari de la seva fundació.

La primera actuació de Miquel Aguiló com a director, de forma oficial, es va produir el 1971 amb motiu de l'homenatge que es tributà a mossèn Andreu Caimari (autor de la lletra de l'himne de l'Harpa).

Més endavant, després d'uns anys en què l'Harpa només participava a les festes de l'església, el 1978 tingué lloc al Cafè Mercantil la commemoració del 25è aniversari de la mort del fundador de l'Harpa mestre Miquel Duran i Saurina. Miquel Aguiló va dirigir l'Orfeó interpretant *Muntanyes del Canigó* i *Nostra senyera*. Aquest acte aconseguí aglutinar els orfeonistes veterans i

alguns de més joves, i suposà un punt d'inflexió que prepararia el camí de la posterior reorganització de l'Harpa.

Quatre anys més tard, l'any 1982, Miquel Aguiló, conjuntament amb Miquel Corró i Ramon, president de l'Harpa, Joan Parets i Jaume Serra, participà en una reunió convocada pel batlle d'Inca Antoni Pons i Sastre, a instàncies de Miquel Corró, per tal de tornar a reestructurar l'Orfeo i donar-li una nova embranzida. D'aquella reunió Miquel Aguiló acceptà seguir com a director de la coral i el març de l'any següent, vist que la resposta dels ciutadans d'Inca fou positiva a la crida feta des de l'Ajuntament i que es reuní una trentena de persones, s'aconseguí que, després de mesos d'assajos, dirigís el primer concert de la renovada l'Harpa, en un festival literari-musical al Teatre Principal d'Inca.

A partir d'aquesta data les actuacions de Miquel Aguiló com a director de l'Orfeo es multiplicaren exponencialment. Impossible enumerar-les totes. Concerts a les esglésies d'Inca, col·laboracions a diversos actes de la ciutat i de les associacions veïnals, concerts arreu de Mallorca organitzats per la Federació de Corals, intercanvis amb altres corals mallorquines i concerts fora de Mallorca. Cal remarcar que la tasca no era fàcil: els cantaires eren persones d'edats molt diverses i sense coneixements musicals; per altra banda, les condicions de treball no eren les millors: els locals d'assajos no acompanyaven gaire (petits, sense cadires...); no hi havia espai per poder fer assajos parcials per cordes, i era Miquel qui ensenyava totes les veus; s'utilitzava el piano de l'Harpa, ja bastant deteriorat i amb dificultats per a la seva afinació, i més endavant es varen fer els assajos sense piano. Però l'activitat de Miquel era constant i ferma, i sempre es proposava objectius, treballant nou repertori o participant en activitats corals que poguessin

enlairar el nom d'Inca i de l'Harpa. Per això, sempre preparava amb molta cura les participacions a les trobades de corals que organitzava anualment la Federació de Corals de Mallorca, conscient que són el marc on actuen i connecten entre si les distintes corals de l'illa i on es valora la tasca i el nivell de cada una. En l'àmbit de les relacions personals, cal destacar que Miquel demostrà una gran estima per cada un dels orfeonistes.

Durant més de trenta anys Miquel Aguiló va compartir el timó de l'Harpa amb Miquel Corró. Es pot dir que l'Harpa va unir les seves vides i els va fer treballar de valent en pro de la música. Els dos Miquels (com els han anomenat) varen fer surar l'Orfeo en els moments més difícils perquè creien que valia la pena esforçar-se per a aquest fi. A més, va ser Miquel Corró qui proposà Aguiló per a subdirector i, més endavant, ell mateix l'anomenà director.

Fent recompte, Miquel Aguiló va dirigir més de cent concerts, sense comptar actuacions religioses ni un gran nombre d'esdeveniments puntuals que anaren sorgint, i estrenà unes seixanta obres. Sens dubte, el nombre d'actuacions realitzades per l'Harpa durant els anys vuitanta i principi dels noranta superà el de qualsevol altra etapa de la seva llarga història. Encara que és difícil detallar quines varen ser les actuacions més importants, a Miquel li agradava recordar l'homenatge a Miquel Duran ("100 anys de premsa a Inca") que es va fer l'any 1984, i la participació en la Diada de la Llengua Catalana el 18 d'abril de 1986.

A més de director, Miquel Aguiló va seguir de secretari de l'Harpa. Cal dir que, a partir de 1982, deixà de figurar al càrrec de bibliotecari a la Junta Directiva de l'Harpa i Miquel assumí també aquestes funcions. Aquesta tasca tal volta era la més silenciosa i poc coneguda, però també de gran importància. Gràcies a ell s'han mantingut ordenades i classificades les diferents partitures corals, ja siguin les que cantava l'Orfeó en els seus anys més gloriosos com altres no tan interpretades, així com repertori pendent d'una possible estrena.

Més endavant don Miquel va seguir portant el timó de l'Orfeó ajudat als assajos per les seves filles M. Magdalena i Margalida. L'any 1991 M. Magdalena Aguiló va ser nomenada subdirectora i en compartí la direcció amb el seu pare.

Podem destacar la voluntat d'aprendre de Miquel, ja ben entrats els 60 anys: des de 1990 va començar a escriure els avisos i els programes dels concerts en català, llengua que ell no va aprendre a l'escola, encara que sempre l'havia usada per a la lectura. Les actes també les redactava en català partir de 1991. En l'aspecte musical, realitzà cursos de direcció coral, impartits per Vicky Lumbroso, Joan Company i Carles Ponseti.

Home de gran memòria, amant de l'ordre i de les estadístiques, a Miquel li agradava destacar dates, llocs i personatges relacionats amb el seu estimat Orfeó que després agradava de compartir amb les orfeonistes, i feia que els més joves coneguessin un poc la història de l'entitat.

L'any 1995 l'Harpa celebrà amb esplendor els seus 75 anys. Es va dur a terme tot un seguit d'actes per a aquest esdeveniment. Miquel Aguiló va dirigir el concert inaugural, que tingué lloc a l'església de Santa Maria la Major el febrer. El març, també a Santa Maria la Major, es realitzà l'acte central de l'aniversari, on l'Harpa s'estrenà actuant amb una orquestra de cambra, sota la direcció musical de Francesc Bonnín. A l'entremig d'aquest concert, es lliurà la Medalla d'Or de l'Orfeó al director honorífic Miquel Aguiló Serra. En d'altres activitats del 75è aniversari, com són el Concert homenatge a Antoni Pons i Sastre, i la missa solemne com a cloenda dels actes, hi participà també Miquel com a director.

A poc a poc Miquel Aguiló anà donant el relleu a la seva filla en la direcció de l'Orfeó. Ell mateix, el març de 1995 proposà a la Junta Directiva que M. Magdalena Aguiló fos nomenada directora. Malgrat això, no fallava a cap assaig, seguí col·laborant i cantant de tenor amb il·lusió en els nous reptes que es proposà l'Harpa.

El març de 1999, aprofitant una renovació de la Junta Directiva, va decidir deixar el càrrec de secretari que havia exercit durant molts d'anys. Seguí, així i tot, encarregant-se de les partitures, les carpetes i de mantenir en ordre el local d'assajos.

Amb el temps la salut de Miquel es va anar fent més feble i no pogué assistir a molts d'assajos que es feien els vespres. També la seva esposa va patir un greu empitjorament de la seva malaltia de l'any 2003 ençà i des de llavors es requerien diversos ingressos hospitalaris.

A partir de l'any 2004 cantà a quasi tots els concerts, però assistia poc als assajos. El novembre de 2004, en la celebració de la festa de Santa Cecília que anualment realitza l'Orfeó, es va dur a terme un senzill, però emotiu homenatge al cantaire més veterà, Miquel Aguiló, que duia 70 anys a la institució. Va rebre una placa de mans del president Mateu Isern, qui dedicà unes paraules de lloança a la seva persona.

El novembre de 2005, a l'església de Sant Francesc d'Inca, va tenir lloc la darrera actuació de Miquel Aguiló dirigint l'Harpa d'Inca. Es commemorà el 85è aniversari de la fundació de l'Orfeó. L'acte combinà actuacions musicals amb intervencions diverses. Començà el concert de l'Harpa amb les mateixes obres, sota la direcció de Miquel Aguiló, que va interpretar la coral l'any 1983 després d'anys sense fer concerts. En aquell acte es va lliurar la Medalla d'Or a Miquel Corró Ramon pels

seus trenta-cinc anys de president de l'Orfeó i la Insígnia d'Or de l'Harpa a Miquel Aguiló per tota una vida de dedicació. L'Ajuntament s'afegí al reconeixement.

Aquesta va ser la darrera vegada que Miquel Aguiló va actuar en públic a un concert. No podia participar ja ni cantar ni assistir als assajos. El seu cos i el seu cor s'anaven debilitant a poc a poc, fins al punt de deixar-lo sense mobilitat.

Va morir amb la "discreció dels veritables senyors, de les bones persones. Sense fer renou, procurant no despertar els qui dormen" com va escriure un bon amic, el 27 de maig de 2008 a Inca, als vuitanta-un anys d'edat.

L'any 2009 l'Ajuntament d'Inca li atorgà **la Medalla de la Ciutat** pels seus mèrits com a treballador infatigable, en reconeixement a la seva trajectòria, projectant d'aquesta manera la seva condició de ciutadà d'Inca, així com en reconeixement al seu compromís amb la vida cultural i associativa de la ciutat, i, en concret, per la seva dedicació i trajectòria, i la seva contribució al coneixement i la divulgació del nostre patrimoni musical.

Don Miquel Aguiló va ser "un exemple per a generacions futures, un exemple d'esforç d'algú que no pretenia ésser cap gran personatge, no bravejava dels seus coneixements i èxits, era modest, però feiner i abnegat, perseverant".

ELEMENTS DE LA TRADICIÓ MEDIEVAL EN LES VISIONS DEL PURGATORI A LA *VIDA DE SOR CLARA ANDREU* DE JOSEP BARBERÍ

GABRIEL ENSENYAT PUJOL

Introducció

Aquest treball analitza la pervivència d'una determinada forma d'entendre el destí de les ànimes dels difunts que té els seus orígens a l'Edat Mitjana i es perllonga al llarg del temps. L'obra que fem servir, la biografia de sor Clara Andreu de Josep Barberí, n'és una mostra feaent. I hem escollit l'Edat Mitjana com a punt de partida, tot i tractar-se d'una obra molt més tardana, de 1807, perquè és quelcom que en aquest tipus de treballs s'imposa: cal captar el fenomen dels apareguts al purgatori el més enrere possible, abans de les seves mutacions i transformacions, que són essencialment degudes a la intervenció de l'Església, i en especial després del concili de Trento.

La figura de sor Clara Andreu (1596-1628) ha cridat l'atenció des dels seus mateixos anys de vida. La seva biografia està lligada al convent de Sant Bartomeu d'Inca, al qual va ingressar el 1604, hi començà el noviciat el 1609 i professà el 1613. Després d'ocupar-hi diversos càrrecs (infermera, mestre de novícies i clavària), el 1625, com a vicària de la priora Joana Martorell, emprengué una reforma de la vida comunitària. Després intentà estendre la reforma a la diòcesi mallorquina, fet que li ocasionà molts problemes fins a la fi dels seus dies. El caràcter exemplar de la seva vida li atorgà una fama molt notòria a tota l'illa, que transcendí la seva mort (Llabrés 1984).

Pel que fa a l'autor de l'obra, el prevere Josep Barberí (1766-1826), es tracta d'una personalitat destacada dins la cultura illenca de l'època, fonamentada en la seva tasca com a historiador, amb els seus estudis sobre la història de Mallorca i el càrrec de cronista oficial del regne, i també com a crític literari. A Mallorca col·laborà amb Gaspar Melchor de Jovellanos i amb Jaime Villanueva, arran dels estudis que dedicaren a l'illa. A més de la biografia de sor Clara Andreu, n'escrigué unes altres dues, dedicades a Catalina Tomàs (1816) i a Pere Burguny, un mallorquí martiritzat a Alger a mitjan segle XVII i del qual Barberí actuà de postulator en la seva causa de beatificació. El 1820 també exercí de revisor dels llibres prohibits per l'Església.

Plantejament de la qüestió

La creença que la vida es perllonga després de la mort feia que segles enrere aquesta última resultàs menys esveradora que avui per mor de la certesa que hom tenia de no desaparèixer completament, atesa la seguretat que hi havia de sobreviure, sinó corporalment almenys d'una altra forma, tot esperant la resurrecció dels morts.

La immensa major part de la societat estava convençuda que res no s'interrompia, que tot continuava el seu camí i que així ho faria fins a la fi del temps. Arribaria un dia que seria l'últim de tot. Immediatament tendria lloc el pas a un món impensable, el de l'etern i infinit. Però el que més devia témer la gent era el judici, el càstig en el més enllà. Només cal mirar, en relació amb l'art medieval, l'espai que hi ocupen les representacions dels turments de l'infern.

Nombroses imatges –que encara podem veure, esculpides o pintades, a les parets de les esglésies– no deixaven de recordar adesiara la presència de l'infern. El mostraven amb un caire terrorífic, aterridor, amb imatges de foc, monstres, tortures i patiments de tot tipus. La seva funció era mantenir entre els éssers vius la por de morir en estat de falta, fos qui fos l'afectat, ja que en aquest aspecte assolía un sentit igualitari en relació amb tots els éssers que havien viscut. D'ací que per exemple sigui freqüent veure-hi, en les representacions de l'infern, la presència de reis i grans prelats eclesiàstics, com a testimoni que ningú no estava exempt d'escapolir-se de la pena eterna si la seva vida no havia estat d'allò més exemplar, malgrat tractar-se de persones encimbellades en el món terrenal.

La imatge del condemnat era obsessionant i aclaparadora, present de manera contínua. Possiblement era el germen més virulent dels temors que s'estenien entre la gent d'aleshores, que se sentia amenaçada pel pecat, temia ésser castigada i intentava eludir la condemna a través de tots els mitjans, oracions, penitències i, també, talismans.

Aquests ritus atenuaven el temor a l'infern, sobretot perquè durant segles no hi havia cap altra opció. Només existien l'infern i el paradís. Això anguniejava tant la gent que la societat «inventà» el purgatori. Jacques Le Goff (1981) explicà la història d'aquesta invenció relacionant-la amb el desenvolupament del comerç i de la comptabilitat. A final del segle XII, quan comença l'època del mercader, quallà la idea d'una mena de mercat entre el Totpoderós i els homes: els beneficis de les bones accions dels vius es poden depositar al compte del difunt per ajudar-lo a alliberar-se de la seva culpa. O sigui, que els qui es troben en aquest món són capaços d'ajudar, mitjançant les seves pregàries i bones accions, les ànimes del purgatori a disminuir el període en què han de purgar allò que els taca. S'estableix, doncs, la solidaritat entre vius i morts, a través de la qual hom manté l'esperança d'eludir la condemna eterna.

Des dels seus orígens el cristianisme, mitjançant la pregària pels difunts, va manifestar la creença en la possibilitat d'una remissió de les culpes després de la mort. Això no obstant el lloc i les modalitats d'aquesta purificació durant molt de temps mantingueren un caire indeterminat malgrat els indicis de solució proposats per Climent d'Alexandria i Orígenes, a l'església grega (en la qual no es contempla un accés obert al purgatori), i per sant Agustí i Gregori el Gran en el cristianisme llatí, en el qual el procés de localització del purgatori només es consolidà, com hem dit, durant el segle XII (Le Goff 1981). És a l'últim terç d'aquest segle que el substantiu *purgatorium*, el purgatori, apareix ben definit. Aquest veritable “naixement” del purgatori té lloc en simbiosi amb la gran mutació de la mentalitat i la sensibilitat que trobam durant el trànsit del

segle XII al segle XIII, especialment a partir d'una modificació profunda de la geografia del més enllà i de les relacions que s'estableixen entre la societat dels vius i la societat dels morts.

Entorn a l'any 1190 un cistercenc anglès, Hug (o Henry) de Saltrey, va escriure un tractat que tengué un paper important en el procés de naixement i difusió del concepte de purgatori, el *Tractatus de Purgatorio Sancti Patricii* (Le Goff, 1985: 44-51). Es tracta del relat d'una aventura i alhora la descripció d'una creença i una pràctica que se situen a una illa, Station Island, enmig d'un llac, el Lough Derg (el Llac Roig), al nord de l'actual Irlanda del Sud, molt a prop de la frontera amb Irlanda del Nord. Aquest tractat –que presenta un seguit de visions i viatges imaginaris al més enllà inspirats en la literatura apocalíptica judeocristiana i fortament influïts pel venerable Beda, de principi del segle VIII– és el primer en què es parla explícitament del purgatori per indicar un lloc específic, separat, en el més enllà. Redactat en llatí, el *Tractatus de Purgatorio Sancti Patricii* ben aviat va ésser traduït al francès per la poetessa famosa pels seus lais Marie de France (*L'Espurgatoire Saint Patriz*) i al segle XIII en circularen nombroses versions en llatí i en diferents llengües romànç.

El tractat explica l'aventura contada per un cavaller irlandès, Owein. Segons aquest relat, sant Patrici, per tal de persuadir els irlandesos incrèduls, havia obtingut de Déu un accés al més enllà a través d'un forat o cavitat que hi havia a l'illa. La persona que hi baixava i hi passava una nit patia les penes del purgatori. Si era capaç de resistir els turments i les temptacions dels dimonis retornava a la terra segur d'accedir al cel net dels seus pecats, ja que l'experiència viscuda l'impulsava a partir d'aleshores a fer penitència en aquest món i a dur una vida lliure de pecat. Si, per contra, es deixava seduir pels dimonis ja no retornava pus mai, car els dimonis se l'enduien directament a l'infern. La prova, com veïm, era una ordalia típicament medieval, una aposta en què hi havia en joc la salvació eterna.

Owein és advertit que ha de resistir tant les amenaces com les promeses dels dimonis i si se sent incapaç de suportar-ho fins al final ha d'invocar –però només *in extremis*– el nom de Jesús. Arrossegat per una munió de diables, Owein passa per un seguit de llocs en els quals veu com homes i dones pateixen tortures espantoses per part dels dimonis. En acabar el viatge, del qual surt victoriós gràcies a la invocació de la divinitat, evita que els diables l'arrosseguin al fons del pou de l'infern pronunciant el nom de Jesús. Això el permet sortir del pou de l'infern i, tot passant un pont llenegadís, vertiginós i estret, retorna al món dels vius on li és mostrada la porta del paradís celestial. A partir d'aquí comença una vida pietosa i de penediment dels passats pecats.

Aquest purgatori que descriu el monjo de Saltrey és molt proper a l'infern. És un infern transitori del qual les ànimes i els visitants poden fugir. Tots els fets que hi tenen lloc són els propis de l'infern, encara que en una modalitat relativament atenuada. Ara bé, en aquest text no hi trobam un dels elements claus que posteriorment seran típics del purgatori. Són els precés dels morts que purguen les seves faltes, fets als eventuais visitants, perquè quan aquests últims retornin a la terra posin en coneixement dels seus familiars, amics i coneguts que, a través dels sufragis, poden abreujar el temps de purgatori i accedir al paradís, al qual teòricament estan destinats. Quan més tard, segons sembla no abans del segle XIV, es desenvolupa una iconografia del purgatori, serà l'esmentat gest de la pregària el que permetrà distingir els torturats al purgatori dels condemnats a l'infern; és a dir, les flames del foc transitori de les del foc etern.

Els éssers que s'agiten al Purgatori de Sant Patrici pertanyen a dues categories: els homes i els dimonis. Els primers, tot i que es tracta d'ànimes, gaudeixen d'una mena de cos que els permet de sentir els sofriments materials a què estan exposats. Aquests turments consisteixen en crits, clams, brams, veus insuportables, olors fètidès i intolerables i un gran nombre d'espectacles terrorífics que afecten la totalitat del cos i totes les seves facultats. Els suplicis són molts i variats: immersions dins recipients plens de materials en ebullició, perforacions al cos, animals monstruosos que ocasionen danys, flames que afecten determinats òrgans, etc.

Val a dir que les visites puntuals a aquest purgatori generaren una notable literatura durant els següents segles medievals. En l'àmbit cultural català cal destacar especialment l'obra de Ramon de Perellós, el *Viatge del vescomte Ramon de Perellós i de Roda fet al Purgatori nomenat de Sant Patrici*. La seva raó d'esser rau en la mort sobtada del monarca Joan I, el 1396, que generà una notòria incertesa sobre el destí de la seva ànima. Es tracta del relat del viatge de l'autor a Irlanda –fet real– i de la seva estada dins la cova del Purgatori, on, naturalment, diu haver vist el rei Joan i parlat amb ell i altres personatges coneguts del moment. A l'hora de descriure el purgatori, Perellós segueix amb gran fidelitat el text de Saltrey, tot atribuint-se a si mateix les experiències del cavaller irlandès. També en aquelles mateixes saons Bernat Metge va escriure *Lo somni* i situà l'ànima del monarca, amb qui manté un diàleg al llarg de tot el llibre, al purgatori, i en via de salvació, tal com manifesta el monarca.

D'altra banda, el procés de consolidació del purgatori produí una profunda metamorfosi en relació amb els apareguts presents a les cultures anteriors. El purgatori és la presó dels morts, però aquests en poden fugir mitjançant breus aparicions als vius el zel dels quals a l'hora d'ajudar-los és insuficient. Aquest "viure entre dos móns" és l'habitable d'aquells qui freturen d'oracions i misses per tal de guanyar finalment el paradís. Amb la invenció del purgatori tenim la primera explicació lògica de l'existència dels apareguts. D'aquesta manera els antics fantasmes són recuperats per l'Església i perden el seu caràcter profà.

Tot i així el fet que hi hagués persones que s'apareguessin després de morir era una cosa que resultava difícil de creure per als cristians. A més, els apareguts no deixaven d'esser personatges molestos, que defugien qualsevol lògica i transgredien les lleis naturals. Tot plegat feia que la circumstància freturàs d'explicacions. Sant Agustí justificà la creença amb l'argument dels morts que no tenien descans; això va fer que quan es consolidà la noció de purgatori, aquest «tercer lloc» es convertís de manera natural en la residència dels difunts que no descansaven en pau. Abans Tertul·lià, al seu tractat *De anima*, plantejà l'aparició com a fruit de la il·lusió d'un somni, que interpretà en el sentit que no tenia més realitat que el viu que fa el mateix. El mateix sant Agustí, aprofundint en la qüestió, afirmà que l'aparició d'un difunt en somnis no significa que actuï com a ésser conscient i real sinó que és ben igual que l'aparició dels vius en somnis, que té lloc sense que ells ho sàpiguen ni hi intervenguin, en el procés (Lecoteaux 1999: 59-60). I, a partir de sant Agustí, Gregori el Gran emfasitzà la importància que tenien els sufragis –hom pot ajudar els morts a través de misses, dejunis i almoines– a l'hora de contribuir a salvar una ànima (Lecoteaux 1999: 61).

Des d'aquest moment es fa indissociable de la instal·lació del purgatori i dels sufragis la irrupció dels difunts als *exempla* i a la literatura clerical en un nombre cada vegada major. Agustí i Gregori, amb les seves anècdotes, en proporcionaren uns bons models i varen completar una estructura narrativa adient ensems amb tots els elements d'apreciació. Al segle XII uns altres dos autors en

prengueren el relleu. D'una banda, Alqueri de Claravall, al seu tractat *De l'esperit i de l'ànima*, tracta sobre la naturalesa de les aparicions dels difunts. I, de l'altra, Pere el Venerable, al seu *De miraculis*, ens adverteix, entre d'altres coses, que les visions i aparicions dels morts constitueixen els *miracula* característics del seu temps (Lecouteux 1999: 63).

Tot aquest procés, a més, es va veure força intensificat gràcies a la *Llegenda àuria*, de Jaume de la Voràgine, una obra acabada abans de 1267 i que tengué una gran difusió. Sobretot al capítol 163, «De commemoratione mortuorum», l'autor, amb l'ajuda de diferents anècdotes, extretes dels seus predecessors, mostra clarament que la funció principal de les aparicions de difunts consisteix a instruir els vius. Considera que els suplicis que suporten les ànimes del purgatori són suficientment espantosos per fer que les ovelles extraviades retornin a la recta via. Ajudar els morts és un deure i si el complim podem esperar que aquests també vinguin a ajudar-nos en el cas que ho necessitem. De bell nou podem detectar-hi, en la creença, un clar rerefons pagà, les arrels del qual trobam tant entre els romans com entre els pobles germànics (Lecouteux 1999: 64-65). Com veurem més endavant, a la *Vida de sor Clara Andreu* trobarem diversos casos que es corresponen perfectament amb el que s'explica en aquesta obra.

Ara bé –cal demanar-se–, què passa quan no som davant somnis onírics sinó que la corporeïtat de l'aparegut sembla evident? Com és possible que alguns morts vagabundegin i deambulin dins l'espai dels vius? A partir del segle XII l'Església associa aquests casos a ànimes en pena o condemnats.

Amb tot, com hem dit, l'àmbit propi d'aquests éssers es va delimitant al purgatori, entès com un lloc de trànsit el fi del qual és perdonar els pecats de la vida terrenal. Per això, a més dels suffragis externs, per accedir a la definitiva salvació cal patir dues menes de turment: el físic i la demora de la felicitat eterna. Pel que fa al primer, els patiments són equiparats amb els que hom pateix a la terra, però sempre amb escreix. Per exemple, el fred i la calor hi resulten més intensos, etc. En aquest sentit podem observar com l'ànima pateix com si fos matèria, exactament igual com si fos el cos. Quant al segon, sovint s'afirma que els seus efectes encara resulten més penosos que els derivats del patiment físic, ja que l'angoixa derivada de la infelicitat del moment és insuportable (Bueno 2003: 38-41).

Anàlisi dels casos estudiats

Segons explica Josep Barberí, al pròleg de la biografia sobre sor Clara Andreu, el confessor d'aquesta, el Dr. Nadal Guasp, “desde el año 1625 empezó á notar en unos quadernos los extasis de su hija espiritual Sor Clara Andreu, las freqüentes visitas que recibia del cielo, y las vexaciones con que la afligian los Demonios, lo qual continuó hasta fines del año 1627” (Barberí 1807: XVI). I el nou i últim confessor que va tenir, el Dr. Gabriel Benet Mir, “quedando tan vivamente persuadido de su heroica virtud”, en va escriure una biografia, primer “en vulgar Mallorquin” i, després, ell mateix la va traduir en castellà. L'original català, afirma Barberí, es va extraviar. Per redactar l'obra,

“siguiendo las leyes de buen historiador, escribió lo que habia visto, examinó los quadernos del doctor Nadal Guasp, confirió con los Padres de la Sierva de Dios, se informó con los que habian sido testigos de su infancia, consultó los Confesores anteriores que pudo alcanzár, y las Religiosas que la habian admirado por espacio de veinte y cinco años”

(Barberí 1807: XVIII-XIX).

Tot i amb això, Barberí manifesta la seva nul·la voluntat d'interferir en una qüestió tan delicada i complexa: “Declaro desde luego, que á quanto se escribe en la presente relación tocante á las heroicas virtudes, extasis y visiones de la V.M. Sor Clara Andreu, no se debe dar más crédito, que el que merece una historia puramente humana, y de ningun modo intento prevenir el juicio de la Iglesia” (Barberí 1807: XV). I, de fet, en alguna ocasió es refereix a la incredulitat d'una part de les seves companyes d'hàbit en tota la qüestió que fa referència a èxtasis i visions diverses:

“Algunas se burlaban de ella, rogandole que quando veria Angelitos, les hiciese el favor de mostrarselos. Otras decian que la demasiada aplicacion á la lectura de vidas de Santos le habia gastado el célebro, y que por simpleza se apropiaba lo que habia leído de Santa Teresa de Jesus. En fin llegó á tal extremo, que si la hallaban en el coro llorando (pues desde este tiempo tubo el don de lagrimas, que derramaba con mucha quietud y sosiego) la sacaban de allí y la enviaban á llorar á su celda”

(Barberí 1807: 17).

D'altra banda, no disposam d'informació sobre les lectures que pogué fer la monja sobre la qüestió, tret de les generals. No tenim coneixement, almenys publicat, de cap inventari dels llibres que hi havia a la biblioteca conventual en aquell moment. I dels seus particulars, el visitador Pere Antoni Baró es limita a dir que, després de la seva mort, a la cel·la només trobà “unos pobres muebles, algunos instrumentos de penitencia y varios libros de devoción y de su empleo de Vicaria” (Barberí 1807: 171). Aquesta informació és completada més endavant pel biògraf quan assenyalava que sor Clara Andreu “hablaba igualmente el castellano, lo que consiguió con el mucho estudio y continua aplicación á los libros devotos escritos en este idioma; bien que la Sierva de Dios no buscaba la corteza de las frases, sino el meollo de las sentencias para su edificación” (Barberí 1807; 14). I, com hem pogut veure al fragment de l'anterior paràgraf, també era molt afeccionada a la lectura de la vida de sants.

Pel que fa a les visions que experimentà sor Clara Andreu, hem de començar remarcant que una part significativa es refereixen a monges del seu convent, recentment traspassades, que sor Clara havia conegut. El fet, d'antuvi, cal relacionar-lo si més no amb les cerimònies pròpies d'un centre conventual, el qual tenia entre les seves funcions la de recordar els difunts, a través de l'oració, per tal d'ajudar les ànimes a viure en aquella extensió en què es trobaven. I, en realitat, aquesta és una de les tasques més importants que atribueix el biògraf a la monja: “Una de las más sagradas ocupaciones del sensible corazon de la Venerable Madre, fue la de socorrer á las benditas almas del purgatorio” (Barberí 1807: 103). Val a dir que, segons la Llegendà àuria, per tal que els suffragis fossin profitosos per a les ànimes dels difunts, calia que qui els feia es trobàs en estat de gràcia, ja que si no era així no tenien cap valor (Voràgine 1990: 716).

En un d'aquests casos es dona la circumstància que es tracta d'una monja que, en vida, ja havia estat advertida per sor Clara Andreu. Era sor Coloma Llabrés, a qui sor Clara havia avisat que aviat moriria i que n'estigués preparada:

“Las Religiosas enfermas ocupaban gran parte del vigilante celo de la Venerable Vicaria, y con especialidad aquellas que sabia que presto habian de morir; lo qual á veces le revelaba el Señor, para que con la libertad de Superiora les procurase la mejor salud, que es la del alma. Habiendo sabido por este medio, la próxima muerte de Sor Columba Llabrés, la anunció con

terminos generales á la Comunidad, diciendo: Que la que disfrutaba de mejor salud, moriria mas presto; y en particular lo reveló á la interesada, procurando con tantas veras disponerla para aquella ultima hora, que viendola despues en el purgatorio expiando ciertas faltas que en vida habia cometido, pudo decirle con toda verdad: Harto os he avisado”

(Barberí 1807: 36).

El biògraf refereix de bell nou aquest episodi, més endavant, i ens en proporciona dues informacions complementàries. La primera fa referència al motiu pel qual la difunta purgava la seva falta i la segona incideix en un aspecte interessant: la petició que li fa la monja traspassada perquè li dediqui els sufragis que li permetin sortir aviat de l'estadi en què es trobava. Heus-ne ací el relat:

“En otra ocasion le apareció el alma de Sor Columba Llabrés, pidiendole sufragios, declarandole al mismo tiempo, que el motivo de estar padeciendo en el purgatorio era, porque habia hecho las obediencias con alguna repugnancia. Harto os he avisado, le respondió la Venerable Madre; como en efecto siendo Vicaria supo anticipadamente la muerte de dicha Religiosa, y con la libertad de superiora habia procurado prepararla para aquella ultima hora, como se ha dicho en otra parte”

(Barberí 1807: 111).

Jaume de la Voràgine (1990; 709) detalla els quatre tipus de sufragis que hi ha: oració, almoïna, immolació de la Santa Víctima (misses per a l'ànima de la persona difunta) i dejuni. I fins i tot arriba a especificar que els sufragis oferts a favor d'un difunt determinat aprofiten més a aquest que quan es realitzen en comú i en general (Voràgine 1990: 715).

Ja hem comentat *supra* la interacció que s'estableix entre éssers vius i ànimes del purgatori, i la importància que assoleixen progressivament sufragis a l'hora de facilitar la salvació eterna. Ho recull perfectament la biografia que analitzam, en assenyalar la dedicació que esmerçava sor Clara Andreu en la qüestió:

“Esta tan solida, como cristiana devocion, tomó nuevos incrementos en el corazon de la Sierva de Dios, en el tiempo en que empezó á caminar por las sendas extraordinarias de visiones y revelaciones; pues entonces el Señor se dignaba manifestarle la necesidad que tenian muchas almas de sus sufragios, le hacia oir sus clamores, ó les daba el permiso de aparecerle. De aqui nacia, el que para el alivio de algunas, se ofrecia gustosa á padecer enfermedades corporales, como las padeció en efecto, con la tasa y medida que parecia á su divina Magestad. De aqui el aplicarles continuamente ayunos, disciplinas, cilicios, vigiliias y oraciones, que redoblaba algunos dias antes de la Conmemoracion de todos los difuntos. De aqui aquel fervor con que solia asistir á las exéquias de las Religiosas que morian, que le ocasionaba frequèntes [sic] extasis y arrobos. No satisfecha del mérito de sus oraciones, suplicaba á sus hermanas que la ayudasen con rosarios, letanias, salmos penitenciales, y otros ejercicios de piedad; y declaran las mismas en sus deposiciones, que en tiempo de la Sierva de Dios, se hicieron muchos sufragios á su solicitud é instancia. Igualmente aconsejaba á personas de fuera casa (con la circunspeccion que exige semejante asunto) que mandasen celebrar tal numero de Misas, ó que las oyesen, para el descando de sus parientes difuntos, que sabia que necesitaban de aquel sufragio”

(Barberí 1807: 104-105).

La intercessió de sor Clara a favor de l'ànima d'antigues companyes de convent es va repetir en altres ocasions. Un en va esser el cas d'una monja, sor Cecília Moragues, que malgrat la fama de persona virtuosa que tenia en vida, després de morir també es trobava en fase d'haver d'expiar algunes faltes. Per això li calia haver de patir penes al purgatori encara durant un any, però, gràcies als sufragis de sor Clara Andreu i d'altres monges a qui sor Clara va fer participi, al cap de dotze dies de la visió ja havia aconseguit el salconduit per a la salvació eterna. Així ens ho relata el biògraf:

"Pasando á referir algunos casos que le acontecieron sobre este particular, sea el primero la aparicion de Sor Cecilia Moragues, la qual habia muerto en aquel Monasterio con fama de extraordinaria virtud hacia unos quatro años; de donde se infiere que aun las personas de vida mas ajustada tienen mucho que purificar en el crisol de la divina justicia. Hallabase la Venerable Madre cierta mañana del mes de Agosto, ó á principios de Setiembre del año 1626, dando gracias por haber recibido á su Dios Sacramentado, quando le pareció ver en medio de voraces llamas á Sor Cecilia, con señales de padecer grandes é imponderables tormentos. Causóle este espectáculo la mas viva compasion, y se interesó tanto para el alivio de aquella atormentada alma, que convocando á varias Religiosas les suplicó que la ayudasen á rezar los sufragios que cada una pudiese, y la Venerable Madre se ofreció á padecer qualquier trabajo corporal. El Señor aceptó este ofrecimiento, y le hizo entender, que por espacio de un año padeceria dolores por todo el cuerpo; los que con efecto padeció la Sierva de Dios con indecible consuelo de su espíritu. Al mismo tiempo el alma le habló interiormente, y le dió las gracias por la caridad que usaba con ella, prometiendole, que quando estaria en la bienaventuranza, jamas se olvidaria de este beneficio. Pasados doce dias, estando la Sierva de Dios en oracion, le apareció Santa Clara de Asis, diciendole, que habia venido á darle la plausible noticia, de que el alma de sor Cecilia, por medio de sus sufragios, gozaba ya del descanso eterno, y que en recompensa pidiese algun favor"

(Barberí 1807: 105-106).

Aquest abreujament del temps de patiment, motivat per la intervenció dels vius, és un aspecte que recull la *Llegenda àuria* (Voràgine 1990: 705), en què s'explica que sense l'ajuda aliena la durada de la permanència al purgatori és molt superior. I afegeix que si encara hom li ofereix sufragis, aquests redundaran en benefici dels mateixos oferents i, si no ho necessiten, passaran a fer part del tresor espiritual de l'Església o a afavorir altres ànimes sotmeses a purificació.

També una altra monja es va beneficiar dels sufragis de sor Clara. Es tractà d'una parenta seva, morta de manera precipitada i en edat molt jove, a causa d'una caiguda. La difunta, un cop més, li demanà expressament que intercedís per ella. Aquest n'és el relat del biògraf:

"Otro caso aconteció el dia dos de Noviembre del mencionado año [1626], rezando los Maytines de difuntos á la media noche. Repentinamente sintió que se estremecia todo su cuerpo, y se puso á temblar, de modo que le fue preciso salir del coro, y retirarse á su celda. Allí le fue mostrado un gran hoyo, lleno de fuego, en donde penaban innumerables almas, entre las quales vió una muy atormentada, que dixo ser la de su parienta Malferit, que habia muerto de resultas de una caída, hacia [sic] algun tiempo. Alegrose la Venerable Madre por verla en camino de salvacion, no obstante de haber muerto precipitadamente, y en la peligrosa edad de la juventud. A esto satisfizo el alma diciendo: 'El Señor aceptó la devocion que tenia á la Sacratissima Virgen Maria, y las limosnas que hacia á los pobres, quitandome algunas veces

el pan de la boca para socorrerles; por esto me envió la muerte quando estaba en su gracia, pues me habia confesado algunos dias antes con entero dolor de mis pecados; pero como me queda mucho que satisfacer á la divina justicia, estoy penando en este lugar, y te ruego encarecidamente que me socorras con tus sufragios'. Sor Clara le preguntó ¿que numero necesitaba? A esto respondió el alma, que hiciese los que podria, y ya seria avisada. Desapareciendo con esto la vision, la Venerable Madre prorumpió en un amargo llanto, no cesando de rogar por el alivio de aquella atormentada alma. No dice la Sierva de Dios en sus deposiciones, que la volviese á ver; pero afirma Sor Vivencia Vicens, que era fama publica en el Monasterio, que subiendo poco despues al cielo, habia pasado á darle las gracias"

(Barberí 1807: 107-108).

A vegades els apareguts duien algun missatge del més enllà. En el cas que estudiam la circumstància també es produí en diverses ocasions. En una va esser una monja difunta, de molt bona fama, qui advertí sor Clara dels problemes que patiria:

"La Ven. Madre refiere un aviso que antes tubo del cielo, que pondré aquí valiendome casi de sus mismas palabras. Cierta noche, cerca la fiesta de la SS. Trinidad del año 1624 estando recogida en el oratorio del noviciado, le fue mostrado un pozo muy hondo lleno de sangre, que unas veces subia hasta el borde, y otras baxaba hasta el suelo, á la manera que se mueven las aguas en un mar tempestuoso. Junto al brocal vió á cierta Religiosa, que habia muerto en aquel Convento con fama de extraordinaria virtud, llamada Eufracia Mesquida, la qual tenia en sus manos una tarqueta con estas letras iniciales=C.T.H. Por último, oyó una voz que le dixo, que se aparejase para la tribulacion, pidiendole amor y fortaleza. Bien entendió la Sierva de Dios lo que se le decia con aquel anuncio, pero ignoraba la significacion de las letras de la tarqueta. Sor Eufracia se las declaró, diciendo: que la C. significaba que padeceria contradiciones, la T. tribulaciones, y la H. que tendria poco consuelo de los hombres"

(Barberí 1807: 25).

En una altra ocasió la monja tornà a veure la seva antiga companya d'hàbit, però en aquesta ocasió fou una estratagema del dimoni, que assolí l'aspecte de la difunta per intentar confondre sor Clara Andreu (Barberí 1807: 131-132).

També altres persones ja traspassades es feren presents a sor Clara. Segons el biògraf, la monja no tenia cap interès que la cosa transcendís:

"Aunque la Venerable Madre procuraba ocultar semejantes apariciones, y sentia en extremo que se publicasen, como se ve por cierta carta original que guardan las Religiosas; con todo sabemos que le aparecieron otras muchas almas, no solo para pedirle sufragios, sino para dexarle alguna saludable instruccion de lo que se pasa en la otra vida"

(Barberí 1807: 110).

Entre aquests casos hi hagué el de sor Antònia Morro:

"En otra ocasion se le fue mostrada en el purgatorio el alma de sor Antonia Morro, por cuyo descanso se interesó tanto la Venerable Madre, que en cierto raptó llegó á decir al celestial

Esposo: Señor, por el amor que habeis dicho que me teneis, librad á esta pobre alma. Christo le respondió: Que sentia mucho que una Religiosa viviese descuidada de su propia salvacion. Manifestandole con esto el Señor, la causa porque aquella alma estaba detenida en el purgatorio, infundiendole al mismo tiempo deseos de rogar por ella”

(Barberí 1807: 111).

I també el de sor Paula Mas:

“Despues que murió Sor Paula Mas (hermana de Agustin Mas mercader, cuñado de la Venerable Madre) todas las veces que ésta pasaba por la celda de la difunta, ó estaba en el coro oya grandes gemidos, con lo qual entendió que aquella alma padecia gravissimos tormentos en el purgatorio. Aplicole en sufragio la primera comunión, y oyó interiormente que dicha alma le daba las gracias. Otro día, celebrandose su Aniversario, segun el estilo de la Comunidad, la Venerable Madre oyó la Misa con mucha devocion, y aunque no comulgó realmente, le aplicó la comunión espiritual; y mereció que despues de la sumision del Sacerdote, la mencionada alma le diese las gracias, añadiendo que no cesase de rogar por ella, porque aun le quedaba purgatorio por muchos años”.

A continuació hom refereix la manera com es produïen totes aquestes visions:

“El modo como veyá á estas almas, era ó á modo de sombras, ó unidas todavia á sus cuerpos, pues bien sabia la Sierva de Dios, que el alma es substancia espiritual, é invisible á los ojos corporales”

(Barberí 1807: 111-112).

En una altra ocasió l'aparegut és un personatge de cert relleu, el cavaller Pere Antoni Safortesa. Aquest havia estat assassinat d'un tret de pistola. Malgrat la seva generositat amb els pobres, també li pertocà passar per l'estadi del purgatori. Aquest n'és el relat:

“A principios de Enero de 1626 sucedió en la Ciudad la alevosa muerte de un caballero principal, llamado Don Pedro Antonio Zaforteza, de cuyas prendas hace particular elogio el Doctor Gabriel Benito Mir en su MS. de la vida de la Ven. Madre, donde dice, que siendo Prior en el Hospital General le trató muchas veces, por freqüentar aquel cavallero la mencionada santa casa, y repartir en ella quantias limosnas. Añade, que poseyendo dos Quintas vecinas, cerca de la Ciudad, tuvo hartas ocasiones de admirar su honradez, religion y virtud, señaladamente su liberalidad para con los pobres, los cuales al cabo de muchos años todavia le estaban llorando. Fue herido de un pistoletazo por ciertos facciosos, á los cuales perdonó con christiana generosidad, y declaró delante el Virey, y otras personas calificadas, que en quanto al motivo por el qual entendia que le habian herido, era inocentissimo. Como la fama de la Venerable Madre se habia extendido por toda la Isla, se le escribieron varias cartas desde la Ciudad, para que encomendase á Dios el alma del difunto cavallero; y el dia doce del expresado mes de Enero, tuvo la siguiente vision. Vió á Jesu Christo con el rostro muy severo, rodeado de inefables resplandores, y en su presencia estaba á manera de sombra el alma del antedicho cavallero, como en juicio. Fueron muy fervorosas las suplicas que la Venerable Madre hizo en esta ocasion al Supremo Juez, oyendola las Religiosas que decia ¿Tanto tiempo Señor en juicio? Acordaos de la misericordia que usaba con los pobres. Aqui estoy para padecer por él qualquier trabajo. Por

espacio de algunos dias continuó en ver de aquel modo á la misma alma, sin que se le diese inteligencia alguna de la suerte que le habia cabido, solamente se le manifestó que necesitaba de sus oraciones, y no volvió a verla" (Barberí 1807: 108-109).

Per acabar, també un germà seu, carmelità descalç, fou objecte de les visions de sor Clara Andreu. Així ens ho explica Barberí:

"Habiendo muerto en Palermo, ciudad del Reyno de Sicilia, un hermano suyo llamado Fr. Andres, Religioso descalzo de San Francisco, el qual le apareció padeciendo gravissimo tormento, pues con una sierra le estaban dividiendo por enmedio. Fue tanta la consternacion de la Venerable Madre, temiendo que fuese condenado, que pasando casualmente la Priora por su celda, la encontró que al parecer estaba para espirar. La misma vision tubo varias veces, sin que por muchas preguntas que la Sierva de Dios hiciese á aquella atormentada alma, mereciese respuesta alguna. Por ultimo, conoció que estaba en el purgatorio, y entendió que aquel tormento que se le daba era, porque tal habia sido su vida, dividida entre Dios y el mundo. De aqui las Religiosas la oian exclamar con mucha vehemencia ¡O vida dividida! ¡O vida dividida! y se anegaba en un mar de lagrimas"

(Barberí 1807: 110-111).

Conclusions

Com hem pogut observar moltes de les característiques pròpies del purgatori es troben presents en les visions de sor Clara Andreu, tal com les recolliren el seu confessor i el seu posterior biògraf. Hi destaca de manera especial la interacció que trobam entre els dos móns, el terrenal i el del més enllà. I també l'efecte dels suffragis i la pregària, que aconseguen redimir o atenuar la pena. Això sí, les visions són sempre de caràcter individual. Tenen lloc per separat, independents l'una de l'altra, la qual cosa fa que no siguin del purgatori en el seu conjunt sinó d'ànimes concretes que hi són. Els difunts apareguts ho són per voluntat seva i pels seus propis motius: la necessitat que tenen de comunicar als vius l'estat en què es troben i la necessitat de la intervenció d'aquells per tal de fer factible la seva salvació.

Bibliografia citada

Fonts

Barberí 1807. BARBERÍ, Josep. *Vida de la venerable madre sor Clara Andreu*. Mallorca: Imprenta de Melchor Guasp.

Voràgine 1990. VORÀGINE, Santiago de la. *La leyenda dorada*, vol. 2. Madrid: Alianza Editorial.

Estudis

Acosta 1996. ACOSTA, Vladimir. *La humanidad prodigiosa. El imaginario antropológico medieval*, tom II. Caracas: Monte Ávila Editores Latinoamericana C. A.

Bueno 2003. BUENO DOMÍNGUEZ, María Luisa. *Milagros y prodigios medievales. Una frontera indeterminada*. Zamora: Editorial Semuret.

Delumeau 1978. DELUMEAU, Jean. *La peur en Occident (XIVè-XVIIIè siècles)*. París: Fayard.

Lecouteux 1999. LECOTEUX, Claude: *Fantasmas y aparecidos en la Edad Media*. Palma: José J. de Olañeta, Editor.

Le Goff 1981. LE GOFF, Jacques. *La naissance du Purgatoire*. París: Gallimard.

Le Goff 1985. LE GOFF, Jacques. *Lo maravilloso y lo cotidiano en el Occidente medieval*. Barcelona: Gedisa.

CARTES DE MIQUEL DURAN A MARIA ANTÒNIA SALVÀ (1929-1942)

FRANCESC LLADÓ I ROTGER¹

Aquestes cartes són la continuació de les que presentàrem a la comunicació de les X Jornades d'Estudis Locals de l'any passat. Remetem el lector a aquella comunicació tant pel que fa a la introducció i contextualització com a la bibliografia. En aquesta edició presentam també una altra comunicació amb les cartes de Salvà a Duran que es corresponen a les d'aquesta.

Les cartes que aplegam en aquesta comunicació, les podem dividir en dos grans blocs, les que escriuen abans de la guerra i les que són del temps de la guerra i de després d'acabada aquesta. Les primeres són menys nombroses, no arriben a una per any, en canvi de les segones hi ha anys que n'escriuen dues perhom. La temàtica també canvia; al primer bloc parlen principalment de *Ca Nostra*, la revista que en aquells anys feia Duran, de les anades de Maria Antònia Salvà a Inca sense aconseguir veure l'amic, de les edicions que feia Duran i dels poemes que escriuen ambdós. Així mateix, els dos s'animen a seguir escrivint i parlen de les respectives malalties o les dels seus familiars. L'any 1934 parlen especialment de l'edició d'*El retorn* de Maria Antònia Salvà. En el segon bloc, en canvi, hi apareix el tema de la guerra, la censura, la mala qualitat del paper, les cartes que es veuen obligats a escriure en castellà o d'aquelles que, per evitar aquest tràngol, envien per mitjà de persones conegudes i de plena confiança. Com que Duran es jubila al llarg d'aquests anys, tindrà més temps per escriure poemes i els enviarà a Salvà perquè els hi corregeixi.

Les cartes de Miquel Duran

En aquesta comunicació presentam la segona part de les cartes de Duran a Salvà que es troben a la Biblioteca Lluís Alemany del Consell de Mallorca.² El nombre de cartes de Duran a Salvà (13) que escriu entre els anys esmentats és superior, en aquest cas, al de les cartes que es conserven de Salvà a Duran (11).

¹ Doctor en filosofia per la UIB.

² Volem agrair tant a la família Duran com a la Biblioteca Lluís Alemany del Consell de Mallorca la possibilitat de publicar aquestes cartes.

Les darreres missives de Duran, que vérem a les X Jornades, dataven de febrer i març de 1927. Salvà li escrigué el 29 d'agost de 1928, però Duran no li contesta fins al 2 de juny de 1929 amb la carta 10. En aquesta carta Duran li comenta com l'afalaga la lletra que li ha escrit fent alabances de la seva revista i del número dedicat a sor Clara Andreu. Li comenta que la va llegir a les monges jerònimes, que estigueren molt contentes perquè parlava de la seva venerable. Duran manifesta també la manca de temps que li produeixen les seves múltiples ocupacions i li confia la seva soledat i vellesa física, però no espiritual. També li confia que el seu fill ha estat destinat a Sencelles. La carta 11 és només un programa de les festes de Sta. Cecília.

La següent carta de Duran, la 12, és del primer dia de l'any 1931. Li diu que ha passat per ca seva i ha trobat tancat, i que la finalitat de la carta és la d'afirmar la seva amistat. La carta traspua desànim, car Duran ha deixat de publicar *Ca Nostra* i té el fill al manicomi, encara que darrerament ha millorat. Li diu que no escrigué i que la seva vida “sempre ha sigut treballada de grans disgusts”. Salvà li contesta amb la carta 22.

No es tornen a escriure fins a 1934 quan Salvà li envia el seu llibre *El retorn*. Duran, amb la carta 13, li agraeix i comenta el regal. És curiosa l'opinió que expressa l'amic, que sempre ha estat indolent en el cultiu d'amistats a causa de no haver estat ensenyat pels seus pares en aquest aspecte. Així mateix, és de remarcar que Duran digui que Maria Antònia Salvà és la persona a la qual ha escrit més lletres amistoses. Aquí es veu la gran amistat que els uní tota la vida, de la qual ja parlàrem. Salvà li contesta amb la carta 23. No tenim altra carta de Duran fins al 1938, però sabem —a través de les cartes de Salvà— que Duran li enviava alguna de les obres que ell editava.

Per la carta 14 ens assabentam que el Dissabte Sant de 1937 es veieren a Can Ferrà i feren una tertúlia amb tota la família. En aquesta carta ja apareix el fet que la guerra representa dificultats per publicar certs poemes. Duran parla de “Les campanes mudes” i “En retaguardia”, que li envia per correigir i que diu que no és oportú publicar-los en aquells moments i tal vegada mai. També és de destacar el qualificatiu que fa Duran de la guerra parlant d’“aquesta bona de guerra”, no sabem si és una manera de dir o que Duran considerava aquella guerra bona. Això està en contrast amb l'anunci que fa a Salvà que al seu fill Llorenç li sobresegueren la causa i el posaren en llibertat. També en aquesta carta es veu que adopten un missatger que nom Antoni Salvà per evitar que els poemes i les cartes passin per la censura de correus.

En les cartes següents, la 15 i la 16, es manifesta la confiança que té Duran amb la poetessa, cosa que fa que li envii els seus poemes perquè els corregeixi. Malgrat el missatger, a vegades es veuen obligats a enviar-se les cartes per correu i ho han de fer en castellà. Aquest és el cas de la carta 17, aquesta missiva du adjunt el poema “Aliança”, que és escrit en català; la carta havia passat la censura militar com ho indica el sobre. Tal volta Duran no havia tengut por d'incloure el poema en català a causa que la temàtica era favorable a l'estat de coses existent. La carta 18 és un sobre sense segell que conté un poema dedicat a Salvà. De la carta 19, ens en falta la meitat, perquè comença a la pàgina 3; aquestes tres primeres pàgines es degueren perdre. A través d'ella ens adonam de la jubilació de Duran i de com aquest anima Maria Antònia Salvà a seguir escrivint poemes. També en aquesta missiva Duran envia a Salvà la música d'un poema seu i un d'ella, feta pel Sr. Massegué, que fa poc ha mort. Salvà es queixa de la seva sordesa, que li impedeix gaudir d'aquestes músiques. La carta 20 parla de la mort de la neboda de Maria Antònia Salvà i de la publicació del poema *A la Mare de Déu de Lluc*, que

ha fet Duran animat per Ferrà. És curiós el temor de Duran que l'amiga s'hagi ofès per alguna cosa que no sap quina és, i li demana perdó si ha estat així.

La carta 21 parla de les moltes ocupacions d'animador cultural que té Duran malgrat, o precisament, per haver-se jubilat. També ens assabentam de la intenció d'aquest mateix de publicar o deixar preparada la publicació d'un segon volum de poemes en la qual treballa. Així mateix, és de remarcar el comentari que fa que al govern civil, atesa la demanda d'un permís per fer una funció de l'Harpa d'Inca, li han fet canviar el nom amb un altre "netament espanyol" i li ha hagut de posar *El Harpa de Inca*; ell mateix comenta "Ja ho val!" També s'evidencia aquí la manca de subsistències que es produí després de la guerra a causa de l'autarquia del règim franquista.

A la carta 22 es torna a manifestar el sentiment d'inferioritat de Duran davant Salvà perquè li diu que no li escriu per no molestar-la. En aquesta carta comença a aparèixer la menció al sonet del xiprers que ha escrit Duran. Aquest sonet és fruit d'un malentès i és que, a una carta que no tenim, o de viva paraula, Salvà va comentar a Duran que havien arrencat uns xiprers del cementiri de Lluçmajor propers a la tomba del seu pare i que això havia corprès la poetessa, que va escriure unes ratlles i les va llegir a l'amic. Duran creu que Salvà ha escrit un sonet i n'escriu un altre en correspondència. Després Salvà li dirà que no existeix tal sonet, però finalment, i passat un temps, l'escriurà. També es posa de manifest en aquesta carta la prohibició, per part de la censura, de la traducció dels poemes de Pascoli impulsada per Ferrà i feta per Salvà. Finalment parla també de l'exposició de pintura que ha fet el germà de Maria Antònia, Francesc Salvà, que Duran elogia i que posteriorment anirà a veure.

En fi, un grup de cartes ben interessant que ens informen de la vida i el quefer diari de l'animador cultural que fou Duran en els moments tardorals de la seva vida, que tengueren certs entrebancs a causa de la vellesa, de la guerra i de la postguerra.

10.

Inca 2 de juny de 1929

Estimada Dª Maria Antonia:

Al juny farà un any que vaig rebre la seva preciosa lletra, que me parlava del número de Ca-Nostra dedicat a la Venerable Sor Clara Andreu, que me afalagà molt, perquè vaig veure que lletgia mon pobre quizenari, a on sovint sol vessar el meu cor. La vaig donar a llegir a religioses Geronis que feren una festa de la seva llectura per parlar de la seva venerable.

Dispensi la tardança en correspondre a ella. El temps no'm basta, sempre en teng cent que esperen la meua mà i casi sols ateng a les cartes de comers perquè deixar-les me perjudicarien i a redactar Ca-Nostra que me convendria deixar. Som massa totsol i he tornat molt vell. Es a dir, me sent amb un cor jove per l'afecte i iniciatives que voldria realitzar, però el cos no correspon a l'esperit i no hi ha mes remei que veure la trista realitat.

No vol dir que jo ni els meus la tenguem oblidada, sovint la retrèim en les nostres converses, llegint i enraonant sobre la seva obra poètica.

He rebut varies vegades notícies i expressions de V. per medi de religiosos franciscans, que li agraeisc. He sabut la seva venguda a Inca pel seu nebot i alguns freres. Me va sabre greu no sabreu a temps, jo hauria anat [a] Sant Francesc ja que a Vs. los venia curt el temps per aturarse a ca-nostre i ca-seva. Ve de passada anant a l'Estació.

Supòs que sap que torn esser el President de L'Harpa d'Inca. La cosa estava a punt de disoldrer-se. Hem hagut de principiar de nou per quan molts d'alements ja no actuaven. La Junta té acordat celebrar dia 23 de Juny fer un homenatge a la Venerable per memorar son centenari. Per separat li envii un compendi de la seva vida.

Deixada aquí la carta, avui que la torn respondre per acabar-la li teng [de] dir que l'homenatge a la Venerable serà un diumenge de Joriol. Si a Vd. li venia a be fer una poesietà d'ella les monges n'estarien ben contentes. No los he dit res. Si no té l'leguda ho deixi anar. No hi ha cap compromís.

De Pasqua ençà tenim el Llorenç a Sa[n]cellas. Hi va anar en certa repugnància i ara està ben content, han fet molt de cas d'ell i està aprop d'Inca encara que no hi ha comunicació directe en no esser el dijous.

Les nines i Na Maria, la meva esposa, juntament en mi la saluden cordialment.

Miquel Duran

11.

[17 gener de 1930. Carta que conté només una invitació amb el programa de la festa de Sta. Cecília organitzada per L'Harpa d'Inca].

12.

Inca 1 gener de 1931

Estimada senyora: La primera carta que escrip en l'any nou, és per a felicitar-la a Vd. i el seus per bon principi d'any. Que el bon Jesús les beneiesca amb forsa de gràcies i felicitats.

Pe les festes de la Beata tenia l'intenció de felicitar-la pels seus éxits en les poesies que tengué apremiades al certamen, que per sert foren acullides amb aplaudiments i reproduïdes en tota la premsa mallorquina.

Però el temp passà, i com sempre me sutceiex, quant no sia per una necessitat imperiosa. L'últim diumenge, essent a ciutat, vaig passar per casseva i vaig trobar tancat.

Aquesta lletra, idò, no té mes objete que la continuïtat de les bones relacions i amiatat que Vd. i [els] seus sempre me han dispensada.

No fas res de bo, deixat Ca-Nostra no me veig obligat a escriure, si be moltes vegades fas el propòsit de publicar articles de qüestions que me venen a la pensa; però no arriben a grellar. Me vida sempre ha sigut treballada de grans disgusts.

De Pasqua de Ressureció teng el fill segon a la lloceria. Un pobre atlot que ha sufrít molt i me ha fet sufrir. Ara, gracies a Déu, sembla que ha amillorat molt, i el treuré, tal com és el vull tenir a ca-nostra.

Expressions a sa família. La meva la saluda cordialment amb son amic i servent.

Miquel Durán

13.

Diada dels Sts Padrons d'Inca Abdon i Senén [30 juliol] 1934

Venerable Sr^a meva i amiga:

A son degut temps vaig rebre el seu estimat present en la dedicatòria de *inoblidable* que me afalagà molt.

No havia escrit abans perquè volia fer-ho llarg i degut a les meves ocupacions i, a voltes, preocupacions, mai trobava l'leguda per començar. Encara que'l meu silenci paresqui lo

contrari havia tengut gran desig de rebre noves de Vostés. Crec, si no record malament, que des de el Centenari de la Conquesta, que la vaig visitar a Ciutat, no nos havíem comunicat directament. Per a Pasqua florida, que tenia reunida la família, (dic reunida perquè En Llorenç havia vingut amb sa dóna i un nin i una nina que tenen lo més etxerevet-los) a la taula vaig dir que fa d'estona que no he rebudes noves de Dª Maria Antònia! Tots me contestaren: Com no li escriviu donant-li les bones festes? Amb aquest propòsit vaig borronar tres quartilles, interromput per altres distraccions de família i de negoci la carta quedà mig feta.

Sempre som estat indolent per cultivar amistats i no per falta d'apreci sinó de costum i iniciació, partida ja de la família de mos pares, modesta i sens relacions externes. Pod estar ben segura, donya Maria, que a la persona que he escrit més lletres de cortesia i amistat és a vostè, degut a l'apreci i agraiment que li tenc i li dec.

Vaig rebre el seu volum de poesies, *Retorn*, amb gran goig de la meva ànima, per inesperat, per seu valor literari i per venir de d'una persona que, a pesar de nostres poques relacions, estímb amb aquell amor pur [que] de res de quant estímb no m'és absent.

L'he llegit vàries vegades i sa llectura me ha causat una fonda i delitable impressió, no sé si el *Recobrament* desviarà un poc el meu etern gemegar, li tenc enveja, no de sa literatura, sinó del seu esperit cristianíssim propi dels sants. He trobat a faltar moltes de les seves poesies. A "La Bandera de la festa" encare no li ha tocat el torn? Vaig rebre tres volums per la venta. Com V. me diu són cars, i més per la aficció que hi ha aquí de nostra literatura. De les obres de don Bartomeu Ferrà no s'en han venudes gaire. Li dec alguns exemplars d'Espigues en Flor. En tenir avinentesa li abonaré l'import.

Acab de lletgir les poesies de n'Orlandis. Quina preciositat! No les conexia. Qui les hagués tengudes en temps de mon fradinatge!

Agotat el meu "Mes de Maria Casolà" vaig a fer la segona edició. A la pelegrinació espiritual que té cada dia a un Santuari de Mallorca, hi vull afegir un himne o poesia relativa a la Mare de Deu, treball un poc mal de replegar. Recort que Vostè té una poesieta a la Mare de Deu de la salud de St. Miquel i potser que en tenga d'altres. Me faria un bon favor si me permetia que les insertàs enviant-me còpia. Crec que en algunes hauran d'ésser fragments.

Les meves filles varen anar a l'aplec dels Centre d'Estudis Franciscans que se va fer a Cura per la primavera. Na Maria hi va fer un parlament sobre "St. Francesc i la Joventut" Jo hi vaig posar un poc la mà. Llegeix molt bé i coneix la nostra literatura. Les varen dir que vostè hi seria però no va ésser així. Dies abans ja havia demanat si els autos tocarien a Lluchmajor i sembla que no va poder ésser. Tot això per tenir el goig de poder-la saludar.

Ara estic confeccionant un follet-homenatge a la momoria de Mn. Bernat Salas (a. c. s.) dels parlaments i adhesions que se feren en el teatre d'Inca per la seva glorificació. També hi aniran altres treballs que m'han enviats després. Jo desde'l principi tenia la intenció de convidar-la a fer qualche cosa, però vaig suposar que Vostè no coneixia les seves actituds musicals i per això vaig desistí. L'Himne Mallorquí escolar de Vostè està musicat per éll.

Per separat li envii dos Goigs que he editats. Com no s'han publicats en la mateixa forma els de Santa Catalina de Vostè?

Res més, donya Maria. Records de ma família. Cordialment.

Miquel Durán

Saludi el seus.

14.

Inca 2 de juny de 1938

Estimable donya Maria Antonia:

No creurà lo molt que he pensat en V. desde el dissapta sant de l'any passat que nos verem a c'an Ferrà. Aquella horeta de tertúlia passada amb V. i la família amiga, per mi va esser deliciosa, però me donà una impressió desagradable el veurer-la faltada de salut. Desde llavors he aprofitades totes les avinenteses que he trobades per demanar per V., i tant el P. Fornés com les Farràs me han dit que havia recobrada la salut que sols tenia les etxaques de sempre, cosa que [m']ha alegrat moltíssim.

Damunt Nadal volia anar a ciutat per veure el meu fill Ramón i senyalava la vuitada, precisament per anar a saludar-la. Ma bona esposa s'hi oposà per por que no me costipàs. Me te un poc vaciat.

Ara me he alegrat de trobar motiu per escriu-rer-li encara que sia per molestar-la un poc. Li enviï dues poesies que voldria publicar en aquest mes, consagrat al Cor de Jesús, si V. troba que poden passar i les me volia corregir. N'he fetes dues més que no és oportu publicar-les ara, i tal vegada mai. Se titulen: "les campanes mudes" i "En Retaguàrdia".

Li enviï una colecció de fulletes que fa estona tenia preparades per V. He cregut que si no les conoxia n'estaria contenta perque parlen de flors.

Supòs que els seus nebots no han tengut res de nou amb aquesta bona de guerra.

Al meu fill Llorenç li sobresegueren la causa i li donaren llibertat.

El portador d'aquesta lletra és don Antoni Salvà que viu al carrer del convent 60. Li poc donar les poesies, puis ve per Inca casi totes les setmanes. Li fas present això, per evitar les dificultats de la censura.

Res mes: per no dir tantes coses que salten del cor en el temps que ens ha tocat viu. Sols en l'oració un hom troba consol.

Expressions dels meus. Ardentament dessitja que se conserv en salut son amic cordial.

Miquel Durán

15.

Estimable amiga: Encara teng de donar-li les gracies per la llissó de midà el vers i per les darreres correccions que me ha fetes.

Si havia de contestar al contengut a [la] seva derrera carta seria un poc llarg per les bones impressions que me causà, però per falta de temps tot heu resumiré en un gracies cordial.

No sé com es que teng més confiança en V. per molestar-la amb la correcció de mes composicions, que no amb altres poetes, si bé crec que tots ho farien de bon gust.

Aquí té el[s] sonets de que li vaig parlar. El primer feia moltíssims anys que'l tenia començat i no li trobava un bon acabatò. Ara n'estic una mica satisfet i crec que no inclou desaire per Na Beatriu i Madona Laura quant en veritat elles no són més que figures decoratives que feren sentir els poetes.³

Jo teng dues poesies fetes a nostre gran mestre Mn. Miquel Costa que tan nos distingia. Ell mateix les me corregí i ara es la primera vegada que ho dit; per això no ha de tèmer a polir els meus i seus sonets. Si algun concepte no li agradàs ho diga, però allò del llop hi ha d'anar, a V. li escrau molt be.

Quant l'amic Ferrà me fe el pròleg entre les poesies que retirà hi entraven les esmentades de Mn. Miquel.

3 Aquests sonets els podeu trobar a la carta 18 en la versió de Duran i en la definitiva que féu Salvà.

Una vegada corretgides jo les escriuré en lletra meva i les hi enviaré, puig per ara no trobarem avinentesa per publicar-les.

Vaig celebrar les poesies que me fe la mercè d'enviar-me. Les llegirem a la taula, i nos agradaren molt.

Les filles no arribaren a venir a les festes de Ciutat i li he escrip per si acas no la trobava avui que he vengut per veure el meu fill Ramón.

Ma família que sempre parla amb veneració de V. la saluden.

Son amic cordial.

Miquel Durán

Inca 21 maig 1939

16.

Benvolguda amiga: vaig rebre atrassades les seves lletres i la contesta és mes tardana encare, degut a no haver trobat avinentesa per consultar el cos del primer sonet.⁴ Com V. sab estic alluny dels mestres i per altre part el vull refrondre tot, V. mateixa com qui heu trobi. Les coses quan queden bé no se sol dir el temps que ha costat.

Vaig escriure o terminar el sonet sens tenir en comta que anava dedicat a la poetesa de les delicadeses, que quan li encarrega[ven] una composició contra la blasfemia, compòn una oració per la llengua nostrada; que quan ha de fer una protesta contra les vidrieres de la Seu alaba les d'En Gaudí, fins me vaig contradir a [mi] mateix: *Ni un mot tràgic ni una enflor profana la vostra santa musa ha maculat*. Sols la bona intenció me podia salvar d'una grolleria.

Les correccions dels altres sonets⁵ són magnífiques, justament són en els versos que jo havia treballat molt i no me agradaven. Aquell *d'humilitat ungit* és el pensament just que li tocava i ho no el vaig sabre trobar.

Encara que mes pregaríes sien pobres i a voltes distretes, l'he encomanada a Deu, oferint-li una comunió a l'intenció que desitja perquè sia veritable, lo que ja hu és, la visió de mes sonets. Que bona i humil és Voste!

No se molesti en contestar-me que prest li enviaré la composició.

La meva filla Maria que sab sentir la bellesa i llegeix molt be recità el sonets davant sa mare que li agradaren moltíssim.

Tota la meva família la saluda cordialment i son antic amic com sempre afmm.

Miquel Durán

Inca 6 Joriol

Acabada aquesta carta el portador ja havia partit.

Veja ara les versions que he fetes del primer sonet. Prenguent peu de la versió arraglada per V. l'he posat a la meva manera i així serà l'obra més meva. Ma sembla que no quedaran gens minvades les figures del poetas.

Qui esment parés etc. està ben dit però a mi me agrada que [el] pensament sia més afirmatiu.

Perdoni tanta molestia i si troba que el me ha de tornar retocat dels dos fent-ne un, encara que me sab greu per lo que toca a V.⁶

Que Deu la beneiesca.

20 de Joriol 1939

4 Fa referència als mateixos sonets de la nota anterior.

5 Fa referència als sonets que podeu trobar a la carta 18 en la versió de Duran i en la definitiva que féu Salvà després de corregir-lo.

6 Salvà els fusionà en una versió definitiva que podeu trobar a la carta 18.

17.

Inca 8 de setembre 1939

Estimable amiga: he tardado en escribirle por mis muchas ocupaciones de estos días. A más de mis 8 horas de trabajo manual estoy organizando, como presidente del Circulo de Obreros Catolicos, una peregrinacion a Lluch y he tenido que redatar una hoja de propaganda i además todos los días voy al campo a pasar la noche com mi cara esposa, que allí se encuentra mejor.

El soneto señalado con la cruz creo que ha quedado muy bien, estoy satisfecho de él, pero temo que *clarors* y *celatges* sean sinònimos expresando un mismo concepto, por esto en la otra edicion, que remito, se pone: *vestida de virtuts angelicals*. Cuando queremos alabar una persona decimos: *és un àngel* asi los conceptos se diferencian más.

Al decir *Digna serieu de canço* lo hago porque tenga contraste con el II que empieza. No cal cantar.

Las dos ediciones espero que seran de su gusto, escoja la que sea más de su agrado que yo quedaré muy complacido si V. acepta mi pobre ofrenda con motivo de su fiesta onomàstica, el bendito Nombre de Maria, que en breve la Iglesia celebrará su conmemoración.

No hay necesidad que se moleste a contestar-me, aun que sus cartas por mí son un tesoro. Mi familia bien, expresiones a la suya.

Su amigo que le estima.

Miguel Durán

[El sobre du el segell de la censura militar. La carta va acompanyada d'aquest poema imprès:]
ALIANÇA

Poesia inspirada sobre vaticinis de la guerra, fets per distints vidents espanyols.

Jo crec, Deu meu, Senyor de cels i terra,
que'l pecat és la causa de la guerra.
Que haveu volgut que fos profetisada
per gombol de l'Espanya desolada.
Que per l'assot no hem vist vostra presència
que castiga amb amor i Providència.
Hem pecat i sufrim, i enlloc d'esmena
cercam nous plers per oblidar la pena.
El poble encara folga, riu i balla.
Els sagrílegs de mils cremats sagraris
Són per Vós altres tants crudels calvaris.
Mes heu són els errors i mals exemples
que del Paràclit han cremat els temples.
La mesura de l'obra meritòria
massa buida és d'amor a vostra glòria.
Mirau, Senyor, la joventut nostrada
per la pàtria i per Vós sacrificada.
La sang dels màrtirs fresca i generosa
que escriu una epopeia gloriosa.
Els sufriments de blanques colomines
afollades del niu d'amors divines.
Voleu cosa més gran, més exquisida,

que dar, Senyor, per vostra amor la vida.
Més... no basta! L'ofensa és infinita,
tota ofrena per Vós poca i petita.
Poble fidel, renova les pregàries
que grans oblacions són necessàries.
Fins que la gran mesura en sia plena
no fluirà l'Espanya pau serena.
Oh Jesús! en la mística Piscina
vessau el doll de vostra Sang divina.
Son perfum, elevant nostra alabança,
inclinàrà Deu-Pare a l'aliança.
I Sant Miquel brandant el QUI COM DÉU?
retrà el dimoni i el seguici seu.
Llavors vendrà la pau, el reine altíssim
de vostra sagrat Cor; i, Rei dolscíssim.
Reinarà sobre Espanya i sa bandera,
en nostres mars i terra, en tota esfera.
Repicaran a gloria i nova vida
tots els cloquers d'Espanya redimida.

Maig, de 1938 – II any triunfal.

Miguel Durán

18.

[Va amb un sobre sense segell, damunt el sobre hi ha un escrit de Maria Antònia Salvà a llapis que diu: M. Duran Sonets a mi dedicats. Dins el sobre s'hi troba la versió definitiva dels tres sonets manuscrits per Maria Antònia Salvà, a més del sonet I manuscrit per Duran i una carta de correcció de Salvà que degué arribar a Duran i després retornà a Maria Antònia Salva que diu:]

Amic Duràn: Encara unes quantes doctories que V. podrà fer avinent (si li plau) a l'autor d'aquell sonet, el I del ramell:

a) L'adjectiu "virginal" mes que de l'obra del Dant es propi de la del Petrarca, de qui ha dit En Costa:

*"Tal es Petrarca, tu gentil delirio,
do regado con lágrimas, asoma
sobre las rosas el celeste lirio"*

b) "sentors" es ordinariament sinonim d'olors

c) "do de Deu" fa sentir massa la *d*.

d) "dilecta" i "predilecta" son, al meu judici, paraules massa aproximades per fe-les rimar juntes. Vegi si li va bé la versió del dors.

[A continuació transcrivim pel seu interès tant el sonet manuscrit de Duran (primera columna) com els tres sonets de Duran corregits i manuscrits per Salvà.]

Tres sonets a Maria-Antonia Salvà, poetessa mallorquina*

I
L'augusta Beatriu fou exaltada
pel Dant en sos poemes immortals.
El dolç Petrarca Laura ha sublimada
amb aures de puríssims madrigals.

Es que el poeta excels concep l'amada
bastida de virtuts angelicals:
la fantasia de l'amor alada
la hi mostra dins celatges divinals,

i és tanta la potència de sa lira
que fa immortal la dona que l'inspira
Mes vós, com do vivent del cel baixada

a l'illa dels poetes benhaurada
digna serieu de cançó selecta,
Oh poetesa nostra predilecta!

L'augusta Beatriu fou exalçada
pel Dant en sos poemes immortals.
El dolç Petrarca Laura ha sublimada
amb aures de inefables madrigals.

Es que el poeta excels concep l'amada
amb nimbe de clarors angelicals:
la fantasia de l'amor, alada
l'hi mostra dins celatges divinals,

i es tanta la potencia de sa lira
que fa immortal la dona que l'inspira
Mes vos, com do del cel foreu baixada

a la illa dels poetes benhaurada
perque hi sonas vostra cançó selecta,
Oh poetessa nostra predilecta!

*Aquest sonet I és la fusió de dues versions del mateix com desitja l'autor.

II

Cantar no cal a vostra gentileza
que la faci immortal amb vers florit;
immortal sereu vos per la bellesa
del vostre cant d'humilitat ungit.
Ningú cantà com vos la pagesia
que sublimau amb termes ben nostrats;
de l'aspre card treis mel de poesia,
de petja innota idil·lis delicats.
A vostre pas floreix l'herba boscana
s'alegra el sementer, la xeixa grana
tot cobra nova gracia i nou candor.
Rossinyol del endret del santuari
vos plau filar un himne solitari
quan l'alta nit adora el Creador.

III

Teniu la dolça traça franciscana
surau aucells per dar-los llibertat;
el germa llop a vostra veu galana
s'amansaria si us hagués topat.
Mai un mot tragic ni una in flor profana
la vostra santa musa ha maculat,
el cor vos fa profundament humana,
par que amb l'amic dolor hageu pactat.
I si vereu *L'abella com fugia*
fou encar *dins una ona d'harmonia*
fins estimau *la joia del ponent*,
les gents de nostra parla vos veneren
i orgulloses de vos, el fruit esperen
de vostra poesia floreixent.

Miquel Duran – Inca – 1939.

19.

[Carta que comença al full 3. El sobre du data de 4 d'abril de 1940.]

la meua poesia *El sol i la neu* no acceptaria el retorn per quant tenc altres originals autografs per haver-me musicades cinc o sis composicions, algunes de elles amb notable brillantesa. La cançó de la Senyera a sis veus. Té una composició a 4 veus sobre *La Font* del gran amic i gran poeta i sacerdot Costa que es magnífica i que "L'Harpa d'Inca" l'ha interpretada moltes vegades.

Jo havia regalat a Massagué un exemplar de *Flors de Roella*, juntament amb un altre de *Espigues en flor*. Llavors éll m'envià una placa de gramòfon que a una cara té els meus Goigs de Santa Maria la Major i a l'altra *La neu i el sol*, interpretats pel primer tenor no record de quin orfeó de Catalunya. Cercaren un aparell i sentírem les peces que nos agradaren, principalment la de *La neu*. Poc temps després En Massagué [vingué] a Mallorca i se alojà

dos dies a canostra tractant en tota familiar intimitat. Era un gran amic i un bon patriota. Les meves nines li damanaren el manuscrits de la seva poesia que és el mateix que li vaig donar. Dita composició se pot aprofitar per cantar en actes literaris. La secció de veus blanques de l'orfeó nostre l'aprendrà com ha cantat moltes vegades arretglada a 4 veus la Pregaria per la Llengua. Abans de començar el moviment sa viuda, que també és una boníssima senyora, que conec personalment per haver anat a Lluch plagats, me participà la seva mort. El cel sia.

La meva esposa se posà un poc bé però tornà recaure. Es com es carragols que en fe una mica de brusca surten a pasturar. Ella tant feïnera, no sab estar aturada i reposar, ara ja torna a feinetjar. Li resta agraida per l'interés que ha demostrat per la seva salut.

Crec haver-li dit que no volia més agraïment pels meus sonets que la satisfacció que'm causa el sebre que son del seu gust, i com ja heu sé, la cosa queda resolta, i no n'hauriem de parlar més; pero me permeti que jo faci l'acabató: Fa molt de temps que havia concebut els principals conceptes i un dessig perseverant de posar-los en sonets; retardar més hauria estat infael a me pròpia lira; ja veu, idò, que no he fet més que seguir l'impuls de la meva consciència. Casi estic per dir que som jo, i sense el casi, som jo que li teng d'estar agrait per haver-me suggerit la seva poètica i excelsa personalitat la gràcia de la inspiració.

Fa molt be no creure que hagi arribat per V. l'epoca del *consumatum* literari. Quant estava tant malalta feia coses tant belles com les lletgir a c'an Ferrà davant de mi. Per què tenir temor? Com V. té una ànima jova i fresca per poca salut que tenga cantarà tot el temps que li queda de vida. No té dret a desenimar-se. Jo he tengut llargues temporades que no feia res, degut, en bona part, a les moltes ocupacions materials que pesaren damunt mi; ara en la vellesa temp escrit bastant i teng una partida de projectes que, segurament, no faré; pero no vull desanimar-me. Ara el meu fill s'ha encarragat del establiment i teng el cap lliure de preocupacions sèries i això és una avantatge ben important per la poesia, pero no heu és la vellesa per falta [de] vigorositat espiritual. Faig un goig a San Sabastià per incloure en ells unes tradicions que tenim a Inca que no les he vistes publicades a mes lloc que en [un] curt article que vaig escriure.

Es una llàstima que per la sordera no puga sentir les belleses de la música, que són les ales que sublimen la poesia, de si tant bella i excelsa. Quan faltin les orelles de carn les sentirem en les del esperit dins les ondes del cel. Llavors V. podrà sentir en tota sa immensitat la poesia i la música encollades, que, segons he comprès, cada qual, segons la seva capacitat i virtut, és a dir, que si una persona és pobre de capacitats en la terra, aquesta pobresa li restarà gloria que tindrà en la mateixa virtut l'ànima de gran capacitats. (Deu me perdoni si [he] dit una heregia). No sé a on és que nostre Costa diu: Gracies Senyor que tals coses no haveu fet sentir.

Les festes de Pasqua florida ja han passades però l'esglèsia encara canta l'alegria de l'aleluya i jo encara li puc felicitar-la en aquests jorns de gloria. Ma familia tota se adhereix a mon salut. Son amic cordial en Crist.

Miquel Duran

20.

Inca 15 octubre 1940

Apreciada: Ja fa temps que tenia intenció d'escriure, quant fa pocs dies me digué Na Maria Más: Que no sabeu la novetat de Sa Llepassa? llavors me digué que sa nabodesa donya Jeronia Jordi havia mort. Me causà una gran sorpresa puis que no en sabia res. Ahir vaig rebre *El Heraldo de Cristo* que'm confirmà la notícia amb uns elogis ben sentits de la pietat i dots de la difunta.

En la darrera lletra rebuda de V. me parlava del seu enlàs amb el seu nebot, don Francesc, i semblava que estava ben contenta d'aquell esdeveniment familiar, per això compreg el disgust que hauran sentit tots per una perdua que era l'esperança de la casa.

Deu dispòn les coses segons la seva glòria i providència, que no pot errar, i estic segur que una família tant cristiana com són Vs. hauran sabut dir de bon cor: *Se fassa Senyor la vostra voluntat aquí en la terra com se fa en el cel.*

La meua família me encarrega que les dóni el seu pesabé i de part meua també en vertader afecte i condol.

El propòsit que tenia d'escriure abans d'ara, era que estava en darrer si ma última lletra havia dit alguna cosa que pogués haver ferit la seva exquisita sensibilitat. Es que jo a voltes teng reserves; els qui me tracten familiarment ja no en fan cas perque saben [que] la intenció no és dolenta. Si fos així retir tota frasse que pogués esser molesta, ara i sempre.

Jo seguesc escriguent o bé o malament. Després de haver retocar notablement aquell poemeta de la Mare de Deu de Lluch, En Ferrà el me corregí (no sempre l'he de molestar a V.) i sembla que li agradà fins el punt que me indicà que el publicàs en un petit llibret. No sé que feré, puis el paper està ara a preu d'or.

Vaig anar a Son Roca convidat a dinar per don Miquel [Ferrà] i vaig quedar agraïdíssim de les atencions que me tengué tota la família.

Repetesc el meu dondol, particularment a don Francesc encara que no conega personalment i al seu pare que varies vegades nos hem saludat.

Tot-d'una que vaig rebre la notícia del traspàs vaig oferir per la seva ànima una missa i comunió, aplicant-li les indulgències plenàries de les oracions que les tenen de Crist Rey i de Jesús Crucificat.

El seu amic espiritual en Crist.

Miguel Durán

21.

Inca 1 de febrer – 1941

Ave Maria Puríssima

Estimada donya Maria-Antònia: la notícia de l'operació de la seva estimable neboda merexia de part meua una contesta més pronta. Som així, sempre pererós en escriure i encare en V. més diligent per tractar de coses estimades per tots dos, que nos uneixen sentiments inafables, que no trob en altres persones, o al meny[s] en molt poques.

Verament, Deu N^{ro} Senyor, pensà en la família Salvà, l'estiu passat, envient-li sufriments un dins l'altra. Degué trobar el Senyor que tenia força de virtut per sobreportar la creu que, en tant en tant, sol enviar als seus amics escullits, metigats, emperò, amb el consol de veure un àngel que les escapa de la família per volar al cel; com me escapà a mí en *son místic volateig*.

Com li vaig dir, quan nos verem en la Biblioteca de Ciutat, el meu germà major, (jo som el segon) morí d'un atac que li durà poques hores el dia de sa festa onomàstica San Jaume. Era un sac de bondat, l'amigueta dels "Estius de ma infantasa". De canostra eren 5 germans vius que el mes jove té 55 anys. La germana Gerònia, ja fa temps que morí, fou mare del meu nebot sacerdot Mn. Vicens Batle.

Tot el mes de Janer som estat costimat i sols deixava el llit i ca-nostra, en protestes de la família, per assistir a una tractalada de feines socials: Circul d'obrers Catòlics, reorganització de l'Harpa d'Inca, VII Concurs de Betlems, de que som el cap. En tot això, quan estava tranquil dins el llit pensant en V. me vengué l'idea de fer un sonet que no sé si li agradarà. Me faria content si me enviava copia del seu a qui fa referencia.

Veig que me fas pesat al demanar-li el retoc dels sonets presents. Es que desig publicar un segon tom i sino hi som a temps abans de morir, els meus ja ho trobaran a punt i ordenat per sessions. En aquesta fi ja he corregit moltes composicions noves i velles que no anaren al primer volum. Amb això no estic conforme en l'amig estimat Ferrà. A son pare li feren un espurgo massa gròs en el meu entendre.

Enviant una sol·licitud al Governador per fer un funció de "L'Harpa d'Inca", al donar-me el permís me imposaren el cambi de títol amb altre netament espanyol, donant-me 4 dies de temps per fer-ho. Li hem posat "El Harpa de Inca." Ja ho val!

No li vull dir com campen en la falta de susstències que hi ha per tot. Es un altra assot que ha permès la Providència Divina perquè giràs la vista al cel nostra generació depravada. El meu fill Llorenç que ara porta la direcció de la casa ha procurat mitigar tot lo possible per afrontar a la situació d'ara, de lo que hem don gràcies a Deu.

Tot desitjant a V. i als seus bon temps i bonança son affm. amic.

Miquel Duran

P. D. Me alegrad en V. de la tercera edició que li han feta a Barcelona, sens sabrer-ne res, de "Mirea".

En la nostra llibreria tenim exemplars de les millors poesies del amic Mn. Miquel Costa i Mn. Verdaguer (al cel sien).

Ara he tornat llegir la lletra de V. del 22 del passat octubre i és tota una finesa de galania i atenció, jo no la sé seguir en correspondència; però no me falta voluntat, és que en V. parl com si fos de la família en que les confiances són permeses. Que Déu la guard i a tots els seus.

22.

Ave Maria Puríssima

Inca 11 Sbre 1942

Estimable amiga, Maria-Antonia: Des de la seva darrera letra varies vegades he pensat en escriure, sobre tot per les festes anyals, però heu retardava per no tenir un motiu i no volia fer-li perdre el temps per mí, massa vegades l'he mortificada. Avui heu fas per saludar-la i dar-li el molts anys per la festa del Nom de Maria, que desig que passi amb salut i alegria en companyia dels seus.

Acab de relletgir la seva lletra del 16 de febrer de 1941. (Pensava que no havia [passat] tant de temps). Encara li teng de dar-li les gràcies pels tres sonets corregits i la apreciació que fa d'ells, sobre tot, pel sonet dels xiprers del sepulcre de son estimat Pare, el cel sia, el del Pi de Son Monjo i la planyívola nota per la tomada dels arbres que V. tenia tant encobeïts, a on volava el seu cor *com un petit aucell que hi va a cantà*. Tal nota equival a un bon sonet encara que no estiga rimat.

Verament el meu sonet de la tomada del xiprers va caure fora de lloc per un mal entès, així i tot no me penet d'haver-lo fet, si arribàs a publicar-lo sempre re[s]taria com una protesta quantre aquestes llamentables devastacions dels arbres. Li torn el sonet, que he retocat un poc, per si el vol acceptar-lo com un efecte d'una impressió rebuda per Voste d'un lloc que estima.

Me alegrà la notícia de l'Album de Nadal que hi han fet els catalans, jo ja n'estava enterat no sé per qui, però no sabia el seu valor inapreciable. Aiximateix 43 composicions de Nadal firmades per 40 poetes no se troben així com així. Poques firmes de Catalunya hi deven faltat. Llàstima que no estiguen tots els mallorquins que be heu mereix. En Ferrà també me'n parlà amb elogi. Jo la felicit encara que tart per tal distinció. En Ferrà, en qui nos vèim més sovint,

me digué que no li volgueren donar permis per publicar un llibre de traduccions d'un autor italià, això que En Mossolini na havia demanat exemplars.

L'altra dia vaig parlar de vostè amb P. Salvà, vengut de Roma, me digué que vosté preparava dos llibres de poesia amb l'esperança que li donarien permís per la publicació, cosa que me alegrà molt, i que fris de poder lletgir i assaborir la seva mel delicada.

Vaig rebre, a son temps, un programa de la exposició de pintura que va fer el seu germà, don Francesc, el qual porta el clixé del seu quadre *El viàtic* obra que me sembla de molt de mèrit per la perspectiva que té i que vaig posar dins una carpeta que guard les pintures artístiques. Me va sabre greu no tenir d'anar a ciutat per poder visitar l'exposició. Doni a son Germà aiximateix l'enhorabona.

Estic bo, però sense tenir cap malaltia me trob molt enveit, almenys de cos.

Rebi, estimada amiga, l'expressió de la meva gratitut per les moltes atencions que he rebudes de V. durant la bona i llarga amistat en que me ha distingit sempre.

Els meus la saluden cordialment

Miguel Duran

CARTES DE MARIA ANTÒNIA SALVÀ A MIQUEL DURAN (1928-1941)

FRANCESC LLADÓ I ROTGER¹

En aquesta comunicació pretenem donar a conèixer la part de les cartes de Maria Antònia Salvà a Miquel Duran que es corresponen amb les tretze de la comunicació *Cartes de Miquel Duran a Maria Antònia Salvà (1929-1942)*, que en seran un bon complement i que podeu trobar en aquest mateix volum. Volem agrair a la família Duran les facilitats que ens ha donat en l'accés a aquests documents, sense les quals aquest treball hauria estat impossible.

Les darreres cartes que vérem a les X Jornades dataven de febrer i març de 1927. De l'any 1928 no hi ha cartes de Duran, en canvi en tenim una de Salvà, la 20, en la qual li dóna l'enhorabona pel matrimoni del seu fill Llorenç. A aquesta enhorabona, se n'hi afegeixen un enfilall; en primer lloc, per la reaparició de *Ca Nostra*; en segon lloc, pel número dedicat al centenari de sor Clara Simó; i, finalment, pel *Poema del lladoner*, del qual la poetessa fa grans elogis. També li agraeix l'edició de les seves *Cançons de sor Tomasseta*. Duran contesta aquesta carta amb la 10, de 1929, i Salvà li contesta el 9 d'agost d'aquest mateix any amb la 21. En ella parla de la seva malaltia, li dóna la seva opinió sobre les poesies de Bartomeu Ferrà —que Duran ha editat— i elogia les edicions que fa Duran sense aturar-se. Així mateix, li comenta que l'església de Sant Francesc d'Inca, que Salvà ha visitat, li evoca moltes coses de Duran.

La 22 de Salvà és de 1931 i contesta la 12 de Duran. En aquesta carta Salvà l'ànima a seguir escrivint, malgrat que ara no es publiqui *Ca Nostra*. També li comunica que està molt activa malgrat ésser vella perquè ha traduït *Lis Isclo d'Or*, que tenen 4.000 versos. La 23 de Salvà és de 1934 i contesta la 13 de Duran, del mateix any; la felicitava i li agraiïa que li hagués enviat *El retorn*. Salvà manifesta que fa molts anys que té el desig de visitar Duran a Inca, encara que, per una o altra cosa, això mai no es produeix. Però també li manifesta que la seva és una de les úniques que ha contestat per la “fraternitat de l'ànima” que els uneix. Li diu que ha rebut

¹ Doctor en filosofia per la UIB.

els *Goigs* que li va enviar i li n'alaba l'edició, molt acurada segons ella. És interessant l'opinió que dóna sobre el poeta Orlandis, la poesia del qual diu que era una exquisidessa i ell encara més exquisit, el qualifica de *gentleman* i que la seva vida fou “una poesia continuada”. Li parla d'*El retorn* i li comenta que no és un recull general, sinó una selecció, que ha tengut molt bona acollida de la crítica tant a Mallorca com a Barcelona i que així mateix es ven. A través d'aquesta carta ens assabentam també que Duran va enviar sempre *Ca Nostra* a Salvà sense cobrar-li res. Li demana un favor, que li faci una llista dels títols de poemes que recordi i que no es troben als dos volums publicats per Salvà. També és curiós el fet que la poetessa ha perdut el poema titulat “La bandera de la festa” i demana a Duran que si el publicaren a *Ca Nostra* l'hi enviï. Amb aquesta carta també li tramet els versos sobre la Mare de Déu que Duran li havia demanat. Amb la carta hi ha manuscrits dos poemes: “Pregària a la Mare de Déu de Gràcia” i “Pujant a Gràcia”.

La següent, la 24, ja és dels primers mesos de la guerra, és d'1 de setembre de 1936. No es correspon amb cap carta de Duran, però sí a l'enviament, per part d'aquest, d'un opuscle sobre un músic i algunes estampetes religioses que foren, diu ella, “una aura de primavera en els temps calamitosos que correm”, fent referència clarament a la guerra. És curiós el comentari que segueix: “Amb tot, amunt els cors! que estam en mans de Deu qui ens estima immensament”, seguit d'unes paraules d'*I promessi sposi* de Manzoni.

La 25, de 1938, és la resposta a la de Duran del dia anterior. Amb aquesta carta es veu clarament que, per evitar la censura, tenen un tal Antoni Salvà que els fa de missatger, com es fa ben patent a la carta de Duran. Salvà li corregeix i li alaba els poemes “Quan acabarà la guerra” i “Aliança”. Són curioses les precisions que li fa sobre mètrica i especialment les que fan referència als diftongs que ella, d'acord amb Ferrà i Ruyra, concep de manera diferent als escriptors moderns, “sobretot continentals”. També és molt curiosa la distinció, que fa en aquesta carta, quan parla d'assumptes de tècnica poètica i que seguidament diu que completarà amb una altra: “Demà escriuré a l'amic.” Però aquesta promesa no es pot complir perquè es veu que Salvà llegeix la carta de Duran i li fa tot un discurs “A darrera hora” sobre la seva salut. També li dóna l'enhorabona per la llibertat aconseguida pel fill de Duran, que havia estat a la presó a causa de la repressió dels revoltats. Per altra banda, contesta la pregunta de Duran sobre com es troben els nebots de Maria Antònia Salvà pel que fa a la guerra. Li diu que un està amb ells i que l'altre és alferes d'aviació a Son Sant Joan, i que hi està molt a gust. Finalment hi ha una manifestació de com la guerra i les noves circumstàncies fan que estiguin “una mica escampats”. Malgrat això, s'alegra que Duran segueixi escrivint i li comunica que ella malgrat la seva vellesa també ho fa; i li envia alguns versos.

A la carta 26 li manca un segon full que es deu haver perdut. És d'1 de juny del 1939, segons les còpies que ens va trametre Miquel Duran Ordiñana. Aquesta carta és la resposta a la 15 de Duran. Li comenta els sonets que li ha enviat i, com de costum, els hi alaba tots menys un que fa referència a Laura i Beatriu, que Salvà pensa que l'ha d'eliminar, però que així mateix l'hi corregeix. Li recomana que ho demani a algun mestre de la seva confiança, possiblement fent referència a Ferrà, però posant-li clar que no li havia de parlar de la intervenció d'ella en el sonet. També li comenta que la sorprèn el fet que hagi dit que no li llevi la imatge del llop, i li diu que és una de les que més li ha agradat.

La carta 27 respon a la 16 de Duran, ens informa que Duran ha enviat uns sonets dedicats a

Maria Antònia Salvà, ella els hi retorna i li demana que els signi. Seguidament li corregeix i comenta unes paraules que tenien certs dubtes per a Duran. És curiós el comentari que fa quan envia els sonets que li havia dedicat Duran a Ferrà, diu que els hi envia perquè entre ells dos no hi ha “pa partit” i no per vantar-se dels poemes que li dedica Duran. A una altra carta també els mostra a Joan Pons, Guillem Colom i el pare Ginard, i fa un comentari semblant. En el fons Salvà no era tan humil com semblava. En aquesta, com en altres cartes escrites el setembre es feliciten mútuament per les respectives onomàstiques, que queien en aquest mateix mes.

La carta 28 degué ser una per a les quals Salvà no disposà del missatger i es veié obligada a escriure-la en castellà. Li diu que ha rebut els sonets signats i està molt contenta, i es disculpa per escriure tan tard. També rep de Duran la música d'uns versos seus musicats per Massagué i signats per ell. El que mostra la devoció que té Duran per Salvà és que no li n'envia una còpia, sinó l'original escrit pel mateix Massagué i regalat a Duran. En aquesta carta la poetessa manifesta els problemes que té per apreciar la música a causa que no la sap interpretar adequadament i de la sordesa que li impedeix escoltar-la. Salvà alaba els tres sonets de Duran i diu que va veure Ferrà, el qual en tenia la mateixa opinió. La poetessa també manifesta que la musa no la visita i que a vegades té por que se li hagi acabat la possibilitat de fer literatura. A continuació li desitja que no sigui així. Finalment parla de l'augment de la família amb el casament del seu nebot i el naixement de la primera neboda néta.

La carta 29 ens fa patent el mal moment que passa la família Salvà amb la mort de la dona del nebot i la intervenció quirúrgica de la seva neboda Pepa. Front a les sospites de Duran que la poetessa tenguí ressentiment envers ell, ella li manifesta la seva sorpresa per les sospites i que l'únic ressentiment que pogués tenir contra ell seria a causa d'aquella sospita, però desitja que no se'n parli més. També apareix l'opinió de Salvà sobre el poemeta a la Mare de Déu de Lluc que Duran li ha enviat. Així mateix, hi ha constància de la dificultat, a causa dels temps que corren, de trobar edicions en català. Malgrat tot, li manifesta, amb alegria, que s'ha fet la tercera edició de “Mirèio”. Anima Duran a seguir escrivint versos i es posa d'exemple a ella mateixa que, amb els seus setanta anys, no vol girar l'esquena a les muses.

La carta 30 és per tornar a Duran tres sonets que li ha enviat per corregir. Un d'ells és el dels xiprers, i en aquesta carta es manifesta el malentès que hi ha hagut sobre el suposat sonet escrit per la poetessa que ja hem explicat a l'altra comunicació. En aquesta carta es parla d'assumptes que no són a la carta anterior, per la qual cosa sospitam que en parlaren quan es veren. Amb orgull, Salvà li parla de l'àlbum que li han dedicat quaranta poetes de Catalunya i alguns de Mallorca, i que conté 43 poemes i una aquarel·la.

En fi, unes cartes ben sucoses que, malgrat ser en nombre inferiors a les de Duran, són més llargues i ocupen més espai.

20.

29 Agost 1928

Mon bon amic Duràn:

No sabria desaproveïtar l'ocasió que m'ofereix el matrimoni del seu fill per enviar-li a V. i als seus una salutació directa, sense complir aquest desig sentit de molt de temps enrera i sempre *ajornat* perquè de cada dia em vaig tornant més pererosa en matèria d'escriure.

Li dec tot un enfilai d'enhoresbones: primerament per la reaparició de “Ca-Nostra”, la

simpàtica publicació inquera, el buit de la qual es deixava tant sentir, sobretot als qui miram amb afecte les coses qui ho mereixen, les manifestacions autèntiques de l'anima racial. —Entre aquestes, jo no sabia deixar de contar-hi molt particularment el Num. d'homenatge que la dita publicació dedicà a la V. Sor Clara Andreu en el tercer centenari de la seva mort. Tot ell me va fer una deliciosa impressió: la portada, la vista del pati del convent i sobre-tot el sentidíssim "Poema del lladoner." Es que V^s. pot tenir poesies mes celebrades que aquesta, pero mes sentides, no. Aquell detall, del fadrí, "plorant sobre la petja de l'amada" que no tornarà mai mes, jo el trob intensíssim. Les festes anyals, les processons, el *finestró* obert a tot-hom el dia de Sant Joan perque tot-hom pugui veure el venerable cos incorrupte, i llavors el *tom* i els *concrets* i l'aigua fresca de la cisterna monacal... Oh! quina delícia el sentir-les totes aquestes coses! El sentir-les i el saber-les dir. Fins i tot aquella celebració *modesta* del centenari, la gent piadosa deixant al sepulcre ramellets de flors, el Te-Deum, i aquell "Pregau, Sor Clara..." de la comunitat invisible, oh que en tenen de poesia, mes que moltes altres festes ressonants!

El mes d'Abril d'enguany vaig passar per Inca, mes sens posar peu a terra. Anava a Pollensa amb el matrimoni Llobera-Amer. Com me vaig recordar de Vostes i com m'haguera plagut saludar-los! No hi havia temps, però, havent de tornar a Ciutat el mateix dia.

Gracies d'haver publicat aquelles "Cançons de Sor Tomasetta" que no son fetes d'ara, sinó d'anys enrera. Sembla que no les cantaren, i amb molt bon cert, a judici meu; ja que res podria subplantar aquelles ingenues cançons antigues que el poble te ja assimilades i que son *insubstituïbles*: "Ella portava el dinà — a los pobres segadors... —la del didalet— la de "Sa pedra que hi ha as Mercat" i tantes d'altres! Quina cosa tan simpàtica la dignificació de la popular cavalgada, que jo no poguí veure!

De tots Vs. afma

Maria-Antònia Salvà

21.

L'Allapassa 9 d'Agost — 1929

Benvolgut amic Duràn: Molt de temps fa que li vull escriure pero he tengut enguany un estiu accidentat baix de molts d'aspectes. El passat Juliol em vengueren unes calentures que em tengueren dies i dies al llit; tant que els meus nebots no recordaven haver-m'hi vista mai tant de temps; a la fi el vaig deixar, però sobrevengueren altres molesties qui em llevaven el delit. Amb tot això i encara mes, ja pot comprendre que no he estat d'humor per escriure. De vegades em sembla tenir l'enteniment enrocat, tanta pena em costa el donar forma a una simple carta. De literatures no en parlem; elles reposen, qui sap si per a sempre! Així no extranyi que m'hagi estat impossible el correspondre amb estrofes al gentil obsequi del "Recordatori biogràfic de la V. Sor Clara Andreu", tan interessant, —i tan agraït!— En el dia, quant em demanaren originals, em veig obligada a acullir-me a la frase: "perdó, per Deu!" cosa qui no deixa de costar al meu natural, amic de complaure.

El nou volum "Proses i Poesies" de D. Bartomeu Ferrà que acaba d'arribar-me, m'ha sorpresa agradabilíssimament. Es, a mon judici, una de les obres mes meritories que podien fer-se a Mallorca, la reedició d'aquelles pàgines inoblidables. Son tan evocadores, per mi, dels primers tasts de poesia autèntica, que no puc rellegir-les sensa la viva emoció de qui les voldria immortals. Vostè, però, ha sentit aquest desig amb mes eficacia que jo, pobre de mi, que sols hi puc aportar la meva simpatia qui s'escolva, mentres que V. ens dona fet el llibre que ha de perpetuar la memoria del enyorat poeta en aquest mon, quant nosaltres ja no hi serèm. —I tan airós com n'ha sortit en la seva empresa! Tot me fa suposar que aquest volum vagi tot-sol, o sia desglosat de la serie d'obres del mateix autor que V. publica, també, en el

seu establiment tipogràfic; mes no se bé el que hi hagi, sobre això. Sia com sia, gloria i gran gloria és de V. i del seu establiment el joiell exquisit de "Proses i Poesies" que acaba de posar en les nostres mans. Que Deu li tenga en compte aquesta nova mercè, i li allargui per molts anys una vida tan profitosa a la divina gloria i a la cultura popular.

La meva anada a Inca, mesos enrera, fou tan ràpida, que no em donà lloc a visitar-los, a V. i als seus; tant com ho hauria volgut! Mes el record de V.s puc dir que no em deixà mentres vaig trepitjar la terra inquera. L'església de Sant Francesc, resseguida per menut i en detall, em parlava cotinuant de qui havia *plorat en ses capelles - i somrigut a ses lmatges velles...* La capella del Bt. Ramon em recordà el casament del seu fill Llorenç. Qui m'ho havia de dir que per anar al tren passaria per ca-seva sense dar-me'n compte! Mes ara no tornara a succeir, si Deu ho vol. He sotmès el meu nebot col-legial a un interrogatori tan minuciós, que ara ja el trobaria tota sola, al carrer de la Murta, i fins la casa de Vostès, a on espera saludar-los a tots la primera vegada que torni a Inca per veure el nostre Benjamí, la que és sempre de V. i familia, bona i afectuosa amiga

Maria-Antònia Salvà

22.

Ciutat 16 de gener – 1931.

Benvolgut amic: Molt vaig agrair la seva atenta lletra que vengué a trobar-me a Ciutat despres de passar per Lluçmajor. De llavors ensà tenc el projecte d'escriure-li, pero ja sap que passa en el mon amb tantes coses com sempre ens solliciten i ens ocupen d'ací i d'allà. Venguerem passat Cap-d'any, passarem aqui una setmana i ens en tornarem deixant aqui un oncle sacramentat pero no en perill imminent de traspàs. Aquest oncle, l'unic que ens quedava, morí ahir, i per això som aqui de nou, pel seu dol. Era com un Sant, però comaní'l a Deu.

Molt em va sorprendre el que em diu del seu fill segon, perque no en sabia una paraula i cregui que ben de cor el vaig planyer a V. i a tots els seus per esser circumstancia dolorosíssima això d'haver de veure un ser tan estimat recluit en el manicomi. Pero segons afegeix V. el pacient està molt millorat gracies a Deu, i es d'esperar que altra volta ell al costat de la família, amb l'esment amorós dels seus, se reposi per complet de tota pertorbació. Esperem en Deu. Ja sap V. que Ell es el nostre Pare infinitament bo i que quant ens afligeix es per tenir ocasió de premiar-nos.

No es deixi d'escriure, encara que no es publiqui el seu simpàtic setmanari. Un home dels seus sentiments i de la seva activitat, no ha de soterrar mai el talent que del Senyor ha rebut per gloria d'Ell i de la Patria.

Moltes gracies de la felicitació pels treballs sobre la nova Santa. Ja ho veu, en la vellesa he tenguda una ratxa de relativa activitat, perque he completat la traducció de *Lis Isclo d'Or* amb uns 4.000 versos, que encara em caldrà retocar i afinar per si algun dia haguessin de publicar-se. Ja ho veu quina feinada! Així es que per ara no em puc encarregar de res mes.

Amb cordials salutacions per la seva esposa i fills i els mes sincers desitjos de prosperitat per tots dins l'any tot just començat i els consecutius, no oblidí que el mira sempre com un dels seus millors amics, aquesta velleta sexantina (que ja comença a fer qualche caduc).

Maria-Antònia Salvà

23.

L'Allapassa 23 d'Agost -1934

Benvolgut amic: Quant el meu germà es decidí a posar el seu fill al col-legi d'Inca, tota vaig alegrar-me, entre altres coses, perque esperava que això em proporcionaria la satisfacció de

visitar-lo algun dia a V. L'afinitat espiritual que creen les aficions literaries, sobre tot les bassades en l'unitat de sentiments es una mena de parentesc, una "fraternitat de l'anima" segons l'Autor de les "Horacianes". Inca, com crec haver-li dit en altres ocasions, era per mi En Miquel Duran, i tenguent el nebot allà, esperava fundadament que ens hi veuriem. No fou així. Com ell venia sovint sovint, jo no hi anava. Una vegada que ho vaig fer, amb els altres, no mes per recollir En Jaume i anar tots a dinar a una finca del terme de Binisalem a on erem convidats vaig dir al nin: -"M'has de mostrar Ca'n Duràn. Ah, miri, —va dir ell— n'hem de passar per davant i al cap d'una estona: "Miri, es aquí!" Vaig contemplar el frontis de ca-seva, amb pena de no poder aturar-me a saludar-lo perque anavem amb auto de lloguer i el temps urgia. Després... s'acabaren els anys de col·legi del menut; sobrevengueren per mi les xacres de la seixantena, i l'esperança damunt-dita s'esvauà com tantes altres de la vida. La rel que l'havia alimentada resta, però, tan sana com abans. Amb motiu de la publicació del meu nou llibre, he rebut un gran feix de cartes que he resolt no contestar; em resultaria massa fatigós... Amb la de V. bé cal fer una excepció i aquesta és la millor prova del que li anava diguent.

Rebuts els "Goigs" que m'envià. Una maravella de bon gust, particularment, per mi, els de la Mare de Deu. No hi manca res. Fins i tot, en aquests darrers, aquelles notes il·lustratives, que porten al dors, tan oportunes. De la part gràfica ni cal parlar-ne i massa es veu que tant una estampa com l'altra han passat per ma de Voste, sortint impecables dels seus obradors. Confes que baix d'aquest darrer aspecte no sabia quina triar de les dues. No sé si encara *finis finis* donaria preferencia a la del Sant Crist.

Els meus (Goigs) a llaor de la Santa mallorquina, han tengut fins ara ben poca transcendencia. Encara estan per editar d'una manera seriosa. L'any passat a pregaries meves foren musicats p'En Baltasar Samper amb una melodieta ben suggestiva, evocadora del *Vou-veri-vou* mallorquí, per tal que poguessin cantar-los a Lluchmajor, com me demanaven. Una volta fet això, previa llecencia de la comissió del certamen a on foren premiats i del Rector de Valldemossa ofertor del premi, vaig enviar lletra i música a-n aquest darrer per si volien allà cantar-los també, i encara es l'hora que m'en hagi d'acusar rebut.

¿Ai no coneixia les poesies de N'Orlandis? Son una exquisitesa, pero ell (l'autor) era encara mes exquisit que la seva poesia. Un veritable *gentleman*, baix de tots conceptes, i la seva vida del començ a la fi una poesia continuada.

D' "*El Retorn*" diu V. que hi troba moltes poesies a mancar; pero ha de tenir en compte que allò no és una replega general, sinó una selecció. Fins una gran part de les composicions que integren el petit volum son novíssimes, algunes de darrera hora. La crítica, tant a Mallorca com a Barcelona ha fet molt de cas de l'humil llibret i així mateix es ven. Jo tenia ganes de reduir-ne el preu, per posar-lo així mes a l'abast de tot-hom. Fins vaig parlar darrerament d'aquest punt a l'editor de Barcelona, el qual per una serie de raons que em semblaren atenesibles, mostrà la seva disconformitat. D'altra part, el rebaixar ara el llibre, em semblava a mi que era fer un mal terç als primers compradors qui el tenien ja adquirit per 5 pessetes, i això m'ha fet deixar les coses com estaven abans.

Per cert que tenc por de que no hi hagi un malentès entre V. i jo: d'els 4 exemplars d' "*El Retorn*" que li vaig enviar, un era per Vostè; un altre pel seu fill Llorenç el domicili del qual jo ignorava; no mes en restaven dos per si els volia tenir de mostra a la seva llibreria, i Vostè me diu que eren tres. Serà que li hagi passat per alt el que jo destinava al seu fill?.. Jo estava moralment segura d'haver-li posat dedicataria. O Vostè o jo estam amb error.

Pero i a on me surt ara diguent que m'ha d'abonar l'import d'alguns exemplars d'Espigues en Flor?.. Deixi-ho anar, home i no hi pensi mes. Tants d'obsequis com li dec! Tants d'anys que m'envià el seu periòdic gratis et amore! I a on me ve?.. *Cruz y raya*, que diuen els castellans i no em torni parlar mai mes de tal cosa, si no vol enfadar-me.

Una cosa si que li agrairia que em fes, (quant li vengui be, no ve a un mes ni a dos, ni a mig any) una llista dels *títols* que pugui recordar de poesies meves que hagin quedat fora dels meus dos llibres publicats. Es a dir, els que V. ha trobat a mancar en el llibre darrer. *Col·ligite que superaverunt...*, diu l'Evangelí, i jo voldria guardar tot lo *guardable*. En quant a "La Bandera de la Festa" no sols no la trob, sino que no puc refer-la mentalment mes que a troços. Tenc com una idea de que la publicarem a "*Ca Nostra*". Si acàs V. la té i la'm volgués copiar, em faria ben contenta.

¿No ha pres part en la Corona Poètica de la Mare-de-Deu de Lluch? M'ha extranyat molt no veure el seu nom en les llistes d'autors que ha publicat la premsa. Com així?.. Vostès els inquers qui son com els *portalans* del gran Santuari.

Molt m'he alegrada de que tenguí ja dos netets tan eixerits. Pel meu nebot en Jaume, sé també que les seves filles son molt gentils, i no m'extrany tampoc de que hagin tret aficions literaries i musicals. Es tot natural que així sia, que be tenen a qui assemblar. Tant a elles com a sa mare com als demes de la familia els saluda ben amicalment, lo mateix que a Vostè la seva vella amiga

Maria-Antònia Salvà

[L'afegitó que ve a continuació l'hem posat aquí perquè contesta la de Duran de 30 de juliol festa de Sant Abdon i Senén. En efecte fa referència als poemes que Duran li ha demanat pel seu *Mes de Maria Casolà*. A l'afegitó li segueixen els poemes *Pregària i Pujant a Gràcia*.]

A darrera hora:

Amic Duran: Ja deu haver rebut aquells versos de la Salut que em demanava. Aquí li enviï aquests altres que tenc de *Gràcia*. Tal volta la primera estrofa de la "*Pregària*" qui no té color massa local ni massa personal li podria servir pel seu Mes de Maria Casolà. Sobretot, a força de girar papers i d'exprèmer la memoria dels meus nebots, he pogut haver tot això que li enviï. Com veurà, la darrera composició ja te 30 anys (ja es mes que casadora).

Si en tota aquesta garba hi troba qualche espiga aprofitable, ja sap que en pod disposar. No crec tenir res pus qui responga al seu intent.

Afma sempre

Maria-Antònia Salvà

24.

Lluchmajor – 1 de setembre – 1936

Benvolgut amic Duràn: L'opuscle sobre el músic eminent i les estampetes religioses que em tramet tan bellament editat tot per V. foren per mi com una aura de primavera dins els temps calamitosos que correm. Amb tot, amunt els cors! que estam en mans de Deu qui ens estima immensament "*e non turba mai la gioia de i suoi figli se non per preparame loro una piu certa e piu grande*"*

Per Vostè i per tots els seus, l'inesborrable record i l'agraïment tendríssim de la qui a tots els estima de cor

Maria-Antònia Salvà

(*) (Manzoni – I Promesi sposi)

25.

Lluchmajor 3 de Juny de 1938 – 2.n T

Benvolgut amic Duràn: No es pod pensar com m'alegraren i eixemplaren el cor els seus comunicats. Ja li escriuré prest, si Deu ho vol. Per avui li enviï no mes les dues poesies que pensa publicar aquest mes de Juny. A l'altra l'hi enviaré en escriure-li, aprofitant la gentileza del Sr. Salvà, que va sovint a Inca.

Molt be, i molt oportunes les poesies “Quant acabarà la guerra” i “Aliança”. Es ben poca cosa la que li he retocat i encara això es refereix quasi tot al ritme del vers.

Aprofitant l’ocasió, li fas avinent que les paraules “tradicció” “remisió” “contricció” etc. que en la mètrica castellana tenen només tres síl·labes: *tra-di-ción*, *re-mi-sión*, *con-tri-ción*, en la mètrica nostra, en tenen quatre: *tra-di-ci-ó*, *re-mi-si-ó*, i així... Vostè ha seguit la regla en el vers: “que espera *con-ver-ssi-ons*” però no en alguns altres que van retocats com veurà.

D’altres paraules que també duen diftong, com “gracia” “providencia” i demés qui en la parla vulgar solem pronunciar-les sensa la a final (graci, providenci) opin jo, (amb En Ferrà i En Ruyra) que no s’ha de separar el diftong, com en les primeres, en la versificació, i les síl·labes s’han de comptar així: “*gra-cia*” “*pro-vi-den-cia*” “*de-li-cia*” i no “*gra-ci-a*”, “*pro-vi-den-ci-a*” “*de-li-ci-a*” com fan bastants d’escriptors moderns, (sobretot continentals) de la nostra llengua.

I ara perdoni l’eixutor d’aquestes *retòriques*, tan antipàtiques com la *doctoria* de qui es veu constreta a traure-les a rol·lo. Demà escriuré a l’amic. Grans records a tota la seva gent, que és de tots ben amiga.

Maria-Antònia Salvà

Li envii també (despatxada a darrera hora) “*Les Campanes mudes*”. Les *doctories* van amb làpiz, perquè li sien mes fàcils d’esborrar si no li acomoden. Es molt ben sentida aquesta poesia. M’ha donat però una mica mes de feina que les altres dues. De les advertencies prengui les que li semblin bé i deixi anar les altres

Val

A darrera hora:

Amic Duràn: Encara tenc temps de posar-li dos mots fora literatura. La seva lletra d’ahir me va arribar al cor, de veure l’interés que es pren per la meua salut. Deves cinc anys he estat malalta. L’any passat quant ens verem per la Setmana Santa a Ca’n Ferrà, ja estava ben com-se-ulla, però encara no era el *summum*. A mitjan Maig del mateix any aconsellada per alguns amics, vaig consultar el Dr. Sureda i Blanes, i al cap de poc em sentia tan malament que vaig pensar si seria el començ de la fi, però això passà, el metge modificà una mica les seves prescripcions, i dins poc temps no semblava la mateixa. Fou una renovació inesperada, que semblava tenir quelcom de miraculós, gracies sien dades a Deu i al Dr. Sureda que en fou l’instrument. He arribat a sentir-me mes bé que abans de la malaltia. La cosa qui perdura en mi (considerablement agreujada pels anys) es la sordera, però això no és lo altre, i qualque cosa hem de tenir que oferi a Deu, sobretot en el temps que corrèm, així és que la cosa es mes per dar-li gracies que no pera planyer-se’n

Vaig tenir una viva satisfacció de sebre per la familia Ferrà, que el seu fill Llorenç estava ja llibert, y encara que una mica tart, m’és grat donar-los a V. i a l’interessat l’enorabona mes sentida.

Els meus nebots fins ara bé, (g. a D.). Al major, En Francesc, el tenim amb nosaltres. En Jaume, que V. coneix es alférez d’aviació i està a l’aeròdrom de Son San Juan. Deu el guard de perill que es cosa delicada, però ell hi està molt a gust i sembla la seva vocació.

No te idea de com m’ha agradat la gentilissima garlanda de fioletes de Maig que m’envia. Les trob enciseres, inefables en la seva cristiana senzillesa, i no podria fer-me obsequi que me fos mes plaent.

Em plau molt que seguezca escrivent. Ara estam una mica escampats, però les belles costums no cal que es perdin. Aquí em té a mi que bona i vella, vaig recullint encara les fioletes de gessami que em plouen a l’entorn. N’hi enviy un parell.

M’encomani a la seva boníssima esposa i gentils filletes. Digui-li que no m’oblidin. — Afma de tots

Maria-Antònia Salvà

26.

Benvolgut amic Duràn: Aquí li retorn aquells sonets amb les correccions que m'han semblat bé, accedint a la voluntat de V.

Ara, fent cas omis de la destinatària per parlar solament de l'obra de l'autor, li diré que aquesta obra *in se*, em sembla deliciosa, delicadíssima i bella sense restricció exceptuant naturalment el primer sonet que trob atrevit per semblar-me intangibles les figures de Beatriu i de Laura; tant, que he estat duptant de suprimir el dit sonet, limitant-me després a llimar-li els caires sense tenir seguretat completa de que resti així immunitzat del tot. No aniria mal que V. consultàs aquest punt amb qualche mestre de la seva confiança, sense motar per res la meua intervenció.

Me va fer molta gràcia lo gelós que es mostra a la seva carta, de la imatge d'el llop, i per la seva tranquil·litat li diré que aquesta imatge es precisament una de les coses que mes m'han cor-presa de

[S'ha perdut la continuació d'aquesta carta que Miquel Duran Ordiñana data el dia 1 de juny de 1939, possiblement a partir del sobre.]

27.

Ave Maria Puríssima!

Benvolgut amic Duràn: Aprofitant la magnífica proporció que se m'ofereix per enviar-li aquestes lletres, agraidíssima a les fineses de V., li retorn —encara!— els seus deliciosos Sonets, perque es va deixar al tinter una cosa importantíssima que es el firmar-los. ¿Com acreditariem que fossin de V. mancant al final del darrer la seva firma *autògrafa*?

Ademés, a la dedicatòria del mateixos, el meu nom voldria que anàs amb totes les lletres Maria-Antònia Salvà, i no Maria A. com escriu V. (miri si som exigent!) però com deia V. l'altre dia "les coses quant queden bé no se sol dir el temps que han costat."

Ara anem a les seves objeccions: *clarors i celatges* no son propiament sinònims, claror es llum, celatge es l'aspecte general del cel, el joc tot-hora canviant de la llum de colors, de nubols de diferents tonalitats iris, aubes, crepuscles etc. etc. etc.... el sol i la lluna i els estels amb un paraula: tot allò qui dona caracter i bellesa al firmament. Això tenc jo per *celatges*.

Amb tot, en aquell *Sonet I* pot substituir les *clarors* per aquell altre vers que V. apunta amb llapiç *inter lineas* i diu

"ornada de virtuts angelicals."

Es amb aquest vers que l'he enviat, en copia, a-n En Miquel Ferrà, que havent-li dit jo que V. m'havia dedicats tres Sonets manifestà viu desig de conèixer-los i per això els hi he copiats tots tres. (ja sap que entre vostè i En Ferrà i jo no *hi ha pa partit*, com solen dir) i jo n'estava tan satisfeta d'aquest obsequi de V. que no podia consentir que ell admiràs la seva trassa mestrivola. Es per això no més que els hi fas veure, i en cap de les maneres per estufar-me com un pago real amb el concepte que vostè, per pura bondat, ha format de mi.

Amb lo dit anteriorment, ja haurà comprès que de les dues versions que m'envià darrerament del Sonet I em qued amb la qui va senyalada amb la x. Allò del contrast amb el Sonet II, no te a judici meu, cap importància. Tal com els hi remet, van molt bé tots tres. Així es que V. pot escriure i *firmar* la seva obra amb tota calma i comoditat, y quan tengui una bona avinentesa (com aquesta de vui) la m'envia, que jo li quedaré agraidíssima.

Una darrera advertència: el nom italià de Petrarca s'escriu també així en la nostra llengua segons crec.

I ara una felicitació cordialíssima per la seva festa de Sant Miquel. Que pugui celebrar-la

mols d'anys acompanyat de la seva esposa fills i filles, amb l'alegria angèlica dels néts, amb tots els conçols compatibles amb aquesta vida de trànsit, qui ens son una mica preludi de la gloria eternal (i que no hi manqui qualque somriure de la musa). Ja pregaré especialment per V. en la seva diada.

Entre tant, salutí per mi tots els seus i rebí una volta mes el viu agraiment de la seva afma en Jesus

Maria-Antònia Salvà

Lluchmajor – Setembre de 1939 – A de la V.

P. D.

A falta de cosa millor li envií uns versos escrits ja fa dos anys i que no tenen altre particularitat que la d'esser completament inèdits.

28.

Ave, Maria

Lluchmajor 8 de Enero de 1940

Mi buen amigo Duràn:

Ya puede ver si del inagotable fondo de su bondad é indulgencia, saca esta vez algun cachito para mi. He quedado muy mal con Vd. dejando que pasara tanto tiempo sin escribirle y eso despues de sus multiples gentilezas para conmigo. Recibi sus preciosos Sonetos, esta vez firmados, como yo le pedia y acompañados de otro delicadísimo obsequio: la música que el Maestro compositor Sr Massagué tuvo a bien poner a mis antiguos versos de "*La neu i el sol*" y eso no en copia, que ya fuera bien de agradecer, sino en el original mismísimo, pulquérrimo, escrito por el propio compositor y avalorado con su firma. Oh! Gracias; pero... el desprendimiento es excesivo; tanto, que me atrevo a suplicar a Vd. que hagamos un trueque: que Vd. me dé la copia que hizo sacar de dicha música y le remitiría yo el original. Consienta en ello, que es lo puesto en razón ya que el Sr Massagué para Vd. escribiría la música y no para mi.

Me hace mucha ilusión eso de tener letras musicadas por Maestros ilustres. Con las que tengo ya, podria formar un Album. Las hay de Samper (Baltasar), de Romeu, de D. Juan M^o Thomàs, etc. etc. . . . y no crea Vd., que en gran parte es para mi humillación; pues en mi absoluta ignorancia del arte divino de la música, no puedo interpretarlas por mi misma, y cuando (caso bastante difícil) encuentro quien se prestaria amablemente a hacerlo, se interpone mi sordera y no hay mas remedio que desistir; y, con todo, me halagan de verdad esos papeles de música, que, tan amables para los demas, resultan para mi verdaderos enigmas.

Estuve algunos dias en Palma y vi a Ferrà despues de mucho tiempo de no verle. Le hablé de los Sonetos de Vd. y me dijo que le gustaron mucho, pero sin hacer de ellos ninguna excepción. Por otra parte yo no consentiría nunca a suprimir el primero (como Vd. dice que puedo hacer) pues sin él la obra me resultaría muy incompleta. Tres han de ser, como las hijas de Elena; tres ni mas ni menos *tals com l'Amor de les tres Taronges*. Y crea Vd. que ante la perfección, sobre-todo de los dos últimos, llego a olvidar que se hayan escrito en alabanza mia. La alabanza en todo caso para el autor que supo imprimirles tanta gentileza, y sobre-todo para Dios, creador de todo lo bello, "Poeta" en el verdadero sentido de la palabra.

En nuestra familia hemos tenido sucesos transcendentales en poco tiempo, tales como la boda del mayor de mis sobrinos, hijo de mi hermano Francisco que se casó el 25 del pasado Noviembre con una muchacha de este pueblo que es un encanto por lo buena inteligente y discreta. Naturalmente los nuevos esposos viven en casa, y el dia de la boda —que se celebró con toda solemnidad— leí yo unos versos "A la nostra Novía" que son de lo poco que he

escrito es esta última temporada en que la musa se muestra en general poco complaciente. A veces pienso si en materias literarias habrá llegado ya para mi la época del “*Consumatum est*” pero no quiero creer que sea así

El otro suceso familiar es el nacimiento de la primera nietecita de mi hermano Antonio acaecido en Valencia el 31 de Diciembre próximo pasado. Esa niñita —la que rompe el fuego de la tercera generación de mis hermanos— es hija de mi sobrina y ahijada Maria de Gracia la que actuó de Reyna en los últimos Juegos Florales de Mallorca que yo presidí y en que Vd. fué premiado. Perspectivas de renovación se abren ante nuestra familia como vé, pues ya son dos las generaciones que empujan a la mia. Sea todo para bien.

Volviendo a la música de Massagué, no se la remitiré por ahora. Lo haré solamente con mucho gusto, cuando sepa que Vd. acepta el cambio; pero de todos modos, en original o en copia, conste que le agradezco en el alma su valioso obsequio.

En una de sus pasadas cartas, me decía Vd. que su esposa estaba algo delicada de salud, y como nada he vuelto a saber sobre el particular quiero creer que se habrá repuesto, cosa que deseo de todo corazón. A ella como a sus simpáticas hijas e hijos y a Vd., la expresión de mi verdadera amistad, acompañada de un siempre vivo reconocimiento por tantos obsequios que no merezco.

Afma en Jesús y María Inmaculada

María-Antonia Salvà

—Felicísimo año 40!

29.

Lluchmajor 22 octubre 1940

Benvolgut amic Duràn: Ahir horabaixa m'arribà a mans la seva amical i consoladora lletra del 15 dels corrents que fou agraidíssima no sols per mi sinó per tots els meus, particularment pel pobre viudo i per son pare (el meu germa). Que Deu els pagui a V. i familia la seva simpatia i a vostè les oracions i sufragis per aquell àngel estimadíssim que a l'hora d'ara ja deu esser el nostre intercessor.

No te idea de com era la nostra bona Jeronia. Una criatura d'excepció baix de tots conceptes que unia a una pietat solidíssima, una claretat de intel·ligencia i una discreció i una cordialidad en el tracte que es guanyava el bon efecte de les gents. Deu què de tantes gracies l'havia favorida, volgué sublimar-la a la fi pel sofriment, i li envià una malaltia gravíssima de l'intestí que ja de prompte declararen els metges que no tenia cura. Quatre mesos llargs la tengerem al llit amb uns dolors terribles que sols la resignació cristiana pogué mitigar. Molts de metges (vertaderes eminencies en l'art) la varen veure, molts de remeis li foren aplicats; tot va fracassar i aquella malaltia fou com una ascensió cap al cel pel camí recte de la creu. La seva mort fou rica d'exemplaritats com la seva vida, mescla per tant de dolor i de consolacions inefables.

Cap a la fi d'aquell estat de coses, un nou soscaire vengué a agreujar la prova que estava passant la nostra familia: Na Pepa, la filla del meu germà, (que ve a esser el puntal d'aquesta casa essent la qui es du el govern) s'en hagué d'anar a una clínica per esser operada d'un gros tumor intern. Era cosa improrrogable i no hi hagué mes remei; figuri's! Son pare i jo anavem i veniem de ciutat, perque no podiem deixar En Francesc tot-sol en circumstancies tan crítiques. Sort que l'operació va anar bé, però la operada no pogué reintegrar-se a casa fins dia 8 de setembre quan ja feia una setmana que el cadaver de l'altra era soterrat. No Pepa s'havia preparada també per si hagues de morir i Deu la ens volgué deixar, pero Sagraments, Defunció, funerals etc. de Na Jeroni, tot s'esdevengué en la seva ausencia.

Per tot lo dit, i mes encara que hi podria afegir, perque també tenguérem malalt En Francesc germa, ja pot veure quina temporada ens ha calgut passar pero el Bon Jesus qui mai abandona els seus ens ha ajudat.

No el tenia oblidat, no; pensava sempre en Vostè, pero no tenia ganes d'escriure. I cregui que m'ha afligida el que ni per un sol instant hagi pogut sospitar en mi ressentiments. Ressentiments de que? ¡Jo no li dec a V. mes que atencions, que de tan fines i delicades no podre veure mai per mi mateixa degudament correspostes, si no fos amb un sincer i esperançat "Deu l'hi pagui"! Un sol *ressentiment* podria tenir: el que V. hagi pogut abrigar una tal sospita, però ni aquest vull acullir, i així, que el vent l'escampi i no se'n parli més.

Molt m'ha satisfeta tot quant em diu d'En Ferrà i del bon judici que li meresqué el poemet de Lluch. Es el gran amic i es poden seguir a ulls clucs el seus consells, de manera que si li calgués a V. un altre vot per la publicació del poemet aquí te el meu, al menys per quant hagi passat la crísis del paper.

També jo vaig experimentar una alegria quan vaig sebre per carta d'un amic que a les llibreries de Barcelona s'expenia la tercera edició de la meua traducció de "Mireia" (edició que jo tenia perduda despres del trasbals de l'Institut qui l'havia editada). Aquests dies passats un jove poeta de per allà a qui no conec personalment, me'n envià un bell exemplar, enquadernat i tot, pero diu que li costà tant de trobar, i una volta això conseguit, volgué ferme'n obsequi.

No fa gaire m'escrigué també una amiga interessadíssima en que jo li trobàs les obres d'En Costa, i li vaig haver de contestar que era per demés cercar-les perque estaven agotades. Es ben de planyer que ni a Mallorca pugui trobar-se l'obra dels seus poetes.

Al començ d'Abril anarem un dia a Cura, i en Ferrà qui amb En Joan Pons i el P. Ginard formaven part de l'expedició havent-se aturats de tornada un moment a ca-nostre, volgué que llegís als companys aquells sonets que V. em dedicà cosa que vaig fer amb moltíssim de gust, mes pel que feia a l'art de V. que pels elogis que m'en resultaven, i l'auditori en fou molt complagut, de llavors ençà jo li volia escriure a V. per contarle-hi, però aquell mateix més la nostra Jeronieta qui ja malaltajava, hagué de posar-se al llit, i ja sap el que se'n seguí; mancà el delit epistolar, i avui mateix tenc una partida de cartes per escriure qui no se quant en veuré la fi.

Supos que la seva esposa deu seguir be, i així ho desig: Ho supòs perque de lo contrari ja m'en hauria dit qualche mot en la seva carta sabent com m'interessa la seva salut, com la de tota la seva familia a qui salud coralment.

De V. no en parlem. Estic molt contenta de que seguezca escriguent, que això es bon senyal, i és, ademés, el consell que jo don a tots els bons amics de les Muses. Aquí em te a mi, vella de 70 anys, que encara no em sent disposta a girar-los l'esquena; ni veig per què.

Deu sia amb tots, i compti sempre amb l'invariable afecte de la seva agraida amiga en Crist
Maria-Antònia Salvà

P. S.

La música posada pel Sr. Messeguer a "La neu i el sol" i tan graciosament cedida per Vostè ha vengut a aumentar valiosament el recull que posseesc de lletres meves musicades, cosa que m'afalaga molt enc que no pugui, —ai— interpretar-les per mi mateixa. Moltíssimes gracies.

M. S.

30.

Pax et bonum

Lluchmajor 16 de Febrer -1941

Benvolgut amic Duràn: Dos mots, a corre-cuita per retornar-li els tres sonets amb algunes indicacions fetes amb llapiç perquè li sien fàcils d'esborrar si no li acomoden. Per mi, el qui s'en du la palma, es el dedicat "A la convalescenta." Es sentidíssim. El del Nom de Maria no vibra tant; així mateix retocat degudament el pot guardar entre aquelles intimitats familiars que son sempre volgudes, però no l'inclouria en el nou llibre que pensa fer. El d'els xiprers —i gràcies per la gentilesa,— es més aprofitable; sembla, però que es refereix a una "cançó" meua inexistente perquè a la terrible impressió rebuda per aquella tala vandàlica; no l'he arribada a rimar però això no té importància, per V. que ho ignorava, quan va escriure el seu. Li incloc al sobre, aquell, antic ja, però inèdit que els vaig recitar a la Biblioteca, i la transcripció de la nota que vaig posar el dia mateix de la dolorosa sorpresa que li ha inspirat aquesta bella composició. Tornant a la del Nom de Maria, trobo que els 4 versos darrers tanquen una idea no prou clara i a més, una mica estranya: aquella *inicial grata a Deu* es deu referir (supòs) a la lletra M sia pel nom de Miquel i pel de Maria que li afegiren a la font baptismal, (que és també la inicial del nom de la Mare-de-Deu, i per això ha d'esser-li *grata*) ¿Quin lector, però anirà a filar tant?..

Comprend que li dolgui que essent la seva neteta, abans que tot, Gertrudis, no li diguin aquest nom, heretat directament de la seva àvia paterna. Al menys l'han d'acostumar a que firmi sempre Gertrudis-Maria, o si tant vol, G. Maria sobre tot en els documents transcendents. Mon pare que era micer (i en l'exercici de la seva carrera s'havia trobat amb sèries dificultats per això mateix) ho aconsellava sempre. I dispensi de la doctoria, plena de bona intenció, però innecessària segurament, donat el bon criteri de tots vostès.

No se si tindrà notícia del obsequi que m'han fet aquest Nadal passat els bons amics de la mar enllà. Consisteix amb un magnífic Album de poemes autografs, tot de poesies de Nadal, escrites i firmades pels respectius autors. Els organitzadors hi deixaren tres fulles en blanc destinades als nostres Ferrà, Colom, i Margarida Millet que els ompliren aquí. 43 poemes i dues aquarel·les integren el volum, relligat tot esplendidament. Le hi he volgut dir perquè essent-me V. tan bon amic, he suposat que s'en alegraria. De la III edició de "Mireia" no s'en troba ja ni un exemplar. Com a cosa rara m'en pogueren aconseguir un enquadernat i tot, fa ja bastant de temps. Amb afectuoses salutacions a tots els seus, resta sempre de V. i de tots bona amiga en Crist i Maria Immaculada.

Maria-Antònia Salvà

L'enterrament familiar

A la destra del Crist arredossada
 esta ma fossa, la de l'avior;
 hi vaig tot passetjant qualque vegada
 a recitar ma breu oració;
 i bes la pedra —que ha lleument rosada
 la pàtina del temps, —amb quina amor!
 per la ma de mon pare fou gravada
 la quasi secular inscripció.

Endinsen les arrels pel terreny flonjo
dos bells xiprers (*) que semblen saludar
el no gaire llunyà pi de Son Monjo
que un jorn també la seva ma plantà;
jo pel triple brancam mon cor esponjo
com un petit aucell que hi va a cantà.

1936

M. A. Salvà

(*) La quartilla a on està escrit aquest sonet, datat l'any 1936, porta, al peu, escrita amb llapis la nota següent: "Dia 11 de Novembre de 1940 —Fa pocs dies que havent anat jo a pregar a la tomba em vaig sentir, com sempre, agombolada pels dos xiprers magnífics, que jo estimava intensament. Avui, sense saberne res, hi som tornada, i sols sols he trobat les soques esporgades, esteses en terra i alguns feixos de troncs per allà prop. L'autoritat degué decretar la tala general dels arbres amics, car no en restava cap de dret, i els nostres els *meus* els que jo tenia al cor, no s'en son alliberats. Oh desolació!"

EL COLEGIAL. BUTLLETÍ DEL COL·LEGI BEAT RAMON LLULL D'INCA DES DE 1927 FINS A 1952

GABRIEL PIERAS SALOM

Enguany s'ha celebrat el primer aniversari de l'arribada a Inca dels Franciscans TOR. Dia 16 de gener de 1910 fan l'entrada oficial. El superior i fundador és el P. Pere Joan Cerdà Colom (Bunyola, 1878 - Palma, 1952). L'acompanyen dos franciscans més: fra Baltasar Salamanca Fluxà (Muro, 1880 - Roma, 1943) i fra Andreu Casellas Pou (Artà, 1886 - 1929).

Un dels primers objectius del P. Cerdà, home molt inquiet i treballador, és l'ensenyament. El P. Cerdà, des del primer moment que és a Inca, l'any 1911 exactament, organitza una escola infantil per als nins que estaven al servei de l'església conventual. Tindrà el nom d'Escuela Infantil Franciscana i com he dit serà aposta per als nins cantors i escolanets. Tenen com a mobiliari una taula, una pissarra, un banc per a sis al·lots i quatre bancs de dues places. Els vespres, el P. Cerdà imparteix classes a adults, als quals ensenya a escriure i llegir. El P. Sebastià Llinàs Casellas (Artà, 1889 - Inca, 1921), a l'any citat de 1911, és destinat a Inca i arriba amb el títol de mestre de primera ensenyança elemental, que acaba d'obtenir de l'Escola Normal de Magisteri de Balears. A més de dirigir l'escoleta, serà un bon mestre de música i cant. Aquests nins cantors ompliran les funcions religioses de belles melodies de la mà de fra Sebastià.

L'any 1915 s'obrirà una nova escola reformada i més àmplia que la primera. La sala de classes tendrà 10,40 metres de llarg, 4,80 d'amplada i 4,50 d'alçada. Per raons de títol és nomenat director el P. Sebastià Llinàs. El frare llec Rafel Ginard actuarà de mestre auxiliar per als alumnes més petits. Segons el P. Francesc Amengual Arrom, aquest any de 1915 és fonamental per a la història del centre escolar. Aquest any se celebra el VI centenari del Beat Ramon Lluï, i l'escola quedà ja batejada amb el nom de Ramon Lluï. A l'expedient que es fa per a la legalització ja surt el nom de Ramon Lluï sota la direcció de fra Llinàs. Atès que els frares ja tenen comprada molta part de l'antic convent, s'estableix a Inca un curs de Religiosos Coristes i un altre d'Aspirants (Escola Seràfica). El P. Cerdà, lector de filosofia, ensenyarà aquesta disciplina i qualque curs de llatinitat.

L'any 1917 el P. Sebastià Llinàs passa a la comunitat de Palma i vénen a Inca els pares Antoni Mòjer i Gabriel Tous. El primer serà el director del centre Beat Ramon Llull i el segon, el mestre de llatinitat. També s'ensenya comptabilitat, tenidoria, pràctiques comercials, cal·ligrafia, dibuix, música, gimnàstica rítmica, etc. Per aquesta època neix el pensionat per a alumnes de fora poble. L'any 1920 torna el P. Llinàs i té la responsabilitat de l'ensenyament. A partir de l'any 1921, malalt el P. Llinàs, serà responsable del Col·legi el P. Fornés. Dins aquests temps es compra la darrera casa particular de dins el claustre i convent, i queda tot en mans franciscanes. El Col·legi podrà créixer. L'any 1924 aquest funciona molt bé i els pensionistes augmenten ferm. El director és el P. Pere-Joan Cerdà. Tenen un professor amb títol i quatre sense ell. A més del P. Cerdà cal citar els sacerdots don Joan Rubí Barceló, don Cristòfol Esteva, el religiós Antoni Juan i el mestre de primera ensenyança don Llorenç Maria Duran i Coli. Disposen de quatre aules de classes i 80 alumnes matriculats. Aquest any tenen 3 graus d'ensenyament (elemental, mitjà i superior), preparació per a comerç, magisteri i 2n ensenyament. Igualment es fan classes de cal·ligrafia, mecanografia, gramàtica castellana, aritmètica i geometria, àlgebra i tenidoria, francès, dibuix i música.

Som a l'any 1925. A Inca funciona una altra escola: l'Acadèmia Tècnica. Pel mes d'octubre es fusionen el Col·legi Beat Ramon Llull amb la citada Acadèmia Tècnica. El claustre de professors per al curs 1925-1926 és el següent: director: Rnd. P. Pere J. Cerdà. Professors: Rnd. P. Cerdà; Rnd. P. Cristòfol Sureda, doctor en Teologia i llicenciat en Filosofia; Rnd. Sr. Francesc Garau Estrany, prevere; Sr. Diego Navarro, comandant d'infanteria; Sr. Pere J. Fornés, mestre nacional; i Sr. Frederic Bèrgamo, tinent de l'Exèrcit. Arrenca el Col·legi del Beat Ramon Llull amb l'estructura que encara avui té.

Des de 1925 s'inicia una etapa sòlida i culta. N'és el director el P. Pere-Joan Cerdà Colom (1925-1933). Hi ha molt per destacar d'aquest període, però citaré la creació, l'any 1927, de la revista escolar *EL COLEGIAL*, que va durar fins a l'any 1952. Era una revista de col·laboracions de professors i alumnes, i informació. També durant aquesta etapa s'inicien els cursos d'estiu que, a partir de 1935, tendran lloc al Mal Pas d'Alcúdia.

La Segona República prohibeix als frares que facin classes i que dirigeixin col·legis. Serà el director del Ramon Llull el metge Sr. Sebastià Amengual Vallespir, amic de la casa i del P. Cerdà. Des de 1933 a 1937, don Sebastià serà el director i es fundarà una associació, El amparo de los hijos, que farà que els mètodes no canviïn massa. L'any 1937 el P. Cerdà és nomenat ministre provincial de l'orde franciscà TOR i és nomenat director el P. Francesc Amengual Arrom fins al 1940, any que serà nomenat el P. Antoni Nicolau Burdils de Felanitx i llicenciat en filosofia i lletres (secció Història). El Col·legi va agafant forma i importància. Els canvis d'estructura són forts, però se superen. Durant l'any 1950 se celebren les bodes de plata del centre. L'any 1952 el "P. Toni" és destinat a Palma i passa a dirigir el Col·legi el P. Esteve Cloquell Vallespir, fins al 1955. Aquest director reforma sales d'estudi i introdueix els estudis de preuniversitari. Després en serà director el P. Antoni Riera Estarellas (1955-1964), que serà el qui doni una nova estructura al centre. Augmentarà el nombre de professors i serà l'encarregat de celebrar el 50è aniversari de la vinguda a Inca dels Franciscans. Imparteix classes de català i de guitarra, a la mateixa vegada que dona molta importància al pensionat i a les classes de música. Crea els festivals de fi de curs. Després retorna el P. Esteve Cloquell fins al 1970. El segueixen els següents directors: P. Gabriel Ferrer Llabrés, P. Jaume Genovard Font, P. Antoni Riera Lliteras, P. Pere Ribot, P. Bartomeu Pastor, i avui el dirigeix el seglar Miquel Batle.

Per entendre molt bé allò que pretén el P. Cerdà amb la publicació d'*EL COLEGIAL. Boletín del colegio del Bto. Ramon Llull*. Convento de S. Francisco basta llegir l'explicació que dóna en el número 1, de data 1 de març de 1927:

EXPLICACION DEBIDA

Cuando los padres de nuestros alumnos hayan leído la presente hoja, y se hayan hecho cargo de la buena influencia educativa que puede ejercer sobre sus hijos, comprenderán perfectamente que nos impongamos sacrificios y se los exijamos a ellos para publicarla a toda costa. Digamos en pocas palabras los buenos resultados que esperamos.

Ante todo

pensamos que nuestros estudiantes podrán tener en esta modesta publicación un estímulo serio para perfeccionarse cada vez más en los ejercicios de redacción prescritos por el nuevo Plan de Estudios del Bachillerato.

En segundo lugar

este estímulo se extenderá a los trabajos de dibujo e inventiva; y dará vida e interés a los trabajos de observación y de investigación científica personal; pues cada uno aportará a la publicación el fruto de sus propios esfuerzos en el campo de la ciencia.

En tercer lugar

esto hará que se despierte en todos el ideal nobilísimo de las ciencias y de las artes; ideal que engrandece a la juventud y a los pueblos, y de que tan faltos se hallan por desgracia los jóvenes de nuestros tiempos.

Y no hemos dicho lo principal

y es que esta hojita además de las ventajas indicadas de orden intelectual, producirá, Dios mediante, otras interesantísimas de orden moral.

Porque el buen ejemplo de los más animosos y aprovechados pondrá en movimiento a los restantes; todos considerarán que su principal honor es trabajar y ser buenos; y se esforzarán para mostrarse constantes en el cumplimiento de su deber: cosa tan útil para la vida del individuo, como para la social y ciudadana.

Por último

la presente hoja aumentará la comunicación conveniente entre el Colegio y las familias. Estas se harán cargo del conjunto entero de la vida colegial; presenciarán por decirlo así el desarrollo intelectual de sus hijos; conocerán el esfuerzo constante con que el personal docente y director del Colegio trabaja para ponerlo a la altura de los mejores.

De los mejores, decimos, en lo que atañe a la formación intelectual y moral de sus alumnos, fin esencial del colegio; porque a la altura de los mejores en cuanto a condiciones de comodidad, amplitud, arte, y material pedagógico y científico bien quisiéramos ponerlo, pero no se puede ir tan deprisa, ni es cosa que podamos realizar sin la cooperación de todos los inqñenses.

Fr. P. J. Cerdá.

El Colegial

BOLETIN DEL COLEGIO DEL BTO. RAMON LULL

CONVENTO DE S. FRANCISCO — INCA 1.º DE MARZO DE 1927.

EXPLICACION DEBIDA

Cuando los padres de nuestros alumnos hayan leído la presente hoja, y se hayan hecho cargo de la buena influencia educativa que puede ejercer sobre sus hijos, comprenderán perfectamente que nos impongamos sacrificios y se los exijamos a ellos para publicarla a toda costa.

Digamos en pocas palabras los buenos resultados que esperamos.

Ante todo

pensamos que nuestros estudiantes podrán tener en esta modesta publicación un estímulo serio para perfeccionarse cada vez mas en los ejercicios de redacción prescritos por el nuevo Plan de Estudios del Bachillerato.

En segundo lugar

este estímulo se extenderá a los trabajos de dibujo e inventiva; y dará vida e interés a los trabajos de observación y de investigación científica personal; pues cada uno aportará a la publicación el fruto de sus propios esfuerzos en el campo de la ciencia.

En tercer lugar

esto hará que se despierte en todos el ideal nobilísimo de las ciencias y de las artes; ideal que engrandece a la juventud y a los pueblos, y de que tan faltos se hallan por desgracia los jóvenes de nuestros tiempos.

Y no hemos dicho lo principal

y es que esta hojita además de las ventajas indicadas de orden intelectual, producirá, Dios mediante, otras interesantísimas de orden moral.

Porque el buen ejemplo de los mas animosos y aprovechados pondrá en movimiento a los restantes; todos considerarán que su principal honor es trabajar y ser buenos; y se esforzarán para mostrarse constantes en el cumplimiento de su deber: cosa tan útil para la vida del individuo, como para la social y ciudadana.

Por último

la presente hoja aumentará la comunicación conveniente entre el Colegio y las familias. Estas se harán cargo del conjunto entero de la vida colegial; presenciarán por decirlo así el desarrollo intelectual de sus hijos; conocerán el esfuerzo constante con que el personal docente y director del Colegio trabaja para ponerlo a la altura de los mejores.

De los mejores, decimos, en lo que atañe a la formación intelectual y moral de sus alumnos, fin esencial del colegio; porque a la altura de los mejores en cuanto a condiciones de comodidad, amplitud, arte, y material pedagógico y científico bien quisieramos ponerlo, pero no se puede ir tan deprisa, ni es cosa que podamos realizar sin la cooperación de todos los inquilinos.

Fr. P. J. Cerdá.

Aquesta revista escolar té caires molt importants, ja que no tan sols és un reflex del que passa dins el centre, sinó que té la capacitat de sortir al carrer i deixar constància dels fets no escolars que va succeint. La crònica del Col·legi, que surt mes a mes, és realment espectacular. No es pot posar en dubte l'harmonia que hi ha entre el director P. Pere Joan Cerdà i el poeta, periodista, impressor i treballador infatigable del món social mestre Miquel Duran Saurina, avui aixecat a la categoria de Fill Il·lustre d'Inca i que va omplir aquesta ciutat de premsa local (1900-1929). En primer lloc, podem veure la crònica inserida dins el número 18, de data 1 de gener de 1929:

Mes de Diciembre

Dia 2: En el Colegio han celebrado los alumnos una velada literario—musical.

El programa ha sido el siguiente:

"Himno del Colegio", música por el Coro.

"Un deber", por D. Pedro Forteza.

"El dos de Mayo", poesía por don Miguel Gelabert.

"Redondilla", por D. Luis Noguera. Tragicomedia, por D. Pedro Llobera.

"¡Ande yo caliente!", por D. Bartolomé Ramonell.

"Les Roses", música, por el Coro.

"La caridad y la gratitud", por don José Alguacil.

"El cuervo y el zorro", por D. Miguel Beltrán.

"El loro y el grillo", por D. Miguel Cabrer.

"La cuna vacía" por D. Mateo Salom.

"La Madre", por D. Francisco Forteza.

"Los nietos", por D. Miguel Aguiló.

"La Balalí", música, por el Coro.

La justeza y acierto con que los alumnos todos declamaron sus trabajos respectivos, fueron coronados por los cálidos aplausos del auditorio.

Día 4: El P. Director, en la reunión de esta noche, ha anunciado un concurso literario, en el que podrán tomar parte todos los alumnos del Colegio, estableciéndose un premio para el mejor trabajo original (prosa o verso), y otro para cada grupo, para la mejor composición que se declame con mayor arte

El entusiasmo que reina entre los colegiales para este concurso es grande.

Dia 8: En el Cuartel del general Luque se han celebrado diversos actos en honor de la Patrona del Arma de Infantería, la Inmaculada Concepción.

Invitados atentamente por el Sr. Coronel, han asistido a ellos nuestros estudiantes. 1a fiesta ha sido animada y los diferentes números que componían el programa han sido ejecutados con gran brillantez.

— En la Parroquia ha terminado el triduo de Cuarenta Horas en honor de la Inmaculada. Los actos de dicho triduo, se han visto muy concurridos.

Ha sido notable la Comunió General a que han asistido las Congregaciones Marianas de Inca; y por la noche la procesió de encierro en que tomaron parte los Congregantes todos con sendos cirios.

¿Que la Inmaculada nos proteja y nos guarde!

Día 9: Hoy domingo, los estudiantes han celebrado en el Colegio una fiesta en honor de la Virgen María.

Por la mañana han asistido todos los colegiales a una misa de Comuición.

A las diez se ha celebrado, en la iglesia de S. Francisco, Misa Mayor, en la que ha predicado un elocuente sermón el Superior del Convento Rdo. P. Fray Francisco Amengual. Finalizado el Oficio, se ha entonado un Te Deum en acción de gracias.

Por la tarde en el Colegio, y antes del acto religioso, final de nuestra fiesta, se proyectó ante los colegiales la artística e instructiva película «Cristóbal Colón», que fué admirada por todos.
Día 10: Con gran tristeza se ha recibido en este Centro la noticia del fallecimiento del virtuoso Prelado de Mallorca e Hijo Ilustre de Inca, Dr. D. Gabriel Llompert. La noticia ha producido gran pesar entre nosotros porque sabemos cuanto se interesaba el fallecido Obispo por las cosas del Colegio.

¡Dios haya acogido en su seno el alma del benemérito Pastor!

Al saberse tal desgracia se suspendió en el Colegio el Concurso literario anunciado, que debía celebrarse esta noche.

Día 14: Hoy se han celebrado en la iglesia parroquial de esta ciudad los solemnes funerales que el Ayuntamiento, el Clero y la familia del Dr. Llompert han ofrecido por el alma del difunto Obispo. A esta ceremonia, que ha revestido una solemnidad inusitada, han asistido nuestros profesores y alumnos.

Día 16: Comienzan en la iglesia de San Francisco las Cuarenta Horas en honor de la Virgen de la Esperanza.

Ha predicado el Vicario de Alcudia, D. Valentin Herrero, atrayendo desde el primer día a un público numerosísimo que llenaba por completo el vasto templo.

Día 17: Siguen las Cuarenta Horas, como en el día anterior.

Día 18: Hoy ha terminado el triduo que viene celebrándose en la iglesia de San Francisco.

A las 8 de la mañana ha tenido lugar la misa de Comuición general para todos los Terciarios; y a las diez el Oficio mayor, con sermón por el orador ya citado.

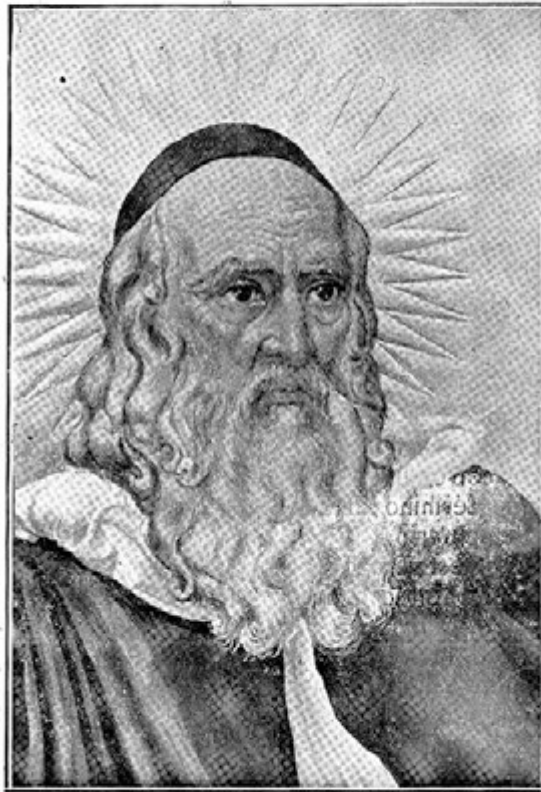
Por la noche, después del rezo de la Corona y trisagio, ha vuelto a predicar el orador del triduo, celebrándose después la procesión de reserva, que ha recorrido la iglesia y claustro contigo.

Era de un efecto grandioso el canto de los himnos eucarísticos, entonados por todos los fieles, al recorrer el antiguo claustro, iluminado por los cirios de la procesión, y santificado por la presencia de S. D. M.

El Colegial

BOLETIN DEL COLEGIO DEL BTO. RAMON LLULL

AÑO II. :: CONVENTO DE S. FRANCISCO INCA, AGOSTO - DICIEMBRE DE 1928 :: NÚM. 17

BTO. RAMÓN LLULL

PATRON DE NUESTRO COLEGIO

El acto dejó en la gran concurrencia gratísima impresión.

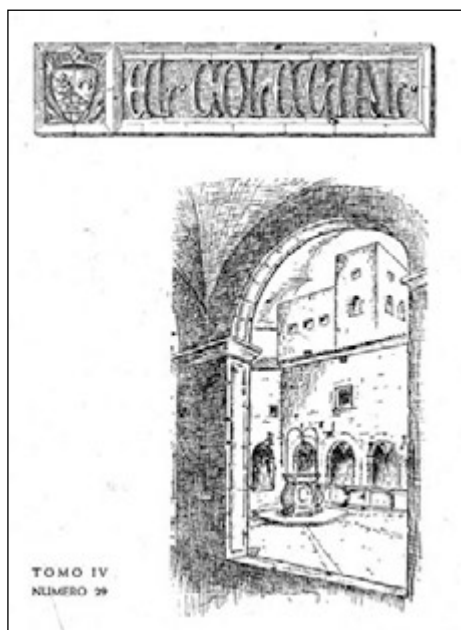
Día 20: Se celebra en la reunión de la noche el Concurso ya anunciado. Los detalles del mismo ocupan otro sitio del presente número.

Día 21: Hoy, a las doce y media se han concedido en el Colegio las vacaciones de Navidad. Por la tarde los pensionistas han marchado a sus pueblos respectivos. Que el corazón del Niño Jesús nos ilumine para que rindan fruto abundante las semillas de virtud recibidas en el Colegio.

Día 24: Durante la pasada noche se han cantado en la iglesia de San Francisco las tradicionales Maitines y Misa del Gallo, con sibila y villancicos.

Como todos los años el templo estaba atestado.

La Dirección y Redacción de EL COLEGIAL desea a todos sus lectores feliz Año Nuevo, lleno de prosperidades.

Tampoc no puc deixar de donar una nota del que deia *EL COLEGIAL* a la “Memoria del Curso Escolar 1936-37, leída el 14 de Octubre de 1937 en la apertura del Curso 1937-1938”. Fou escrita i llegida pel P. Francesc Amengual Arrom:

MEMORIA DEL CURSO ESCOLAR 1936-1937
LEÍDA EL 14 DE OCTUBRE DE 1937
EN LA APERTURA DEL CURSO
1937 - 1938

M. Rdo. P. Provincial:

Señores Profesores e Inspectores:

Apreciados alumnos:

Cuando empezábamos el curso 1936-37, teníamos la convicción de que la apertura del 1937-38 sería solemnísima y brillante; llena de la alegría rebosante que corresponde al triunfo definitivo del ejército nacional, y a la paz tranquila, fruto de una victoria completa.

Dios, empero, no ha querido que fuese así; la guerra continúa todavía, purificando a España; y aunque de cada momento nos vamos acercando al éxito final, mientras éste no haya llegado la normalidad no es completa; y nuestras funciones no han de perder el sello de gravedad que deben dar a sus actos todos los buenos españoles, al considerar el costoso sacrificio que está haciendo la madre Patria.

Hay con todo una circunstancia grata que es preciso consignar para satisfacción de todos. Con este acto vuelve el Colegio al estado que tenía antes del 19 de octubre de 1933. Es decir: que la situación excepcional que durante años tuvo al Colegio legalmente fuera de los brazos maternales de la Orden Franciscana, ha cesado ya. La Orden lo toma nuevamente por su cuenta, y quiere hacer constar aquí solemnísimamente el profundo agradecimiento que siente por la Asociación de Padres de Familia «Amparo de los Hijos», que recogió y defendió al Colegio en los momentos de peligro; lo mismo que al benemérito D. Sebastián Amengual que abnegadamente llevó ante unas autoridades adversas y un ambiente contrario, el peso de la responsabilidad y dirección oficial del mismo.

A la sociedad de padres de familia y a D. Sebastián Amengual las más expresivas gracias en nombre de la Orden, en nombre del personal docente, y en nombre de las Familias de los alumnos; pues todos les somos deudores de agradecimiento.

* * *

Veamos las notas más salientes del curso, que habiéndose desarrollado durante un año de guerra, no ha podido ser en modo alguno un curso regular, ni por el personal, ni por los libros de texto, ni por los exámenes mismos.

PRIMERA PARTE. DATOS ESTADÍSTICOS

1. EL PERSONAL

A) PERSONAL DOCENTE. Los deberes para con la Patria, y la generosa voluntad de sacrificarse por ella, hicieron que muchos de los profesores del curso anterior desapareciesen de nuestro cuadro, que resultó constituido en la forma siguiente:

D. Sebastián Amengual Vaallespir, Licenciado en Medicina y Cirugía, Director Administrativo del Colegio.

Fr. Antonio Nicolau Burdils, Licenciado en Filosofía y Letras, Director Técnico del Colegio.
P. Pedro J. Cerdá Colom, Intendente Mercantil, y Secretario del Colegio.
D. Joderico Bérnago Pangán, Oficial del Ejército.
D. Bartolomé Ramis Rosselló, Maestro Nacional y Perito Mercantil.
Fr. Miguel Colom Mateu, Pbro., especializado en estudios filológicos y lingüísticos.
Fr. Francisco Arnengual .Arrom, Pbro. y Bachiller.

Y como Auxiliares

D. Luis Gil Colomer, de la Facultad de Medicina, refugiado en Mallorca.
D. Mateo Amer Quetglas. Perito Mercantil.
D. Jaime Ferrer Pons, Perito Mercantil.

En relación con el curso anterior faltaron los profesores D. Juan Sbert Massanet, D. Matías Pizá Adrover, D. Alejandro Bérnago Llabrés y D. Antonio Gomila Aguiló, todos los cuales se hallan en los frentes de combate.

También D. Pedro Forteza Segura estuvo cumpliendo sus deberes militares.

D. Jaime Canals Payeras faltó por defunción.

El día 9 de enero vino a formar parte de nuestro claustro el Rdo. P. Fr. Juan Server Bennássar, que ya nos ayudó en todo el resto del curso, y cuya cooperación ha sido muy eficaz.

B) ALUMNOS. Entre las diversas Secciones fueron 145, distribuidos como sigue:

Sección de Ingreso: 15

Carrera de Comercio: 7

Bachillerato: Oficiales 112

Íd Libres: 8

Estudios varios: 3

Total 145

Es aproximadamente nuestro censo de todos los cursos.

III. ALUMNOS QUE SE HAN DISTINGUIDO

Han obtenido Matrícula de Honor

Melchor Bordoy Real en conjunto de 1er año

Guillermo Janer Mas « « «

Mariano Alou « 2.º «

Miguel Caldentey Alzina « 3er

Miguel Esteva Sullá en Ciencias Naturales 4º «

Jaime Autonel Reig « « « «

Alfonso Reina Bono en Caligrafía (Comercio)

LOS QUE HAN TERMINADO:

Durante el presente curso terminó sus estudios de Perito Mercantil Alfonso Reina Bono.

Han terminado sus estudios de Bachillerato:

D. Miguel Perelló Ferrer

D. Juan Bonnín Forteza
D. Vicente Nicolau Ripoll
D. José Aguiló Llompart
D. Joaquín Cortés Fuster
D. Gabriel Perelló Vallespir
D. Guillermo Capó Santandreu
D. Sebastián Erasmo Truyols
D. Juan Mir Marcó
D. Guillermo Daviu Vich
D. Pablo Villalonga Reynolds.

En total 11 Bachilleres.

SEGUNDA PARTE. FORMACION DE LOS ALUMNOS

1. FORMACIÓN RELIGIOSA

La parte teórica de la formación religiosa, o sea la instrucción religiosa propiamente dicha, se ha desenvuelto durante el pasado curso con grandes facilidades por parte de todos, dado su carácter obligatorio para todos los cursos del Bachillerato. Y así nuestros colegiales, además de los medios acostumbrados en el Colegio, como catecismo, conferencias, conversaciones de círculo de estudios, etc., han tenido las lecciones obligatorias prescritas por el gobierno de la España Nacional.

En cuanto a la parte práctica, han sido actos de nuestro horario la misa y el rosario de todos los días, con una breve meditación durante la misa; la comunión de muchos alumnos varias veces por semana, y la de todos, los días de fiesta.

Se ha hecho mensualmente el ejercicio de la Hora-Santa, como era costumbre de cursos anteriores. Se han practicado los Ejercicios Espirituales, desde el 18 al 24 de enero, dirigidos por el P. José Borrás, del Oratorio de S. Felipe Neri; los alumnos mayores asistieron a la Semana de formación dirigida por los PP. Misioneros de San Vicente de Paul; y todos, a dos conferencias cuaresmales por semana.

Como fiestas aisladas, hay que mencionar en primer término la muy solemne del Patrón del Colegio, celebrada el 25 de enero, con asistencia de todas las Autoridades de Inca, del Claustro de Profesores del Instituto Elemental de esta ciudad, del Claustro de Profesores del Colegio y de los Profesores de los colegios públicos y privados de Inca y de los alumnos y alumnas de todos los centros de esta localidad.

Tomaron parte además en la fiesta de Sto. Tomás de Aquino, Patrón de los Estudiantes, el 7 de Marzo; en el gran Viacrucis de Penitencia, celebrado por la ciudad el 25 de abril, y en el que llevaron el crucifijo nuestros alumnos; y en la simpática fiesta de la bendición y colocación de crucifijos en el Instituto Elemental de Inca.

Como veis este aspecto de la formación de los colegiales ha sido largamente atendido.

I. FORMACION CULTURAL

Aparte de lo esencial del estudio de cada día, hemos celebrado, como de costumbre, los exámenes trimestrales, que tanto influyen en el fruto del trabajo durante las distintas partes del curso.

Hemos organizado las conferencias, dadas por los mismos alumnos durante el segundo trimestre escolar.

Han asistido los estudiantes a las conferencias culturales organizadas por las Milicias Ciudadanas; y han tomado parte en diversos actos literarios corrientes.

III. CULTURA FISICA

Restablecida la gimnasia con carácter obligatorio, y como parte de la instrucción premilitar, nuestros alumnos han tomado parte en los diversos ejercicios prescritos, y ello ha reemplazado en algo las excursiones.

Estas, sin embargo, no han dejado de hacerse; siendo principalmente digna de mención la que se hizo a Cura el 25 de enero, en la que tomaron parte los alumnos del Colegio, los del Instituto y los Profesores de ambos centros.

También fué notable la del 10 de abril en que los alumnos oficiales visitaron los terrenos de Son Servera, Son Carrió y Puerto de Manacor, pues habían sido invadidos por los rojos; y los libres visitaron el Torrent de Pareis.

No ha disminuido, como veis, el interés por el desarrollo físico y por la salud de nuestros estudiantes.

IV. CURSILLO DE VERANO

Una confirmación de lo que acabamos de decir la tenemos en el cursillo de verano, que se organizó en Mal-Pas, como en los dos veranos anteriores.

Desde el 1º de julio empezaron en el Colegio las clases de verano; pero luego, a la mitad del mes, cuantos pudieron dejar la casa de sus padres acudieron a Mal-Pas para pasar allí dos meses respirando el aire del mar y del campo; y alternando los trabajos, de un estudio intenso, con los placeres de los baños de mar, los paseos por la costa, la pesca y las excursiones.

Animando la colonia tomaron parte en varias fiestas religiosas, sobre todo en un triduo que tuvo lugar los días 27, 28 y 29 de agosto; y fueron el alma de la manifestación patriótica celebrada con motivo de la conquista de Santander.

Con pena hubo que dejar aquella colonia el 11 de septiembre, para unirse a los compañeros que durante el verano habían quedado trabajando en Inca.

V. FORMACION PATRIOTICA

Hemos dicho que nuestros jóvenes fueron el alma de la manifestación patriótica en Mal-Pas. No es de extrañar; pues todos ellos forman parte de alguna de las organizaciones juveniles de los distintos pueblos.

Además en el Colegio, durante el curso, tanto en reuniones de todos, como en conversaciones particulares, son temas patrióticos los que se discuten la mayor parte de las veces. Se pone en sus manos toda una biblioteca de libros que exaltan la Patria y los héroes de la Patria; y además todos los días toman parte en algún acto de súplica y rogativa a Dios por el triunfo definitivo de la España Nacionalista y por el Caudillo que dirige la magna empresa de salvarla y liberarla.

Por esto no sorprende que en todos los frentes haya, luchando en primera línea, antiguos alumnos nuestros; y que en todos los concursos obtengan plaza un número tan crecido de ex.colegiales, que ya va llamando la atención de las gentes.

Y sobre todo, no dejamos de mencionarlo, tampoco nos sorprende que alguna vez lleguen acá las noticias de las gloriosas heridas con que ha sido sellado, con sello de heroísmo, el cuerpo de nuestros estudiantes, o que hayamos de llorar con dolor y con homenaje de admiración la muerte de alguno.

Para todos es gloria este fervor patriótico de nuestra gente.

CONCLUSION

Antes de terminar hemos de hacer mención de algunos hechos importantes ocurridos a última hora, cuando el curso tocaba ya a su fin.

El Instituto Elemental de Inca ha sido suspendido temporalmente, en atención a las circunstancias que atraviesa actualmente nuestra Patria. Ello trae como consecuencia que nuestros alumnos habrán de cursar este año como libres, a no ser que las gestiones que realiza la Asociación de Padres de Familia para pedir que continúe, den resultado favorable.

Si no lo dan, trabajaremos como trabajábamos hasta el mes de octubre de 1933, o sea, como trabajamos durante muchos años, el tiempo que nuestro Colegio adquirió en Mallorca una fama y nombre que nosotros mismos estábamos lejos de sospechar.

Otro hecho es que el 20 de septiembre fué nombrado, desde Roma, Ministro Provincial de la Orden Tercera Regular de San Francisco en Mallorca, el M. Rdo. P. Pedro J. Cerdá, que desde el principio de la fundación del Colegio había sido alma del mismo y de hecho llevaba su dirección a través de todas las transformaciones y vicisitudes.

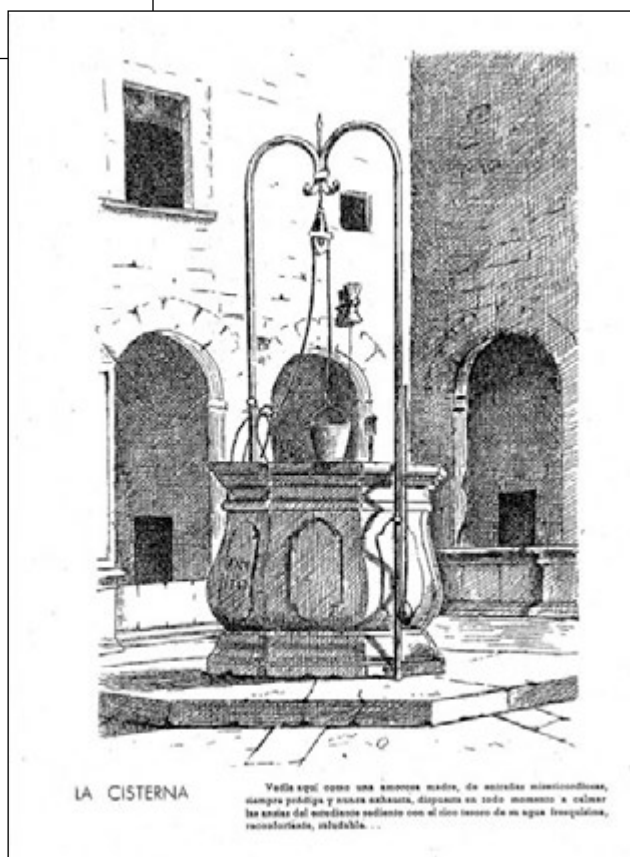
Por razones fáciles de comprender no hemos de hacer aquí el elogio de su persona, ni de su gestión, que por otra parte no lo necesitan por ser de todos bien conocidas.

Sólo quiero decir que la mejor obra que podemos hacer en su obsequio es sostener el Colegio a la misma altura que hasta el presente, esforzándonos para que vaya creciendo y mejorando, si es posible, en el porvenir.

El hecho anterior ha traído como consecuencia o novedad. Y es que el Definitorio de nuestra Provincia religiosa ha puesto sobre mis hombros la difícil tarea de sustituir al P. Cerdá, cuando para ello no tengo más mérito que el cronológico, el de haber sido el primero de nuestros hermanos en trabajar al lado del hoy M. Rdo. P. Provincial, al organizarse el Colegio en 1925. Y nada más. Sólo me resta ofrecerme a todos vosotros, profesores y alumnos, y rogaros me ayudeis a continuar la empresa tan gloriosamente comenzada y continuada hasta el presente.

He dicho.

(Memoria leída por el P. Francisco Amengual)

Crónica ● ● ● ● ● ●

ENERO DE 1942

Día 1.—Día de Año Nuevo. Con unos colores más sombríos aún que los del pasado hace su entrada el nuevo año de 1942. La guerra sigue enloqueciendo a los pueblos, extendida ya a todos los continentes, mares y aires de nuestro planet. Las dificultades de orden económico, y sobre todo las referentes a aprovisionamientos alimenticios, van aumentando por todas partes. Los gobernantes, a pesar de su buena voluntad y celo, vense impotentes para remediar lo que no tendrá remedio hasta mucho tiempo después que haya terminado la actual conflagración universal. ¡Haga Dios que pronto veamos clarear la aurora de la paz!

Día 2.—Regresa de Felanitx y de Palma el P. Antonio Nicolau.

El P. M. Colom, que también ha ido a Palma esta mañana, vuelve por la noche.

Sale para la Capital el P. Genestar. Se sabe por noticias particulares que ha sido destinado a la nueva parroquia de San Francisco, en Madrid.

Día 3.—Va a pasar unos días en su pueblo de Artá el P. M. Lliteras.

Día 4.—El P. Genestar, regresando de Palma, marcha a pasar el día con su familia.

Con objeto de ver a su madre sale para Vilafranca el P. B. Nicolau.

Día 5.—Hace un viaje a Palma el P. A. Nicolau, regresando por la noche.

Vuelven también de sus casas los PP. B. Nicolau y Genestar.

Día 6.—Los Santos Reyes. Celebran su onomástico nuestros alumnos Gaspar Solom, Baltasar Moyá, Melchor Bordoy, Gaspar Alomar. Les felicitamos.

Día 7.—Regresan nuestros alumnos y empiezan las clases del segundo trimestre. Comienza un nuevo alumno de Ingreso, Ramón Antonell Reig.

Se anuncia que por la noche, después

de las clases, empezarán los santos Ejercicios para terminar el próximo domingo día 11. Efectivamente, llegan por la tarde el Rdo. D. Bartolomé Jaume, Profesor del Seminario y el P. Mateo Ramis, T. O. R. del Colegio de la Porciúncula, para encargarse de la sección mayor el primero y de la menor el segundo. Después del Rosario se canta el «Veni, Creator», se hace la plática preparatoria y empieza el silencio.

Día 8.—Continúan los Ejercicios. Los mayores celebran casi todos los actos en la Sala de Estudios, n.º 1, y los menores en el Aula n.º 9. Uno de los actos consiste en el rezo del Rosario por los corredores.

Viene el P. Juan Server para sustituir al P. Genestar que, como ya se ha dicho, marcha a Madrid.

Día 9.—Se despide el P. Genestar. Le deseamos un feliz viaje y una grata estancia en el nuevo lugar donde la obediencia lo ha colocado.

Prosiguen los Ejercicios y empiezan las confesiones.

Día 10.—Se van ultimando las confesiones de los Ejercicios espirituales.

Por la tarde marcha a Artá el P. Server.

Día 11.—Concluyen los santos Ejercicios. A las 8 y media cada grupo en su local respectivo escucha la última meditación predicada y a las 9 se celebra la misa de Comunión general con fervorines por el Rdo. Sr. Jaume, cánticos adecuados al acto y la bendición Papal. Todos los ejercitantes reciben con ejemplar fervor el Pan de los fuertes. Ha celebrado la misa el P. Antonio Nicolau, Director del Colegio. Terminada aquella hay besamanos a los Directores y Padres del Colegio y reparto de estampas recordatorias.

Por la tarde tenemos un corto paseo. Asistimos luego a la fiesta del Niño Perdido, con sermón por el P. Jorge Coll, ex Profesor del Colegio, y canto

El darrer número està dedicat al fundador del Col·legi P. Pere Joan Cerdà Colom. Porta data de setembre de 1952 i és el número 171. Fou realitzat pel P. Miquel Colom i Mateu amb motiu de la mort del P. Cerdà.

FITXA TÈCNICA

TÍTOL: *El Colegial*.

SUBTÍTOL: Boletín del colegio del Bto. Ramon Lull.

LLOC: Inca.

LLENGUA EMPRADA: Majoritàriament en castellà.

DATA DEL PRIMER NÚMERO: 1 de març de 1927.

DATA DEL DARRER NÚMERO: Setembre de 1952.

NÚMEROS SORTITS: 171.

PERIODICITAT: Mensual amb algunes interrupcions.

REDACCIÓ: Col·legi Beat Ramon Lull-Inca.

DIRECCIÓ I ADMINISTRACIÓ: Convent de Sant Francesc-Inca.

LLOC ON S'IMPRIMEIX

Del número 1 al número 16, a la Tip. M. Duran – Inca.

Del número 17 al número 22, a la Tipo-lit. Nueva Balear.

Del número 23 al 28, a Talleres gráficos VICH. Inca-Palma.

Del número 29 al 171, altra volta Impremta Duran-Inca.

NOMBRE DE PÀGINES: Molt variable; però, generalment, 8.

DIMENSIONS DE LES PÀGINES: Des del número 1 al 171, 21 x 15 cm.

NOMBRE DE COLUMNES: Generalment una i dues, segons el número.

DIMENSIONS DE LES COLUMNES: 18 x 6,50 i 18 x 13 cm.

SECCIONS: Temes escolars, opinions, resultats d'exàmens, memòries escolars, crònica del Col·legi i escrits d'alumnes i professors de temes variis. Cal citar que són magnífics els llistats de professors i alumnes que solen sortir dins les memòries de curs.

FUNDADORS: El Rnd. P. Pere-Joan Cerdà Colom.

PROPIETAT: Convent de Sant Francesc d'Inca.

SUBSCRIPCIÓ: varia segons l'època. També he de dir que no ho conec, però a l'any 1944, els números passats valen 0,25 ptes.

VENDA DEL NÚMERO: a les famílies dels alumnes, als mateixos alumnes, als exalumnes i als professors.

TIRATGE: fins ara desconegut, però no baixaven dels cent números. Hi ha qualche nota que ens dona a conèixer que en alguns moments se'n feia un tiratge d'uns tres-cents.

DIRECTOR: el P. Cerdà Colom, en primer lloc. Després el P. Sebastià Amengual. Continua el P. Antoni Nicolau Burdils, i els darrers números són responsabilitat del P. Miquel Colom i Mateu.

COL·LABORADORS: són moltíssims. S'ha de tenir en compte que la revista està, majoritàriament, escrita per alumnes, i durant vint-i-cinc anys n'hi ha molts. Però aquí hi ha els més assidus:

P. Pere Joan Cerdà Colom, B. Ferrer, J. L. Riera, Bartolomé Bèrgamo, Juan Domenech, Francisco Pons, L. Mª Duran, Alejandro Bèrgamo, J. de S. Sureda, A. B., E. Amengual, Andoy, J. Caldenty, Antonio Sureda, Conrado, Rondó, Antonio Sureda, Pedro Forteza, Juan Ribas de la Fuente, Francisco Garau, Esteban Amengual, Pedro Amorós Moragues, Antonio Gomila (intendent mercantil), Miguel Mir, F. Vives, B. Villalonga, A. Martorell, José Prat, Matías Pizá (tinent d'infanteria), Miguel Salom (capità d'infanteria), Juan Jofre, José Oliver, Antonio Autonell, Andrés Ques, M. Mateu, Jaime Armengol, José Fiol, Miguel Roca, Alfoso Reina, Federico Bèrgamo, Gregorio Serra, Bartolomé Ventayol, Miguel Moyá, Alejandro Bèrgamo (inspector de comandament de Falange Española i professor del Col·legi), Juan F. Muñoz y Pabón, Sebastián Balaguer, A. Amer Fiol, Adolfo Millán Fiol, Pedro Balle, Luís Noguera, Gaspar Aguiló, J. Alou, Juan Blasco Serra,

EXAMEN DE ESTADO

Entre las fechas 23 de junio y 10 de julio se han verificado los exámenes de Resolida. Han salido

NUOVOS BACHILLERES

D. José Miró Nicolau	Sobresistente con M. de H.
D. Gabriel Carró Estruch	Aprobado
D. Miguel Cereceda Rovishofer	Aprobado
D. Miguel Duran Oudotana	Aprobado
D. Juan Lladó Oudotana	Aprobado
D. Mateo Ribot Pascual	Aprobado
D. Nicolás Saucio Martorell	Aprobado
D. Gabriel Sastre Celis	Aprobado

Aprobaron sólo el ejercicio escrito

Francisco Bellifante Morante
Juan Nadal Carbonell
Miguel Ramis Cirer
Bartolomé Ripoll Malonda
Lorenzo Sastre Garcia
Miguel Serra Pu
Gabriel Torrella Mata
Francisco Uvo Romero

De otro grupo de alumnos que por tener notas algo deficientes se presentaban por su cuenta, aprobaron el escrito los siguientes:

Rafel-Claes Coll
Pedro Mayrata Alvarez
Lorenzo Ruyda Simó
Jaime Sastre Alzina

A los nuevos bachilleres y a sus familias, nuestra más efectiva enhorabuena

20 Años atrás

Decía «El Colegial» de Junio de 1927

—Se ha celebrado espiritualmente la fiesta onomástica de nuestro querido Director, Rdo. P. Fr. Pedro J. Cerdá.

—El alumno D. Gabriel Cortés obtuvo día 3 (quinto) una Matrícula de Honor.

EL COLEGIAL
Boletín del Colegio del Bto Ramón Lull
pp. Franciscanas - Inca - Mallorca

Año XXI AGOSTO - SEPTIEMBRE DE 1948 Tomo IX
Número 1161

CURSO ESCOLAR 1947 - 1948

PROFESORADO

Licenciados

Rdo. P. Antonio Nicolás Baró, Director	Geografía e Historia
Rdo. P. Esteban Caspary Vallegre	Filosofía
D. Pedro Mayol Castell	Matemáticas
D. Anacleto Martorell Vassell	Lenguas y Literaturas
D. José Miró Ripoll	Química
Rdo. D. Sebastián Gatta Fiol	Lenguas Clásicas
D. José Fiol Salva	Matemáticas

Profesores Auxiliares

M. Rdo. P. Pedro J. Cerdá Colom	Cosmología
Rdo. P. José Nicolás Steig, Director Espiritual	Religión y Lenguas Clásicas
Rdo. P. Miguel Tomas Gaya	Religión
Rdo. P. Miguel Colom Mates	Lenguas Clásicas y Modernas
Rdo. P. Francisco Gual Jordá	Cosmología
Rdo. P. Antonio Ferrer Sureda, Abencerrador	Religión
D. Bartolomé Ramis Rosado	Química y Matemáticas
D. Lorenzo Duran Coll	Geografía e Historia
D. Gabriel Perelló Vallegre	Preparación de Ingreso
D. Ramonido Vidal Coll	Lenguas Modernas
D. José Valls Pons	Cosmología y Matemáticas
D. Gabriel Salom Salom	Física y Matemáticas
D. Pedro Cladera Martínez	Matemáticas
D. Blas Socies	Cosmología

Juan González Bonilla, Jaime Autonell Roig, Andrés Figuerola, Ginés Cifuentes, R. Santandreu, J. Mayrata, A. Dupuy, T. Ripoll, Jaime Beltrán, M. Esteva, Francisco Gordillo, J. López de Soria, P. Socías, Jaime Jaume, Andrés Figuerola, Miguel Payeras, Juan Blasco, Melchor Bordoy, L. Payeras estrany, M. Caldentey Alzina, Sebastián Alomar, Nicolás Sancho, Antonio Torrens, J. Airós, Gabriel Pieras (Gual), Martín Aleñar, J. Planas, Bartolomé Casanovas, Guillermo Caldentey, Gabriel Sastre, Jorge Autonell, Juan Perelló, Mariano Alou, R. Santandreu, Bestard-Forteza, Jaime Nicolau, fra Juan Server, Sebastián Alomar Llompert, Mariano Alou Lladó, Antonio Ramis Martorell, Luís Ribas, Martín Seguí, Baltasar Moyá, Bartolomé Oliver, José L. Martínez, Andrés Vidal, S. B. Serrano, fra Sebastián Rosselló, F. Gordillo, Monserrate Duran, A. Vallespir, Rafel Rotger, P. L. Serra Pastor, P. Bartolomé Nicolau, Miguel Duran, Antonio Colom Rosselló, José Bonín, fra Jorge Coll, Antonio Cerdá, Jaime Crespí, Gabriel Ferrando, José Perelló, Lorenzo Cifre, B. Ferragut, P. Damián Nicolau, TOR, Jaime Rosselló Picornell, M. Cereceda, José Bonín, fra Gabriel Capó, TOR, P. Miguel Colom, TOR, Bernardo Riera, fra Juan Riera, fra Antonio Riutord, Bernardo Riera, Bellifante...

TENDÈNCIA POLÍTICA, SOCIAL, ECONÒMICA I CULTURAL

Des dels seus inicis té una tendència totalment dretana i monàrquica. No va acceptar de bon grat l'adveniment de la 2ª República i davant l'aixecament del general Franco, l'any 1936, s'hi va posar al costat. Després, fins a la seva desaparició va continuar amb la mateixa tendència. Passà, en certs moments, un decaïment econòmic, però, així mateix, arribà als vint-i-cinc anys. No es pot negar que aquesta revista escolar intentava aixecar el nivell cultural, però dins un registre catòlic i espanyolista.

LECTORS

Els pares i els alumnes del Col·legi.

LOCALITZACIÓ DE FONTS

Al mateix Col·legi Beat Ramon Llull i a algunes -generalment conegudes- biblioteques particulars (Antoni Mateu, Sebastià Balaguer, Gabriel Pieras, etc.).

OBSERVACIONS

Mirat des d'avui, amb ulls imparcials, puc dir i assegurar que, en general, fou una revista escolar digna del seu temps i del seu moment. Durant anys estava molt ben il·lustrada i amb un paper més que bo. Durant els darrers anys (1940-1952), la qualitat del paper no era gaire bona, excepció feta al número 171, dedicat a la figura del P. Pere Joan Cerdà Colom, fundador dels Franciscans TOR a Inca i primer director del Col·legi Beat Ramon Llull.

I, per acabar, voldria transcriure dos treballs apareguts a *EL COLEGIAL* extraordinari editat amb motiu de les bodes d'argent del Col·legi (1925-1950). El primer és un fragment d'un treball històric de l'alumne del 7è curs Domingo Martorell. El segon és una poesia que pretén ser un himne per al Col·legi de l'exalumne José Luis Martínez (Albertos).

La Segunda Enseñanza en Inca

(Fragmento)

Habían pasado muchos años y la segunda enseñanza era desconocida en Inca, hasta que al fin, allá por el año 1879 Don Juan Font, natural de Palma, juntamente con un sacerdote de Sineu, cuyo nombre no hemos podido averiguar, fundó el Colegio de Santo Tomás de Aquino en unos locales muy espaciosos y sanos (actualmente fábrica de calzado de Miguel Gelabert) cerca de la estación Ferrocarril. Este Colegio desde el día que se fundó tomó gran renombre en toda Mallorca y muy pronto en sus aulas hubo no sólo alumnos de Inca, sino de muchas otras villas de la isla.

Contaba el Colegio con un excelente Profesorado, formado de varios militares, dos sacerdotes y otros profesores, licenciados y maestros Nacionales; más las entradas en efectivo eran muy inferiores a las salidas y ello motivó que dicho Colegio, después de unos veinte años de existencia y de gran labor en pro de la enseñanza y de la cultura, desapareciera, no sin dejar un grato recuerdo en la industriosa ciudad de Inca y en toda la isla.

Este Colegio se dedicaba a la enseñanza de Bachillerato, Comercio y Preparación de Ingreso para la Academia militar.

Al quedar disuelto el Colegio de Santo Tomás, los Profesores no abandonaron su tarea de la enseñanza y daban clases particulares, en sus domicilios o en salas que ellos mismos habían alquilado para que los alumnos que diariamente asistían a las clases no dejaran ya los estudios comenzados. De esta manera surgieron varias Academias, aunque de muy poca importancia debido, a que era muy difícil a estos señores formar nuevamente la obra que hacía algunos años se había destruido no por falta de Profesores, ni de alumnos, ni por falta de voluntad de éstos y aquéllos, sino por falta de colaboración de las familias.

De todas estas pequeñas Academias, la de mayor importancia fue la que fundó el año 1905 el Rdo. D. Miguel Riutord y Arlés Pbro.

En los locales que habían sido del Colegio de Santo Tomás, algunos Profesores seguían dando clases y otra parte del local había sido vendida para pagar las deudas pendientes. He aquí que estos Profesores, con su afán de enseñar y de sacrificarse, quisieron unirse nuevamente y formar una nueva Academia. Fue su fundador el Capitán de Infantería Don Bernardino Mulet y recibió el nombre de Academia Técnica. Esta Academia en un principio permanecía en los locales que antes habían pertenecido al Colegio de Santo Tomás, pero años más tarde se trasladaron a la Carretera de Lluch (actualmente Café Londres y otras viviendas). Esta Academia por sus excelentes profesores y por su laboriosidad tomó muy rápidamente importancia en toda la isla igual que años antes le había sucedido al antiguo Colegio, pero igual que el anterior no podía ser una Academia duradera; aguantar unos años y tomar mucha fama, pero mucho más no, era ya demasiada labor y muy difícil de sostener. Los profesores estaban dispuestos a sacrificarse mientras su cuerpo pudiera resistirlo, y a no abandonar sus tareas, como lo habían hecho otros profesores en el antiguo Colegio ya desaparecido, y antes que ello quisieron unirse a los Religiosos de San Francisco y formar un solo Colegio, el actual Colegio del Beato Ramón Llull.

En el verano de 1925, la Academia Técnica, que llevaba trece años de existencia preparando alumnos de Segunda Enseñanza por circunstancias ajenas a este estudio, se hallaba en un difícil trance para completar su cuadro de Profesores

Y entonces D. José Entrena, Juez de 1ª Instancia del Partido de Inca, gran amante de la enseñanza y muy interesado en ella por tener tres hijos estudiando en la Academia, tuvo la idea de unir la Academia con el Colegio de San Francisco, para que resultase una obra mucho más completa, estable y beneficiosa para la ciudad de Inca.

Cuidó el Sr. Entrena de que la idea suya pudiese llevarse a cabo, exponiéndola a varios padres de familia y a las Autoridades, y ante la

*Rdo. P. Fr. Pedro J. Cerdá T. O. R.,
Intendente Mercantil y Director Administrativo del Colegio hasta septiembre de 1933.*

evidente conveniencia que resultaba para la ciudad, las primeras Autoridades tomaron por su cuenta las primeras diligencias.

Acudieron al P. Cerdá, Director del Colegio, el citado Juez Sr. Entrena, el Alcalde D. Miguel Pujadas y el Párroco D. Francisco Rayó, solicitando con interés e insistencia que los Religiosos aceptasen la unión con la susodicha Academia, que el centro de 2ª Enseñanza se organizase todo en los locales del Colegio de San Francisco, y que la Orden suministrase el personal que fuera preciso, además del que tenía la Academia y del que ya había en el Colegio.

El P. Cerdá no podía el solo resolver este problema sin antes haberlo consultado a sus Superiores, por esto manifestó que la resolución no estaba en sus manos, pero que si haría cuanto de su empeño dependiera. Se dio conocimiento al Padre Provincial, Muy Rdo. P. Bartolomé Salvá, de los deseos y peticiones de las Autoridades locales, y accediendo a ellos, autorizó de parte de la Orden la combinación proyectada.

Reunidas las dos partes interesadas se puntualizaron todos los detalles de la fusión de los dos Centros y una vez convenidos y formalizados quedó constituido en 1925 el actual Colegio del Beato Ramón Llull de Inca.

DOMINGO MARTORELL, 7º curso

POESÍA

Himno para el Colegio

Lema: UNA MANU SUA FACIEBAT OPUS

Salve, amado Colegio. La paz sea contigo.
Yo te saludo al modo fraternal franciscano,
En ti aprendo la ciencia que arboreció el Amigo
bajo la égida parda del melfífico Hermano.

Yo te saludo, claustro. Tu arcada también ríe
al oír nuestras risas, mientras gárrulamente
la atávica cisterna perezosa deslíe
su sonata monótona, secular y estridente.

La cisterna es alegre, la cisterna no llora.
Si parece quejarse es que es vieja y chochea.
Es abuela fecunda, servicial y canora.
juglaresca de mitos que el zagal paladea.

Leyendas cristalinas que cuenta el gorgoteo
de su linfa en la boca del discípulo arisco
o el discípulo dócil acabado el recreo...
Salve, hermana cisterna del Hermano Francisco.

Salve, erguida escultura, centinela incansable,
corredores y patios, mural reloj solar,

aulas de tantas horas, campana inexorable...
Jamás, Colegio mio, yo te podré olvidar.

Virgen de la Esperanza de azules sabatinas,
de súplicas ingenuas ante el trance espantoso...
Sagrario nunca exhausto de caricias divinas
y alimento mirífico..., yo os saludo gozoso.

Salve, fragua que forjas los hombres de mañana.
Expectante promesa de otro mundo mejor:
pones en su alma el fuego de la inquietud luliana
bajo el yugo seráfico de la Ley del amor.

José Luis Martínez, ex-alumno.

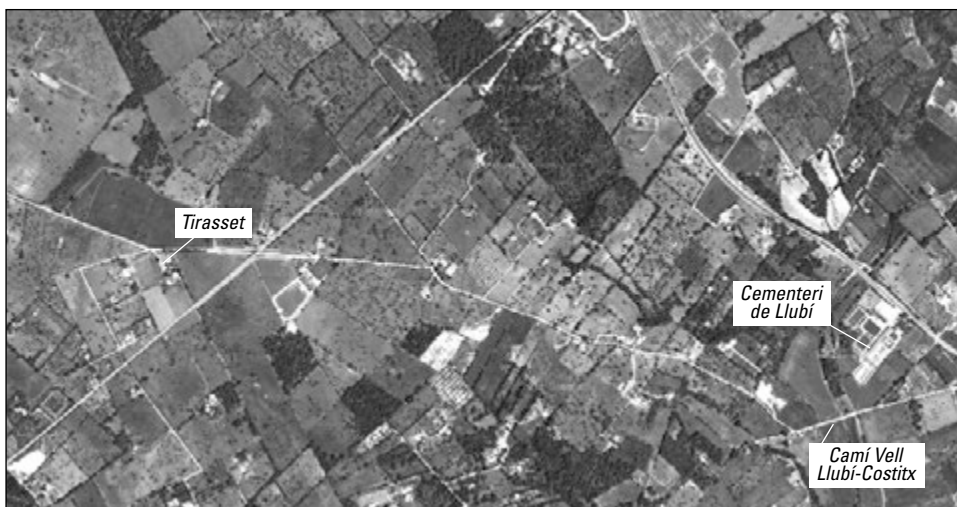
TIRASSET: ESCOLA I MESTRES, 1932-1969

AMEIB
ANTONI AULÍ GINARD
JOAN CARBONELL MATAS
JAUME SERRA I BARCELÓ

Situació

Tirasset és una antiga possessió del terme d'Inca que està dividida en Tirasset Vell, situat entre Can Colau, Son Fillol de Baix i Can Pobres Vell, i Tirasset Nou, situat entre Can Salat, Son Alegre i altres propietats designades indistintament Tirasset.

La nova escola estava situada a un extrem del terme municipal d'Inca just començant el terme municipal de Llubí, en el camí vell de Llubí-Inca, travesser del camí vell de Costitx, a la sortida del casc urbà de Llubí en direcció a Inca.

Importància de la zona: baixador o andana del tren

El baixador del tren és l'exponent que indica la potència econòmica de la zona de Tirasset. Aquesta andana o baixador fou construït a final dels anys 40, va desaparèixer amb motiu de les obres de construcció per la reobertura de la línia de ferrocarril Inca-sa Pobla, el desembre de l'any 2000. Es trobava situat entre l'estació de Son Bordils o enllaç i l'estació de Llubí. Estava destinat a donar servei a l'escola rural i a un nucli dispers de cases de la zona de Tirasset Vell, Son Arnau, Can Colau, Son Fillol, Can Pobres Vell, Tirasset Nou, Can Salat i Son Alegre, entre altres. Aquesta zona era eminentment agrícola i ramadera, d'aquí que es construís l'andana.

Disposava d'un petit baixador o andana d'uns 25 metres aproximadament!

L'escola de Tirasset

El dia 31 de gener de 1933 (*Gazeta* del 8 de febrer), l'escola de Tirasset² fou creada, i es trobava en aquells indrets allà a on es va construir la nova escola. A l'antic edifici es començà a fer escola a mitjan curs 33/34, i en va ser el primer mestre Rafel Pons Covas, fins a la suspensió per part del primer tribunal de depuració del magisteri de Mallorca³ a l'octubre de 1936 del seu titular Andrés Pérez Mercader.

El 25 de maig de 1933, la Sección Administrativa de 1ª Enseñanza de Baleares envià un escrit a l'Ajuntament "interesándole censo de los agregados de Tirasset i Boqueta".

Des de final d'octubre de 1936 fins al març de 1937, coincidint amb la guerra i la construcció del nou edifici escolar, no hi va haver cap mestre a Tirasset, això estava motivat per la manca de mestres, a causa de la mobilització d'uns i la depuració o empresonament dels altres, la qual cosa feia que moltes escoles romanguessin tancades.

1 Foto dels anys 70 abans de tancar-se la línia que explotava FEVE, d'Inca a sa Pobla.

2 Escola de Tirasset, mixta, creada el 31-1-1933 (*Gazeta* del 8-2-1933).

3 Ordre BQJDN, del 19 d'agost 1936; telegrama circular JDN, del 26 d'octubre de 1936, i Decret 108 de JDN, del 30 d'octubre de 1936.

La nova escola

Fou al gener de 1937 quan s'inaugurà l'edifici escolar, i el moment en què es reprengueren de bell nou les classes.

L'edifici de l'escola nova de Tirasset tenia aula i *casa-habitació* per al mestre. Hi trobam dades en les actes de l'Ajuntament d'Inca, del 6 de març de 1936, a on hi ha l'acceptació del solar, l'encàrrec del plànol de l'edifici escolar i el pressupost per a dita construcció.⁴ El dia 20 de març, el batlle manifestava que es podia col·locar la primera pedra.

El dia 3 d'abril, aprovat el plec de condicions de la subhasta, s'acorda la seva publicació al Butlletí Oficial de la Província.

A la Sección Administrativa de Primera Enseñanza de Baleares amb registre d'entrada núm. 480 del 23.03.36 hi ha un informe d'inspecció de 1ª Enseñanza que tornà informat l'expedient per a subvenció de l'escola de Tirasset.

A la secció d'Administració de 1ª Enseñanza de Balears hi ha, en el registre d'entrada núm. 989 de l'11 de juny de 1936, l'enviament de l'Ajuntament d'Inca de l'expedient de construcció del nou edifici escolar per a la seva tramitació al Ministeri, i se'n sol·licita també una subvenció.

El 8 de gener de 1937 el Sr. Alcalde manifestà "que el próximo domingo se hará la inauguración oficial de la escuela de Tirasset".⁵

4 *Cantabou*, núm. 6, març de 2001. Juan Fernández Hernández i Isabel Mª González Blanco. CEP Inca. ISSN 1139-9228.

5 *Cantabou*, núm. 6, març de 2001. Juan Fernández Hernández i Isabel Mª González Blanco. CEP Inca. ISSN 1139-9228.

Els principis educatius a Tirasset

El 31 d'agost de 1931, Marcelino Domingo demanà a Miguel de Unamuno, president del Consejo de Instrucción Pública, una llei que substituís la Llei Moyano, que datava de 1857. El ministre volia una llei que afavorís l'establiment a Espanya de l'escola única.

Els primers decrets aprovats per la II República fan referència a:

1. L'escola primària, i en virtut d'això es posà en marxa un pla quinquennal de construcció d'escoles.⁶

La raó era clara, escolaritzar els nins i nines, quasi un milió, que no anaven a escola. Els ideals educatius republicans foren impulsats per governants municipals que convertiren la difusió d'un ensenyament públic i laic en un dels seus objectius prioritaris. Les institucions governades per republicans i socialistes es preocuparen per crear noves escoles, i millorar les condicions dels edificis, fent plans per construir-ne de noves o agilitzant la construcció de les ja programades. Antoni Mateu Ferrer,⁷ quan era batle d'Inca, basà el seu programa polític en la creació d'escoles primàries a Tirasset, Can Boqueta, i d'un institut de batxillerat, controlant l'absentisme escolar (creació de beques per als infants pobres), fomentant la cultura...

Les escoles rurals de Can Boqueta i Tirasset foren creades el 15 de gener de 1933 Can Boqueta, i el 17 de gener de 1933 Tirasset; i publicades totes dues a la *Gazeta* del dia 8 de febrer de 1933.

L'escola de Tirasset fou, doncs, una de les escoles creades en virtut d'aquest pla i del programa d'Antoni Mateu, i el mes de febrer de 1932 és quan hi trobam assignat el primer mestre interí Rafael Pons Covas.⁸

2. La creació les Missions Pedagògiques⁹ amb l'objectiu d'estendre la cultura general, la modernització docent i fer arribar l'educació a llogarets, aldees, pobles i llocs que ho necessitassin. Els educadors veren valorada la seva tasca professional i foren dels col·lectius més compromesos amb els projectes de millora de l'escola, de difusió de la cultura i dels ideals del model republicà.

L'escola de Tirasset va néixer, així, sota uns principis bàsics proclamats en la Llei d'educació de la República. Els mestres trobaren en aquells anys un clima favorable per sortir amb els seus alumnes de l'escola i fer excursions i visites que apropassin els infants a la realitat que els envoltava, per afavorir la compensació de les desigualtats i la millora de les condicions dels fills de les classes populars.

6 Llei del 23 d'octubre de 1931.

7 Antoni Mateu Ferrer el 5 de juny de 1931 fou elegit primer tinent de batlle i nomenat president de la Comissió Informativa de Cultura i vocal d'altres comissions. Batlle des del 1932 fins al 23 de juny de 1933, en què dimití. El 17 de juny de 1936 va ser elegit regidor sindic de l'Ajuntament d'Inca. El 24 de febrer de 1937 fou executat.

8 Arxiu administratiu secció personal AMEIB. 53 B6 5. Llibre de nòmines, any 1932. AMEIB.

9 Decret de 29 de maig de 1931.

3. L'educació pública era la funció essencial de l'Estat, aquesta era gratuïta a primària i formava un bloc unitari integrat en nivells. A primària, hi havia dues modalitats: voluntària, de 4 a 6 anys, i bàsica, de 6 a 12 anys. L'escola de Tirasset recollia els al·lots de primària de la contrada de Tirasset Vell, Son Arnau, Can Colau, Son Fillol, Can Pobres Vell, Tirasset Nou, Can Salat i Son Alegre.
4. L'educació pública era activa, igualitària i laica, i es basava en la llibertat religiosa. Aquest principi es recollí en el decret sobre congregacions i confessions religioses. Dit punt també fou tractat pel Bàndol Nacional, el qual publicà al BOJDN (Butlletí Oficial de la Junta de Defensa Nacional) el 24 de setembre de 1936 que establia que l'escola nacional deixava de ser laica.
5. L'educació tenia un caire social i estava integrada en la societat. Hi havia classes d'adults,¹⁰ atenent l'alt grau d'analfabetisme de la població rural adulta, i a l'octubre de 1936 aquestes se suspengueren.
6. Es defensà la coeducació, en els anys compresos entre 1931 i 1933, o sigui la no separació de sexes o educació mixta, a on els nins i nines es formaven junts amb un mateix programa. A l'etapa de 1933 a 1936, coneguda com l'etapa de la *Contrareforma*, es tornà a prohibir la coeducació a les escoles primàries. Aquest punt també fou tractat pel Bàndol Nacional; al Butlletí Oficial de la Junta de Defensa Nacional del 4 de setembre de 1936 es publicà l'ordre que prohibia la coeducació. L'única escola de la contrada en què aquesta funcionava era la de Campanet.

Malgrat tot això, l'escola de Tirasset va seguir essent mixta.

A Mallorca, amb el cop d'estat contra la II República, que inicià la Guerra Civil, van triomfar des del primer moment les fórmules educatives que introduïren les autoritats colpistes durant el període de guerra, i ens poden ajudar a entendre els orígens del model educatiu que varen anar aplicant els revoltats. Per aquest motiu, els mestres amb el canvi de règim foren considerats perillosos i varen ser uns dels professionals més represaliats i més vigilats.

Al llarg de la dictadura del general Franco, l'escolarització dels nins i nines junts resultava immoral i perillosa per als sectors conservadors i ultracatólics.

El règim de Franco establí no sols la segregació obligatòria de les nines a les escoles, sinó una educació específica per a elles. Aparegué l'escola tradicional del segle XIX, en la qual es fomentà, i en què imperaven els valors ultraconservadors catòlics, d'ordre i disciplina. La prova d'això és que a l'octubre de 1936, el governador civil, el militar i falangista Mateo *Torres*, obligà "a usar la lengua castellana en todos los niveles de enseñanza".¹¹ També els inspectors recordaven amb freqüència l'obligació dels mestres "en la inculcación de los valores patrióticos i católicos, y se pedía información a los maestros de las actuaciones que realizaban con este fin".¹² El mateix

¹⁰ Decret del 29.05.1931. Creació de les Missions Pedagògiques.

¹¹ Circular del 31 d'octubre de 1936. *La Almodaina* del 4 de octubre de 1936.

¹² Circular Inspecció Provincial i Ensenyament de 07.04.37. *Última Hora* 13 d'abril de 1937. *La Almodaina* del 24 de febrer de 1938. Circular del 16 d'abril de l'inspector en cap a Balears J. Me Mestres Martí, que dóna a conèixer les instruccions rebudes del cap de Servicio Nacional de Enseñanza.

Ramis de Ayreflor, com a delegat d'ensenyament, ordenà que almenys un cop a la setmana, a les escoles de primària es resàs aquesta oració: “¿Oh niño Jesús!, Vos que dijisteis: Dejad que los niños se acerquen a Mí, dirigid una mirada de compasión hacia nuestros pobres hermanitos, los niños de la España roja, a quienes, manos criminales quieren separar de vos.”¹³

Durant aquests anys de dictadura, fins que es clausurà l'escola de Tirasset,¹⁴ curiosament aquesta fou unitària i mixta.¹⁵

L'escola de Tirasset no va veure néixer la Llei general d'educació,¹⁶ per la qual s'anul·là l'escola separada de nins i de nines, i a on s'establí una ensenyança general bàsica amb el mateix currículum.

Les classes d'adults

El mestre Rafael Pons Covas consta que a l'octubre de 1932 començà les classes d'adults,¹⁷ i el curs següent notificà el 10 d'octubre de 1933, registre núm. 1091 de la Sección Administrativa de 1ª Enseñanza de Baleares, el començament de les classes d'adults, i que seguiren els mestres Antonio Cantos Corrons i Andrés Pérez Mercader, fins poc abans de l'aixecament militar de juliol de 1936.¹⁸ Hi ha una aturada quant a les classes d'adults, i és a partir de la Llei d'educació primària de 1945 que va tornar a haver-hi les classes, com a inici o complement dels qui havien iniciat la primària, i anys després per als qui per manca d'escolaritat no tenien el certificat d'estudis.¹⁹

La taxa d'analfabetisme a 1950 va fer que es creàs la Junta Nacional Contra el Alfabetismo.²⁰ El punt d'origen d'aquestes accions, el trobam en el Decret de 10 de març de 1950, que es prolongà fins a 1963.²¹

L'escola de Tirasset fou una de les 5.000 escoles especials habilitades²² per aquesta campanya, a la qual estaven obligats a anar tots els majors de 14 anys, menor de 60 els homes i menors de 50 les dones, fins que “queden redimidos de su incapacidad”.

13 El dia 1 de maig de 1937.

14 Ordre de clausura, BOE 30.07.69.

15 Llibres de nòmnes. Secció administrativa AMEIB, anys de 1932 a 1969.

16 Llei 14/1970, de 4 d'agost, Llei general d'educació i finançament de la reforma educativa. Publicada el 06/08/1970.

17 Llibre de nòmnes. 1932. AMEIB.

18 El governador civil dictà una circular referida al començament de les classes d'adults per “encuadrar a los jóvenes en los sentimientos de Orden, de Paz, Trabajo, de Patrimonio y de Religiosidad”. Durà poc, ja que el mes de novembre se suspengueren les classes d'adults per ordre dels colpistes.

19 Decret 2.124, del 10 d'agost de 1963 (BOE de 5 de setembre). La campanya era centralitzada i duita a terme per mestres nacionals. BOE de 5 de setembre de 1963, número 213, pàg. 13.052-13.054. El decret nou derogava l'RD de 31 d'agost de 1922; la Reial ordre de 27 d'abril de 1920; els decrets de 10 de març de 1950, 19 de febrer de 1954 i 20 de juliol de 1954, relatius a la Junta Nacional y Provinciales contra el Analfabetismo.

20 La Junta Nacional contra el Analfabetismo durà de 1963 a 1968. Però, no suprimí el seu aparell organitzatiu fins a 1973 quan es clausuraren les escoles d'alfabetització i es creà l'EPA (Educació Permanent d'Adults).

21 BOE del 3 de setembre de 1953, número 246, pàg. 5.292-5.293. En aquest mateix any es promou el concurs nacional per desenvolupar el tema “Causas y remedios del analfabetismo”, aquests treballs foren publicats el 1955. Els seguirà, el 1956, la celebració de la I Reunión de Estudios sobre Analfabetismo y Educación Fundamental.

22 Decret 2.124 del 10 d'agost (BOE de 5 de setembre). Decret de 24 de juliol de 1963 (BOE de 03-09-63).

S'encarregarà d'aquest objectiu el Ministeri d'Educació Nacional (art. 2).²³

La primera mestra de l'escola d'alfabetització de Tirasset fou Rosa Ramos Cuenca en el curs 64/65.²⁴

Coincidint també amb la fi d'aquesta campanya d'alfabetització, es clausurà l'escola en el curs 68/69,²⁵ i en fou la darrera mestra Catalina March Juan.²⁶

Suprimida BO-30-2-69

Localidad: TIRASSET-INOA		Unidad Escolar: MIXTA	
Ayuntamiento: INOA		Denom. esp.: <i>COLEJO UNIDA BO-30-2-69</i>	
Partido judicial: INOA		Emplazamiento:	
Censo Localidad: 11.816 Ayunt: 11.816		Fecha creación:	
		Edificio Propiedad: Alquiler	
		(Tipo vivienda) (1) Indemnización:	

NOMBRE Y APELLIDOS	NOMBREAMIENTO					POSESION			CESE			OBSERVACIONES
	Carter	Terc	Dis	Mar	Ano	Dis	Mar	Ano	Dis	Mar	Ano	
ROSA RAMOS CUENCA	M.P.								31	8	65	
<i>Francisca Oliva Yemant</i>	CT					1	9	65	31	8	66	
<i>Rosa Villegas Malt</i>						1	9	66	31	8	67	
<i>Teresa M. Tomas Vallbona</i>	MP				12	15	9	67	21	10	67	Etc
<i>Margarita Tomas Vallbona</i>	J								31	8	67	
<i>M. Mag. Fouquet</i>	HP					1	9	67				
CATALINA MARCH JUAN												etc 69

1) Este dato se consignará únicamente en el caso de que la vivienda vaya arrendada a la Escuela.

Relació de mestres d'aquesta època:

S27	MESTRE	INICI	FI	AMEIB ARXIU	OBSERVACIONS
I	Rafael Pons Covas	18.02.32	05.10.34	53 B6 5	
D	Antonio Cantos Corrons	06.10.34	03.05.35		Permuta amb Andrés Pérez
D	Andrés Pérez Mercader	03.05.35	10.10.36	53 B4 5	Suspensió de feina i sou, i readmès ²⁸

²³ Decret de 24 de juliol de 1963 (BOE 03-09-63), a l'article 13 d'aquest Decret: "aquellas personas que no tenían la 'Tarjeta de Promoción Cultural' no podían disponer, entre otras cosas, de: pasaporte, préstamos, prestaciones económicas de la Seguridad Social, protección escolar."

²⁴ Arxiu administratiu secció personal AMEIB. 53 A6 8.

²⁵ Ordre de clausura, BOE 30.07.69.

²⁶ Arxiu administratiu secció personal AMEIB. 54 B1 7.

²⁷ Situació administrativa: (I) interí, (D) definitiu, (MP) per oposició, (CGT) concurs general de trasllats.

²⁸ O. ministerial del 27.07.1940; es resol expedient de depuració amb sanció.

S	MESTRE	INICI	FI	AMEIB ARXIU	OBSERVACION
	Sense mestres	11.36	03.37		
I	Juan Tous Perelló	08.03.37	31.03.37	53 A3 6	Art 3 Or. Secretaria de Guerra 31.12.36
I	Rosa Colom Morey	13.05.37	14.10.37	55 B3 6	
D	Juana A. Beltrán Doménech	14.04.37	12.12.43	55 B5 7	
D	Francisco Fornés Vich	05.01.44	10.01.44	55 C5 6	Mobilitzat
I	Ramón Llabrés Fiol	01.01.44	30.01.44	54 C1 6	
Subs.	Juan García Campins	24.02.45	28.02.45		Reintegració propietari
D	Francisco Fornés Vich	01.03.44	15.10.52	55 C5 6	Excedència alferes i tinent provisional
Subst. Fco. Fornes	Juan García Campins	24.02.45	28.02.45	54 A4 5	Reintegració propietari
D	Catalina Miguel Gayá	01.01.52	01.10.56	53E4 2	
CGT	Antonia Corró Seguí	19.09.56	31.08.58	55 A2 1	
I	Jerónima Gayá Miralles	15.09.58	31.08.59	54 A4 8	
I	M ^a Pilar Puyelo Lobaco	01.09.59	15.09.61	53 A5 6	
MP	Catalina Mayans Roig	11.09.61	15.09.62	46 E6 11 bloc 2	
I	María Aguiló Llompert	15.09.62	01.09.63	55 E5 1	
I	Ascensión Burrull Solana	01.09.63	01.09.64	53 A6 8	
MP	Rosa Ramos Cuenca	01.09.64	31.08.65		
CGT	Francisca Oliver Genovart	01.09.65	31.08.66	53 D6 8	
I	Rosa Abiengo Mata	01.09.66	31.08.67		
MP	Isabel M ^a Fornari Carbonell	23.07.67	15.09.67	54 C5 5	Excedència
I	Catalina March Juan	01.01.67	31.08.68	54B1 7	
I	Margarita Jaume Villalonga	01.09.68	31.08.68	54 D2 8	
MP	M ^a Magdalena Font Quetglas	01.09.68	30.07.69		

Relació de mestres des de la seva creació el gener de 1933 (*Gazeta del 8 de febrer de 1933*), fins que fou suprimida l'escola el juliol de 1969 (BOE de 30.07.69).

Mestres depurats

A Mallorca, arran del cop d'estat i quedar l'illa en mans dels revoltats, aquests implantaren la doctrina repressora del Bàndol Nacional.

El 4 de setembre de 1936 se suspengué la Junta Provincial de Educación i es creà la Comisaría General de Enseñanza presidida pel governador civil, el cap de la secció administrativa i l'inspector en cap Joan Capó, i es constituí la primera Comissió Depuradora del Magisteri a Mallorca el 19 de setembre de 1936.²⁹ Des del mes d'agost fins al 13 d'octubre de 1936, de 577 mestres en declararen 147 no aptes, i se'n publicaren els noms al BOP.

El Boletín Oficial de la Junta de Defensa Nacional del 13 d'octubre de 1936 dissolgué la Comisaría General de Enseñanza i creà el Consejo Provincial de Enseñanza, format pel delegat de l'Escola de Comerç, d'Arts i Oficis, del Conservatori Provincial de Música, el rector de l'Institut de Palma i l'inspector en cap de 1ª ensenyança.

El Boletín Oficial del Estado del 8 de novembre de 1936 creà les Comisiones Depuradoras Provinciales, i el dia 4 de març de 1937 la Junta Técnica del Estado nomenà a Balears Bmé. Bosch Sansó, president; vocals: Rafael Isasi Ransomé, Antonio Villalonga Villalonga, José Ramis de Ayreflor; i l'inspector Mestras com a secretari.³⁰ Aquesta comissió començà a funcionar oficialment a Balears el dia 3 d'abril de 1937 i féu seves les resolucions de la primera Comissió Depuradora.

El primer mestre de Tirasset Rafael Pons Covas, interí, a l'any 1936 en ple cop d'estat feixista contra el Govern Constitucional de la República, trobam que fou depurat per la primera Comissió Depuradora del Magisteri a Mallorca; el sancionà i el suspengué de feina, sou i inhabilitació per ocupar càrrecs directius.³¹ En aquest curs 36/37 no estava a Tirasset, sinó que era mestre interí de l'escola de Campanet.³² Hi ha una confusió amb el seu cosí germà, que nom el mateix, tenen els mateixos cognoms, vivien al mateix carrer de Campanet, i també era mestre. A la Sección Administrativa de 1ª Enseñanza de Baleares hi ha un escrit de Falange de Campanet, núm. d'entrada 561 del 20.1.1939, que diu: "Participa que el Sr. Pons pertencia a izquierdistas." Ell recolzava els colpistes i el seu cosí era republicà. La Comissió prengué la resolució de suspendre'ls a tot dos. És en la petició de revisió de l'expedient a on trobam el motiu de la sanció, en data 13 de desembre de 1940; el capellà de Campanet, en resposta a la petició d'informació de la Comissió Depuradora del Magisteri de Balears,³³ escriu: "Sobre la persona a quien se refiere el anterior oficio, participo de la opinión del pueblo de que antes del Glorioso movimiento era de ideas izquierdistas y que en las últimas elecciones trabajo en favor de las izquierdas. Guillermo Miralles Triay, Párroco. 13.12.40 E 774." Paradoxes de la vida el mestre Pons Covas, que havia estat a Tirasset, era un fidel defensor del Bàndol Nacional, i era sancionat.

²⁹ *Última Hora*. 22 de setembre de 1936. El governador civil Mateu Torres Bestard "quiere ofrecer cierta impresión de normalidad, y de preocupación por los temas educativos".

³⁰ Bosch Sansó, Bmé.; prevere, catedràtic de llengües clàssiques i director de l'Institut de Segon Ensenyament de Palma. Ramis de Ayreflor, José; president de l'Associació Catòlica de Pares de Família, delegat a Balears de la Comisión de Cultura y Enseñanza amb temes relacionats amb l'orientació religiosa i moral de l'ensenyament. Isasi Ransomé, Rafael; coronel d'artilleria. Mestres Martí, Luís María; cap d'inspecció de primer ensenyament.

³¹ Fons Lleonard Muntaner. AMEIB.

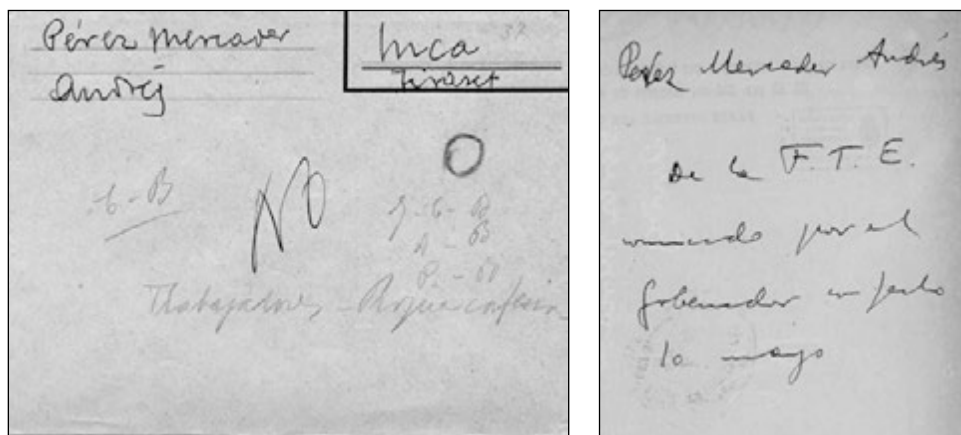
³² Arxiu administratiu secció personal AMEIB. 53 B6 5, Rafael Pons Covas.

³³ BOE del 10.12.1937, circular de José M^o Pemán Pte. Comisión de Cultura y Enseñanza.

El mestre Pons Covas no fou l'únic que va patir el procés denigrant de depuració dels mestres. En el mes de maig de 1935 s'havia concedit la permuta del mestre Antonio Cantos Corrons, mestre de Tirasset amb Andrés Pérez Mercader, *Borjas del Campo*.³⁴

En el registre d'entrada núm. 770, de dia 15 de juny de 1935, a la Sección Administrativa de Primera Enseñanza de Baleares envià el Consejo Local d'Ensenyança d'Inca "el cese de Antonio Cantos y posesión de Andrés Mercader en la escuela de Tirasset". Es confirma la nova presa de possessió, amb registre d'entrada núm. 770 del 15.06.35, a la Sección Administrativa de Primera Enseñanza de Baleares del mestre Andrés Pérez Mercader.

El curs 36/37, pont entre el vell i el nou edifici, comença amb el seu titular Andrés Pérez Mercader, quan a principi d'octubre és separat de l'ensenyament acusat d'estar afiliat a FTE (Federació de Treballadors de l'Ensenyança). Els informes enviats a la primera Comissió de Depuració del Magisteri del batlle d'Inca, capellà i Guàrdia Civil són bons, però el del pare de família Pedro Mayrata Fiol, president de l'Associació Catòlica de Pares de família d'Inca, afirma en resposta a les preguntes que li formulen: "Sus actuaciones políticas? Desconocidas pero se rumorea estaba afiliado a la asociación de trabajadores de la Enseñanza." El mateix governador civil envià una nota que afirmava que pertanyia a FTE.

A començament del mes de març de 1937, dos mesos després d'inaugurar el nou edifici escolar, el mestre Juan Tous Perelló -qui hi treballava de manera interina, però només durà fins a final del mes de març- fou mobilitzat per l'article 3, Ordre de Secretaria de Guerra del 31.12.36. Va acabar el curs 36/37 la mestra Rosa Colom.

El primer tribunal de depuració del magisteri de Mallorca en data de dia 1 d'octubre de 1936 suspengué provisionalment, per decret del governador, el mestre Pérez Mercader. Demanà excedència per més d'un any i menys de dos i per decret del governador del 20.03.1937 se li

³⁴ *La Vanguardia*, dimarts 28 de maig de 1935. "Vida docente, Permuta de maestros. Primera enseñanza." Pàg. 10. *La Vanguardia*. Sábado 8 de junio de 1935, Sección Administrativa. Pàg. 11. "La Sección de Barcelona remite credencial para entregar al señor Pérez, de Borjas del Campo. A la sección de Baleares se remite credencial para entregar al señor Cantos, maestro de Tirasset-Inca." Sección Administrativa de 1ª Enseñanza de Baleares, sortida núm. 645 i 651 respectivament de la Sección Administrativa de Tarragona, l'ofici de permuta del Sr. Pérez Mercader i el Sr. Cantos Corrons.

concedí per servei militar, malgrat que estigués sancionat de manera provisional. Aquesta sanció d'expulsió quedà sense efecte el 14.05.37 i quedà inscrit de bell nou a Tirasset (B. Oficial del 15, núm. 10.979).

Però, atesa la denúncia que havia enviada el governador³⁵ a la Comissió Depuradora d'estar afiliat a FET (Federació de Treballadors de l'Ensenyança), es tornà a proposar la seva separació, i en la sessió del 10 d'agost de 1937 se signà l'informe de la Comisión Depuradora del Personal de Magisterio de Baleares per enviar a Burgos amb la proposta, per unanimitat, de la separació definitivament del magisteri i la baixa definitiva de l'escalafó del mestre.³⁶

Per O. ministerial del 27.07.1940 i publicat en el BO de la Província núm. 11.517 del 21 de setembre, es resolgué l'expedient de depuració amb sanció de trasllat dintre de la província, amb la prohibició de sol·licitar vacants durant dos anys, inhabilitació per a càrrecs directius i de confiança en institucions culturals i d'ensenyança; i passà a l'escola de Sa Murtera a Manacor.³⁷ L'11.02.1941, acabat el servei militar, demanà una excedència, que li fou concedida. Sol·licità la revisió de bell nou del seu expedient en base a l'Ordre ministerial del 3 de setembre de 1941, BO del 6, que autoritzava a reincorporar-se al servei actiu de l'ensenyança tots els mestres excedents que haguessin estat desmobilitzats, i que pertanyien al reemplaçament de 1932 o anteriors. Finalment, el 12 de desembre de 1941 el Ministerio de Educación Nacional, secció provisió de escuelas, li comunica en base a aquesta ordre la seva reincorporació al magisteri.

Definitivament per Ordre ministerial del 27.05.44, Butlletí Oficial del Ministeri d'Educació Nacional de l'11 de setembre, es resol anul·lar la sanció que se li havia imposada, i se'l confirma en el càrrec de mestre de Tirasset, malgrat que ja no s'hi va incorporar perquè es quedà com a provisional a Sa Murtera de Manacor. Aleshores a l'escola de Tirasset la seva plaça estava ocupada per la mestra definitiva Juana A. Beltrán Doménech.

Així mateix, Antonio Cantos Corrons també fou depurat a la província de Tarragona, que fou confirmat en el BOP del 09.05.40 en el càrrec de mestre de Borges del Camp i habilitat per a l'ensenyament.³⁸

La mestra Juana Ana Beltrán Domenech havia estat alumna del 3r curs del Pla Professional.³⁹ El 31 de març de 1938, una vegada vist el seu expedient, s'acordà no formular-li cap càrrec⁴⁰ i quedà habilitada per a l'ensenyament.⁴¹ La mestra Juana A. Beltrán Doménech hi va estar fins al desembre de 1943.

35 Fons Lleopard Muntaner. AMEIB. Pérez Mercader Andrés. *De la F.T.E. comunicado por el Gobernador con fecha del 10 de mayo.*

36 Fons Lleopard Muntaner. AMEIB.

37 Ordre 30.08.37: fixava que els mestres sancionats amb trasllat cessassin a la seva escola i no reingressassin a la seva plaça, i que les comissions depuradores podien nomenar aquests mestres de manera provisional a una altra escola, que estigués a més de 30 km de l'anterior.

38 *La Escuela y el nuevo Estado. La Depuración del Magisterio Nacional (1936-1943).* Fco. Morente Valero. Ámbito Ediciones SA. 1997.

39 El 29 de setembre de 1931, Marcelino Domingo signà el decret per la reforma de les Escoles Normals. Aquest decret establia un nou pla, anomenat Plan Profesional que reformava els estudis de les Escoles Normals.

40 AMEIB – SECCIÓN ADMINISTRATIVA – GUERRA CIVIL – FONS LLEONARD MUNTANER 10 – ACTAS DE LA COMISIÓN DEPURADORA, SESIÓN 53.

41 Ordre 28 desembre de 1939: obligava a tots els mestres del Grau Professional que haguessin titulat a l'empara del Decret llei de 29 de setembre de 1931 a sofrir un examen de religió i moral a l'Escola Normal on acabaren la seva carrera.

La depuració va ser el primer pas del nou règim per dur a terme la repressió, però per a molts de mestres no va ser l'única; consells de guerra, presó, tribunal de responsabilitats polítiques, tribunal especial del comunisme i maçoneria.

L'escola pública a partir de 1936 passà a ser dominada i controlada pels polítics del regim representats pel caciquisme, més o manco rural, l'església mitjançant els capellans i l'Administració per mitjà de les seves comissions o juntes d'Instrucció Pública Provincial o Local.

Depuració del nom de l'escola

No sols foren el personal del magisteri els que varen ser depurats, també es revisaren el nom de totes les escoles, i per a aquest fi el juliol de 1937 la Sección Administrativa de 1ª Enseñanza de Baleares manà a totes les escoles que notificassin el nom que tenien abans i durat la República. La certificació del nom del centre referent a aquesta petició, la feia el director o directora de l'escola, o també a petició del batlle.

Prova d'això és l'escrit núm. 991 del 28.07.38, del batlle d'Inca, a la Sección Administrativa de 1ª Enseñanza de Baleares, "dando datos sobre edificios escolares sobre la denominación oficial, etc.". La resposta a aquest ofici fou: "su nombre siempre ha sido Tiraset."

Mallorca seguia essent la capdavantera en matèria depuradora i reprensora, ja que no va ser fins al dia 18 d'octubre que una Ordre del Bàndol Nacional disposava que tots els ajuntaments procedissin a la revisió dels noms que tenien les escoles abans del 18 de juliol de 1936, "con el fin de que su denominación responda plenamente a los ideales de nuestro Movimiento Salvador".

És a partir de 1938 quan s'inicià el camí per tornar a reformar l'ensenyança, i que culminà amb la llei de 1945. Aleshores l'escola de Tirasset continuà essent unitària i mixta fins a la seva clausura a l'estiu de l'any 1969.

ELS JACIMENTS ARQUEOLÒGICS D'INCA

ÀNGELA BELTRAN I CORTÈS

INTRODUCCIÓ

La història... testimoni dels temps, llum de la veritat, vida de la memòria, mestra de la vida, testimoni de l'antiguitat, és el fonament del present i la base per al futur. La història és important perquè ens permet conèixer d'on venim per ajudar-nos a anar cap a endavant. Un poble que té en compte la seva història és un poble que camina amb pas ferm cap a un esdevenir segur, ja que conèixer la pròpia història ens fa descobrir la nostra identitat i ens ajuda a valorar els trets més importants del nostre ser. Ignorar o desconèixer la pròpia història ens fa ésser més servils a cultures o poders imperialistes que es creuen amb el dret de dominar els altres pobles, fet que contribueix a cometre el greu error de tergiversar la pròpia història a favor de pobles dominants. Per tant, els pobles tenen l'obligació d'estudiar la pròpia història a través de la documentació i de les restes arqueològiques, com també dels valors patrimonials que ens donen un coneixement de la vida diària de la gent del nostre passat.

A Mallorca, en parlar d'arqueologia parlem d'Artà, Santa Margalida, Costitx, Alcúdia, Pollença, Manacor, Montuïri..., i quasi mai es parla de l'arqueologia d'Inca, com si les restes que hi ha a la nostra ciutat no tenguessin importància; fins i tot fa uns mesos es va destruir un talaiot i..., què ha estat? No res. Haver participat a les excavacions de s'Hospitalet Vell i Son Peretó, a Manacor, i a la de la ciutat romana de Pollentia, a Alcúdia, l'estudi de les ciències i lletres clàssiques, la lectura de bons llibres i el consell i direcció de bons amics m'han ajudat a apreciar la importància de la història, i també a veure que Inca no és una ciutat que s'hagi preocupat gaire del seu passat; d'això, en tenim molts d'exemples. En Josep Barberí, al final del seu llibre *Vida de la venerable madre Sor Clara Andreu*,¹ publica un apèndix on es diu que Inca fou una població romana molt més gran i populosa que a principi

¹ BARBERÍ, Josep. *Vida de la venerable madre Sor Clara Andreu, natural de Palma capital del reyno, religiosa geronima en el monasterio de San Bartolome de la villa de Inca, con un apendice histórico de dicha villa*. Mallorca: Imprenta Melchor Guasp, 1807.

del segle XIX. Es fonamenta en testimonis de Binimelis pels vestigis i runes que existien en el seu temps just devora sa Font Vella que hi havia en el camp d'Oca, avui plaça del Bestiar; allà es trobà una làpida de marbre amb la següent inscripció:

SULPICIA. GALIENI
VIXIT. ANNIS. XXV
MENSIBUS. VI.

Aquesta làpida, com altres peces de marbre aquí i a altres parts del món, acabà destruïda i fou emprada per a la construcció.

Igualment, l'estudi i la pràctica m'han fet passar de la simple curiositat que tenia al principi al vertader interès que ara sent i que ha fet que em preocupàs per descobrir la realitat dels jaciments que hi ha a Inca.

LLISTES

Per conèixer la realitat inquera, primerament he cercat les distintes llistes-catàlegs que tenia a l'abast. A més de la de Barberí, he tengut en compte la de *Guía arqueològica de Mallorca* de Javier Aramburu i d'altres; la del *Corpus de toponímia de Mallorca* de Mascaró Passarius; el portal web Arqueobalea d'Internet i el *Catàleg de béns d'Inca* realitzat per l'Ajuntament.

BARBERÍ

A *Apéndice histórico de la villa de Inca* ens parla de l'Inca romana, goda i àrab, i com a jaciments propis ens cita sa Font Vella en el camp d'Oca i de Son Vic, que ell ens diu que també és anomenat Vilars, a on es troben molts de vestigis de població romana.

Barberí ens fa una carta arqueològica, que seria la primera que es redacta de Mallorca. Hem de dir que és molt reduïda.

GUÍA ARQUEOLÓGICA DE MALLORCA, de Javier Aramburu-Carlos Garrido-Vicens Sastre.

Aquesta és una llista incompleta, ja que només ens parla de tres talaiots, però en aquesta guia no només s'anomenen els jaciments, sinó que es fa una descripció detallada de cada un d'ells, el terme municipal, les finques pròximes, com s'hi pot accedir, el tipus de jaciment, per què és interessant...

Els talaiots que hi ha són:

- S'Ermita
- Santa Magdalena
- Son Sastre

CORPUS DE TOPONÍMIA DE MALLORCA, de Mascaró Passarius.

En aquesta llista Mascaró Passarius només ens anomena els jaciments i ens diu d'on ha extret el nom dels jaciments, és a dir la bibliografia.

Llistat dels jaciments:

- S'Avencar (Can Trempó)
- Es Batliu
- Ca los Carros
- Camp de s'Oca (sa Font Vella)
- Can Pa Calent
- Puig d'Inca
- So n'Alegre (Cas Poller)
- So n'Alegre (ses Coves)
- Son Bordils (Can Guapo)
- Son Fiol de Dalt
- Son Frare (cova de ses Rates-pinyades)
- Son Gual (cova de s'Arena)
- Son Mas des Potecari (s'Argenteria)
- Son Ravenet (puig de s'Ermita o de ses Talaies)
- Son Sastre
- Son Seriol (Can Pere de sa Cova)
- Son Vic (es Vilars)
- Son Vivot (es Puig)
- Tirasset (Can Colau)
- Tirasset (Can Jordi-Can Tiro)

ARQUEOBALEAR

Llista extreta d'Internet on hi ha anomenats els jaciments i també hi ha una descripció del jaciment, del seu estat, la seva localització... També inclou fotografies.

- Can Pa Calent
- Can Nius
- Es Batliu
- Puig d'Inca
- S'Avencar. Can Trempó
- Son Bordils
- Son Catlar
- Son Frare
- Son Mas des Potecari
- Son Mas Santuari
- Son Ravenet (puig de s'Ermita)
- Son Sastre
- Son Vic. Es Vilar
- Son Vivot. Es Claper des Moros
- Tirasset
- Tirasset

CATÀLEG DE BÉNS D'INCA

Llista elaborada per l'Ajuntament d'Inca on apareix el nom del jaciment, una fotografia, la seva situació, el tipus de jaciment, l'estat de conservació... És el catàleg més complet i és d'on s'hauria de partir per a una necessària intervenció, sense oblidar els altres, ja que totes les llistes-catàlegs aporten dades d'interès. La llista és la següent:

- Es Vilars. Son Vic
- Son Catiu
- Sínia des Claperàs
- Cova de s'Arena
- Son Gual
- Cova de s'Olivera
- Can Nius
- Son Sastre
- Can Pa Calent
- Es Batliu
- Son Fiol de Dalt
- Can Colau
- Can Bombarda
- Son Mas des Potecari
- Ses Coves
- Can Poller. Son Alegre
- Son Bordils Nou
- Can Guapo
- Can Pere de sa Cova
- Can Jordi. Can Tiró
- Son Bordils
- Son Vivot
- Talaiots de s'Ermita
- Cova de ses Rates-pinyades
- Es Claperàs
- S'Avencar. Can Trempó

Com podem observar, i ja ho hem fet notar abans, la llista més completa és la del catàleg de l'Ajuntament seguida per les llistes d'Arqueobaleàr i el *Corpus de toponímia de Mallorca* de Mascaró Passarius. Hi ha alguns jaciments que no hi apareixen, com per exemple el dels talaiots de s'Ermita, un jaciment que consta de dos talaiots, un de circular i un de quadrat, units entre si per un mur.

CONCLUSIONS

Després d'haver observat la realitat inquera he arribat a les següents conclusions:

1. A Inca som rics en jaciments arqueològics.
2. Seria necessari que l'Ajuntament tengués un tècnic en Patrimoni que estudiàs la situació legal de cada un i n'informàs els propietaris i els responsables polítics; que tengués cura de la seva conservació i que programàs alguna campanya, ben dirigida, d'excavació i estudi d'algun jaciment.
3. Que l'Ajuntament creï una secció de museu arqueològic a Inca, depenent del Museu de Mallorca, perquè les peces que es trobin a Inca puguin exhibir-se a la nostra ciutat.
4. Treballar perquè el terreny on es troben alguns jaciments, sens perjudici de les pròpies finques ni dels seus propietaris, passin a ser de titularitat municipal.
5. Que es creï un patronat que vetli per tenir cura que es pugui fer una feina constant, que les feines començades es vagin fent i no s'interrompin per qualsevol beneitura.

Crec que si ho feim així la nostra història, el nostre patrimoni i, en definitiva, la nostra gent en sortiran guanyant. Esper i desitj que aquesta senzilla comunicació ajudi a prendre consciència de la realitat arqueològica inquera i desperti l'interès d'estudiosos i responsables polítics per poder fer realitat un extensiu i seriós estudi arqueològic de la nostra ciutat.

Vull agrair la col·laboració que generosament m'han donat l'arqueòloga Sra. Magdalena Riera i Frau, els arqueòlegs Mateu Riera, Damià Ramis i Mn. Santiago Cortès i Forteza.

FONTS I BIBLIOGRAFIA

BARBERÍ, Josep. *Vida de la venerable madre Sor Clara Andreu, natural de Palma capital del reyno, religiosa geronima en el monasterio de San Bartolome de la villa de Inca, con un apendice histórico de dicha villa*. Mallorca: Imprenta Melchor Guasp, 1807.

MASCARÓ PASSARIUS, Josep. *Corpus de toponímia de Mallorca*. Tom VI. Palma: Gráficas Miramar, 1967

ARAMBURU, Javier; GARRIDO, Carlos; SASTRE, Vicenç. *Guía Arqueológica de Mallorca*. Palma: La Foradada R. i J. J. de Olañeta, editores, 1994

Catàleg de patrimoni del terme municipal d'Inca 2010. Inca: Ajuntament d'Inca. Edició digital.

Arqueobaleàr, www.arqueobaleàr.es

FOTOGRAFIES

Puig d'Inca

Son Catiu

Sínia des Claperàs

Talaiots de s'Ermita

EL PATRIMONI MOBLE DE L'ESGLÉSIA DE SANTA MAGDALENA

CARME COLOM ARENAS
SANTIAGO CORTÈS I FORTEZA

Al puig d'Inca assentada tenim l'ermita de Santa Magdalena, una església medieval construïda a l'estil gòtic pels antics pobladors de l'illa venguts amb Jaume I.

No sabem ben bé la data de construcció d'aquesta església, però ja la trobam documentada a 1240 per un document fet davant el notari Guillem de Formiguera. Així doncs, creim que es pot dir que al mateix temps que es construïren les esglésies de Sant Bartomeu i de Santa Maria a Inca s'edificà, també, la de Santa Magdalena. El fet que es dedicàs aquesta església a la santa penitent es pot atribuir a molts motius: dins la vila es dedicava una església a santa Maria i una altra al patró d'Inca sant Bartomeu; amb Jaume I vengueren un grup d'habitants de Marsella, lloc on la tradició col·loca Maria Magdalena com a penitent i apòstolassa de Jesucrist, per tant de gran devoció entre aquella gent; per a afegitò la solitud dels paratges del puig d'Inca el feien propici per a la vida eremítica de solitud, penitència i oració, com seguidament veurem.

Al llarg de la història és molta la gent que ha viscut a l'entorn d'aquesta església duent una vida eremítica de pietat i penitència; primer, segons la tradició hi trobam una senyora amb la seva serventa. També la tradició, aquesta molt poc probable, diu que hi habitaren els tres mercedaris abans de fundar a la Ciutat de Mallorca. A 1395 hi trobam fra Jaume Correjer, ermità. A principi del segle XVI hi habitaren unes dones piadoses que duïen vida eremítica. L'any 1492 de Tarragona vengueren unes monges deixebles de santa Clara i a petició dels jurats i poble d'Inca s'establiren al puig, on construïren el monestir amb totes les dependències necessàries; aquestes monges passaren del puig a s'Esgleieta d'Esporles devers l'any 1526. Dia 5 de novembre de 1530 sortien del monestir de Santa Elisabet de Ciutat de Mallorca un grup de monges jerònimes, que en fundarien un altre a les instal·lacions que deixaren 4 anys abans les monges clarisses. L'estada de les monges de Sant Jeroni fou també molt breu, ja que dia 21 de desembre de 1534 es traslladaren al serral que encara avui en dia habiten.

De 1534 a 1700 fou escola de gramàtica i es fundà una capellania, per la qual cosa, a més de fer escola, el beneficiat havia de celebrar una missa cada setmana.

Hem de fer constar que alguns ermitans han habitat el puig, però la seva estada ha estat molt breu; i tot i que coneixem llurs noms, poques coses sabem d'ells. L'any 1878 s'establien a l'ermita els ermitans de Sant Francesc, que hi romangueren fins al 26 d'octubre 1883, data a partir de la qual passaren a viure a la Cel·la de Pollença. El dia de la conversió de sant Pau de 25 de gener de 1931, arribaren a Inca uns ermitans de la congregació mallorquina de Sant Pau i Sant Antoni, que després de romandre a la rectoria d'Inca pujaren al puig, on s'establiren i cuidaren de l'ermita fins a l'any 1985.

El fet que tantes persones portassin vida religiosa a l'ermita ens fa veure que el petit temple ha aixoplugat una vida litúrgica i de pietat molt intensa, la qual cosa fa que en tot moment hi haguera els elements necessaris per acompanyar aquesta religiositat dels seus habitants.

El seu patrimoni ha sofert moltes vicissituds ja que, pel fet d'estar situada l'ermita en un lloc molt solitari, les distintes comunitats que l'han habitat hi posaven allò necessari; però, una vegada que abandonaven l'ermita, s'emportaven les poques coses que hi havia. També, i en els darrers temps, es pujava de la parròquia el que s'havia de mester.

EL PATRIMONI MOBLE DE L'ESGLÉSIA DE SANTA MAGDALENA

El projecte: Inventari de béns de l'Església catòlica

L'inventari de béns de l'Església catòlica és un projecte que es desenvolupa a tot l'Estat amb l'objectiu de catalogar els béns mobles de les institucions religioses amb una doble intenció. Per una banda, protegir aquests béns, ja que un cop catalogats aquests ja no es podran alienar i, en cas de sostracció, hi haurà una fitxa que faciliti el seu reconeixement. Per altra banda, ens permet conèixer el ric patrimoni que l'Església catòlica conserva tant a les esglésies com a convents i monestirs. A les Illes, es realitza en col·laboració entre el Ministeri de Cultura, el Govern balear, el bisbat de Mallorca i la Universitat de les Illes Balears.

Dins d'aquest inventari, s'hi inclouen tots els béns mobles conservats a les esglésies que tinguin una antiguitat major a cent anys o a un valor historicoartístic rellevant. D'aquesta manera, els inventaris inclouen retaules, quadres, escultures, frontals d'altar, teixits, orfebreria, però també en alguns casos pintures murals i vitralls.

Al cas que en ocupa, tot i l'antiguitat de l'església, els freqüents canvis d'ocupació que va patir, els llargs períodes sense habitació, així com la llunyania dels llocs habitats, han fet que les peces més valuoses i antigues es traslladassin a la ciutat per salvaguardar-les. D'aquesta manera, a l'actualitat molts dels béns que es conserven al puig són posteriors a l'any 1900, moment en què es dugué a terme la reforma de l'església i també la renovació dels seus béns mobles.

Tot i que no han estat incloses a l'inventari, cal esmentar que es conserven dues figures de santa Magdalena provinents del puig a altres esglésies d'Inca. La primera, que es conserva al monestir de Sant Bartomeu, és una talla en alabastre daurat i policromat que data del segle XVI. Aquesta peça és probable que fos davallada per les monges tancades quan abandonaren l'ermita l'any

1534. La segona, que es conserva a Santa Maria la Major, és una talla de fusta daurada i policromada. Aquesta peça era part del retaule barroc que fou suprimit a l'inici del segle XX.

Hi ha una darrera peça que, malgrat no haver estat inclosa a l'inventari, volem esmentar, la talla dedicada a santa Maria de la Unió. Aquesta imatge de la Mare de Déu fou tallada per l'escultor Francesc Salva d'un tros de xiprer de l'ermita de Valldemossa, per encàrrec de Mn. Joan Baptista Bissellach; fou beneïda a Roma pel papa Joan XXIII i, després de ser venerada a totes les esglésies d'Inca, fou entronitzada a l'església del puig dia 22 de setembre de 1963.

Els béns mobles de l'Església

La nau està presidida pel retaule dedicat a santa Magdalena. El retaule actual data de l'any 1900, moment en què es dugué a terme una remodelació integral de l'església,¹ i substitueix un retaule anterior d'estil barroc, del qual queden algunes peces com l'escultura de santa Magdalena que actualment es conserva a la sagristia de Santa Maria la Major.

L'estructura del retaule està dissenyada seguint l'estil neogòtic i amb la col·laboració de Bartomeu Ferrà, qui dirigia les obres arquitectòniques. Al projecte original el retaule comptava només amb cos i àtic. El cos central consta de tres parts, al centre una fornícula amb una escultura de la santa titular, i està flanquejat per dues pintures dels sants patrons d'Inca sant Abdón i sant Senén. Salvador Torres els representa com a protectors de l'agricultura i la verema, i el seu nom apareix retolat a una fimbria situada sobre les figures. L'àtic estava format per una sola peça on hi havia una pintura de Crist crucificat. Les figures, tant del cos com de l'àtic, estan emmarcades dins d'un arc conopial i tota l'estructura estava pintada de color blanc.

Segons el document publicat per Coli aquesta obra tengué diferents padrins que foren:

"Del Oratorio, el noble señor don Manuel Fuster y la Excm. señora doña Josefa Sureda, Condesa de Peralada; del retablo: don Juan Alzina y doña María Ferrer; de Santa Magdalena: don Joaquín Gelabert y doña Magdalena Bennassar; de Sant Abdón: don Manuel Villalonga y doña Consolación Monet; de San Senén: don Jaime Fresquet y doña Juana Llabrés; del retablo de la Crucifixión: don Juan Fiol y Doña Juana Vidal..."²

La primera modificació que va patir aquesta peça fou la decoració de la predel·la realitzada cap a l'any 1931, quan s'instal·laren al puig els ermitans de l'orde de Sant Antoni i Sant Pere. Aquesta predel·la està formada per tres pintures: al centre, els sants ermitans; a la dreta, l'hospitalitat de Marta i Maria de Betània; i a l'esquerra, una pintura de santa Magdalena davant l'aparició de Crist resuscitat. Tot i que hi havia aquestes pintures, a les imatges següents es pot veure com la imatge central de la predel·la està coberta pel sagrari. Davant del retaule hi ha una escala que permet anar a venerar santa Magdalena.

L'any 1948 s'hi realitzà una nova reforma que fou pagada pel governador provincial, el senyor José Pardo Suarez i la seva dona, la senyora María del Perpétuo Socorro Dubois. La reforma va consistir a daurar l'estructura del retaule, canviar la pintura de l'àtic que representa una crucifixió per una altra dedicada a santa Maria la Major, i modificar les

1 Tugores, 2009.

2 Coli, 1970; apèndix 8.

pintures de sant Abdon i sant Senén eliminant la fimbria i substituint-la pel nom en color vermell, als peus de les figures. També s'incorporaren una sèrie d'escuts d'armes a l'àtic i sobre les figures dels sants patrons. Sobre la pintura de santa Maria la Major, hi ha a la dreta l'escut dels ermitans, sant Antoni i sant Pere, i a l'esquerra l'escut de la ciutat d'Inca. Al cos principal, ordenats d'esquerra a dreta estan representats els escuts: Catlar, un escut sense identificar, l'escut Pardo i Truyols-Ramis d'Aireflor.

La darrera reforma es dugué a terme l'any 1993, quan l'escultura de santa Magdalena va ser substituïda per una de nova realitzada per Antoni Mesquida, qui va fer una rèplica d'una talla del gòtic tardà venerada a Sant Pere de Montluçon (Alvèrnia, França).

A partir de l'any 1932, a banda i banda del retaule major es col·locaren dues pintures realitzades per Bartomeu Payeras Tortella. S'hi representen els sants ermitans, commemorant la seva arribada al puig. Els sants es representen vestits amb l'hàbit d'ermità, agenollats amb les mans en actitud de pregària i orientats cada un cap al retaule central, així queda sant Pau a l'esquerra i sant Antoni a la dreta. Ambdós originalment estaven emmarcats per una estructura en forma d'arc conopial, que unificava l'estil amb el retaule major. Actualment, aquesta estructura ha desaparegut, substituïda per una base de fusta molt prima, i les pintures han estat traslladades al darrer tram de la nau.

En aquesta mateixa nau hi ha un Crist crucificat que data del segle XVII, i que segons Coli va ser restaurat l'any 1900 amb el senyor Rafael Ramis i la senyora Francisca Alonso com a padrins.³ Es tracta d'un crucificat amb tres claus, pany de puresa ample fermat i estès a ambdós costats. Va ser novament restaurat l'any 1994 per Lourdes Sicart. Aquesta imatge fou atribuïda al taller dels Homs. A la nau hi ha una darrera peça catalogada, un quadre barroc dedicat a la Sagrada Família. Les figures de la Verge i sant Josep ocupen la major part de l'espai, es representen drets amb el nin Jesús entre ells. Estan envoltats de núvols que s'obren i entre els quals apareixen querubins i l'Esperit Sant.

Els béns mobles que es conserven a la sagristia

La resta dels béns conservats a l'església estan albergats a les sales que conformen la sagristia. Per una banda, hi ha els objectes necessaris per a la litúrgia com els tèxtils o l'orfebreria; i per l'altra, quadres, escultures i retaules, alguns dels quals abans estaven situats a l'església.

Just a l'entrada de la sagristia, està situat el quadre dedicat a sant Domingo de Guzmán, i que segons la signatura que hi ha al cantó inferior és obra de Bartomeu Payeras i data de l'any 1900. El sant apareix representat dret, vestit amb l'hàbit de l'orde i amb els seus atributs. Davant d'aquesta peça, hi ha un crucifix, que possiblement data del segle XVIII. Es tracta d'un Crist crucificat amb tres claus, pany de puresa ample fermat a un costat.

A la sala del fons, cal destacar primerament la presència de les talles de sant Abdon i sant Senén, que provenen de l'antic retaule de Santa Magdalena que fou desmuntat l'any 1900 per col·locar-hi el nou. Aquestes dues figures a l'actualitat han perdut part de la seva policromia. Ambdós vesteixen túnica, porten una corona de fusta daurada sobre el cap i porten una palma a les mans.

3 Coli, 1970.

Provenen de l'antic retaule de l'església parroquial d'Inca anterior a l'actual que es construí quan hi dugueren el Sant Crist d'Inca.

Una altra escultura que es conserva és una talla d'una figura femenina, que a causa del mal estat de la policromia i la manca d'atributs és difícil d'identificar, però que segons els inventaris conservats es podria tractar de santa Bàrbara. La santa vesteix una túnica en tons verds i té una de les mans lleument aixecades. Segons Pieras⁴ l'any 1646 hi havia una capella dedicada a aquesta santa, la qual fou restaurada en el 1859.

Als altres murs d'aquesta sala es conserven una sèrie de retaules d'una sola peça. En primer lloc, cal destacar el retaule dedicat a santa Bàrbara, que data d'entre 1902 i 1904. És un retaule compost per una imatge de la santa, representada dempeus amb la mirada orientada cap al cel. Sota la seva mà, una mà símbol del seu martiri. La figura està col·locada sobre una peanya senzilla i envoltada amb una estructura de fusta amb un arc conopial; sobre la talla, un dossier. El perímetre d'aquesta estructura té un guardapols amb la llegenda: "A LA GLORIOSA VERGE/ I MARTIR S. BARBARA UNA/ DEVOTA PERSONA".

En segon lloc, trobam el retaule de la Immaculada Concepció, que actualment només conserva una imatge de l'arcàngel sant Gabriel. Aquest retaule manté les mateixes característiques de l'anterior. Al guardapols té la llegenda següent: "...CONCEPCIÓ INMACULADA/ EN LO JUBILEU EN 1904". Aquesta ens permet datar la peça a l'any 1904.

A la sagristia es conserva només una peça antiga d'orfebreria, es tracta d'un calze daurat, de base circular, amb canya en forma de balustrada i la copa amb parets rectes i llises. Segons Coli⁵ aquesta peça ja apareix citada a l'inventari que es realitzà amb motiu de la visita del bisbe de Mallorca fra Tomàs de Rocamora el 20 d'octubre de 1646. Al peu del calze hi ha una inscripció que indica que fou restaurat l'any 1764: "Santa Magdalena del Puig de Inca renovat 1764".

A les calaixeres que hi ha a la primera sala de la sagristia es conserven algunes peces d'indumentària sacra, tot i que no hi ha cap conjunt complet d'ornaments. El grup més complet de peces, el forma un conjunt de lampàs de seda blau que conserva la casulla, maniple, cobrecalze i bossa de corporals. La casulla està confeccionada amb dos tipus diferents de teixits, una peça central de color salmó amb ornamentació vegetal, i la resta de la peça, que està confeccionada amb un teixit de fons blau decorat amb elements vegetals en color ivori. Aquests elements formen retícules, i en destaquen els poms de flors policromes que sobresurten de cossiols de jardí o bé estan lligats mitjançant volutes. La decoració està disposada en sentit horitzontal. En el perímetre de la casulla i entorn a la peça central hi ha galons daurats amb motius vegetals; el central és el doble d'ample que els laterals. Tots els teixits daten de la meitat del segle XX. La resta de peces del conjunt estan elaborades amb el teixit de lampàs de color blau i amb galons daurats al perímetre. Hi ha un segon conjunt format per una casulla, un cobrecalze, una bossa de corporals i una estola. Igual que l'anterior, aquesta casulla també està confeccionada per dos tipus de teixits: el central, de color salmó amb decoració vegetal; i la resta, amb un teixit de fons ivori decorat amb petits elements vegetals estilitzats que formen retícules i que estan disposats de la mateixa manera que l'altre conjunt. De la mateixa manera la resta de peces estan realitzades amb el teixit de lampàs i

4 Pieras, 2001.

5 Coli, 1970.

amb galons daurats al perímetre.

El tercer conjunt d'indumentària litúrgica està format per dues dalmàtiques i dos maniples. Les dalmàtiques estan confeccionades amb dos tipus de teixits. El principal, de fons salmó i decoració de ramells de flors, sobretot clavells i petites flors. En el centre, un altre teixit de color salmó i daurat amb decoració incompleta de pinyes envoltades de garlandes. Presenta dos tipus de galons, i el central és més ampli que el lateral. Els maniples també estan confeccionats amb dos teixits, possiblement a causa del desgast pel seu ús.

També es conserven algunes peces sense conjunt, com és el cas d'una casulla que data del segle XX confeccionada amb un teixit de color salmó, decorat amb flors emmarcades amb garlandes que s'entrellacen formant una xarxa romboïdal, amb un galó simple de color groc a tot el contorn. D'aquest mateix període hi ha una altra casulla confeccionada amb dos tipus de teixits; per una banda, als costats un seda de color verd que possiblement data del segle XX. Per l'altra, la peça central és més antiga i correspon a un lampàs de fons verd decorat amb elements vegetals estilitzats que formen retícules, de la mateixa manera que a altres peces ja estudiades i que data de mitjan segle XVIII. D'altres conjunts es conserven dos maniples, els dos amb teixit d'ornamentació vegetal i galons daurats, ambdós del segle XVIII. A la sagristia només es conserva una peça brodada que data del segle XIX, un cobrecalze decorat amb una representació del Sagrat Cor de Jesús.

En darrer lloc, cal esmentar una vesta de santercrist, de petites dimensions i que està ornamentada amb brodats de fil i lluentons metàl·lics.

Bibliografia

- AA. VV. *Jesucrist a l'art inquer: exposició del patrimoni artístic d'Inca sobre Jesús en la seva vida, passió i resurrecció, i en l'Eucaristia en el cinquantè aniversari de la fundació de la Confraria del Sant Crist*. Inca: Confraria del Sant Crist, 1996.
- AA. VV. *Els sants a l'art d'Inca*. Inca: Ingrama, 2001.
- AA. VV. *Mallorca eremítica, por un ermitaño*. Palma: Imprenta de los Sagrados Corazones, 1965.
- AA. VV. *Santa Maria a Inca: l'art marià inquer*. Inca: 1992.
- BERARD, Gerónimo. *Viaje a las villas de Mallorca: 1789*. Palma: Ajuntament de Palma, Lluís Ripoll, 1983.
- COLI LLOBERA, Joan. *Història del puig de Santa Magdalena d'Inca*. Inca: Impr. Durán, 1970.
- COLI LLOBERA, Joan. "El puig d'Inca" al programa del Dijous Bo. Inca: Ajuntament d'Inca, novembre de 1981.
- FIOL TORNILA, Pere. *Puig de Santa Magdalena*. Inca: 1991. (Col·lecció "Ximbell"; 10).
- LLABRÉS MARTORELL, Pere-Joan. *Inca en la història: (1229-1349)*. Inca: Ajuntament d'Inca, Àrea de Cultura i Educació, 1998.
- MASCARÓ PASSARIUS, Josep. *Corpus de toponímia de Mallorca*. Palma: Promocions, 1986.
- PIERAS SALOM, Gabriel. *Breu història d'Inca*. Inca: Ajuntament d'Inca, 1986.
- PIERAS SALOM, Gabriel. *Fonts documentals de l'Arxiu Parroquial d'Inca, a Dijous (1978-1980)*. Palma: Lleonard Muntaner Editor, 2007. (Col·lecció "Llibres de la Nostra Terra"; 76).
- ROSSELLÓ VAQUER, Ramon. *Història d'Inca: 1350-1516*. Palma: Lleonard Muntaner Editor, 1997. (Col·lecció "Llibres de la Nostra Terra"; 27)
- TUGORES TRUYOL, Francesca. "Restauració de l'oratori de Santa Magdalena del puig d'Inca i pèrdues patrimonials (1885-1934)", a *IX Jornades d' Estudis Locals d'Inca*. Inca: Ajuntament d'Inca, 2009.
- Visita pastoral a les parròquies de la Part Forana de Mallorca l'any 1641*. (Col·lecció "Ximbell"). Mallorca: 1996. [Transcripció i notes de Josep Estelrich i Costa.]

*Estat original del retaule: 1900-1932
propietat: Santiago Cortès Forteza*

*Estat del retaule posterior a 1948. Apareixen els quadres dels sants ermitans
propietat de l'Arxiu Municipal de Palma. Fons Pere Mascaró*

Estat actual del retaule amb la nova imatge de santa Magdalena

Estat original i actual dels quadres dels sants ermitans

BÉNS MOBLES CONSERVATS A LA SAGRISTIA

Sant Crist i Sagrada Família

Sant Domingo de Guzmán

Talles de sant Abdon i sant Senén provinents del retaule barroc

Talles de santa, probablement sense identificar, santa Bàrbara i crucifix

Retaules dedicats a santa Bàrbara i sant Gabriel

Orfebreria i teixits: conjunt 1

Teixits: conjunt 2

Teixits: conjunt 3

Teixits. Peces soltes

Teixits. Peces soltes

DOS CLAUSTRES BARROCS A INCA: SANT FRANCESC I SANT DOMINGO. NOTES HISTORICOARTÍSTIQUES*

GUILLEM ALEXANDRE REUS I PLANELLS

1. Introducció

La idea de realització d'aquesta comunicació va nàixer com un estudi estilístic dels dos claustres d'època barroca que té Inca; el del convent franciscà i el del convent dominic. És important d'observar que, tot i que són dos claustres que pertanyen a una mateixa cronologia, cada un segueix uns trets estilístics diferents. Tot d'una, hom s'adona que, per tal que l'estudi sigui el més complet possible, cal fer una comparativa dels claustres mallorquins que segueixen aquests dos exemples.

De la mateixa manera i tenint en compte que l'art sempre camina al costat de la història, hem cregut necessari fer una petita referència històrica sobre els ordes mendicants, dedicant un capítol a l'arribada d'aquests a Mallorca de la mà de Jaume I i tot seguit, un altre capítol que ens mostrarà la consolidació d'aquests mateixos ordes mitjançant la fundació de convents al llarg dels territoris del Regne de Mallorca: convents, esglésies i claustres que no sempre s'han conservat. Això mateix ens farà comprendre la importància que recau en la nostra ciutat, pel fet que en ple segle XXI podem gaudir de dos exemples cabdals de claustres d'època barroca.

Tanmateix, no podem oblidar la vinculació de la Casa Reial mallorquina amb els franciscans i dominics, relació que féu brostar diferents fundacions conventuals tant als territoris continentals del Regne com a les Balears.

*A Gabriel Ferrer i Truyols † in memoriam.

2. El claustre. Definició i utilitat

Segons el *Diccionari de l'art i dels oficis de la construcció* de Miquel Fullana, el mot *claustre* apareix definit de la següent manera. “CLAUSTRE: galeria o pòrtic que volta un pati o jardí, especialment d'un monestir o d'una església, per unir les diferents construccions o dependències. *Claustro*.”¹

Sembla que l'origen dels claustres és en l'arquitectura monàstica medieval. Aquest pati actua com a nucli interior al voltant del qual se situen els diferents espais conventuals. A banda d'aquesta funció distributiva, el claustre també tenia diferents utilitats: el conreu de plantes i arbres fruiters, la meditació, la lectura i també servia com a cementiri. Alguns exemples de l'ús del claustre com a lloc d'enterrament són: el claustre del convent de Sant Francesc de Palma o el claustre de la catedral de Sant Joan lo Nou de Perpinyà, anomenat “Campo Santo” (fig. 1).

Fig. 1. Claustre de Sant Joan lo Nou de Perpinyà

3. La fundació de l'orde de Sant Francesc i la de Sant Domingo

L'orde franciscà fou fundat el 1210 per Francesc d'Assís, que va néixer en aquesta ciutat italiana l'any 1182 i hi morí el 1226. El 1228 fou canonitzat. Durant la seva joventut, Francesc va estudiar llatí i matemàtiques, i de la seva educació s'encarregaren els capellans de l'església de Sant Jordi d'Assís. Al costat de Sant Jordi s'aixecà l'església de Santa Clara. Així, Sant Jordi ha passat a formar part d'aquesta església com una capella més. Sant Francesc, a més de fundar el primer orde franciscà, també fundà el segon orde, el femení, conegut amb el nom de les clarisses.

Sembla ser que Francesc d'Assís elegí una modesta construcció com a primer “lloc” franciscà. Aquest petit i senzill edifici es coneix amb el nom de Porciúncula i constituïa

1 FULLANA, M. *Diccionari de l'art i dels oficis de la construcció*. Mallorca: Editorial Moll, 2005.

el punt de reunió d'aquests primers membres franciscans. Aquest mot pareix significar "petita porció" de terreny on s'edificà la petita església. L'edifici dataria del segle IV i des del segle VI era propietat dels monjos de l'orde benedictí.²

Al llarg del temps, el nombre de seguidors de sant Francesc anà creixent, i a l'any 1209, aquesta primera comunitat franciscana es va haver de traslladar a un altre lloc, perquè la Porciúncula havia quedat petita. Aquesta nova casa era anomenada Tuguri. Aquest segon "indret" franciscà encara es pot veure avui en dia situat a l'interior de l'església de Santa Maria de Rivortorto. Fou a l'any 1228, dos anys després de la mort del sant, quan es començà la construcció de l'actual basílica de Sant Francesc (fig. 2).

Fig. 2. La Porciúncula d'Assís

Com s'ha dit abans, sant Francesc també fundà l'orde conegut amb el nom de les clarisses. Clara d'Assís havia nat en aquesta ciutat el 16 de juny de 1194 i decidí seguir les passes del seu mestre. L'any 1212 pronuncià els seus vots a la petita església de la Porciúncula i morí el 1253. Entre 1255 i 1265 s'aixecà al costat de l'església de Sant Jordi la de Santa Clara.

Domingo de Guzmán va nàixer el 1170 a Caleruega (Burgos) i morí a Bolonya el 1221. El 1215 fundà l'orde dels dominics a Tolosa de Llenguadoc. Una placa recorda aquesta fundació en el número 7 de la plaça del Parlament d'aquesta ciutat francesa.³

En un primer moment, els predicadors ocuparen l'antic priorat de Sant Romà. Aquesta església, que fou destruïda durant la Revolució Francesa, estava situada entre l'actual carrer de Sant Romà i el carrer de Jules Chalande de la ciutat occitana.

L'any 1229 els dominics abandonaren aquest antic priorat i a l'any següent començaren la construcció d'un nou cenobi conegut amb el nom dels jacobins. L'església està dedicada a sant Tomàs d'Aquino (fig. 3).

2 CIANCHETTA, R. *Asís. Arte e historia en los siglos*. Narni-Terni: Edizioni Plurigraf, 1990, p. 112.

3 MESTRE I GODES, J. *Els càters. La vida i la mort dels bons homes*. Barcelona: 2000, p. 170.

Fig. 3. Església dels jacobins de Tolosa de Llenguadoc

Al llarg del temps, els frares d'aquest orde han anat rebent diferents noms. Així, se'ls coneix amb el nom de frares predicadors. Després de la canonització de sant Domingo el 1234, es començaren a anomenar dominics, nom que es normalitzà a partir del segle XVIII. Tanmateix a França se'ls coneix pel nom de jacobins. Això és degut que l'any 1217, quan es fundà el convent de París, aquest es construï al carrer de Sant Jaume (*rue de Saint-Jacques*) i es posà sota el patronatge de l'apòstol Sant Jaume.

4. L'arribada a Mallorca de les ordes mendicants amb la conquesta de Jaume I

A les acaballes de 1228, el rei Jaume I d'Aragó convocà les Corts Catalanes per tal de decidir la conquesta de Mallorca. Un any més tard, concretament el 31 de desembre de 1229 i després d'un llarg setge a la ciutat, les tropes catalanes feien la seva entrada a Madina Mayurqa. Una vegada que la ciutat passà a estar sota el poder del rei, Jaume I es dirigí cap a l'interior de l'illa per aconseguir reduir la resistència formada per aquells musulmans que havien escapat durant l'atac a la capital. Fou el 31 de març de 1230 quan es reteren els musulmans que s'havien amagat a la serra d'Artà, però no fou fins al 1232 quan tota l'illa quedà en mans de Jaume I, després que es retessin els darrers reductes de musulmans de la serra de Tramuntana.⁴ Així doncs, tot just després de la conquesta de Mallorca, es féu el repartiment de terres entre aquells que hi havien participat.

Pel que fa a la situació de l'Església, el mateix 1230 es creà un bisbat propi per a l'illa i el 1236 aquesta fou dividida en parròquies. Fou el papa Innocenci IV qui el 14 d'abril de 1248, mitjançant una butlla, posà totes les parròquies mallorquines sota la protecció de la Santa Seu.

Amb l'arribada dels conqueridors, a Mallorca també arribaren integrants d'ordes religiosos de caire divers. Ja en un primer moment, segurament acompanyant Jaume I, desembarcaren a l'illa membres dels ordes militars del Temple i de Sant Joan d'Alfama. Per altra banda, també cal destacar l'arribada de diversos ordes religiosos. Aquests ajudaran a la recristianització de Mallorca. Els mendicants s'instal·laren en un primer moment a la Ciutat de Mallorca i, poc temps després, els ordes monàstics (premonstratesos, cistercencs i cartoixans), que elegiren el món rural.

Foren, però, els ordes mendicants els qui col·laboraren més amb la tasca de recristianització. En primer lloc, els frares de Sant Domingo es posaren des d'un primer moment al servei dels conqueridors per a dur a terme aquesta feina. Sembla que, ja a la primerenca data de 1231, Jaume I donà a l'orde dominicà unes cases situades al recinte de l'Almudaina, lloc on temps després aixecaran el seu convent.⁵

4 BELENGUER, E. *Història de les Illes Balears. Volum II. L'època foral i la seva evolució (1230-1715)*. Barcelona: Edicions 62, 2004.

5 FULLANA, P.; CRESPO, A.; PROHENS, J. *Claustros de Mallorca*. Palma: 1991, p. 23.

Pel que fa a l'orde franciscà és sabut que a l'any 1232 ja fundaren una comunitat en un antic hort de la ciutat de Mallorca, i és a l'any 1238 quan s'instal·len a prop de la porta de l'Esvaïdor, coneguda més tard com a porta de Santa Margalida.⁶ Tot i que en aquest estudi ens ocupa l'interès pels ordes franciscà i dominic, també cal tenir en compte que tan sols pocs anys després de la conquesta també es fundaren convents que pertanyien a altres ordes: els mercedaris (1230), els trinitaris (1240), o els carmelites, a la segona meitat del segle XV.

5. La fundació de convents mendicants i la seva consolidació dins el Regne de Mallorca

Si com hem vist la major part del les fundacions d'ordes mendicants es dugué a terme en els anys posteriors a la conquesta durant el regnat de Jaume I, fou a partir del regnat del seu fill Jaume II i al llarg de la dinastia privativa de Mallorca quan aquestes primeres fundacions es consolidaren i engrandiren els seus convents tant a les terres insulars com a les terres continentals del nou Regne de Mallorca.

És en el quart i darrer testament de Jaume I, signat dia 21 d'agost de 1272, on s'estipula la definitiva divisió entre els seus dos fills Pere i Jaume, dels regnes que en aquell moment conformaven el Casal d'Aragó. L'infant Pere heretà la Corona d'Aragó formada pel Regne d'Aragó, el Regne de València i el Principat de Catalunya. Per altra part, l'infant Jaume heretà el Corona de Mallorca, que quedava formada per les illes Balears, els comtats del Rosselló, de la Cerdanya, del Vallespir, del Capcir i del Conflent, i també pels territoris occitans de la senyoria de Montpeller i pels vescomtats de l'Omeladès, del Carladès i del Gavaldà.

Jaume I morí el 27 de juliol de 1276 a Alzira i l'infant Jaume es convertí en el primer rei privatiu de Mallorca, que fixà la capital del regne a Perpinyà. Com ja hem vist, és durant el segle XIII que apareixen els ordes mendicants tant masculins com femenins: franciscans, dominics, clarisses, penitents, carmelites i mercedaris. A poc a poc, aquests ordes es van fent un lloc important durant el període del Regne de Mallorca, tant al voltant de la societat com al costat de la família reial.⁷ Fou en aquests anys quan s'aixecaren els grans complexos conventuals, tant a les ciutats del Regne -la de Mallorca, Perpinyà i Montpeller- com a algunes viles -Vilafranca de Conflent, Cotlliure, Puigcerdà i Inca.

Aquesta importància que assoliren els ordes mendicants durant el Regne de Mallorca és deguda a la gran espiritualitat que residia en el si de la família reial, que a la vegada ja ho va heretar del rei Jaume I i la seva esposa Violant d'Hongria, germana de santa Isabel.

Per altra part, si bé els reis mallorquins, i també el mateix Jaume I, mai es decantaren a favor de cap orde mendicant en particular, cal destacar la gran devoció i la influència que reberen del franciscanisme. Aquesta devoció no fou exclusiva dels reis de Mallorca, sinó que també era ben palesa a altres cases reials com la d'Aragó, o la de Sicília. Jaume II de Mallorca fou educat a París, on sembla ser que entrà en contacte amb el franciscanisme. A més, també fou gran amic de Ramon Llull, qui a més participà en l'educació del rei. De la mateixa manera, la reina Esclaramunda també fou una gran devota de sant Francesc i demostrà aquesta devoció

6 FULLANA, P.; CRESPO, A.; PROHENS, J. *Claustros de Mallorca*. Palma: 1991, p. 25.

7 VILANOVE, J. *Raconte-moi les rois de Mallorca*. Sant Joan les Fonts: 2004, p. 179.

destinant importants ajudes econòmiques a l'orde franciscà. Per això, el suport que manifestà el rei a l'establiment i la promoció del franciscanisme testimonia la seva devoció al sant.⁸

Dos fills de Jaume II de Mallorca segueixen també les passes del franciscanisme. L'infant Jaume de Mallorca (1274-1330), el seu primer fill, renuncià a la Corona el 1299 i es féu franciscà en el convent de Sant Francesc de Perpinyà. El mateix camí seguí el sisè fill del rei, l'infant Felip de Mallorca (1324-1335), que fou regent durant la minoria d'edat de Jaume III (1324-1335) i que després, molt influenciat pel franciscanisme, arribà a ser abat de Sant Pau de Narbona.

5.1. Convents dominics del Regne de Mallorca

Fig. 4. Església de Sant Domènec de Perpinyà

L'església i convent de Sant Domingo de Palma fou començada el 17 de setembre de 1296 i acabada el 1359. Tot el complex conventual fou completament destruït durant la desamortització de Mendizábal. A Perpinyà el 26 de febrer de 1244, Jaume I donà uns terrenys als dominics per construir-hi el seu convent. Entre 1300 i 1330 s'hi dugueren a terme importants treballs d'ampliació, tant a l'església com al convent (fig. 4).

Pel que fa al convent de Sant Domènec de Puigcerdà, aquest fou fundat sota el regnat de Jaume II de Mallorca el 1291, però el 1835 sofrí els afectes de la desamortització de Mendizábal i, avui en dia, tan sols se'n conserva l'església, bastant transformada, i una ala del claustre que data de 1603. A la vila de Cotlliure, els dominics hi fundaren el seu convent el 1275. Actualment se'n conserva l'església i algunes parts del claustre.

Ben igual que el convent de Palma, el convent dominicà de Montpeller va córrer la mateixa sort. Fou fundat el 1220, moment en què Jaume I era senyor de Montpeller, títol que havia heretat de sa mare Maria de Montpeller. El convent fou destruït l'any 1562 durant les guerres de religió entre catòlics i protestants.

5.2. Convents franciscans del Regne de Mallorca

A Palma hi ha dues fundacions franciscanes: una de masculina, constituïda pels framenors, i una altra de femenina, constituïda per les clarisses. Els framenors s'establiren a Mallorca just després de la conquesta de Jaume I. Aixecaren la seva primera església a l'actual carrer de Sant Miquel, la qual fou consagrada el 1244. És l'actual església de Santa Margalida, que avui dia encara conservam. Alguns anys després, els franciscans cediren aquest convent a les monges agustines de Santa Margalida i fou a l'any 1281, sota el regnat de Jaume II, quan es posà la primera pedra d'una nova església franciscana. La construcció fou acabada devers el 1320, sota el regnat de Sañç I de Mallorca.⁹ Pel que fa al convent de Santa Clara, la seva fundació fou autoritzada per Jaume I el 1256 (fig. 5).

8 AA.VV. *Jaume II i les ordinacions de l'any 1300*. Palma: 2002, p. 31.

9 VILANOVE, J. *Raconte-moi les rois de Mallorca*. Sant Joan les Fonts: 2004, p. 188.

Fig. 5. Convent de Sant Francesc de Palma

Els franciscans també aixecaren un convent a Perpinyà. S'hi instal·laren el 1241 i durant el segle XIV s'hi feren importants obres d'ampliació, i es convertí d'aquesta manera en un espai conventual grandios. El convent estava format per tres esglésies: Sant Francesc, la Verge del Claustre i Nostra Senyora dels Àngels. Totes les dependències estaven situades al voltant d'un claustre. El convent fou destruït durant el segle XIX i actualment tan sols se'n conserva sencera l'església de Nostra Senyora dels Àngels i alguns arcs que varen pertànyer al claustre.

A Vilafranca de Conflent els franciscans ocuparen un primer convent que havia estat dels penitents. A partir de 1279 fou ocupat pels framenors, qui hi realitzaren ampliacions. El convent fou destruït durant la Revolució Francesa. Tampoc el convent franciscà de Puigcerdà ens ha arribat fins avui. Fou construït el 1333 sota el regnat de Jaume III de Mallorca, però la seva destrucció li arribà el 1835 durant la desamortització. Ben igual que el convent dominicà montpellerí, l'església de Sant Francesc, consagrada el 1262, fou també destruïda el 1562.¹⁰

Pel que fa al convent de sant Francesc de Ciutadella, aquest fou fundat el 1287 sota el regnat d'Alfons III d'Aragó. Cal tenir en compte que l'any 1285 el rei Alfons III d'Aragó, anomenat "el Franc", confiscà el Regne de Mallorca i el reincorporà a la Corona d'Aragó fins al 1295, any en què se signà el tractat d'Anagni i els territoris mallorquins foren retornats a Jaume II de Mallorca. L'església franciscana fou destruïda el 1558 a conseqüència d'un atac turc. L'actual és la tercera edificació, que fou acabada el 1602.

¹⁰ DURLIAT, M. *L'art en el Regne de Mallorca*. Palma: 1989, p. 84.

6. Els franciscans a Inca

Fig. 6. Tomba del papa Joan XXII a Avinyó

El convent de Sant Francesc d'Inca és la segona fundació d'aquest orde que es donà a Mallorca i la primera de la Part Forana. Fou l'1 de gener de 1325 quan el papa Joan XXII signava la butlla *Sincerae vestrae religionis*, que anava dirigida al custodi i als framenors de Barcelona. Amb aquesta butlla autoritzava la fundació del convent franciscà inquer i en aquesta s'esmentava la corresponent construcció d'un oratori. Hauran de passar 250 anys més fins que no s'aixequi un segon convent mendicant a la Part Forana, en aquest cas, de l'orde dominicà. Serà el convent de Sant Vicenç Ferrer de Manacor, fundat l'any 1577 (fig. 6).

Pel que fa a Inca, hem d'observar que, a banda de l'orde mendicant franciscà i de l'orde mendicant dominic, a l'any 1530 les monges jerònimes havien fundat una casa al puig de Santa Magdalena que vuit anys després traslladaren al seu emplaçament actual, prop dels molins. Veiem, doncs, que ja en el segle XIV, gairebé cent anys després de la conquesta, Inca ja devia ser una vila molt important i suficientment poblada per poder-hi establir un convent franciscà, una vila comercial gràcies al seu mercat i que anava creixent urbanísticament. Aquesta importància anà en augment, i al segle XVI i després a principi del XVII es dugueren a terme unes altres dues fundacions conventuals que ben segur també contribuïren a l'evolució urbanística de la nostra vila.

Per a la construcció del convent franciscà inquer hi prengueren part una sèrie de personatges que de qualque manera facilitaren i donaren suport a aquesta fundació. En primer lloc, cal destacar la persona de l'infant Felip de Mallorca (1288-1340), fill del rei Jaume II. L'infant Felip fou regent del Regne durant la minoria de Jaume III (1324-1335), regència que el mateix papa Joan XXII li obligà a acceptar per tal de salvar la corona mallorquina. Abans d'aquesta regència, l'infant havia ingressat a l'orde dels dominics, però se n'exclaustrà aviat.¹¹

Sabem també que, una vegada que Jaume III començà el seu regnat, Felip de Mallorca partí cap a Nàpols, al costat de la seva germana la reina Sança, on seguí les passes del franciscanisme. Així doncs, la butlla de fundació del convent franciscà d'Inca se signà durant el segon any de regència de l'infant Felip de Mallorca.

Si els primers convents dels ordes mendicants estaven sota la custòdia de Barcelona, l'any 1333 se'n creà una de pròpia per a Mallorca, i sota aquesta s'aixoplugaren els convents de la Ciutat de Mallorca, Ciutadella de Menorca i Inca.

Tot i que no sabem de forma exacta la data de construcció del nostre convent de framenors, està documentat que aquest mateix any de 1333 ja estava en marxa el "lloc" franciscà format per una casa i un estudi, i pareix ésser que devers el 1341 l'obra de l'església també havia començat, i quedà acabada a final de segle.

¹¹ LLABRÉS I MARTORELL, P. J.; ROSSELLÓ I VAQUER, R. *Inca en la història 1229-1349*. Inca: 1998, p. 222.

Un altre personatge rellevant que també ajudà en la construcció del convent i de l'església fou el bisbe Pere de Cima, que era administrador de la diòcesi mallorquina a l'any 1377.

D'aquesta primera església del segle XIV, se'n conservava el portal principal, senzill i de factura gòtica, però fou substituït el 1975 per un altre portal neogòtic. Avui en dia, tan sols es conserva un tros d'escala de l'antic campanar que estava situat al costat del claustre. Igualment sabem per la documentació que abans de l'actual claustre n'hi havia un d'anterior, ja que a l'any 1555 quan vengué a Inca fra Joan Bordils, provincial dels frares de Mallorca, trobà tot el convent en un estat deplorable i ajudà a la restauració del claustre i del campanar.

Fou a final del segle XVIII quan l'anterior església gòtica fou substituïda i s'aixecà l'actual, que fou acabada a principi del segle XIX. També en el segle XVIII es construí el claustre que avui dia conservam.

Amb el decret de desamortització de Mendizábal, el convent fou subhastat i s'anà deteriorant al llarg dels anys, fins que el 1910 els franciscans tornaren a Inca i a poc a poc en començaren la seva rehabilitació, que li tornà la seva antiga esplendor.

6.1. El claustre de Sant Francesc. Tipologia i altres exemples

Fig. 7. Claustre de Sant Francesc d'Inca

L'actual claustre del convent de Sant Francesc d'Inca fou construït durant el segle XVIII i segueix una línia arquitectònica de tradició classicista. La seva planta és quadrada i està format per dues plantes i porxo, tot i que aquest darrer pis fou projectat per l'arquitecte Josep d'Oleza Frates i es construï l'any 1942.

La planta baixa del claustre està oberta per una galeria de set arcs de mig punt per banda. Entre els arcs s'hi aixequen pilastres que estan rematades per una piràmide i una esfera. Al pis superior, s'hi obren tres finestres rectangulars a cada una de les façanes del pati. Aquesta planta superior queda separada del porxo mitjançant una línia d'imposta amb motllura. El porxo està format per tot un seguit de finestres acabades amb arcs de mig punt. Pel que fa als sostres de les galeries de la planta baixa, aquestes apareixen cobertes per una volta d'aresta. El trespol del pati és de lloses irregulars de pedra viva i en el mateix centre se situa un coll de cisterna, també de pedra viva, que duu la datació de 1747. Observarem que la descripció arquitectònica que acabam de fer ens mostra una tipologia totalment diferent de la que segueix el claustre dominic (fig. 7).

Són més aviat escassos els exemples de claustres que segueixen aquesta mateixa tipologia arquitectònica. A Mallorca, l'únic referent clar és el de Sant Bonaventura de Lluçmajor. Aquest claustre segueix la mateixa tipologia que l'inquer, amb l'única diferència que el

primer pis també està obert per una galeria d'arcs d'ansa de paner. Les pilastres que se situen entre els arcs acaben a la mateixa línia d'imposta on comencen els arcs del pis superior i, igual que a Inca, les pilastres també estan acabades per una piràmide i una esfera al seu damunt. L'element que despunta en el recinte de Lluçmajor és el sostre de la galeria, que és de volta plana de mirall. L'església del convent llucmajorer es començà el 1607 i fou acabada el 1656. Pel que fa al claustre, aquest es bastí a principi del segle XVIII (fig. 8).

Fig. 8. Claustre de Sant Bonaventura de Lluçmajor

Un altre exemple semblant a aquesta mateixa tipologia arquitectònica és a Menorca, al claustre del convent de Sant Agustí de Ciutadella, que actualment és la seu del Museu Diocesà de Menorca. El convent agustí ciutadellenc fou construït entre mitjan segle XVII i mitjan segle XVIII, per tant veiem com el claustre també es bastí al voltants de la mateixa època que els dos mallorquins que hem vist anteriorment. L'edifici està format per una planta quadrada amb una galeria d'arcs de mig punt a la planta baixa i una altra galeria d'arcs al primer pis, tot i que els arcs del pis superior són carpanells i estan parcialment cegats, ja que al seu interior s'obren dues finestres acabades per arcs semicirculars. Tant a la planta baixa com al primer pis, els arcs queden separats per pilastres que tenen una columna adossada, la qual acaba amb una piràmide i una esfera.

Fig. 9. Portal del convent de Santa Elisabet de Palma

De tots aquests claustres, la piràmide i l'esfera o la pilastra i la columna són els elements decoratius que més destaquen. Val a dir, emperò, que aquest tipus d'ornamentació no només la trobam a claustres, sinó que també és possible veure'n exemples en altres llocs. Per exemple, en el portal de la dreta de l'església conventual de Santa Elisabet de Palma, en els portals de la casa de Cort o en les pilastres de l'arc del presbiteri de l'església conventual del Socors, també a Palma (fig. 9).

7. Els dominics a Inca

El convent de Sant Domingo d'Inca fou fundat més de dos segles i mig després del de Sant Francesc, concretament el 1604, any en què fra Antoni Torrens, que era dominic i natural d'Inca, comprà una antiga teulera al lloc on s'aixeca el convent. Com ja s'ha dit, el primer convent dominic que es fundà a Mallorca fou el de Ciutat, l'any 1230. El convent inquer és el quart i darrer convent d'aquest orde que s'aixecà a la Part Forana. El precediren el convent de Sant Vicenç Ferrer de Manacor (1576), el de la Mare de Déu del Roser de Pollença (1578) i el de la Mare de Déu de Loreto de Lloret de Vistalegre (1597).

Cal remarcar que, quan es fundà el convent de Sant Domingo d'Inca, a la nostra vila ja hi havia dos convents més, el de Sant Francesc i el de Sant Bartomeu, a més de la parròquia de Santa Maria. Per tant, podia semblar que una altra fundació religiosa a la vila no era necessària. Tot i això, el P. Martí Ferrero, vicari general de la província dominicana d'Aragó, va admetre la fundació i dia 9 de desembre de 1604 el Sr. Gregori Forteza, vicari capitular seu vacant, en concedí el permís.¹² Sembla que en la decisió d'aquesta nova fundació a Inca, almanco en part, hi tengué a veure la força que agafà l'Església després de la celebració del concili de Trento (1545-1563) i que a Mallorca es veié reflectida en les figures de santa Caterina Tomàs (1531-1574), sant Alonso Rodríguez (1553-1617) i sor Clara Andreu (1596-1628), i en la gran quantitat de noves fundacions conventuals que es duen a terme arreu de Mallorca al segle XVI.

La construcció de l'església començà l'any 1664, car tot d'una, després de la fundació del 1604, se n'havia començat una altra que no agradà. La nova construcció fou acabada el 4 d'agost de 1689, festa de Sant Domingo. Dos anys després de l'inici de l'església, el 1666 es començà també la construcció de la capella del Roser. Aquesta capella es construí al costat esquerre de la façana i seguida d'aquesta es construí el claustre, que no fou començat fins a l'any 1730 i acabat el 1800.

Ben igual que tots els altres convents, el de Sant Domingo tampoc quedà al marge de la desamortització de 1835, tot i que des del 1821 fins al 1823 ja havia quedat suprimit per no comptar amb el nombre mínim de religiosos, segons una llei decretada per les Corts l'any 1820. El 1835 els dominics abandonaren per sempre el seu convent inquer i aquest passà a dependre de l'Estat. No fou fins al 1843 quan Miquel Reura, batlle d'Inca, comprà el convent i el 1867 passà a dependre de la parroquial d'Inca, qui a partir d'aquell mateix any començà a nomenar custodi per tal de tenir cura de l'església.

A poc a poc, la barriada que havia sorgit al voltants del convent anava creixent i els habitants demanaren que els diumenges i dies de festa es pogués celebrar missa a l'església. Aquesta petició fou concedida pel bisbe, malgrat que quedava totalment prohibit celebrar-hi funerals o altres cultes que ja se celebraven a la parròquia. Aquesta situació es perllongà fins al 1962 quan Sant Domingo fou erigida parròquia.

Tot i que, com veiem, a l'església del convent es tornà a dir missa després de l'exclaustració, les dependències conventuals, així com el mateix claustre, no seguiren el mateix camí i patiren tota classe de transformacions. Al convent, s'hi instal·là la presó, el jutjat, la caixa de reserva militar, un Institut de Segona Ensenyança i la comandància de la Guàrdia Civil. Fins i tot, està

¹² FIOU I TORNILA, P. *Història del convent de Sant Domingo d'Inca*. Inca: 1982, p. 9.

documentat que a durant el segle XIX se celebraren curses de braus dins el claustre. Amb el pas del temps, tant les dependències del convent com el mateix claustre s'anaren degradant fins arribar al punt que als anys noranta es declarà l'estat ruïnós de l'edifici i s'elaborà un projecte de rehabilitació per convertir-lo en un centre cultural. A l'any 2003 s'acabaren les obres de rehabilitació i les noves dependències de l'antic convent i claustre de Sant Domingo foren inaugurades el 23 d'abril de 2003, diada de Sant Jordi.

7.1. El claustre de Sant Domingo. Tipologia i altres exemples

Com ja hem vist abans, la construcció del claustre del Sant Domingo és bastant més tardana que la de l'església conventual. Es tracta d'un edifici de planta quadrada, format per una planta baixa, un primer pis i un porxo al seu damunt. A la planta baixa, s'hi obre una galeria d'arcs d'ansa de paner que estan aguantats per columnes amb capitells d'ordre jònic. Els corredors de l'interior de la galeria tenen sostre pla sustentat per un embigat, exceptuant els quatre cantons, que tenen volta d'aresta. En el primer pis, s'hi obren tres finestres balconeres a cada un dels costats, finestres que estan situades de forma simètrica amb els finestrns que s'obren al seu damunt al pis dels porxos.

Fig. 10. Claustre de Sant Domingo d'Inca

El pati pròpiament dit està enjardinat i al seu centre s'aixeca un coll de cisterna que data de 1905 (fig. 10). D'aquesta altra tipologia de claustre que també segueix la tradició classicista, és a Mallorca on hi ha el major nombre d'exemples. Sembla ser que l'antecedent del nostre claustre dominic fou el claustre del convent de Nostra Senyora del Roser de Pollença. Aquesta construcció pollencina té forma rectangular i dues plantes. La planta baixa està formada per una galeria d'arcs d'ansa de paner sustentats per columnes acabades amb capitells jònics i al primer pis s'hi obren finestres rectangulars. Les

dimensions del claustre de Pollença són majors que les de l'inquer, perquè a dues de les quatre façanes s'obren vuit arcades, mentre que a les altres dues restants tan sols n'hi ha sis. La coberta de les galeries és plana amb un embigat de fusta, exceptuant els quatre cantons que, com a Inca, també són de volta d'aresta. El claustre pollencí fou construït a principi del segle XVII, més de cent anys abans que el d'Inca. Altres exemples repartits per la Part Forana mallorquina són el claustre del convent de Jesús Maria de Sóller, al centre del qual hi ha un bell coll de cisterna envoltat de jardí. El convent de Sant Francesc de Paula de Sineu també conserva el seu claustre, que és de planta irregular lleugerament trapezoidal amb galeries a la seva planta baixa. Una petita diferència que s'observa recau que les columnes descansen sobre pedestals exempts. També s'observa una certa ornamentació als fusts dels capitells jònics de les columnes, formada per l'alternació d'una mitra episcopal i una estrella de vuit puntes. Aquesta decoració fa referència als emblemes heràldics del bisbe Miquel Estela, que fou un important protector i benefactor del convent sineuer al segle XVII; en canvi, les columnes cantoneres mostren una ornamentació floral. El claustre fou construït

entre 1724 i 1729 (fig. 11). Un altre claustre destacat dins aquesta tipologia és el claustre del convent de la Soledat de Santa Maria del Camí, que té una planta quadrada i, igual que al de Sineu, les columnes descansen sobre pedestals exempts. Aquest claustre no conserva el sostre de les galeries i data del segle XVII.

A Muro, el convent de Santa Anna conserva el seu claustre d'època barroca. Es tracta d'un espai quadrat amb galeries a la planta baixa formada per arcs que en aquest cas no són carpanells, sinó rebaixats. Una altra observació és que el coll de la cisterna es troba en un costat del claustre i no al centre. Al monestir de Nostra Senyora de Lluc es començà la construcció d'un claustre, però tan sols se'n construí una galeria. A Lloret de Vistalegre, l'actual església parroquial formava part del convent de Nostra Senyora de Loreto. Desgraciadament del claustre tan sols queden algunes restes

en molt mal estat de conservació. El mateix passa en el convent de Sant Agustí de Felanitx. El seu claustre presentava una planta quadrada amb dues galeries superposades i de les quals tan sols queden les restes de la part superior d'una ala. Un darrer exemple, encara a la Part Forana, és el claustre del convent de Sant Antoni de Pàdua d'Artà. Es tracta d'una construcció de dimensions bastant més modestes que les anteriors. La seva planta és quadrada amb galeries a la planta baixa formades per cinc arcs, que en aquest cas són de mig punt, sustentats per columnes acabades amb capitells jònics (fig. 12).

Fig. 11. Claustre de Sant Francesc de Paula de Sineu

Fig. 12. Claustre del Sant Antoni de Pàdua d'Artà

Abat. Aquest claustre té dues galeries d'arcs superposades, encara que el més destacat és que la seva planta és ovalada. Un cas a part, ja que no pertany a cap convent o monestir, seria el claustre de la Seu, del qual, a més, cal destacar-ne els capitells que són d'ordre compost i de decoració més profusa que els vistos fins ara.

Altres claustres que també segueixen aquesta tipologia, els trobam a Palma. Cal destacar el claustre del col·legi jesuític de Montis-ion o el de la Sapiència. L'antic claustre del convent de Santa Caterina de Sena, que actualment es troba reubicat al pati de l'edifici Ramon Llull de la Universitat de les Illes Balears, conserva les dues úniques ales que es construïren i que estan formades per columnes situades sobre pedestals exempts amb capitells d'estil dòric i arcades de mig punt. Un altre cas semblant a aquest el constitueix el claustre del convent trinitari de Sant Antoni

Fig. 13. Pati de Can Oleza de Palma

Aquesta tipologia arquitectònica també fou molt emprada a algunes clastres de possessions mallorquines i en els patis dels palaus palmesans, entre els quals podem destacar el de Can Oleza, datat del segle XVII. Un altre exemple destacat és el vestíbul interior de Can Ferrandell (actualment Hotel Born), també format per arcs d'ansa de paner sustentats per columnes acabades amb capitells jònics i un sostre de volta d'aresta, conjunt que data de 1723 (fig. 13).

8. Conclusions

Veiem, doncs, que els dos claustres inquers foren construïts al segle XVIII. Els altres exemples que hem vist i que segueixen aquestes dues tipologies arquitectòniques es feren en època barroca, ja sigui al segle XVII o bé al XVIII. Tanmateix fou en aquests mateixos segles que es construïren altres claustres les diferències arquitectòniques dels quals, tot i que són semblants als estudiats, dificulten la nostra decisió cap a una tipologia o l'altra. Alguns d'aquests claustres són el del convent de Sant Vicenç Ferrer de Manacor o el del convent de Sant Domingo d'Eivissa.

Pel que fa al claustre manacorí, té una planta rectangular i dues galeries superposades amb sis arcs oberts a dues ales i cinc a les dues restants. Els arcs són d'ansa de paner i estan sustentats per pilastres octogonals ornamentades, acabades amb capitells d'ordre jònic. El sostre de les galeries de la planta baixa del claustre és de volta d'aresta, mentre que al pis superior el sòtil està format per un embigat pla. En aquest primer pis també destaquen les balustrades situades entre els arcs (fig. 14).

Fig. 14. Claustre de Sant Vicenç Ferrer de Manacor

Una altra construcció dominica de les Balears és el claustre del convent de Sant Domingo d'Eivissa. Aquest potser és l'exemple més senzill en aquest tipus de construcció. Es tracta d'un claustre quadrat amb dues galeries superposades de cinc arcs cadascuna d'elles. Els arcs són de

Fig. 15. Claustre de Sant Domingo d'Eivissa

mig punt i estan aguantats per pilastres quadrades amb una línia d'imposta que marca l'acabament de la pilastra i el començament de l'arc.

El sostre de les galeries del primer pis és d'embigat pla (fig. 15).

Segons Gabriel Alomar Esteve ens diu en el pròleg de l'obra *Claustros de Mallorca*,¹³ els claustres mallorquins d'època barroca es dividrien en dues variants. La variant principal i de la qual conservam més exemples seria aquella emprada pels ordes de la Companyia de Jesús, la dels mínims i la dels dominics, és a dir, la tipologia arquitectònica que segueix el claustre de Sant Domingo d'Inca. Per altra banda, la segona variant hauria estat emprada per l'orde franciscà, del qual veiem un exemple en el claustre del convent de Sant Francesc d'Inca. Tot i això, aquestes afirmacions no serien del tot correctes si tenim en compte que el model que segueix el claustre del convent dominic de Sant Vicenç Ferrer de Manacor, malgrat tenir els arcs d'ansa paner, no segueix cap dels dos models abans esmentats. De la mateixa manera, els convents franciscans de Sant Antoni de Pàdua d'Artà i l'antic convent franciscà (actualment dels Sagrats Cors) de Sóller tenen els seus claustres que pertanyen a la mateixa tipologia del claustre de Sant Domingo d'Inca, és a dir, a aquella primera variant més estesa dins Mallorca. És per això que no podem assignar una tipologia concreta de claustre dependent dels ordes religiosos, ja que en alguns casos aquest fet no es compleix.

Bibliografia

- AA. VV. *Colegio Beato Ramon Llull. Inca, Mallorca. Bodas de Oro. Cursos 1975-76*. Inca: 1977.
- AA. VV. *Jaume II i les ordinacions de l'any 1300*. Palma: 2002.
- AA. VV. *El patrimoni artístic de Felanitx. Itineraris per la ciutat*. Palma: 2001.
- BELENGUER, E. *Història de les Illes Balears (volum II). L'època foral i la seva evolució (1230.1715)*. Barcelona: Edicions 62, 2004.
- BENÍTEZ, J.; PIERAS, M.; RAYÓ, P.; VIVES, F. *Inca. Guia dels pobles de Mallorca*. Mallorca: 1999.
- CABOT ROSSELLÓ, S. i altres. *El convent de Sant Bonaventura de Lluçmajor. Història i art*. Lluçmajor: 1993.
- CARBONELL BUADES, M.; MARTÍNEZ OLIVER, B. *El convent dels Mínims de Sineu*. Palma: 2010.
- CAZES, D.; CAZES, Q. *Conocer Toulouse*. Bordeus: Éditions du Sud-Ouest, 1993.
- CIANCHETTA, R. *Asís. Arte e historia en los siglos*. Nani-Terni: Edizioni Plurigraf, 1990.
- CIRER COSTA, F. *El convent dels pares dominics d'Eivissa. Introducció, estudi i transcripció d'un manuscrit de 1765*. Eivissa: Consell Insular d'Eivissa i Formentera, 1998.
- DURLIAT, M. *L'art en el regne de Mallorca*. Mallorca: Editorial Moll, 1989.
- ESCANELLAS BONAFÉ, M. *Arquitectura religiosa a Inca i als seus voltants*. Inca: 1991.
- ESTELRICH I CALAFAT, A.; CRESPI I BESTARD, N. *Parròquia de Sant Domingo d'Inca, 1962-2006*. Inca: 2006.
- FIOL I TORNILA, P. *Història del convent de Sant Domingo d'Inca*. Inca: 1982.
- FONT I OBRADOR, B. *El convent de Sant Bonaventura. Una història, un símbol*. Lluçmajor: 2003.

13 FULLANA, P.; CRESPO, A.; PROHENS, J. *Claustros de Mallorca*. Palma: 1991, p. 13.

- FULLANA, M. *Diccionari de l'art i dels oficis de la construcció*. Mallorca: Moll, 2005.
- FULLANA, P.; CRESPO, A.; PROHENS, J. *Claustros de Mallorca*. Palma: 1991.
- GELABERT OLIVER, M. "Claustre de Sant Domingo: un passeig per la seva història", dins *X Jornades d'Estudis Locals*. Inca: 2010.
- LE STANG, A. *Histoire de Toulouse illustrée*. Toulouse: 2006.
- LLABRÉS I MARTORELL, P. J.; ROSSELLÓ I VAQUER, R. *Inca en la història, 1229-1349*. Inca: Ajuntament d'Inca, 1998.
- MESTRE I GODES, J. *Els càtars. La vida i la mort dels bons homes*. Barcelona: Edicions 62, 2000.
- MIRALLES GILI, M. *Retorn dels franciscans a Inca i la seva incidència en l'educació*, dins el programa de festes DIJOURS BO 1987. Inca: 1987.
- MULET, B.; VALERO, G. *La vila de Sineu. Itinerari cultural i patrimonial*. Palma: 1999.
- PIERAS SALOM, G. *Breu història d'Inca*. Inca: Ajuntament d'Inca, 1986.
- PIERAS SALOM, G. *Fonts documentals de l'Arxiu Parroquial d'Inca. Articles publicats al setmanari Dijous (1978-1980)*. Palma: 2007.
- PIERAS SALOM, G. *100 anys dels Franciscans TOR a Inca. Entrada i primeres passes. Apunts històrics*, dins el programa de festes Sant Abdon i Sant Senén 2010. Inca: Ajuntament d'Inca, 2010.
- RAYÓ BENNÀSSAR, P. *Itineraris urbans per la ciutat d'Inca*. Inca: 1993.
- VELLIBRE I ROCA, E.; MIRALLER, M., RABASSA, P.; FONT I OBRADOR, B. *El claustre de Sant Bonaventura. La recuperació d'un espai ciutadà*. Lluçmajor: 2003.
- VILANOVE, J. *Raconte-moi les rois de Mallorca*. Sant Joan les Fonts: 2004.

ARQUITECTURA TRADICIONAL A INCA: CASES SENYORIALS I CELLERS

ANA M. ESCOBAR SÁNCHEZ

1. INTRODUCCIÓ

El tema que es tractarà al present document són les cases senyorials i els cellers a la ciutat d'Inca. En el cas de les cases senyorials, són abundants, però estan en la seva majoria mal conservades. S'han intentat analitzar els exemples més ben conservats, així com casos que fossin més assequibles a l'hora de visitar.

En el cas dels cellers, foren molt abundants en el moment d'auge de la producció vinícola (abans de l'arribada de la fil·loxera Inca comptava amb més d'una cinquantena de cellers i la majoria de cases senyorials tenien el seu propi). Actualment, els que es conserven es troben habilitats com a restaurants de cuina tradicional mallorquina i han conservat les característiques originals, per l'encant turístic que aquestes suposen.

La sistemàtica que se seguirà en l'elaboració del treball serà la següent: explicació de les característiques generals de la casa mallorquina amb la conseqüent exposició dels exemples elegits (Can Campos, Can Siquier i Can Ripoll), explicació de les característiques generals dels cellers i, de la mateixa manera, exposició dels exemples elegits per analitzar (Celler de Can Amer i Celler de Can Ripoll).

Finalment, es tancarà el treball amb un apartat que recollirà les conclusions obtingudes després de la realització de dita anàlisi i enumeració de les dificultats que s'hagin pogut presentar.

2. CARACTERÍSTIQUES GENERALS DE LA CASA MALLORQUINA

La tipologia de casa més freqüent que trobarem a aquest treball és la de dues altures (o tres), dues crugies (generalment, o tres segons la grandària de la casa) i dues vessants. El que no variarà seran les funcions de les plantes: la planta alta és la planta noble (o, en el cas de les cases més petites, la zona íntima dels dormitoris) i, en les cases que tinguin porxo, serà magatzem agrícola i estatsges del criats.

En tot moment, les façanes seran molt regulars (i simètriques, si és possible). Les obertures es distribuïran ordenadament al llarg de l'alçat i el mateix passarà als interiors: les estructures presentaran un eix de simetria a partir del qual s'organitzarà la casa. Aquest eix és el "caminal de les bèsties" que travessarà la casa longitudinalment, a partir del portal d'ingrés, i l'arc, fins al portal de la façana posterior.

Respecte al paviment, serà empedrat, trespol de morter o rajoles de test. Les parets i el sòtil poden presentar un emblanquinat (fins i tot les bigues). Els sòtils (si separen plantes) i sostres (si aguanten la teulada) seran de fusta, llenyams, canyissada, mitjans de marès o teules (només en el cas de sostre). En casos en què sigui sòtil o sostre de volta, podem trobar-la de canó o d'aresta (en major mesura).

L'arc de la casa, que separa les crugies, pot ésser de mig punt, de mig punt rebaixat o carpanell (també dit d'ansa de paner), així com també ho poden ésser els portals d'ingrés (encara que també en trobarem d'allindanats).

Quant als elements que podem trobar a les cases, destaquen els de la cuina: escalfapanxes, cuines econòmiques, piques d'escurar, escudellers...

A la resta de la casa, és possible que trobem llars de foc, rebostets, capella, pallisses, cellers, rellotges de sol, funerals o un pati, per exemple. D'aquest darrer, en destaquen cisternes, fonts i pèrgoles, així com la solució del paviment.

Respecte als acabats de façana i elements decoratius, com a darrer apartat, podem destacar l'arrebossat de morter amb incrustacions de pedretes, o les faixes de colors. Les solucions de la cornisa poden ser una motllura o teules superposades.

3. CAN CAMPOS

3.1. Introducció

La casa de Can Campos està situada al nucli urbà d'Inca, al carrer de l'Aigua, número 7, pertanyent a la barriada de Sant Francesc, una de les zones més antigues del municipi.

No se'n coneix la data de la construcció, però a l'interior es conserva un arc diafragma gòtic paredat, aspecte que ens il·lustra sobre la construcció de la casa sobre una altra amb orígens medievals i el reaprofitament d'alguns elements.

3.2. Ubicació i funcions

La situació de la casa, com ja s'ha dit, és al carrer de l'Aigua (anomenat així per un entramat d'aigües subterrànies que passa per aquest carrer i que són aprofitades pels veïnats de la zona). Respecte a altres edificis, la casa està situada entre dues construccions actuals (és a dir, no tenim construccions similars als costats, amb què poder-la comparar).

La seva funció és la d'habitatge unifamiliar, que abans pertanyia a la família Campos, però que actualment posseeix la senyora Ana Mª Muñoz, per herència d'aquests anteriors.

Tot i que no es tenen fonts fidedignes al seu respecte, la propietària de la casa afirma que, segurament, la casa devia ser més gran del que és en l'actualitat, i que la zona de l'entrada

principal era el cup del celler que posseïa la casa, més tard habilitat com a entrada principal. A més, la situació de l'arc diafragma gòtic ja esmentat abans, que es troba una mica desplaçat cap a la dreta si el mirem des de l'entrada principal, també ens fa pensar que l'entrada originària no és l'actual. De totes maneres, no s'incidirà més en aquest tema, per manca d'informació i de dades segures.

3.3. Aspectes formals

La casa consta d'una planta rectangular de tres crugies i a doble vessant. L'entrada principal cap a la primera crugia es fa per un portal de llinda.

L'obertura que uneix la primera i segona crugies és un arc d'ansa de paner. De la segona a tercera, crugies, i passem per dues entrades: una allindanada que ens porta a un pati i l'altra, d'un arc d'ansa de paner que ens porta a una altra estança.

Respecte a l'alçat, es tracta d'un edifici de dues plantes. La planta baixa es troba a nivell una mica inferior al carrer (per accedir-hi s'ha de baixar per un esglaó de pedra bastant pronunciat).

Les altres estances que deriven d'aquestes principals, així com la planta alta de l'edifici (la "planta noble", on es trobaven i es troben els dormitoris i estances personals dels propietaris), no han estat possibles de visitar.

3.4. Interiors

El paviment conserva el pas empedrat de les bèsties, que recorre tot l'eix de la casa, fent un dibuix geomètric. La resta de trespol és posterior (uns 40 anys), però s'hi ha instal·lat una rajola de test vidriat, per "mantenir l'estil tradicional", com diu la propietària. Originàriament, el trespol era de morter espitjat i macolins.

Les parets estan totes emblanquinades, a excepció d'una, que conserva la tècnica de pedra en verd (la madona assegura que la paret és l'original, però no es coneix l'origen a ciència certa). La solució utilitzada al sòtil és de bigues de fusta que aguanten una estructura de mitjans emblanquinats.

No s'ha pogut observar el sostre de la segona planta, però segurament s'hi utilitza un sistema de bigues que aguanten mitjans i després teules (ja que sí que sabem que la coberta és una teulada).

Pel que respecta a l'arc de l'entrada principal, és un dels aspectes més significatius que cal destacar: es tracta d'un arc d'ansa de paner, fet de carreus de marès, decorat amb motlures a la part superior del capitell. La part inferior dels brancals està reforçada amb pedra viva. Un altre element és l'escala per la qual s'accedeix al pis superior. Es troba adossada a una paret mitjanada i té forma d'L.

La solució dels esglaons és de rajoles de test, encara que el primer esglaó és de pedra, fet que ens incita a pensar que originàriament tots ho fossin. L'arrambador és de ferro forjat.

L'altre element a destacar de l'interior és el rebostet, adossat a la paret, aprofitant l'espai de sota de l'escala. Es tracta d'una estança a un nivell inferior, tot fet d'obra i emblanquinat. Els prestatges també són fets d'obra sobre mènsules i emblanquinats. La coberta és de volta de mig punt rebaixada.

3.5. Exteriors

El pati, a la zona posterior de la casa, era originàriament una estança on es guardaven les bèsties, i més tard se'n canvià la funció. El trespol és d'empedrat amb còdols i lloses de pedra que fan motius geomètrics. L'aigua que omple el "llac" prové d'una font que brolla d'una capelleta adossada a una paret (que, a la vegada, prové de les aigües subterrànies abans esmentades que hi ha en aquest carrer).

La cisterna que hi ha al pati també és un altre exemple de l'aprofitament de l'aigua subterrània de què disposa aquesta zona. Es tracta d'una cisterna adossada al mur que, si fos exempta, tindria planta circular. Està feta de pedra, i tant la tapa com la corriola i el poal són de ferro.

3.6. Façana

Façana de dues plantes, folrada de pedra viva amb una cornisa feta de tres fileres de teules superposades.

Es pot observar la geometrització i simetria pròpies de la casa tradicional mallorquina.

Les obertures es distribueixen de manera regular a la façana; tres per planta.

A la planta baixa s'obre el portal de llinda. Està fet de mitjans de marès amb motlures a la part superior, a manera de capitell. Té una esmotxadura conopial al centre com a única decoració.

La resta d'obertures, les finestres, dues a la planta baixa a cada costat del portal i tres a la planta alta, estan envoltades amb faixes de pedra i tenen els ampits motllurats.

3.7. Altres dades

Respecte a l'estat de conservació de la casa, és correcte, ja que està habitada. La coberta de bigues és l'original (amb restauracions que la mantenen), l'estructura interior també es conserva en bon estat, excepte el pati posterior, que -com ja s'ha comentat en l'apartat d'exterior- era originalment una estança per guardar les bèsties, que després es va convertir en pati amb font i cisterna. La façana està en perfecte estat de conservació, sense cap modificació.

Se'n desconeixen l'autoria (els constructors de l'arquitectura tradicional mallorquina són anònims en la seva majoria), així com la cronologia (a la introducció s'ha comentat que l'arc diafragma gòtic que es veu a l'entrada ens dóna pistes sobre l'origen medieval de l'edifici).

Respecte a reformes i modificacions, es té coneixement de la modificació del trespòl, que originàriament era de morter espitjat i que es va canviar per rajoles de test vidriades (només fa 40 anys), i de la construcció del pati interior, que ja s'ha explicat anteriorment.

També es té constància d'una estança que originàriament es feia servir com a magatzem agrícola, però que fa poc temps es va modificar com a sala d'estar i que no s'ha analitzat per la seva escassa importància respecte a elements formals (no en conserva cap).

4. CAN SIQUIER

4.1. Introducció

La casa de Can Siquier es troba al carrer de la Mostra, número 2, fent cantonada amb el carrer del Roser, al nucli urbà d'Inca.

El seu topònim és Can Siquier, dit així pel Sr. Tomàs Siquier, el seu primer propietari. Es comença a construir el segle XVI, però no s'acaba definitivament fins al primer terç del segle XVIII (1730).

4.2. Elements formals

En planta, Can Siquier mostra quatre crugies amb una compartimentació molt complicada. Quant a l'alçat, té dues plantes i soterrani.

Té dues parets mestres, més les dues parets exteriors. Pel que fa a l'alçat, consta de dues plantes i semisoterrani. La seva funció és d'habitatge unifamiliar, però també serveix com a magatzem agrícola i ramader: consta de dos cellers, patis amb jardí i pallisses amb menjadores.

A més, respecte a les funcions per planta, té dues cuines (una per als propietaris i l'altra per al servici) i múltiples estances decorades amb elements de l'arquitectura culta.

4.3. Interiors

A l'interior, s'hi accedeix pujant uns escalons de pedra, pels quals s'arriba a l'entrada principal, que conserva el paviment original empedrat, amb el pas de les bèsties, que fa un traçat geomètric. Aquesta entrada es divideix mitjançant dos arcs d'ansa de paner i la coberta és de volta d'aresta. Respecte a la cuina, conserva les característiques pròpies. La que es veu a la fotografia és la cuina noble.

Té escalfapanxes amb pinte alt que cobreix un angle de l'estança, cuina econòmica, banc adossat a la paret, rebostet, rentadors i rajola hidràulica. Apareixen dos escudellers, fets d'obra, que s'aguanten sobre mènsules.

Aquesta cuina és la dels servents, de la qual l'únic que es conserva és la cuina econòmica. Té una campana que servia per al desal·lotjament de fums i per a il·luminació (ja que l'obertura dóna a l'exterior, i aquesta cuina no té finestres).

De les múltiples sales d'estar de la planta noble, en destaquen la llar de foc de fusta i les parets empaperades (element decoratiu propi de l'arquitectura culta). Un element important són les rajoles hidràuliques, element significatiu d'arquitectura popular.

Aquestes sales feien servici de lloc de celebracions, a més de ser l'espai distribuïdor d'altres estances i sales més petites. Almenys una d'elles feia la funció de menjador dels senyors.

Un altre dels elements característics dels interiors és el magatzem de productes agrícoles (es troba al porxo).

La coberta és de bigues amb canyissada: llenyam amb xebrons i canyissada que aguanten la teulada. El paviment és de morter.

Es tracta d'una estança destinada a guardar els productes obtinguts de la matança del porc. Són importants els famosos penjadors, on es deixaven assecat els embotits.

4.4. Exteriors

Can Siquier consta de dos patis exteriors a la part posterior de la casa, per mitjà dels quals s'accedeix a les pallisses o als cellers. L'entrada a les pallisses es fa passant per davall d'un arc d'ansa de paner.

Dins les pallisses podem observar un element molt important de Can Siquier: l'arc gòtic paredat, que ens informa sobre l'origen medieval de la construcció.

Al jardí podem observar una pèrgola. Per aquest jardí s'accedeix al celler subterrani.

La paret està arrebossada i els finestrons que s'hi poden observar són rectangulars.

A la cornisa es pot observar una continuació del bigam que aguanta la teulada.

És curiosa l'existència al jardí d'un matacà: element decoratiu que es troba a un dels patis, a la vegada decorat amb motius heràldics.

El seu origen és als castells medievals, on se situaven a sobre de la porta d'entrada de la torre, per observar o foragitar els enemics.

Es desconeix el motiu de la seva presència al pati, així com l'ús que pogué tenir. Per això, s'especula que l'única funció possible al jardí és la de decoració o continent de plantes ornamentals.

El fúneral és un altre element característic que al cas de Can Siquier trobam fet de mitjans de marès.

4.5. Façana

Per explicar la façana, podríem dividir-la en tres trams compostius. Les línies que separen la façana en aquests trams fan pensar que algun d'aquests pugui ser fruit de l'ampliació posterior de la casa.

Per això, el que farem és estudiar-los per separat.

El tram A consta de quatre obertures que corresponen a quatre finestres; dues a la planta baixa i dues a la planta noble.

El tram B era possiblement l'inicial. Consta de tres obertures; l'entrada principal, una finestra al costat esquerre en planta baixa i una finestra apaïsada en planta alta.

El tram C és el que presenta major ritme compostiu: consta de nou obertures perfectament alineades, tres per planta.

El portal d'ingrés consta d'un arc de mig punt, realitzat en pedra viva.

L'enllestit és d'arrebossat i decorat amb pedretes, excepte les zones inferiors, que són de pedra viva. Les pedretes estan col·locades irregularment, excepte una filera de pedretes més petites que envolta tots els límits, així com totes les obertures.

La cornisa està motllurada i presenta dues fileres de teules superposades, a manera de decoració.

Un altre aspecte a destacar és que totes les obertures tenen una esmotxadura conopial.

La totalitat de la façana es troba realitzant una corba que segueix la forma del carrer.

4.6. Altres dades

Respecte a l'estat de conservació de Can Siquier, podem dir de manera global que és negatiu, ja que no s'hi habita i està molt degradada. Així doncs, les característiques originals de la casa no han estat modificades, però es troben en mal estat.

Els interiors no han rebut reformes. La coberta és un dels elements més malmesos de la casa: la majoria dels trams en què es conserva la coberta original estan mig esbucats, mentre que a les zones on es va reformar (i es posà bigam i obra) es manté correctament.

Els patis i els cellers són uns altres elements en bastant mal estat de conservació, mentre que la façana es manté pràcticament intacta.

Quant a autor i cronologia, el primer es desconeix, mentre que de cronologia se sap que començà a construir-se el segle XVI, però que no s'acabà fins al primer terç del segle XVIII (tal com marca la inscripció de la volta de l'entrada: 1730).

5. CAN RIPOLL

5.1. Introducció

La casa de Can Ripoll es troba al nucli urbà del municipi d'Inca, fent cantó als carrers de Jaume Armengol i el Bisbe Llompart. La data de construcció és als segles XVII – XVIII, per la qual cosa es poden trobar algunes característiques de l'arquitectura culta del moment (en aquest cas, etapa barroca).

5.2. Elements formals

Respecte a planta, presenta una organització difícil. La forma és molt allargada, però es coneix que no era així originàriament, ja que la zona de la torre i de sobre el celler és una ampliació del 1929 en mans de l'arquitecte Josep d'Oleza Frates. Respecte a l'alçat, té dues plantes i porxo. La seva funció és d'habitatge unifamiliar permanent. Per planta, la planta baixa serveix d'acollida i és on es troba el pati. La planta alta és la sala noble, on hi ha la cuina, les sales, els dormitoris dels propietaris, etc. El porxo serveix de magatzem agrícola i alberga les estances dels criats.

5.3. Interiors

Quant a l'entrada, cal destacar que no consta de "caminal de les bèsties", sinó que tot el paviment és un trespol de morter amb pedretes i franges de pedra viva, que realitzen un motiu geomètric.

L'arc que es pot veure és ogival, fet que augura que possiblement l'actual casa sigui l'ampliació o la reforma d'una molt anterior. Aquesta entrada té el sòtil de bigues que aguanten mitjans de marès emblanquinats. Les parets també estan totes emblanquinades. A partir d'aquesta estança s'accedeix al pati, a altres sales pels costats i, per l'escala, al pis superior. Els brancals de l'arc són de pedra viva a la part inferior (per fer-los més resistents) i de marès a la resta. Aquesta solució s'adopta també al celler, com veurem més endavant. A mà esquerra de l'entrada trobem un arc de mig punt rebaixat actualment tapiat, que servia per comunicar la casa amb el celler.

L'escala d'accés al pis superior és en forma d'U. El material dels esglaons és la pedra viva i té una barana de ferro forjat. Quant a altres estances, encara es conserven la cuina econòmica i la pica d'escurar originals. Per passar de la planta noble al porxo s'usa una estreta escala de caragol. La planta noble té múltiples sales nobles que funcionen com a element distribuïdor cap a altres estances i que funcionaven a manera de rebedors i menjador.

El porxo està porticat amb pilars octogonals que aguanten un bigam, el qual té el cap de les bigues motllurat (solució decorativa que es veu a la façana). El porxo també serveix com a magatzem agrícola. L'estança es divideix mitjançant arcs de mig punt que aguanten la coberta de bigam. El paviment és de morter. Les obertures que donen a la façana posterior són finestrons rectangulars, mentre que la solució de la façana principal és porticada.

5.4. Exteriors

Respecte al pati, té paviment de lloses de pedra viva i, al centre, hi ha una cisterna de forma octogonal que descansa sobre una base també octogonal.

5.5. Façana

La façana presenta una distribució complicada. De la planta baixa destaquen els dos portals: el de la casa i el del celler.

El portal de la casa és d'arc de mig punt (amb dovelles i escaires), i el del celler, de llinda. Dues finestres rectangulars completen les obertures d'aquesta planta. Al primer pis trobem tres finestres balconeres, de les quals la del mig s'obre a una balconada de característiques d'estil barroc.

El porxo presenta una solució porticada. El material de la façana és la pedra viva, amb franges monolítiques que emmarquen les finestres. La cornisa, com ja s'ha dit, és de bigues amb el cap motllurat.

5.6 Altres dades

L'estat de conservació d'aquest edifici és òptim, tant respecte a la façana com a interiors i exteriors. Es coneix la cronologia i, tant la casa com el celler, són dels segles XVII-XVIII. No obstant això, l'arc ogival de l'entrada informa del possible origen medieval de l'edifici.

Respecte a reformes i ampliacions, ja s'ha comentat que es coneix la de 1929 per l'arquitecte Josep d'Oleza Frates, qui dissenyà la torre i la planta baixa coberta de terrassa, amb motiu de l'exemple del carrer del Bisbe Llompart.

6. CARACTERÍSTIQUES GENERALS DELS CELLERS

El celler és l'edificació destinada a l'elaboració i magatzem del vi. Encara que el terme *celler* s'usa de manera generalitzada per a totes les instal·lacions usades per al procés, realment només designaria el magatzem de les bótes de vi, lloc de comercialització del producte.

Com a element complementari a la casa senyorial, és el que s'estudiarà per diversos motius: per ser fàcilment visitable i per ser l'únic espai que conserva les característiques originals (per l'atractiu turístic que aquest fet té, una vegada reconvertits en restaurants).

Respecte a les característiques formals, normalment té planta quadrada o rectangular que queda a un nivell inferior que el carrer. Generalment tenen una o dues crugies que se separen per pilars que aguanten arcs.

La coberta podrà esser plana, de taulons de fusta o de volta de mitjans de marès (de canó o d'aresta). L'accés, per estar a un nivell més baix, es fa mitjançant una escala descendent, a partir del carrer, normalment de pedra viva.

7. CELLER DE CAN AMER

7.1. Introducció

El celler de Can Amer està situat en el cap de cantó format pel carrer de Miquel Duran i el carrer de la Pau, al nucli urbà de la localitat.

Respecte a altres edificis, el celler està en contacte directe amb la casa de Can Amer (pel carrer de la Pau), a la qual pertanyia.

Desgraciadament, la casa només conserva la façana i tot l'interior està esbucats, fet que ha impedit el seu estudi.

A l'altra banda, la del carrer de Miquel Duran, es troba en contacte amb una edificació actual.

7.2. Elements formals

La planta del celler és rectangular, d'una sola crugia. L'alçat consta de dues plantes: la primera (que és la que s'analitzarà) es troba a un nivell molt més baix que el carrer (fins i tot podríem arribar a dir que és la planta -1), i la segona, a un nivell superior al carrer, al qual s'accedeix per una escala interior.

Com ja s'ha esmentat, l'espai que s'analitzarà és la planta inferior: lloc que s'utilitzava per guardar les bótes, única zona visitable. La planta superior queda restringida, i és allà on es realitzava tot el procés de transformació del raïm en vi.

7.3. Interior

El paviment és empedrat de lloses de pedra (es manté l'original). El sòtil és un alt embigat, aguantat per pilars de marès emblanquinat.

Com ja s'ha esmentat, al celler s'hi accedeix per dues entrades que consten d'escaleres. La primera té una escala de pedra amb una barra de ferro a manera d'arrambador. La següent escala és la que dona al portal del carrer de la Pau. Per no estar en contacte amb cap paret, sí que disposa d'un arrambador de fusta que la divideix en dues parts. Igual que l'altra, presenta els esglaons de pedra, també seguint la mateixa línia que el paviment.

7.4. Exterior – façana

Parlant d'exterior, presenta unes façanes bastant regulars, que cal estudiar per separat. La façana del carrer de la Pau presenta vuit obertures: el portal està una mica desplaçat a la dreta i té dues finestres a la seva esquerra i una a la dreta. Immediatament a sobre de les obertures inferiors, tenim quatre finestres rectangulars (més petites que les de la planta inferior).

La façana del carrer de Miquel Duran presenta dues obertures: el portal i una finestra rectangular (de la planta superior) just a sobre. Les obertures són de llinda.

La façana exterior es presenta emblanquinada amb decoració de faixes d'un color rosat/ataronjat emmarcant totes les obertures, delimitant les plantes, davall la cornisa i al cap de cantó. La part inferior no presenta banda pintada, sinó pedra (com es pot observar a les fotografies anteriors). La cornisa presenta un fris decorat amb una banda de color rosat/ataronjat (com la resta de façana) i, a sobre, teules que formen la coberta de l'edifici.

7.5. Façana de la casa de Can Amer

Com ja s'ha explicat anteriorment, el celler que s'ha analitzat pertanyia a la casa senyorial de Can Amer, actualment esbucada a l'interior. Tot i així, encara se'n conserva la façana, que presenta les característiques íntegres de l'arquitectura tradicional mallorquina. Per això, se'n farà un breu comentari.

La casa, d'aspecte senyorial, consta de semisoterrani, dues plantes i porxo. Les obertures es distribueixen simètricament damunt l'enfront. Són els elements més destacats, juntament amb les línies d'imposta que separen les plantes.

A la planta baixa hi ha el portal recobert per un arc pla i dues finestres amb brancals ressortits de marès; a la planta noble hi ha cinc finestres balconeres amb els brancals ressortits i cobertes per trencaigües; en el porxo hi ha cinc ulls de bou, col·locats just damunt de les finestres de la planta noble.

La cornisa està formada per motlures de pedra i dues fileres de teules superposades. Just devora el portal d'ingrés a la casa, fent cantonada i coberta de terrat, hi ha la portassa amb el portal recobert amb un arc d'ansa de paner i escopidors de carro a cada costat.

7.6. Altres dades

Tornant -ara sí- al celler, podríem comentar que el seu estat de conservació és òptim, tant a la coberta, el paviment, com a l'estructura i les façanes. No consten reformes i ampliacions significatives que hagin modificat les característiques originàries.

Respecte a la casa, no podem dir el mateix del seu estat, ja que interiorment es troba tota esbucada i només se'n preserva la façana (en males condicions). La cronologia d'ambdues és bastant avançada, de final del segle XIX.

8. CELLER DE CAN RIPOLL

8.1. Introducció

El Celler de Can Ripoll es troba al carrer de Jaume Armengol, fent cantonada amb el carrer del Bisbe Llompart. Era el celler de la casa senyorial de Can Ripoll, que es troba a dalt i a la part dreta d'aquest. Sens dubte fou construït al mateix temps que la casa, que data dels segles XVI-XVII.

8.2. Elements formals

El celler és una estança rectangular allargada que forma part del conjunt de la casa senyorial de Can Ripoll, per la qual cosa no podem dir que tengui una volumetria independent. Es troba a un nivell més baix que el carrer i, com a celler, només té aquesta altura, atès que la planta superior que el cobreix ja pertany a la casa.

8.3. Interior

El paviment és de lloses de pedra viva quadrades i rectangulars. Les parets es troben emblanquinades i el sòtil és de bigam de fusta que aguanta carreus de marès emblanquinats. El que aguanten les bigues són arcs de mig punt que distribueixen l'estança. Estan fets de carreus de marès, però la part inferior dels brancals és de pedra viva, solució que ja trobarem a la casa, amb l'arc de l'entrada. S'accedeix a l'estança mitjançant una escala descendent, ja que el celler es troba a un nivell inferior al del carrer. El material de l'escala és la pedra i consta de set esglaons d'uns dos metres d'ample.

8.4. Exterior - façana

Per formar part del conjunt de la casa, la façana presenta les mateixes característiques que les d'aquesta primera. El material constructiu és la pedra viva. D'obertures que pertanyen al celler pròpiament dit només existeix l'entrada, ja que el pis superior, com s'ha comentat anteriorment, ja pertany a estances de la casa. El portal d'ingrés és de llinda monolítica de pedra. Es manté la regularitat i l'ordre típic de les façanes de la casa tradicional mallorquina, si tenim en compte el conjunt sencer.

8.5. Altres dades

L'estat de conservació del celler és bastant adequat, així com també hem comentat en una altra ocasió que ho és el de la casa. Es conserven tots els elements originals, la façana, el paviment i el sòtil.

La cronologia es coneix perquè segurament fou construït al mateix temps que la casa (segles XVII-XVIII). L'autoria es desconeix.

9. CONCLUSIÓ

Les dificultats obtingudes a l'hora de poder trobar exemples característics amb elements ben conservats de l'arquitectura popular mallorquina m'han fet arribar a la conclusió que ens trobem a una situació de pèrdua contínua i inevitable del patrimoni historicoartístic.

La possible ignorància dels propietaris respecte a la importància de preservar les edificacions, juntament amb el problema econòmic que comporta dita conservació, no fan més que agreujar aquesta situació.

Un altre factor que perjudica la conservació de les característiques originals són les constants reformes realitzades de manera inconscient, que trenquen amb l'estructura dels edificis i que afecten els seus elements.

Un problema afegit a l'hora d'analitzar les edificacions és la manca de recursos documentals i d'informació històrica sobre la construcció, que impedeixen la realització d'afirmacions certes i que només deixen marge a l'especulació respecte a alguns factors com l'origen d'alguns elements, la causa de possibles modificacions, etc.

10. FONTS D'INFORMACIÓ I DOCUMENTACIÓ

Les més importants fonts d'informació que s'han utilitzat en l'elaboració d'aquest treball són les orals, que han estat les següents:

Can Campos: Sra. Ana Mª Muñoz

Can Siquier: Bartomeu Martínez

Can Ripoll: Sr. Mariano Morell

Celler de Can Ripoll: Sr. Mariano Morell

Celler de Can Amer: Sr. Josep Torrens

Altres fonts documentals són les següents:

ANDREU, J. *Arquitectura tradicional de les Balears*. Pollença: El Gall, 2008.

RAYÓ, P. i altres. *CD Inca per veure*. Palma: Portal Forà, 2008.

BARTOMEU PAYERAS TORTELLA, PINTOR I FOTÒGRAF

BLANCA MARGARITA BUADES GARCIA

La figura de Bartomeu Payeras Tortella és poc coneguda en la seva faceta de pintor, en canvi en el camp de la fotografia era conegut gairebé a tot Mallorca, especialment a la comarca d'Inca.

Era persona molt exigent en el seu treball, les seves ampliacions fotogràfiques gaudien de fama a principi del segle XX. En els inicis de la seva etapa professional va alternar la fotografia amb la pintura, que era la seva gran passió, fins arribat el moment el 1928, en què va abandonar la fotografia i es va dedicar només a l'art pictòric.

Pintor de pinzellada curta i minuciosa i de tonalitats suaus, està catalogat com a copista en els temes religiosos. Copiava fidelment ajudant-se d'una col·lecció de gravats dels clàssics, editada a Alemanya, de molt bona qualitat; també va copiar de l'obra del pintor del barroc espanyol Bartolomé Esteban Murillo.

LLIBRES SAGRAMENTALS DE L'ARXIU PARROQUIAL D'INCA

"Partida de nacimiento de Bartolomé Payeras Tortella 176, página, 156 V.nº 124.

En la villa de Inca, día 4 de septiembre de 1870, el infrascrito vicario, bauticé un niño nacido a las tres de la tarde del mismo día, en la calle Recreo, hijo de Tomás Payeras, tejedor y de Juana Ana Tortella, consortes de Inca. Abuelos paternos Bartolomé Payeras y Catalina Fluxá consortes de Inca, abuelos maternos Bartolomé Tortella y María Estrany, consortes de Inca. Fue su nombre Bartolomé María, padrinos Bartolomé Payeras y Beltrán de Inca y María Estrany, a quienes etc... certifico

Pedro Juan Ferrer, Vicario"

L'ENTORN FAMILIAR

En el padró municipal d'Inca 1899, apareix Bartomeu Payeras Tortella de 29 anys d'edat, natural d'Inca, i està casat amb Àngela Mulet Pascual de 29 anys, natural de Palma.

El matrimoni va tenir cinc fills: Tomàs, Francesc, Bartomeu, Joana i Jaume. Matrimoni molt religiós i devot, van educar amb fe i afany els seus fills i van sembrar en ells una bona formació cristiana.

L'extensa labor pictòrica de Bartomeu Payeras va estar emparada per la gran ajuda que li va prestar la seva estimada esposa Àngela, que l'animava contínuament perquè pintàs i s'hi dedicàs plenament. Àngela, quan el pintor tenia un quadre difícil d'interpretar, resava a la Mare de Déu perquè il·luminàs l'enginy del seu espòs Bartomeu.

Nota en el sermanari *Ca Nostra* 13-04-1912.

"El niño Francisco Payeras, hijo del pintor-fotógrafo Payeras, destaca como cantor. Durante una función dramática ofrecida por los antiguos alumnos del Colegio 'Sagrado Cor', ahora regentado por los Hermanos de las Escuelas Cristianas. Este acto tuvo lugar en el Círculo de Obreros Católicos."

El mes de desembre de 1912, dos nins cantors d'Inca reben una beca de "Cantores de la Seo de Mallorca", són Francesc Payeras i Joan Caimari.

Nota del setmanari *Ca Nostra*:

"El día de Navidad de 1914, tuvo lugar la entronización del Sagrado Corazón de Jesús en el domicilio del pintor-fotógrafo Don Bartolomé Payeras Tortella, presidió el acto el superior de los Franciscanos, Padre Cerdá y fue solemnizado por la Escolanía de San Francisco que cantó acompañada del armonio. Al final de la entronización los hijos del pintor Payeras, Tomás y Francisco aspirantes al sacerdocio, sorprendieron a los presentes con dos números muy agradables. Tomás pronunció un discurso alusivo al acto y Francisco cantó la Sibil-la que la noche anterior había cantado en la Seo de Palma.

El cuadro del Sagrado Corazón, pintado por Bartolomé Payeras, revela dulzura y misticismo. Los invitados fueron obsequiados con un refresco, quedando gratamente impresionados por la fiesta y las atenciones prestadas por la familia Payeras-Mulet."

Ca Nostra, 17-03-1923:

“Tomás Payeras Mulet, ha fallecido a los 21 años el 30 de enero de 1923. Joven bondadoso y muy estudioso, todo en él era virtud y arte. A los trece años ya pintaba con muy buena traza, cuadros al óleo, fiel y aplicado discípulo de su padre. Deja gran cantidad de obra pictórica. Había seguido la carrera eclesiástica, entrando en el seminario de Palma. La muerte truncó sus dos carreras. Su padre solía decir: Tomás hubiera pintado mucho más y mejor que yo. Toda su obra pictórica en 1994, fue trasladada al Seminario Nuevo de Palma.”

El fill del pintor-fotògraf Francesc Payeras Mulet (Inca 2-7-1903) va ser ordenat sacerdot el 19-12-1925. Va ser professor de filosofia i rector del Seminari Conciliar de Sant Pere (Palma); vicari general de la diòcesi de Mallorca (1962-1966). El 1964 a la mort del bisbe de Mallorca Rnd. Jesús Enciso Viana, va passar a ser vicari capitular, i anteriorment el 1962 havia estat nomenat canonge de la Seu de Mallorca. Va traduir de l'alemany a l'espanyol una sèrie d'obres de caràcter catequístic. És autor de l'estudi *San Sebastián, mártir de Cristo* (1944) i de la biografia de Catalina Valens Nicolau *Siempre tuya*. Va col·laborar en el *Correo de Mallorca* i en el *Diario de Mallorca*. Va dirigir la revista *Vida*, setmanari religiós, editat pel secretariat catequístic, de caràcter litúrgic i catequístic, entre 1950-1968. El Sr. Francesc Payeras va morir el 1966.

Bartomeu Payeras Mulet el 1928 es va fer càrrec de l'estudi fotogràfic del seu pare i el va dirigir fins al 1970. Joana Payeras Mulet es va casar amb el tinent d'Infanteria José Tomás Jaume.

Jaume Payeras Mulet es va dedicar a l'enginyeria industrial; fabricació de soles vulcanitzades per al calçat.

LA FOTOGRAFIA

El físic francès Nicéphore Niepce (1765-1833), després de diversos treballs, els quals va patentar el 1812, es va ocupar de la litografia, fent servir el clorur d'argent, que s'ennegria amb la llum, per reproduir en negatiu els dibuixos i gravats. Va descobrir la possibilitat d'obtenció de positius amb betum de Judea que es torna blanc en les parts impressionades i deixa de ser soluble en l'essència de lavanda. Utilitzant una placa metàl·lica recoberta de betum de Judea atacant-la amb un àcid, va obtenir sobre la placa una imatge en relleu que podia usar-se per al tiratge de gravats. El 1829 es va associar amb l'inventor Louis-Jacques M. J. Nicéphore Niepce (1787-1851), que el 1822 havia inventat el diorama. Van treballar junts fins a la mort de Niepce. Daguerre va continuar amb l'invent fins que el 1838 va obtenir els primers daguerreotips. A Mallorca el daguerreotip va coincidir amb el romanticisme. El daguerreotip consistia en una placa de coure sensibilitzada amb argent, que es dipositava en una petita caixa de fusta i tenia la particularitat de registrar amb fidelitat per mitjà d'una lent algun aspecte del món exterior.

La litografia i el daguerreotip estableixen un paral·lelisme entre ells; produirien un impacte en l'àmbit de la pintura i la il·lustració, igual al produït per la impremta en els llibres. A més, remarca dues qualitats: la possibilitat de reproduir els mateixos objectes que la pintura i el seu baix cost.

Bartomeu Payeras Tortella va treballar en el teler familiar, fins que va haver de complir amb el servei militar. Acabat aquest va inaugurar el 1898 un estudi fotogràfic en el carrer de Mallorca d'Inca (avui General Luque), i alternà la fotografia i la pintura. No es troben notícies de la seva formació com a fotògraf. En la seva faceta fotogràfica, de trajectòria molt dilatada, alterna el retrat de galeria amb obres per encàrrec i vistes de la comarca, que va comercialitzar a partir de 1912 en forma de targeta postal.

Artesans eren els mètodes que emprava en la seva primera època a final segle XIX, principi del XX. Sempre treballava amb llum natural, mitjançant claraboies en el sostre de l'estudi, no usava de moment la llum artificial. Sempre va estar en guàrdia en les innovacions tant en màquines com en productes per a fotografia. Ell mateix manipulava els productes per al revelatge de les fotos. La primera càmera fotogràfica que va emprar, la va muntar ell mateix.

Alguns fotògrafs aficionats i professionals es van aproximar a la plàstica de la fotografia ambulant, malgrat tenir estudi propi; tal és el cas de Bartolomé Payeras Tortella. Té diverses imatges que recorden la fotografia ambulant, improvisant telons de fons amb teles i flassades de dibuixos geomètrics, i registres exteriors sobre sòls sense pavimentar, al fons parets de pedres sense referir i una estora o catifa sobre el terra. Solia lliurar la foto de la manera habitual amb impressió d'autoria i adreça de l'estudi fotogràfic. En aquesta època ambulant els fotògrafs se servien d'una càmera de fusta i manxa sobre un gran trípode mòbil.

Els fotògrafs mallorquins de final del segle XIX i principi del segle XX es proveïen de material fotogràfic, alguns a Barcelona, uns pocs a Alemanya i la majoria en els principals comerços de Palma: can Duran, can Boscana, Casa Vila (inaugurada en 1922) i can Pacheco (inaugurat en els anys 30). Casa Vila va ser el primer comerç que va introduir els papers clorobromur. Cal esmentar el comerç dels germans Lasalle en el carrer de Sant Nicolau de Palma, que al 1860 ja subministraven material fotogràfic.

El paper era de dos tipus: per a còpia directa i per al revelat. En la còpia directa s'emprava paper albuminat, col·lodió clorur d'argent i paper aristotípic (paper de gelatina i clorur de plata), aquests tipus van ser els més corrents fins a 1920. Per al revelat; paper bromur de gelatina d'argent, al platí i els de diferent pigmentació.

En el laboratori es necessitaven flascons i productes per al revelat i el viratge: revelador hiposulfit de sosa, acetat de sosa, clorur d'or...; cubetes que podien ser de diferents materials, una copa o got mesurador, un llum de laboratori o quinqué, un rellotge d'arena en fracció de segons i minuts, pinces de fusta amb molla, diamants per tallar les plaques de vidre, una balança, premsa per a positius i per setinar al foc; assecadora de positius; escorredor de vidres; safareig de proves; ampliadora de petroli o solar (amb condensador, porta clixé i objectiu), filtres, paper assecant, etc. A més de caixes de fusta o de metall amb ansa per emmagatzemar els clixés, plaques seques i paper sensible; llapis retocador; pinzells de pèl de marta; pupitre per retocar amb mirall mòbil, pantalla i vidre esmerilat; colors per il·luminar (aquarel·les o oli), brotxes i cua per a aferrar les fotos a les cartolines, etc.

La tasca del fotògraf no era treball fàcil, sinó complicada i minuciosa. El fotògraf de final del segle XIX i principi del segle XX solia manipular bona part del material fotogràfic que utilitzava.

Com a peces de museu han quedat: els negatius simples de vidre d'emulsió de bromur de gelatina. Eren els formats més utilitzats, les mesures 6 x 9 cm i 13 x 18 cm. Eren habituals els estereoscòpics de 4,50 x 10,50 cm i 6 x 13 cm. Les diapositives estereoscòpiques es trobaven sovint amb una emulsió entre dos vidres i una cinta de tancament per assegurar-ne la protecció. La pel·lícula flexible usada en la dècada de 1930 s'ha conservat en un nombre molt reduït.

Quant a les càmeres fotogràfiques, les de producció alemanya són les més abundants, marques com Ernemann, Goerz i Franke & Heidecke. També es troben alguns models Kodak de fabricació nord-americana.

Els hereus del fotògraf don Bartomeu Payeras compten amb una col·lecció d'unes 50 càmeres, algunes del segle XIX.

Bartomeu Payeras el 1900 ja realitzava fotografies infantils i algun retrat de 1ª comunió. Al 1900 Bartomeu Payeras s'anuncia a *El Eco de Inca* del 14 d'abril de 1900 com a pintor, fotògraf, retrats a l'oli i restauració de quadres antics; galeria fotogràfica per a tota mena de retrats; màquina instantània per a nins i grups; reproducció i ampliacions al seu estudi del carrer de Mallorca.

A *El Eco de Inca* del 12 de maig de 1900, la premsa comenta que va ésser convidada a l'estudi de Bartomeu Payeras, a on varen poder admirar les darreres innovacions de l'art fotogràfic i els avantatges que reporta la instantaneïtat dels objectius en el retrat per a nins. A *Es Ca d'Inca* de l'11 de novembre de 1903 Bartomeu Payeras anuncia que al seu estudi del carrer de Sant Bartomeu i carrer de les Garroves, núm. 2, presenta una variada i capritxosa col·lecció de cartes postals, capaç de satisfer el més refinat gust dels afeccionats col·leccionistes. A *La Bona Causa*, del 27 de maig de 1905, el fotògraf i pintor té una exposició de pintura i fotografia (ampliacions). Als vespres les tenen il·luminades amb un potent arc voltaic que els dona més realçament.

A *La Veu d'Inca* del 10 d'abril de 1915:

“Tengo el gusto de manifestar al público, que he trasladado mi establecimiento fotográfico que tenía instalado en la calle San Bartolomé, a la espaciosa y artística casa de la calle Santa Margarita (carretera de Artá) frente a la plaza del ganado, en donde sin reparar en gastos ni sacrificios y para mayor comodidad del público he construido, además de otras mejoras, una nueva galería planta baja. También he ampliado en más grande escala, el comercio de molduras para cuadros.

Bartolomé Payeras, pintor-fotògraf”

Davant dels estudis de Bartomeu Payeras i Joan Rosselló Salas a Inca, la gent procedent dels pobles de la comarca, Selva, Mancor, Llubí, Lloseta, Binissalem, Campanet, etc., feia cua per fotografiar els nins vestits de primera comunió. El retrat tenia una finalitat precisa: corroborar els ritus socials de la comunitat.

L'obra fotogràfica de Bartomeu Payeras s'ha estès per tot Mallorca, moltíssimes llars compten amb algun retrat d'aquest fotògraf.

Entre els anys 1914 i 1916, sorgeix la figura de l'aficionat.

A la dècada de 1920, segons un anunci a la premsa, Bartolomé Payeras i el seu fill Bartolomé Payeras Mulet per encàrrec revelaven negatius per als afeccionats.

Al 1928-1929 Bartomeu Payeras es va traslladar a Palma, a prop del convent de les Mares Escolàpies, a on es va dedicar totalment a la pintura. Va deixar l'estudi fotogràfic a càrrec del seu fill Bartomeu Payeras Mulet, que el va dirigir fins al 1970. Primerament el va tenir al carrer del Comerç, núm. 8, i més tard es va traslladar al carrer del Bisbe Llompart, 50. A partir de 1970, l'estudi va passar a Rafael Payeras Genovard, nét del pintor-fotògraf.

Aquesta nissaga dels Payeras ha estat molt innovadora. Al setmanari *La Ciudad* del 17 d'octubre de 1931 un anunci comunica que l'acreditada casa Fotografia Payeras acaba d'adquirir un perfecte equip elèctric modern, que segons els darrers progressos de la tècnica fotogràfica permetrà treure fotografies de dia o de nit, com també implantar el servei a domicili, mitjançant un equip portàtil electromagnèsic. Ja dirigia l'empresa Bartomeu Payeras Mulet, fill del pintor-fotògraf.

A continuació, enumeram les fotografies que es poden veure al llibre *Fotografia a Mallorca 1839-1936* de Maria Josep Mulet, realitzades per Bartomeu Payeras Tortella:

- Any 1911. Retrat de primera comunió. Gelatina d'argent, grandària 13,30 x 8,75 cm. Figura 18, pàgina 102. Col·lecció particular.
- Any 1920. Grup familiar. Gelatina d'argent. Mides 12,20 x 17,30 cm.
- El mateix grup familiar. Fotomuntatge. Gelatina d'argent i tècnica mixta. Grandària 44,50 x 60 cm. Cortesia de la família Palou de Campanet. Figura 36, pàgina 149.
- Any 1922. Fotografia d'una al·lota. Gelatina d'argent virada al sulfur. Format postal. Figura 88, pàgina 230.

Bartomeu Payeras Tortella fou més o menys contemporani a Inca dels fotògrafs professionals:

- José Campins Seguí. Inca, 1848 (documentat al 1900).
- Marià Aguiló Fuster. Inca, 1868. Estudi al carrer de Sant Francesc, núm. 8, d'Inca; havia estat deixeble de J. Campins.
- Joan Rosselló Salas. Inca, 1905-1996. En activitat professional, 1918-1990. Als quinze anys va començar com a aprenent a Fotografia franco-espanyola a Inca, dirigida per un professional francès.
- Francesc Fiol Amengual. Inca, 1885-1967. Al 1910 va inaugurar un estudi a Inca.

Fotògrafs afeccionats a Inca:

- Miquel Pieras Beltrán. Inca, 24 de maig de 1902 – 8 de juliol de 1991. Va mantenir una gran amistat amb els fotògrafs Payeras. Al 1923 els va comprar una càmera (màquina amb plaques de vidre).
- Llorenç Rovira Morro. Inca, 29-10-1904. Amic íntim de Bartomeu Payeras Mulet, fill del pintor, es proveïa generalment de material fotogràfic a Fotografia Payeras i també a Palma. Va fer servir càmeres Voigtlander, Leiss Yron, Minolta...

EL PINTOR I LA SEVA OBRA

No va tenir formació acadèmica ni va poder freqüentar exposicions ni museus, però sí era molt observador i molt intuïtiu. Durant dos anys es traslladava a Palma per assistir a classes de dibuix i pintura dels grans mestres: Ricard Anckerman (Palma, 1842-1907) i Llorenç Cerdà i Bisbal (Pollença, 1862 – Palma, 1955). D'aquells va aprendre la base del dibuix i la perspectiva. L'obra del pintor Agustí Buades Frau (Palma, 1804 - 1871), el millor retratista mallorquí del segle XIX, va influir els retrats que va pintar Bartomeu Payeras. Sempre amb els cinc sentits en el que estava fent, mai va refusar cap observació ni consells ni suggeriments que li varen donar els seus mestres i persones de gran cultura amb les quals es va relacionar; el bisbe de Mallorca don Gabriel Llompart i Jaume, el Sr. Marquès de Vivot, el Sr. Bartomeu Ferrà, el poeta Costa i Llobera...

Com a docent va fer classes de dibuix artístic i lineal pràctic al seu estudi-taller, per a gremis i oficis, i també per a professionals que necessitaven aprovar aquesta assignatura als centres oficials.

A l'octubre de 1907 s'anunciava a la premsa que faria classes nocturnes de dibuix. Va tenir l'acadèmia oberta durant quinze anys.

Dins l'àmbit de la pintura va treballar retrats, bodegons, paisatges, temes costumistes i sobretot religiosos. S'acostà a les figures amb una percepció fotogràfica molt detallista i minuciosa, fins a l'extrem d'ampliar les fotografies per a després pintar-les, com a la sèrie de la *Mare de Déu de Lluc*; d'aquestes, en va pintar diverses, una per al Sr. Marià Morell de can Ripoll d'Inca i una altra que es troba al domicili dels seus néts, els senyors Payeras Socias.

Els temes religiosos quasi sempre van ésser còpies, va haver de fer algunes variacions, segons el gust del client o per les mides que li assenyalaven, va combinar-ne d'altres quan la persona que li encarregava ho deixava al seu criteri. També canviava els colors o se'ls inventava, ja que a principi del segle XIX copiava sobre fotografies en blanc i negre. Va pintar dels naturals els bodegons i paisatges, i també la majoria de retrats.

Una de les primeres pintures sembla ser la que s'anuncia en *El Heraldo de Inca* del 21 d'octubre de 1900. La premsa comenta que el pintor Bartomeu Payeras ha realitzat un quadre a l'oli *Jesús curant els malalts*, que està exposat a la moderna drogueria del Sr. Gabriel Guasp al carrer Major d'Inca.

Sant Vicenç de Paül, al voltant de 1900, oli damunt tela 61 x 125 cm. Aquest quadre va ser encarregat a Bartomeu Payeras per les Germanes de Caritat, que el tenien com a sant patró. Va ésser col·locat a la predel·la del retaule de la Verge de l'Esperança a la capella que les monges tenien com a oratori a l'església de Sant Francesc d'Inca. Desaparegut el retaule al 1934, la tela va passar al convent dels franciscans. Sant Vicenç està representat amb un nen en braços i atenent un pobre. Sembla ser una còpia d'un original francès.

L Núm. 547

Fotografía B. Payeras

ESPECIALIDAD EN AMPLIACIONES
Comercio - 8 - INCA (Mallorca)

Sr. D. Ayuntamiento de Inca

FECHA 192	DESCRIPCIÓN	PRECIO	VALOR	
			PESETAS	CTS.
Octubre 31	Original 10 x 16, B: reproducción de un plano			400
	8 copias del mismo	2,00	1600	
	Suman		2000	
	Impresión		015	
	Total		2015	

V. N. Payeras
B. no. Payeras
Junyquies

Al diari *La Alumudaina* de 25 d'agost de 1903 apareix un escrit que fa referència que el Sr. Bartomeu Payeras ha obtingut una menció honorífica pel quadre *Estudi de figura*, amb el qual s'havia presentat a l'Exposició Balear.

El pintor Bartomeu Payeras convida la premsa a presenciar un quadre a l'oli de la *Puríssima Concepció* de grans dimensions, còpia que ha realitzat sobre una fotografia de l'original, del gran pintor del barroc espanyol Bartolomé Esteban Murillo. Interpretació fidel de colors suaus i harmoniosos, dita obra estarà exposada al seu estudi del carrer de Sant Bartomeu, núm. 15, d'Inca (novembre de 1903).

El 26 de novembre de 1905 es va celebrar la festa literària del certamen iniciat pel setmanari d'Inca *La Bona Causa* i convocat per l'Ajuntament de la ciutat. Es va celebrar a la Fonda España, el saló de la qual estava magníficament decorat. Al cadafal del fons, hi destacava un gran quadre amb l'escut d'Inca, obra de Bartomeu Payeras. El marc del quadre estava rematat per bombetes elèctriques.

El Sr. Payeras sempre estava present als actes culturals que se celebraven a Inca. Cal destacar en aquest certamen la participació d'escriptors en llengua catalana com M. Antònia Salvà, M. Josefa Peña, Miquel Duran, Joan Lladó, Josep Tous i Maroto, Miquel R. Ferrà i Mn. Llorenç Riber.

El pintor Payeras mostra a la seva casa-estudi els quadres que presentarà a l'Exposició Balear. D'entre aquests, en destaca un amb dos nins; un d'ells pinta un quadre mentre és observat pel seu germà Francesc. Aquell que pinta és Tomàs, que arribaria a pintar millor que el seu pare; els dos són fills del pintor. Aquesta pintura no va obtenir premi, però sí una Medalla de Plata pels altres treballs presentats.

Santa Maria la Major, 1907, oli damunt tela 288 x 198 cm. Tela suport per cobrir el cambril de la Verge, a l'altar major de l'església parroquial d'Inca. Avui aquest suport es troba ubicat al cor de l'església. Aquest oli li encarregà el rector Bernardí Font, Mn. Tomàs Mora i la família Siquier. Va ésser inaugurat el dia de la festa de Santa Maria la Major (titular de la parròquia). Al 1992 va ser restaurada al taller de Salvador Ramon de Pollença, per encàrrec de Santa Maria la Major.

Institució de l'Eucaristia, 1908. Còpia de Joan de Joanes.

El lavatori de peus als seus deixebles, 1908. Segons nota al setmanari *Ca Nostra* del 18 d'abril de 1908, aquestes dues obres romandran exposades a l'entrada del seu estudi.

Nota a la premsa *Ca Nostra*: Bartomeu Payeras anuncia una exposició al seu estudi de reproduccions, bodegons, procedents de la Casa Gómez de Barcelona. A més, la nota afegeix per part de la redacció que el pintor es veu obligat a tancar l'exposició a causa a les gamberrades de joves incontrolats que tiren pedres als alumnes de les classes nocturnes de dibuix. Els veïns del carrer de Sant Bartomeu varen denunciar aquests fets a la redacció de *Ca Nostra*.

La Mare de Déu de Lluc, 1911. Oli damunt tela. N'existeixen diferents mides, ja que en va realitzar diverses versions. A un paisatge de penyals i arbustos, dins una foscor rodejada d'una aurèola lluminosa, la *Moreneta* apareix somrient entre un monjo i el pastor que la va descobrir.

Nota a la premsa *Ca Nostra*, 31 de desembre de 1912:

“Se ha montado un teatro de colegio en el Centro juventud Católica, que tiene un aforo de 400 personas y muy bien iluminado por luz eléctrica. La decoración del escenario ha sido llevada a cabo por Bartolomé Payeras donde ha demostrado su genio creador, ha dejado de lado el estilo modernista que está en vigor y se ha decantado por un estilo más clásico, pero presentando novedades; la portada rica y espléndida; el telón de boca, hace el efecto de ser un parnaso espiritual donde santa Cecilia brilla dentro de una gloria misteriosa; los telones de fondo y de lado con las luces bien entendidas y combinadas que producen en el espectador, sorprendentes ilusiones de perspectiva. El público saludó con grandes aplausos la obra de B. Payeras.”

Retrat del general Luque, 1914. Oli. Segons *Ca Nostra*, de 28 de març de 1914, el general don Agustí Luque Coca havia estat nomenat Fill Adoptiu i Il·lustre per l'Ajuntament d'Inca. El retrat és obra de Bartomeu Payeras, que va ser molt felicitat. La premsa comenta que el pintor té mèrits per ésser més reconegut i valorat.

Ca Nostra, 19 de setembre de 1914, explica que a mitjan setembre de 1914, se celebrà la festa religiosa de les Llagues de sant Francesc d'Assís, a la capella de les religioses terciàries, que aquest any tengueren més concurrència, a causa de l'entronització del Sagrat Cor de Jesús. És el primer que es va realitzar a Inca i és obra de Bartomeu Payeras Tortella. Va ésser beneït a la capella i després traslladat a la sala de visites, on va quedar entronitzat. Al pintor, després d'aquest esdeveniment, les millors famílies d'Inca li fan encàrrecs de quadres del Cor de Jesús, per entronitzar-los als seus domicilis.

La Veu d'Inca, 18 de setembre de 1915. A l'oratori de la Sagrada Família de les Filles de la Misericòrdia d'Inca, s'havia duit terme una reforma per a embellir el sagrat recinte. Als costats del presbiteri es col·locaren dos nous retaules amb les estàtues de l'arcàngel sant Gabriel i de la Beata Catalina Thomàs. Dins els arcs laterals del presbiteri, es col·locaren retaules d'artística factura, un amb la pintura *L'aparició de Jesucrist i la Verge Santíssima al patriarca sant Francesc concedint-li el jubileu de la Porcúncula*, padrins d'aquest retaule foren el Sr. Pedro Balle i Grau, i la Sra. Antònia Siquier i Verd; i una altra obra, *L'aparició del Nin Jesús a sant Antoni de Pàdua*, apadrinada pel Sr. Gabriel Salas Ferrer i la Sra. Maria Salas Ramis.

L'estàtua de Santa Catalina Thomàs fou apadrinada pel Sr. Jaume Enseñat Alonso i la Sra. Joana Ana Ramis i Alzina. El M. Il·lm. Mn. Mateu Garau, canonge penitenciari, va fer un sermó admirable i va comunicar als seus fidels que les estàtues, retaules i pintures que s'havien beneït es pagaven amb una deixa de la Sra. Margalida Bennassar de Son Vic.

Les dues pintures són còpies de quadres de Bartolomé Murillo, realitzades fidelment per Bartomeu Payeras.

El Sant Sopar, 1915.

El lavatori de peus, 1915.

Aquestes dues obres de grans dimensions varen ser col·locades al creuer de la capella del Sant Crist d'Inca, el dia de l'Ascensió, festivitat del Sant Crist del 13 de maig de 1915. La benedicció d'aquests quadres es va posposar per al dia 30 de juliol de 1915, festa dels sants Abdon i Senén. Més endavant uns altres dos quadres es van col·locar als costats de l'entrada de la capella:

L'oració a l'hort de Getsemaní.

La coronació d'espines.

La pintura d'aquestes dues obres està molt enfosquida, amb prou fines es veuen les figures.

Santa Clara d'Assís, 1916. Oli damunt tela 208 x 138 cm. Aquesta tela retaule va estar col·locada a la capella de les religioses franciscanes. Santa Clara porta la custòdia a la mà dreta, la santa està flanquejada per dos àngels, els tres personatges esta damunt un núvol. Santa Clara vesteix túnica i mant blau, el color propi de la vestimenta de les religioses franciscanes. Aquest quadre retaule actualment es troba a la rectoria de Santa Maria la Major.

Sant Pau, primer ermità, 1932. Oli damunt tela. 149 x 92 cm.

Sant Antoni Abad, 1932. Oli damunt tela. 149 x 92 cm.

Aquestes dues teles varen ésser comanades al pintor pels ermitans que regien l'ermita del puig d'Inca (Santa Magdalena), que pertanyien a la Congregació Diocesana de Sant Pau i Sant Antoni.

Sant Pau està orant i rep el pa que li du el corb, que segons la llegenda l'hi duia a diari. Solia compartir aquest pa amb sant Antoni el dia que el visitava.

Sant Antoni Abat està orant agenollat als peus d'un crucifix; a la seva esquerra, un llibre obert; al terra, una gerra d'aigua, un pa i una calavera.

Aquests dos quadres es troben a l'entrada de l'església de Santa Magdalena al puig d'Inca.

El Sr. Francesc Payeras Mulet, prevere, va escriure un article al *Correo de Mallorca* el 13 de febrer de 1949, en homenatge al seu pare, el pintor-fotògraf Bartomeu Payeras Tortella, mort a Palma el 10 de novembre de 1948.

Les primeres obres pictòriques daten de 1894-1895, i la darrera la va acabar dos dies abans de morir. La inesperada mort el va sorprendre poques hores després d'haver deixat i netejat els pinzells. Mai es cansava de pintar, aquell dia va estar treballant en unes teles a l'oli, per a la parròquia de s'Alqueria Blanca. La pintura i la fotografia li havien proporcionat feina sense interrupció durant 35 anys de professió a Inca. L'any 1928, es va traslladar a Palma i durant 20 anys es va dedicar per complet a la pintura. Va deixar molts encàrrecs pendents que no va poder complir a causa de la seva sobtada mort. Home molt treballador, solia dir: "Per què necessit fer exposicions si mai acabo la feina."

El seu fill el Francesc cataloga unes 448 obres, però la llista és incompleta i fa una crida el 1949 al públic per tal de recopilar obra pictòrica del seu pare, Bartomeu Payeras Tortella, que encara en aquell any no la tenia completa. Es distribueix en números aproximats:

Tema religiós: 200

Els retrats: 128

Bodegons, paisatges i assumptes varis: 120

A més, hi ha obres de Payeras al Palau Episcopal de Ciutadella, al santuari del Toro, al santuari de Sant Salvador de Felanitx i a domicilis particulars de Madrid i Barcelona, i a diverses ciutats de Catalunya.

A Mallorca, hi ha obra seva a quasi tots els pobles de l'illa, especialment a Inca, Palma, Lluc, Felanitx, Artà, Son Sardina, Manacor, sa Pobla, Campos, Santanyí, Alcúdia, Pollença, Llubí, Mancor de la Vall, Consell, Santa Maria, Pont d'Inca, Sant Joan, Petra, Bunyola, Cas Concos, Calvià, Sóller i Selva.

Paraules textuais del Sr. Francesc Payeras en l'article esmentat anteriorment aparegut al *Correo de Mallorca*:

"Era profundamente religioso y devoto. Estaba formado en inteligencia y conciencia. En su biblioteca particular, junto a los libros de pintura y dibujo, no figuraban otros libros, que los de piedad. Poseía la Vida de Jesucristo y de María Santísima, no sólo por obras de historia sagrada, sino también por meditaciones.

Manejaba continuamente el Año Cristiano del P. Croisset. no se resolvía a la pintura de escena alguna religiosa o de alguna figura de santo, sin antes empaparse del espíritu de una u otra,

leyendo y preguntando sobre la materia. En este aspecto sólo se permitía discutir sobre alguna obra de los clásicos cuando según él, la expresión de la pintura, no correspondía al espíritu que se debía sentir y producir."

Nota sobre un article publicat a *La Ciudad*, el 30 de novembre de 1953, en memòria del V aniversari de la seva mort:

"Su arte fue ocupación digna y laboriosa de un buen padre de familia, con intención de obtener fruto de apostolado y como mérito. Dijo más de una vez: "Para que Dios y María Santísima y los Santos (cuya devoción había propagado mediante sus cuadros) le admitieran complacidos y propicios en su compañía".

Núm. 535

Fotografía B. Payeras

ESPECIALIDAD EN AMPLIACIONES
Comercio - 8 - INCA (Mallorca)

Sr. D. *Ayuntamiento de Inca*

FECHA 192 <i>8</i>	DESCRIPCIÓN	PRECIO	VALOR	
			PESETAS	CTS.
<i>Junio 30</i>	<i>Varios originales y copias de vistas del jardín</i>		<i>10</i>	
	<i>Marco, bastidor y confeccion del cuadro de la Peana</i>		<i>40</i>	
	<i>Turnap</i>		<i>50</i>	
	<i>cinco</i>			<i>15</i>
	<i>Total -</i>		<i>50</i>	<i>15</i>

15 CENT MOS

J. S.
M. Payeras

Les obres més populars i esteses han estat les reproduccions en estampes i gravats com les verges de Lluç, santuari del Toro i Felanitx (Sant Salvador), així com la del pare Joaquim Rosselló.

Va ésser Bartomeu Payeras, persona molt amant de la família i sobretot artista innovador, home amb gran visió de futur. Va comercialitzar postals amb paisatges de Mallorca. Al seu establiment es van vendre reproduccions de bodegons i també motlures per a quadres.

ALGUNES DE LES SEVES OBRES

- *Estació de ferrocarril d'Inca*. Entre 1901 i 1903. Propietat d'Antònia Pujol Buades.
- *Anunciació*, 1903. Oli sobre tela 102 x 78 cm. Col·lecció mossèn Santiago Cortès.
- *Santa Teresa del Nin Jesús*, 1903. Oli sobre tela 102 x 78 cm. Colecció Francisca Cortés Piña.
- *Immaculada*. 94 x 69 cm. Versió murillesca. Oli sobre tela. Col·lecció mossèn Santiago Cortès.
- *Sant Francesc d'Assís*, 1908. Oli sobre tela 79 x 58 cm. Col·lecció mossèn Santiago Cortès.
- *Retrat de Miquel Cortès*. Oli sobre tela 72 x 58 cm. Col·lecció mossèn Santiago Cortès.
- *Retrat de Mariaina Aguiló*. Oli sobre tela 72 x 58 cm. Col·lecció mossèn Santiago Cortès.
- *Adoració dels pastors*.
- *Tomàs i Francesc, fills del pintor*, 1914.
- *La Santíssima Trinitat*. Oli a l'àtic de l'altar major de l'església de Santa Maria la Major.
- *Immaculada*, 1939. Oli damunt tela, 108 x 75 cm. Versió murillesca de la Immaculada de Soutl, la més coneguda de Bartolomé Esteban Murillo. Col·lecció José Cortés Piña.
- *La Santa Faç*, 1940. Oli sobre tela 49 x 41 cm. Col·lecció Àngela Payeras Genovard.
- *Sagrat Cor de Jesús*, 1942. Oli damunt tela 81 x 54 cm. Col·lecció Magdalena Tomás Payeras. Dibuijos a sobre d'una capelleta portàtil, 1940. Còpia de *L'Anunciació* de Fra Angélico. Propietat de la família Payeras Socias.
- *Comandant Federic Gil Sastre*, 1944. Retrat a l'oli. Va estar exposat al mostrador d'Almacenes Can Pere.
- *Rector Rayó*, 1944. Retrat a l'oli de don Francesc Rayó Brunet. Fou encarregat per l'Ajuntament d'Inca amb motiu de la proclamació del rector Rayó com a Fill Il·lustre d'Inca. Va estar exposat a la fàbrica de mobles del carrer Major dos dies abans de la col·locació al saló de l'Ajuntament.
- *El Sant Sopar*, 1944. Oli damunt tela 102 x 78 cm. Propietat de la família Rovira Ramis.
- *Verge del mont Toro*.
- *Verge de Sant Salvador de Felanitx*.
- *Verge del Carme*, en l'església de Mancor de la Vall.
- *Retrat del pare Joaquim Rosselló*. Oli. Fundador, junt amb el bisbe de Mallorca Jacint Maria Cervera, de la Congregació dels Sagrats Cors.
- *Quadre de la reina Victòria Eugènia*.
- *Sant Abdon*, en el retaule de l'església de Santa Magdalena del puig d'Inca.
- *Sant Senén*, en el retaule de l'església de Santa Magdalena del puig d'Inca.
- *Sant Domingo de Guzman*, en la sagristia de l'església de Santa Magdalena del puig d'Inca.

BIBLIOGRAFIA

AA. VV. *Gran Enciclopedia de Mallorca*.

AA. VV. *Jesucrist a l'art inquer*, 1996.

AA. VV. *Els sants a l'art d'Inca*, 2001.

MULET, M. J. *Fotografia a Mallorca 1839-1936*. Barcelona: Ed. Lunwerg Ediciones, 2001.

Prensa d'Inca:

El Heraldo de Inca, 1900.

El Eco de Inca, 1900.

Es Ca d'Inca, 1903-1904.

La Bona Causa, 1904-1905.

Ca Nostra, 1907-1914.

La Veu d'Inca, 1915-1917.

Ca Nostra, II edició, 1919-1929.

La Ciudad, 1931-1932.

Agraïments:

Mossèn Santiago Cortès

Sr. Rafael Payeras Genovart

Sr. Gabriel Pieras Salom

Sra. Francisca Cortés Piña

Sr. José Cortés Piña

Família Rovira Ramis

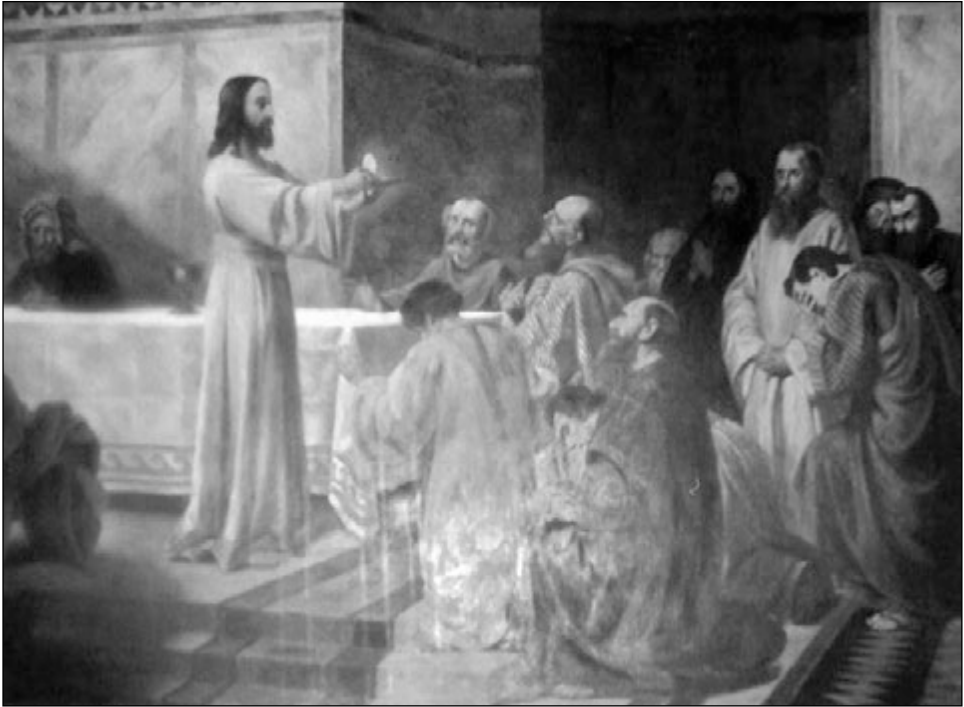
Sra. Antònia Pujol Buades

La Immaculada. 94 x 69 cm

L'Anunciació. Any 1903, 102 x 78 cm

El Sant Sopar. 1994

Retrat de Mariaina Aguiló. Tela, 72 x 58 cm

Retrat de Miquel Cortès. Tela, 72 x 58 cm

Sant Francesc d'Assís. 1908, 79 x 58 cm

Santa Teresa del Niñ Jesús. 1903

JAUME FERRÀ CIFRE. UN ARTISTA GENIAL

CATALINA FERRÀ CANTERA
PERE FIOI I TORNILA

Llubí, 1913

La vila de Llubí, des que les Corts de Cadis (1812-1814) havien disposat que tota població de més de mil habitants havia de tenir ajuntament propi, no deixava de créixer demogràficament, com tampoc deixaven de créixer els problemes amb la vila matriu, Muro, sobretot a l'hora de delimitar la partió del terme, però tira tira, ballant el que pertocava ballar en els canvis de governs liberals i governs conservadors que es feien a Madrid, el poble no deixava de créixer i d'anar endavant. Si l'any 1786 tenia 1.103 habitants, no deixarà de créixer fins arribar, l'any 1920, a la fita més alta de la seva població: 2.968 habitants, per començar a davallar altra vegada perquè la gent, deixant la terra, anirà cercant el viure en les indústries que anaven sorgint tant a la veïna ciutat d'Inca, com a Palma.

L'Església a Llubí

Religiosament l'any 1629 havia estat erigida el que es coneix com *vicaria in capite*, o sigui, que el rector era el de Muro, però allà hi havia un capellà, amb nomenament de vicari i sota les ordres del rector. Allà administrava tota la vida espiritual dels feligresos, com també tenia cura de les obres materials del temple. Per això, a partir de l'any 1650 es va anant substituint la primitiva capella per l'actual temple parroquial, que l'any 1660 ja estava a punt per tenir perennement la reserva del Santíssim Sagrament, que hi fou posat solemnement el dilluns de Sant Antoni d'aquell any, si bé cal consignar tres ampliacions ben significatives: les obrades en el segle XVII, quan s'aixecà el campanar; les que va dur endavant el vicari murer Mn. Gabriel Pujol i Miquel (1849-1924), qui entre 1878 i 1886 fou el vicari de Llubí i aixecà dues capelles per banda -d'aquesta manera s'engrandí el temple, en uns anys en què també creixia la població-; i la de l'any 1934, arran de la qual, amb l'engrandiment de la capella del Roser, feta per l'ecònom Mn. Llorenç Martorell i Pou (1888-1955), qui curà de la parròquia primer com a vicari i de 1927 a 1954 com a ecònom, s'aconseguí la forma que encara ara conserva el temple.

Un factor que no podem deixar de veure en l'àmbit parroquial és la creació del Cercle d'Obrers Catòlics, fundat l'any 1907 pel llavors vicari, i després primer rector de la nova parròquia creada l'any 1913, Mn. Gabriel Thomàs i Siquier (1852-1924). Aquestes associacions, ben encoratjades en aquell moment pel bisbe Pere Joan Campins i Barceló (1898-1915), tenien tot un seguit d'objectius humans i espirituals, com és propi de totes les coses d'Església. Per això, segons les aptituds i possibilitats de la gent del poble, establien escoles, biblioteques, grups corals, associacions de socors mutus, grups de teatre, d'excursió... Necessitaven locals per a dur endavant totes les activitats, locals que l'Església proporcionava o cercava i gestionava mitjançant els càrrecs directius de cada un d'aquests Cercles d'Obrers Catòlics. Així començà a florir, a cada poble, un estol de gent que feia comèdia, recitava poesia, codolades, preparaven sainets... Molta ajuda per a tot aquest seguit d'actuacions era la publicació de *Galeria Salesiana*, que presentava tot un estol de possibilitats d'oferir una bona obra, amb positives aplicacions morals, quan no es prenia el camí de representar teatre costumista, ben acceptat pel públic mallorquí. De totes maneres era necessari que entre acte i acte hi haguera una poesia, una codolada..., i sempre després de la part seriosa hi havia d'haver una part divertida, un sànet per fer riure i alegrar la gent.

L'Escola a Llubí

Sabem que antigament l'ensenyament no fugia gaire lluny del campanar de l'església; així sabem que l'any 1699 el vicari Andreu Perelló feia escola, com també que més de dos llubiners pujaven a l'escola de gramàtica del puig de Santa Magdalena. L'arribada de les monges franciscanes a Llubí, l'any 1863, donà una forta embranzida a la cultura, sobretot per a les nines del poble, que anaren al convent, aprengueren a llegir i escriure, a fer feines pròpies de "senyorettes", brodar, cosir... Els nins sabem que de 1860 a 1906 anaven a Can Coch, allà hi havia l'escola, que l'any 1906 passà a Ca sa Mestreta, on romangué fins a l'any 1967. Aquí tengué l'escolaritat el nostre artista, mentre que les nines anaven a Ca ses Monges o a la que funcionava a Can Corbera de 1875 a 1967, data en què s'inaugurà l'Escola Nacional Graduada Mixta, que l'any 1986 passà a dir-se Col·legi Públic Duran Estrany. També, completant tota la informació sobre l'escola, cal consignar que la parròquia s'adherí a la moguda que hi hagué a Mallorca en el pontificat del bisbe Joan Hervàs i Benet (1947-1955), amb la creació d'una escola parroquial, que funcionà de 1958 a 1975 en les instal·lacions parroquials; la de les monges durà fins a l'any 1971, i en restà un parvulari uns anys, fins que tota l'activitat pedagògica passà a l'escola pública.

El mestre Joan Vidal i Vaquer

Aquest home per circumstàncies de la vida deixà forta petja en Jaume i en unes generacions dels infants de Llubí. L'any 1904 fundà la societat cultural i lúdica Unió Llubinera. Crec que la creació de 1907 del Cercle d'Obrers Catòlics, amb el vicari Gabriel Tomàs i Siquier, rebé suport i altres coses del jove mestre d'escola, com també tengué moltes repercussions positives l'experiència pedagògica que emprengué, l'any 1913, referent als pàrvuls. Pens que era germà del també mestre Antoni Vidal i Vaquer (11.03.1870-11.12.1921). Era una família assentada en el carrer del Moral (Palma), on hi tenia taller i botiga de teixidors. Els infants estudiaren a Ca ses Mongetes sota la direcció del Sr. Antoni Estades, i al convent de Sant Francesc -són els anys que no hi havia frares-, sota la direcció del mestre Sr. Danús. Família de fondes vivències religioses, manifestades en nombroses col·laboracions en els diaris i setmanaris catòlics del moment: *La Tradición, El Àncora, La Almudaina, El Católico Balear, Correo de Mallorca, Última Hora...* El seu germà Antoni fou president del Cercle d'Obrers Catòlics de Palma, i pens que Joan no degué deixar d'influir en el vicari Tomàs i Siquier perquè el fundàs a Llubí. Antoni publicà el treball, que fou guardonat l'any 1902, *Proyecto de Escuela Municipal*, i l'any 1918,

Medios prácticos para atraer el turismo en Mallorca. Cal dir que durant molts anys fou el secretari de la Cambra Provincial de Comerç, Indústria i Navegació, com també secretari del Foment de Turisme.

Joan té una producció pedagògica força interessant, en la qual sempre hi havia aquest requadre: “De venta en todas las librerías de 1ª enseñanza, y en casa del Autor, Llubí (Mallorca), Escuela Nacional.” Per ara puc consignar: “**Lecciones de todo para los niños y niñas de las Escuelas.** Es un extracto de las asignaturas que según la ley deben enseñarse. Puede utilizarse, con mucho provecho, para lectura razonada. Lleva un extenso Vocabulario y los cánticos religiosos más populares en Mallorca.- 1,25 ptas ejemplar.”

“*Nociones de ortografía castellana al alcance de la niñez.* Trata de la escritura de los nombres propios mallorquines.- 50 cts ejemplar.”

“*Cuadernos para la escritura al dictado.*- En cada plana hay una lección, muy práctica, de Ortografía, y debajo, tres blancos: uno para el dictado, otro para indicar las correcciones y el último para la copia corregida del dictado.- 20 cts. Ejemplar.”

“*Cuadernos de cuentas y problemas de Aritmética.*- Consta de una serie de diez cuadernos con todos los casos y asuntos. Debajo de cada problema hay un espacio en blanco para la resolución.- 10 cts ejemplar.”

Són de grandària d'un full de mà i de 16 planes cada un. Van destinats a cada un dels problemes que ell judicava adients per als alumnes: nombres concrets, decimals, complexos ordinaris, complexos mètrics... Normalment eren editats en la Tipografia de Bartomeu Rotger en els anys 1904, 1906..., i alguns no posen data, però es veu que són dels mateixos anys.

“*Cuadernos de ejercicios y problemas de Geometría.*- Consta de una serie de tres cuadernos.- 10 cts. Ejemplar. També són tamany octavilla i de 16 planes. La portada du aquest escrit: Ejercicios de Geonetría por Juan Vidal Vaquer cuaderno 1º para uso de D..... alumn..... de Fué empezado el día... de de 19... y terminado el día ... de ... de 19... es propiedad del autor. Palma Imprenta Mallorquina.- Sombrereros, 5 y 7 1912.”

“*Comprobante de los problemas de Aritmética y de Geometría.*- Consta de una serie de tres cuadernos.- 10 cts. Ejemplar. És en aquesta publicació, on la part interior de la portada, publicà el plànol del terme municipal de Llubí.”

“*Colección de las maderas elaborables que se producen en Mallorca.*- Forma un artístico cuadro, muy útil para la enseñanza intuitiva. Cada pieza de madera presenta cuatro caras: una pulimentada, otra aserrada, otra barnizada y la otra con la corteza. Le acompaña una minuciosa descripción con datos históricos, geográficos y estadísticos.- Esta colección fué premiada con Diploma de Medalla de Oro en la Exposición Balear del año 1897.- 30 ptas ejemplar y la descripción sola, 50 cts.”

“*Formulario de Cartas, Telegramas y Documentos conforme á las leyes vigentes, usos y costumbres de Mallorca* por Juan Vidal Vaquer Precio 1 pta. INCA Tipografía de Pieras, San Francisco 23 1907 (De venta en las principales librerías de Mallorca, y al por mayor en casa del Autor, Escuela Pública de niños de Llubí).”

“Cartilla para enseñar a leer y escribir en un mes.- 25 cts. Ejemplar.”

“Reducción de Kilos a quintales, arrobas y libras con las reglas para hacer las cuentas. 25 cts. Ejemplar.”

La família Ferrà i Cifre

Jaume Ferrà Cifre va néixer a Llubí dia 19.09.1913 en el si de la família formada per Antoni Ferrà i Ramis i Catalina Cifre i Moragues, que es casaren als 24 i 23 anys respectivament. Antoni era llubiner, però son pare, Jaume Ferrà i Pujol, per qui farà nom el nostre artista, era de Puigpunyent, mentre que sa mare, Maria Ramis i Adrover, era llubinera. Catalina, la mare, era natural de Pollença, filla d'Antoni Cifre i Albertí i de Joana Maria Moragues i Torrandell. Sols va tenir un germà, que seguint el costum del país va fer el nom de l'avi matern, Antoni. Va quedar fadrí i tota la vida va conviure amb la família.

La família Ferrà i Cifre, a Llubí, es dedicava als licors. Tenien un alambí per fabricar els licors que despatxaven en el cafè que la família regentava, i que repartien per l'Illa, als clients que tira tira anaven fent, ja que aquesta petita vila, degut a la presència de garrovers silvestres, que la terra i el clima afavorien i augmentaven, possibilitaren la fabricació d'una beguda ben típica de Mallorca, el palo. Cal afegir que a la fi del segle XIX augmentà el conró de la vinya i, si bé cada una de les possessions de la vila tenia son propi celler, en la vila n'hi havia set, en els quals els petits conradors portaven sa verema, activitat que va ajudar que l'excedent del vi es dedicàs a la destil·lació de licors; aquesta feina va anar bé a la família Ferrà, que elaborà el Rom Oro de tanta fama per tot Mallorca i exportat sobretot a Cuba i Puerto Rico. Acabada la Primera Guerra Mundial el negoci dels licors entrà en un període ben dolent i el pare de Jaume emigrà a l'Argentina, on tenia dos germans que tenien sengles forns a Rosario i a Santa Fe. Aquests anys Catalina i els dos fills deixaren Llubí per anar a viure a Pollença, amb els avis materns, per això Jaume hagué de deixar d'anar a escola amb el mestre Joan Vidal, que tan fonda petja havia marcat en la seva ànima, i a Pollença anà a l'escola que els PP. Teatins tenien a Monti-sion.

Curta fou l'estada a Pollença, perquè son pare també la féu curta a l'Argentina, ja que una vegada retornat a Llubí, allà també retornaren l'esposa i els dos fills, per emprendre amb nou coratge la feina al cafè llubiner. Si l'infant Jaume havia estat un bon alumne, a Pollença, amb els Teatins, la cosa s'havia perfeccionat, de manera que els bons religiosos deien a la família que era una llàstima que el nin no seguís estudiant. Per això, quan la família hagué organitzat la feina al cafè, cercaren de bell nou el mestre de Llubí que tant havia influït en Jaume, ara assentat a Palma, i cap allà anà l'adolescent amb altres companys del poble. Don Joan feia escola davant l'església de Sant Magí, en un antic teatre, els camerinos del qual, adientment arreglats, serviren com a habitacions als adolescents llubiners, que d'aquesta manera s'havien convertit en alumnes d'un internat ciutadà. Foren dos anys per somniar, descobrir i fer noves experiències, sobretot pintura i teatre, i per anar ampliant una formació que posteriorment s'anà manifestant.

Retornat a Llubí serà l'escrivent de la fàbrica Dos Perellons, a més de posar una mà, sempre que fes falta, al negoci familiar. Aquests són uns anys per anar projectant quimeres i realitzant projectes, a Llubí, que en definitiva, com la major part de Mallorca, viu sense adonar-se del que anava passant al món: un feixisme que prenia força i una economia que s'anava esfondrant: Hitler i Mussolini per Europa; depressió i crac econòmic als USA. Aquí la

dictadura de Primo de Rivera, la guerra d'Àfrica..., per entrar en la Segona República (1931), patir la crisi econòmica mundial i veure com les exportacions queien en picat.

A Llubí Jaume i els seus amics funden la companyia teatral La Gioconda. Com és normal en aquell moment, els grups que feien representacions a Ca ses Monges, sols estaven composts o integrats per nines i al·lotes, mentre que en el cas dels qui anaven entorn de la parròquia o del Cercle d'Obrers Catòlics sols eren homes els qui actuaven, així és en la companyia La Gioconda. A més de Jaume hi havia Miquel Arrom, els germans Eduard i Tomàs Galma, els germans de Can Setrill, Jaume Alomar, i no era mal de fer cridar altres companys del poble, quan hi havia d'haver més actors sobre l'escenari.

Producció literària

1934 23.01. *Es criat de Pep Tropeta*.

1934, 17.04. *S'Assistent des Capità Tormenta*. Sainet.

1934, 23.06 *Ses pastillas d'En Pepito*. Sainet.

1934, *Bona nit*. Sainet.

1935, 12.02. *El triunf de l'amor*. Drama on intervenen: Maria, Magdalena, Rafel, don Benet, don Miquel -administrador de don Benet-, Jordi -criat de don Benet-, Tomeu -cuiner de don Benet- i l'amo en Paco -pare de Maria.

1935 (refeta l'any 1948). *Un criat divertit*. Teatre còmic.

1935, 24.10. *Ses atl·lotes d'avui en dia segons una Dona d'altre temps*. Diàleg còmic, en vers. Mare i filla.

1935. *Quan jo sia acabat de fer*. Monòleg còmic, un acte, en vers.

1935. *Si es bous no tenguessin banyes*. Monòleg còmic, un acte, en vers.

1936. *Jo vull esser diputat*. Monòleg còmic, un acte, en vers.

1936. *Som un pobre porqueret*. Monòleg còmic, un acte, en vers.

1936. *Es Comte Bellerugue*. Sainet còmic.

1947. *El Mosso de Mestre Colau*.

1954. *Un moscart feia cordeta*. Monòleg còmic, en vers, un acte.

Sense data. *En Frescales i En Riaye*. Jugueta còmica, un acte, 4 personatges.

Aquest període és el més fructífer de la creació literària de Jaume. Són els anys que l'antic vicari de Llubí (1915-1916) Mn. Llorenç Martorell i Pou ha retornat a la vila com a ecònom (1927-1954) i els joves gaudeixen de dur endavant moltes activitats, que es veuen afavorides en la participació a les obres que aquest diligent ecònom du al temple parroquial, per engrandir la capella del Roser. D'aquesta manera la gent col·labora amb la parròquia i es diverteix anant al teatre. El grup de joves, força inquiets i creatius, omplien de vida les vetllades de la gent. No oblidem que la major part de la producció literària és de 1934 i 1935.

La guerra canvià moltes coses i trencà no poques famílies. Els joves de Llubí, com els dels altres pobles de l'illa, foren cridats a files. Jaume, que havia estat alliberat del servei militar per excedent de contingent, fou cridat a files i es va haver d'incorporat a l'exèrcit. Com que a casa seva hi havia cotxe, i se suposava que el sabia manejar, fou destinat a aquesta unitat militar, per passar, posteriorment, a les oficines, ja que en sabia i tenia bona lletra. Hagué d'anar a la Península: Guadalajara, Tudela de Duero, Sòria, Saragossa, Valladolid i Madrid.

L'estada a Valladolid, per Jaume, tengué unes conseqüències molt fondes, ja que allà conegué la que seria la seva esposa: Porfiria Cantera Salvador. Tot començà en jocs de jovencells, però l'amor va fer niu en aquells cors. Acabada la guerra fou destinat a Madrid, i d'allà pogué

retornar a Llubí, però en el mes de desembre del mateix 1939 retornà a Valladolid per demanar la mà de Porfiria. Dia 29.06.1941, en la parròquia de Sant Andreu de Valladolid, s'uniren en matrimoni i establiren al domicili conjugal al carrer de Sant Feliu, 16, de Llubí.

Tota la família vivia i curava del cafè. No eren anys gaire bons per a certes activitats, ja que la vida de cada dia ja duia son pes. Els amics que formaven La Gioconda s'havien espargit, Jaume havia d'anar ampliant les representacions comercials que tenia, malgrat que el temps no fossin gaire bons, però havia de tirar endavant la família.

Les principals firmes comercials per a les quals treballà foren: Casa Esvel, firma barcelonesa dedicada a perfumeria; Casa Cervantes, firma murciana que produïa les espècies tan necessàries per a la condimentació d'aliments i les -en aquells temps- obligades matances per a subsistir; la firma Dos Perellons de Llubí, dedicada, com encara ara, als licors; Casa Cayetano del Pino y Cía., de Xerès, que tenia com a producte estrella la Monja Quina. No hi podia mancar la casa inquera de licors, Casa Bestard; producció que anava oferint per tot Mallorca, en aquell moment la recorria amb tren, mentre que dins Ciutat se'l podia veure emprant la bicicleta.

Les estones que podia les dedicava a la pintura; d'aquests anys és el quadre, dedicat a sant Miquel, que fou posat en l'ermita de Llubí. L'any 1943 neix la primera filla que, seguint la tradició mallorquina, fa el nom de l'àvia paterna, Catalina. Posteriorment, ja vivint a Inca (1952), els naixerà una segona filla: Joana Maria, qui l'any 1995 curarà de fer el llibre *Jaume Ferrà Cifre. Teatre popular dels anys trenta*, editat per les regidories de Cultura dels ajuntaments d'Inca i de Llubí.

Mirant de millorar la vida familiar pensen anar a regentar un cafè a la veïna ciutat d'Inca, així l'amo Antoni comença a treballar a un local del carrer Major, no gaire lluny de la plaça, que rebrà el nom de Bar Ferrà. Allà, l'any 1948, s'hi instal·la la família. Jaume, son esposa i la petita Catalina tendran l'habitatge a un tercer pis de la placeta de la Mare de Déu de Lluç, on els naixerà la segona filla. Posteriorment compraran la casa número 56 del carrer d'en Palmer, i allà dia 29.11.1999 acabarà sos dies.

El Bar Ferrà, seu de l'associació cultural: Unión Ciclista Bar Ferrà

La ubicació del cafè i els anys que vivia la ciutat d'Inca propiciaren que agombolàs moltes activitats lúdiques, esportives i culturals. Això demanava al propietari que sabés perdre temps parlant amb un i altre per tal d'afavorir les activitats volgudes; sobretot, seguint les notícies que ens ofereix el setmanari *Ciudad* hi hagué una associació ciclista, que rep el nom d'Unión Ciclista o Peña Ciclista, sempre acompanyada de Bar Ferrà. L'objectiu de l'associació era fomentat l'esport del pedal, de fondes arrels en la ciutat, per això organitzava curses entre els aficionats i d'altres vegades s'unia a penyes d'altres pobles de Mallorca per fer una "diada" més participada i més divertida. Així ens ho fa veure aquesta notícia apareguda en el setmanari inquer: "La Peña ciclista del Bar Ferrà, para el próximo día 19.04.1954, II Fiesta de Pascua, lanza un atractivo programa ciclista. Más noticias la próxima semana."

No deixava de col·laborar en els esdeveniments del pedal que hi havia a l'illa, així ho veim en la XII VUELTA CICLISTA A MALLORCA, ja que segons el setmanari *Ciudad* de 12.06.1954 hi participà amb un premi de cent pessetes.

En la nostra ciutat hi havia també una seriosa afició al billar, cosa que fou alimentada en el local del Bar Ferrà, així ens ho fa veure la premsa escrita d'aquells anys, sobretot organitzant un concurs anual de caramboles "Ciudad 01.05.1954".

Aquesta activitat tengué diades sonades, com la que ens dóna a conèixer el nostre setmanari dia 16.04.1954: "Vidal campeón de Baleares de Billar de cuadro. Ayer en el Bar Ferrà se celebró el Campeonato de Baleares de Billar de Cuadro. La final se celebró entre Vidal y Puigserver, ganando Vidal por 150 contra 132."

"Ayer tuvo lugar en el Bar Ferrà la eliminatoria a tres Partidas, jugándose dos eliminatorias previas de las que salieron vencedores, el campeón catalán Robert y el mallorquín Nadal. El primero venció a Coll por una diferencia de 138 carambolas, el segundo logró la magnífica ventaja de 381 sobre Muntaner. En la Final, jugada por Robert y Nadal, ganó Robert por un 'score' de 125 carambolas."

Un dels tornejos que fou molt sonat a la ciutat fou el que es féu en homenatge a don Josep Simonet. Per ara no sabem la data exacta, perquè sols n'hem pogut veure un full, que ens sembla una separata d'alguna publicació periodística, sense data ni procedència, en la qual ens assabenta que es féu l'homenatge en què participaren grans figures d'aquest esport: Antoni Ochogavía de Manacor; Simonet, Reus i Rotger d'Inca; Rodríguez, Fuster, Sastre i Vidal de Palma. Aquest torneig es va jugar a dos torns, un de dia i un de nit. Abans de començar els partits del vespre, els senyors Coll i Nadal feren una exhibició de caramboles de clàssica fantasia.

Atès que es tractava d'un cafè mallorquí no hi mancava tampoc l'espai dedicat a "jugar a cartes", on a més de la diversió que sempre això comporta no hi mancaren diferents tornejos tant de truc, com d'altres modalitats que es posaven de moda.

La pintura de Jaume Ferrà i Cifre

Jaume era un home de fina sensibilitat i amat d'un bon brou de romanticisme. Sabia copsar els trets peculiars de les coses i de les persones, i expressar-ho plàsticament damunt un foli en blanc. Crec que avui seria un bon caricaturista. En sa producció pictòrica podem establir diferents nivells. El primer i el més característic és el pintor dels dibuixos que han d'acompanyar l'obra escènica que produïa. Va fer dibuixos:

- 1935 *Un criat divertit.*
- 1935 *Ses atl·lotes d'avui en dia...*
- 1935 *Si es bous no tenguessin banyes.*
- 1935 *El triunf de l'amor.*
- 1936 *Jo vull ser Diputat.*
- 1936 *Es Comte Bellerugue.*
- 1947 *El Mosso de Mestre Colau.*
- 1954 *Un moscart feia cordeta.*
En Frescales i En Riaye.

Ens diuen que, a més del dibuix que acompanyava l'obra teatral, que moltes vegades era publicada i venuda a la sortida de la representació, Jaume feia també un grapat de cartells grossos, els quals eren posats en punts estratègics de la vila, que convidaven la gent perquè

assistís a la funció; d'aquells cartells i d'aquelles publicacions, per ara, no en coneixem cap. Una altra part de la producció pictòrica és a l'oli: retrats familiars, paisatges agradosos per tenir a la casa o per alegrar alguna amicitat... Per ara podem consignar:

Arcàngel sant Miquel, conservat a l'ermita de Llubí.

A casa seva:

Sagrat Cor de Jesús.

Immaculada Concepció (4 quadres).

Sant Antoni de Viana.

El Sant Sopar per presidir el menjador familiar.

Sis retrats familiars.

Sis bodegons.

Una vintena de vistes panoràmiques de la ciutat i d'altres paisatges de Mallorca.

Bodegó, 1941.

Bodegó, 1941.

Aquarel·la, 1944.

Campanar de Santa Maria la Major, contemplat des de la placeta de la Mare de Déu de Lluç, 1951.

Campanar del convent de Sant Francesc, contemplat des de la placeta de la Mare de Déu de Lluç, 195?

Gaudia també de decorar ceràmica. Conservam:

Plat amb pagès i pagesa.

Plat amb toro i torero.

Plats amb diferents animals.

No manquen tampoc diferents caricatures obrades a llapis o bolígraf. Un altre aspecte de la seva personalitat és una afició, mantinguda des de la infantesa, de col·leccionar: segells, llibres, programes de festes, propaganda de les curses de braus que es feien a Inca, dels films que repartien per les cases anunciant les projeccions de cada setmana...

Hi ha també tot un seguit de diferents dibuixos que acompanyen cartes, on a més del llenguatge escrit hi ha la comunicació gràfica. Sol ser en color, fet que posa més relleu a la comunicació i l'enriqueix en detalls que a Jaume li anava millor expressar pintant que escrivint. Valguin de mostra aquestes dues cartes: la grossa és del 27.10.1939 i la més petita, del 04.05.1948.

ELS DELMES DE LA VILA D'INCA (1409-1417)

MARIA DEL CAMÍ DOLS MARTORELL

En el present treball s'ha fet una exposició de quins eren els delmes que es feien efectius al poble d'Inca entre el 1409 i 1417 a l'Església de Mallorca, concretament al capítol de la Seu, i al mateix temps fer una comparació del comportament econòmic de les diverses poblacions que s'emmarquen dins la zona geogràfica coneguda com la comarca del Raiguer¹ respecte a Inca.

Podem presentar el *delme*² com la desena part de la collita o d'altres productes de la terra que es pagava com a tribut a l'Església o al rei i d'altres senyors feudals. Així, en un primer moment era recaptat íntegrament pel rei, ja que ell era el propietari dels delmes. Després de la conquesta de Mallorca el rei i els seus porcioners en retingueren la seva totalitat i n'atorgaren un 25% per poder mantenir les esglésies parroquials.

A partir de 1238, l'Església de Mallorca, a través de Ramon de Torrelles, el primer bisbe, començà a promoure la reclamació de la recaptació dels delmes. D'aquesta manera, el rei va cedir a l'Església la tercera part dels delmes de blat, vi i oli, i la meitat de la resta de productes. Però la institució religiosa no es va conformar amb les cessions reials i continuà amb la seva comesa reivindicant la percepció de l'impost.

Finalment, al 1315, s'arribà al pacte del pariatge entre el rei, Sanxo I i el bisbe Guillem de Vilanova, pel qual ambdues institucions es repartien a parts iguals la percepció dels dits impostos, excepte els que estaven reservats a barons o cavallers i la quarta part, que pertanyia a la parròquia.

1 Comarca mallorquina situada en el centre-nord de Mallorca que s'estén paral·lelament a la serra de Tramuntana des de Marratxí fins a Campanet. Limita amb les comarques de Tramuntana, Pla i Palma. El Raiguer està formada per tretze municipis: Alaró, Alcúdia, Binissalem, Búger, Campanet, Consell, Inca, Lloseta, Mancor de la Vall, Marratxí, sa Pobla, Santa Maria del Camí i Selva.

2 ALCOVER-MOLL. *Diccionari català-valencià-balear*, vol 4. Palma: Impremta Mn. Alcover, 1932, pàg. 108-109.

Els productes gravats amb el delme eren, normalment, l'hortalissa, el blat, bestiar, l'oli i la vinya. Es feia efectiu en espècies o amb diners.

Una vegada feta una breu explicació del que entenem per delme i de quins són els seus orígens, podem passar a fer un repàs al context històric en el qual s'enquadra el treball. Es tracten dos períodes ben diferenciats; el primer és el que coneixem com l'Interregne (1410-1412) i l'altre, el regnat de Ferran I de la casa de Trastàmara, conegut també amb el sobrenom de Ferran d'Antequera (1412-1416).

Al 1410, el rei Martí I l'Humà morí sense descendència legítima després de la mort del seu primogènit, Martí el Jove. Així doncs, el rei no havia designat successor, per la qual cosa s'obria, així, un plet successori que acabaria amb l'entronització de la dinastia dels Trastàmara a la Corona d'Aragó.³

Es plantejava qui s'havia de quedar amb el tron catalanoaragonès. Començarà l'anomenat compromís de Casp, que no era més que una reunió dels principals representants de cada un dels regnes que conformaven la Corona d'Aragó per elegir un nou monarca. A Casp les sessions duraren quatre mesos, on va intervenir com a figura rellevant sant Vicenç Ferrer (valencià). Resultà elegit, finalment, Ferran d'Antequera, el qual passà a anomenar-se Ferran I (de la casa de Trastàmara). A partir d'aleshores la influència castellana sobre la Corona d'Aragó serà molt forta.

Contextualitzats, podem passar a veure l'evolució dels delmes de la vila d'Inca. Recordarem, en aquest sentit, que el delme era la desena part de la collita i que es pagava com a impost. Aquesta tributació s'aplicava als conreus de la triada mediterrània, juntament amb el bestiar i el censal.

Hi havia tot un sistema perfectament estructurat per poder vendre i recaptar aquests impostos. El desenvolupament es feia de la següent manera: en primer lloc, el capítol de la Seu feia el recompte de tots els productes que s'havien obtingut al llarg de l'any. Així, els canonges encomanaven als portadors de lletres que anassin a totes les parròquies de la Part Forana per avisar que qualsevol que volgués comprar delmes anàs a la venda, en la població i en la data determinada.

Els delmes de l'hortalissa i del bestiar es venien a Ciutat, concretament a la plaça del Pa, i el del bestiar es venia dia 12 de gener. La venda del delme dels blats es duia a terme en el municipi de Sineu cada primer diumenge de maig. El de l'oli a Bunyola, el 21 de setembre, diada de Sant Mateu. El delme del vi es venia a Inca, capital del Raiguer, en la festivitat de Sant Bartomeu, el 24 d'agost. I en darrer lloc, tenim el censal, el qual es feia efectiu el dia de Nadal o el dia de Pasqua, i es podia recaptar en espècies, com és el cas, per exemple, de Robines; o en diners, com pugui ser el censal d'Alaró, que eren 3 quarteres de blat.

Els delmes eren venuts en subhasta pública a la plaça del municipi en qüestió. Els seus *levadors*⁴ havien de signar una lletra per deixar constància que hi havia hagut la transacció i que havia adquirit el títol.

La recaptació obtinguda se separava, segons apareix en els documents, en part comuna, és a dir, entre el rei, el bisbe i el capítol, i l'altra part, únicament per al capítol.

3 CASASNOVAS, M. À. *Història de les Illes Balears*. Palma: Ed. Moll, 1998.

4 Compradors.

Per la vila d'Inca, el delme més important és el **delme del vi**. En aquest apartat s'ha de tenir en compte que Inca, com a centre cabdal del Raiguer, era on es feia la venda d'aquest delme, el dia de Sant Bartomeu.

Així, no és que el cultiu fonamental d'aquesta zona fos la vinya, sinó que és a la zona d'Inca on conflüen les importants vies de comunicació que connectaven el Pla amb la muntanya, per aquest motiu es considera el Raiguer com a zona de pas, zona d'intercanvi. Era, doncs, el lloc perfecte per fer les compres de delmes i és així, n'és el centre canalitzador. En aquest sentit, també és important quant al delme la figura de Robines, ja que juntament amb Inca són les dues poblacions on el delme eclesiàstic del vi es veu en augment, i cal tenir present que, actualment, és la zona vitícola de Mallorca per excel·lència.

Per tant, observam com al 1409 s'ingressen per la part d'Inca 360 lliures per la part comuna⁵ i pel capítol, la meitat; és a dir, 180 lliures. S'ha de tenir en compte que a aquest delme se sumaven les collites de Selva, Campanet i sa Pobla. Per això, tal vegada també les quantitats siguin importants respecte als altres pobles del Raiguer.

Al 1410, es recullen 416 lliures comunes i per la part del capítol, 208 lliures. Al 1411 reben les arques capitulars 280 lliures; al 1412, 263 lliures; al 1414, 809 lliures 12 sous i 6 diners; l'any següent, 250 lliures; al 1416, 255 lliures. I en el 1417 es recapten 190 lliures 19 sous i 11 diners.

El segon delme en importància per Inca és el **delme del blat**, aquest es venia a Sineu el primer diumenge de maig, de forma anual. Val a dir que als blats d'Inca s'havien de sumar també els que aportaven Selva, Campanet i Huialfàs (sa Pobla). Allò recaptat per part d'aquest delme és considerable perquè les oscil·lacions de la balança de pagaments van de 360 lliures fins a cotes més baixes de 215 lliures. A vegades ens apareixen en la documentació les quarteres recollides i no els diners; així per exemple al 1417⁶ l'anyada fou de 258 quarteres.

En tercer lloc se'ns presenta el **delme de l'oli**. Se li n'ha de fer menció, ja que aporta una part important d'efectius a les arques capitulars. Igual que els delmes anteriors, s'hi han de sumar les aportacions de Selva, Campanet i sa Pobla. Observam, doncs, la següent activitat en els anys esmentats:

1410, es recapten 45 lliures per la part comuna i pel capítol, 23 lliures.

1411, es recullen 23 lliures per la mesa capitular.

1412, s'aporten 17 lliures i 10 sous.

1414, arriben a punts més alts, 83 lliures.

1415, es recapten 40 lliures.

1416, 45 lliures pel capítol.

1717, el recompte es fa en espècies, es recullen 245 quarteres d'oli.

Seguint amb el tema que ens ocupa, tenim el **delme del bestiar**. En aquest apartat apareix un comportament especial, i és que entre el 1409 i 1412 es ven el delme del bestiar d'Inca juntament amb el d'Escorca, i se separen Campanet, sa Pobla i Selva. Més endavant les sumes

⁵ La part comuna, la conformaven el rei, el bisbe i el capítol.

⁶ ACM 2743, foli 6.

són globals, l'aportació és Ciutat amb la resta del municipis de Mallorca, per tant no en podem destriar el comportament d'Inca en aquest sentit.

A tall d'exemple, al 1411, es recapten per la part del capítol 18 lliures i 10 sous. En el 1412, 15 lliures. En quart lloc, el *delme de l'hortalissa*, aquest es ven juntament amb l'aportació de Selva, Campanet i sa Pobra. És relativament important. Els preus oscil·len de 14 a 9 lliures, i es mantenen sempre dins aquests, lliura amunt lliura avall.

Com a darrer punt tenim el *censal*, el qual es podia pagar en espècies o en diners. Es paga únicament al capítol. Sempre és la mateixa quantitat a pagar, en el cas d'Inca són cada any 6 lliures, 16 sous i 3 diners. En aquest sentit Inca es presenta tota sola. Respecte a la resta de pobles que formen part de la comarca del Raiguer, Inca és un dels municipis que paga el preu més alt d'aquest tribut. Per exemple Alaró dóna 3 quarteres de blat, Santa Maria del Camí en paga 5 lliures o Campanet i sa Pobra, 1 lliura 10 sous i 6 diners.

Feta aquesta breu anàlisi del comportament dels delmes de la vila d'Inca entre 1409 i 1417, podem observar com aquests impostos són una part molt important de les finances eclesiàstiques. Són uns ingressos fixos anuals.

En el cas d'Inca, el delme més important és el delme del vi, el qual juntament amb Robines representa gairebé el 60% de l'aportació del delme del vi de l'illa de Mallorca, seguit pel delme del blat, el de l'oli, el del bestiar, el de l'hortalissa i, en darrer terme, el censal.

BIBLIOGRAFIA

- CATEURA, P (ed.). *Comprar, vendre i pagar al rei. Els impostos indirectes al Regne de Mallorca*, s. XIV-XV, Col. "El Tall del temps maior", núm. 13. Palma: Ed. El Tall, 2006.
- CAPÓ VILLALONGA, J. *Historia de Lloseta*, volum I. Palma: Conselleria d'Educació i Cultura, 1985.
- MAYOL LLOMPART, A. "El vi en el sistema tributari de Mallorca (segles XIV-XV)", *Mayurqa*, 26. Palma: Ed. UIB, pàg. 161-179, 2000.
- MIRALLES TRIAY, G. *Historia de la Villa de Campanet*, volum I. Palma: Ajuntament de Campanet-CIM, 2a edició, 1998.
- PIERAS SALOM, G. *Breu història d'Inca*. Inca: Ajuntament d'Inca-CIM, 1986.
- ROSSELLÓ, R.; i ALBERTÍ, J. *Historia de Selva*. Palma: El Tall, 2003.
- SANTAMARIA, A. *Historia de una marginación. La participación del Reino de Mallorca en el Interregno de la Corona de Aragón*. Palma: IEB-Govern de les Illes Balears, 2003.
- VENTANYOL SUAÚ, P. *Historia de Alcudia*, volum I: Palma: Ajuntament d'Alcúdia, edició facsímil, 1982.

ARXIU CAPITULAR

MESA CAPITULAR

(1409) 2736

(1410) 2737

(1411) 2738

(1412) 2739

(1414) 2740

(1415) 2741

(1416) 2742

(1417) 2743

UN LLIBRE D'ALBARANS D'INCA (1589-1644)

PEP BARCELÓ ADROVER

La història dels nostres pobles es pot conèixer a través de distintes fonts, posant en primer lloc les cròniques escrites pels -podríem dir- professionals de cada època, la tradició oral, els monuments, els llibres de comptes, tant oficials com particulars, i entre d'altres manuscrits, els llibres d'albarans.

El *Diccionari català-valencià-balear*, a la primera definició de la paraula *albarà*, ens diu el següent: "Cèdula. Paper escrit acreditatiu d'un fet o ordenador del que cal fer."

Així doncs, un llibre d'albarans pot tenir distintes aplicacions: si es tracta de recollir documentació sobre un tema particular com per exemple de censals d'un terratinent, de les despeses d'una construcció o compres i vendes d'un botiguer.

En canvi tractant-se, com és el cas que ens ocupa, d'un llibre d'albarans del Consell o jurats de la vila, els temes poden ser i són completament variats, com també ho eren les activitats dels jurats i el clavari prenia nota de tot quant passava per les seves mans o li era comunicat per algun dels jurats, i es constituïa així el llibre d'albarans; una mena de miscel·lània que ens parla des del pagament del sou al mestre d'escola del puig de Sta. Magdalena fins a la fabricació d'una custòdia per a l'església passant, entre altres temes, per l'empenyorament d'uns muls a un veí que no havia pagat el que devia, la compra de llenya per fer les imatges dels sants Abdon i Senén o les despeses per vestir un prevere mort en exercici del seu ministeri.

També podem observar que gairebé tots els pagaments que es feien des de la Universitat o del Consell dels Jurats de la vila, sempre era mitjançant "pòlissa en taula" a favor d'un dels jurats, que no era sempre el clavari, sinó algun dels altres, el qual es comprometia a pagar la quantitat indicada en cada moment. Era una manera més de poder controlar què es feia amb els doblers, ja que intervenien diverses persones en cada operació o transacció econòmica, a vegades fins i tot amb testimonis.

El manuscrit que ens ocupa¹ recull una col·lecció de documents de fets més o menys rellevants de la vila d'Inca durant el període de 1589 a 1644, és a dir cinquanta-sis anys, amb dades algunes fins ara inèdites i d'altres que confirmen o amplien les notícies que en teníem a través d'altres fonts i que anirem comentant.

Descripció del document:

Llibre manuscrit que consta de 52 folis, entre ells 8 solts, amb un format de 303 x 212 mm. De paper de tinta, fet a mà, fent constar que els papers solts tenen un format diferent de aproximadament 150 x 120 mm. Molt ben conservat llevat de la tapa anterior, que està tallada en sentit horitzontal per mor de la contracció de la pell, possiblement no acabada de “curar” abans de la seva utilització. Tapes de pergamí.

Portada:

Libre de Alberans (lletra gòtica)

Més avall amb lletra cursiva molt posterior hi ha la següent inscripció:

“Llibre aont estan varias polisas y recibos y entre ells una de que los honorables Jurats compraren pedra de Muro per los escalons de la torre, y un recibo de la Creu de la vera Creu y altre de la Custodia de la Parroquial Igl^a de Inca.”

Criteri de transcripció i comentaris:

Hem respectat la grafia de l'original; hem afegit únicament els signes de puntuació que poguessin fer més intel·ligible el document i hem posat en majúscula els noms propis i paraules que així corresponia.

Quant als comentaris, els posam en cursiva i a continuació la transcripció del text. En el cas que hi hagi diversos documents sobre el mateix tema, ho simplificarem per evitar repeticions innecessàries.

Com és lògic, al llibre les notes dels albarans estan per ordre cronològic; dins aquest mateix ordre i per a més claredat, sempre que és possible, les posam per temes.

Contingut:

La vila d'Inca paga una pensió anual d'11 sous i 6 diners a l'Hospital General, els pagaments es fan per anys vençuts i en aquest cas molt endarrerits. Aquestes pensions consten com a pagades durant tot el temps comprès entre 1590 i 1620.

1597, setembre 10.

Jo Miquel Planas, òlim procurador del Hospital General he rabut dels Magnífichs Jurats² de la villa de Incha I £ XIII § VI y són per tres pensions de XI § 6 fa dita villa al Hospital General asó és, per lo any 1590 y lo any 1591, lo any 1592 y dita cantitat he rabuda de Miquel Galli, òlim clavari y per pòlisa dels dits Jurats com ja'n tinga altra albarà en lo libra de la sua clavaría.

Dat a 10 de setembra 1597, fet ut supra.....I £ XIII § 6.

1 Aquest llibre forma part d'una col·lecció particular, els propietaris de la qual ens han assegurat que l'entregarien a l'Arxiu Diocesà de Mallorca per a la seva custòdia.

2 Jurat: cadascun dels membres de les antigues universitats o consells municipals.

1600, juny 20.

Jo Nadall Vallespir holim proqurador del Spital General comfesa auer rebut dell honorable Jaume Gelli, clauari de la villa de Inca, trente y quatre sous y sis, dich 1 £ 14 § 6 y dich són per tres pensions de honze sous y sis fa de sens dite villa al Espital General y dite pague és a compliment del any 1593 y 1594 y 1595.

Fet a 20 de juny any 1600. Dich.....1 £ 14 § 6.

1621, gener 25.

Jo Joan Vila y Riu, prevere y present curador de lo Ospital General he rebut dels Magnífichs Jurants de la Vila de Incha trenta quatre sous y sis, dich 1 £ 14 § 6 per tres pansions de onsa sous y sis fa dita Vila ha lo Espital, hasó és, per l'any 1618 y per 1619 y per 1620. Ho lo més ver he rebut de pòllisa lo dia present de dita cantitat.

Fet a 25 de janer 1621. Dich.....1 £ 14 § 6

El donat de l'Hospital mestre Domingo Ferrer, i abans son pare, eren els encarregats de tocar les hores, tallar el pa beneït i fer l'acapta de la Verge Maria. Els jurats de la vila li paguen tot quant li devien tant a ell com al seu pare.

1614, maig 25.

Jo Antoni Sot, mestre en lo Puig de Incha, fas testimoni com mestre Domingo Ferrer, donat³ del hospital ha rebut sinquante sous a compliment de 5 £ 10 § dels honorables Jurats y són a compliment de tot lo temps és stat donat del hospital, picant les hores, tallar lo pa beneït y acaptar les llànties de Verge Maria.

Axí ell és satisfet, com encare per lo temps da són pare, de tal manera que fins al die present estan iguals.

Fet al 25 de maig 1614..... 2 £ 10 §.

La vila d'Inca mitjançant els jurats es feia càrrec de les despeses del culte. Així trobam el pagament del benefici de l'orgue de l'església parroquial, del qual aleshores era beneficiat Mn. Miquel Cantallops. En aquesta primera partida també hi estan compres dues lliures per pagar Bartomeu Bertran, qui se'n cuidava de manjar dit orgue.

1599, juliol 21.

Jo Michel Cantallops, binificiat en la parroquial església d'Incha del binifici del orga he rebut del honorable Falip Garau, pagant per Pera Bischerra, clauari de dita vila, vint y quatre liuras, dic 24 £§ y són so és: quinsa liures per la pansió pasada de tantes na fa la Uniuersitat de dita Vila y 8 £§ liures per lo present any y duas liu(res) haueu pagades a Bartomeu Bartran per lo manjar, que ditas pertidas fan ditas 24 £§ per la qual cantitat auen pagada per pòllisa dits honorables Jurats.⁴ Y per la uaritat fas lo present vull qua contam a 17 de juny 1600.

A l'any següent l'encarregat de fer anar l'orgue fou en Tomàs Serra, qui rebé la mateixa quantitat acordada amb anterioritat.

³ Donat: religiós no profés, dedicat al servei d'una comunitat, convent, santuari, etc., per a complir els encàrrecs dels religiosos, captar per ells, etc.

⁴ Resulta evident que va cobrar una lliura menys, ja que les partides que anomena sumen 25 lliures.

1600, gener 18.

Jo Guillem Ceruera, preuere, fas fe con Thomàs Serra, fedrí, ha rebuts dels honorables Jurats quaranta sous, dich 2 £§ y són per tant li fan cascun any de ajuda per lo menjar dels horguens. Y dita cantitat ha rebuda per pòlisa li an feta lo die present dirigida a Pere Bisquerra, clauari.

Fet als 18 de gener 1600..... 2 £§.

En aquesta ocasió el beneficiat Miquel Cantallops cobrà únicament la seva part del benefici de l'orgue, ja que el qui manxava, Tomàs Serra, ja rebia la seva directament dels jurats.

1600, desembre 6.

Jo Michel Cantallops, binificiat en la uila de Incha o més ver en dita església del binifici del orga he rebut de lo honorabla Michel Planes clauari de la present vila de Incha per pòlisa dels honorables Jurats quinsa lliures, dich 15 £§ y són per tantas na fa la nauersitat de dita vila an el meu binifici del orga en dos pertides so és a Nadal 7 £ 10 § i altres sed lliures y X § a la festa de St. Joan de Juny i és dita cantitat a compliment per las més propasades diades.

Fet a 6 de desembra any 1600.....15 £§.

Nova disposició: la partida de XV lliures anuals destinades al benefici de l'orgue es divideixen en dues partides de 7 lliures 10 sous cada una, per Nadal i per St. Joan de juny, però el beneficiat Miquel Cantallops les cobrà amb una partida al cap de tres anys.

1603, abril 9.

Jo Michel Cantallops binificiat en la parroquial isglésia de Incha del binifici del orga confesse auer rebut del honorable Jurat Marquès, clauari lo present any de la present uila trenta set lliures y mitge dich 37 £ 10 § y són per aquellas sinch pancions de set lliures y mitge sensals fa dita uila an el binifici que jo posseych, las quals fan de aqueste manera, ço és 7 £ 10 § an las festes de Nadal y las altres 7 £ 10 § an la festa de St. Joan de juny.

Y dita cantitat és a compliment per tot lo que m'és degut inclusive.

Y aquelles me paguen ab pòlisa a mi lo die present.

Fet a nou de abril any 1603.37 £ 10 §.

Aquest any, darrer en què consta el seu benefici, el dit Cantallops fou pagat el mateix any. No consta que s'hagi pagat a algú per a manjar.

1604, maig 19.

Jo Michel Cantallops, binificiat en la parroquial isglésia de Incha del binifici del orga tinch rebudes quize lliures per pòlisa del Mag^{chs}. Jurats lo present die de vuy, ço sed lliures y deu sous caygudes lo die de St. Juan de Juny i sed lliures i deu sous caygudes al die de Nadal per tants me'n fan de sens las sobredites diades an el meu binifici dit del orga i són a compliment per las propasades diades.

Fet a 19 de maig any 1604.....15 £ §.

El prevere i beneficiat de l'orgue rep l'import del seu benefici amb tres anys d'endarreriment.

1609, octubre 19.

Yo Michel Cantallops, prevere y binificiat en le parrochial de Incha tinch rebut dels honorables jurats de la present vila quarante y sinch liuras, dich 45 £§ y són a compliment de quinze lliures cens ma fa la vila de Incha per lo binifici del horga en dos termes del any.

Y dita quantitat he rebude per vie de taule axcepta vint sous que he rebut contans.

Fet a 19 de octubre 1609.....45 £§.

Per la mateixa quantitat acordada de 15 lliures anuals en dues parts, trobam un nou beneficiat per a l'orgue, el prevere Miquel Coc. Observam, emperò, que hi ha deu anys sense haver trobat partides consemblants dedicades a aquesta activitat tan important per als serveis religiosos.

1620, octubre 8.

Jo Miquel Coch, prevere y beneficiat tinc rebut dels honorables Jurats per pòllisa set liures y mitge, dic 7 £ 10 § y són de nombre de quinse liures fa la villa de Incha an el benefici del orga ab dos partides, so és, set y mitge al dia de Sanct Joan y las alres lo dia de Nadal. Y són ditas 7 £ 10 § per la pensió més propassada da Sanct Joan.

Fet a 8 de octubre 1620. Dic.....7 £ 10 §.

1621, març 5.

Jo dit Coch tinc rebut dels sobre dits Jurats ab pòllisa set liures y mitge, dic 7 £ 10 § y són a compliment per la demunt dita rehó per lo any 1621.

Fet als 5 de mars 1621.....7 £ 10 §.⁵

Les imatges dels sants Abdon i Senén són encarregades al escultor Joan Antoni Bonet, el qual rep cinc lliures per comprar la fusta. Aquesta partida ens permet saber la data d'inici de les dites escultures. Un any després li entreguen 15 lliures per a l'adquisició d'or i joies per al seu ornament.

1599, desembre 4.

Jho, Juan Antony Bonet asculitor he rabut dell senor Gabriell Galli, hobrer⁶ da Sant Abdon i Sant Senén da la Villa d'Incha sinch liuras, dich 5 £§ i són per lo lanam⁷ e comprat per fer ditas figuras per dita villa da Incha i per pagar an varitat fes lo present albarà vuy qua contam a 4 da Dasebra 1599.5 £§.

Per conta pe lo qua manaran (a) Juan Anthony Bonet, asculitor⁸.

5 Pel que es desprèn dels documents dit prevere Miquel Coch tenia el benefici de l'orgue per la quantitat de 15 lliures cada any en dues partides. Fins ara només hem trobat documents de cobrament de la meitat de dita quantitat anual.

6 Obrer: cadascun dels qui tenen al seu càrrec l'administració de l'obra d'una església, confraria o altra institució religiosa o benèfica.

7 Lanam: llenyam, fusta per obrar. Es va emprar la més valuosa que hi havia: banús.

8 Aquesta partida confirma allò indicat al volum dedicat a la III Exposició d'Art Sacre Els sant a l'art d'Inca, pàg. 42. Inca: 2001.

1600, febrer 17.

Jo Jaume Galí, mestre, he rabut dalls honorables Jurats quinsa liuras, dich 15 £§ per or y collas⁹ per las figuras de St. Abdon y St. Cennén. Y jo dit Galí rab per Joan Antoni Bonet, himaginayra. Y asó per pòlisa m'an fete lo dia present dirigide a Pere Biscerra, clauari.

Fet a 17 de febrer any 1600..... XV £§.

S'acorda manar fer una Vera Creu de plata del mateix pes, alçària i forma que la del monestir de St. Jeroni de Ciutat. Argenter: Lluc Marçà. Sebastià Llodrà, argenter i prohóm de la vila donà fe de la feina feta. Els jurats d'Inca, tal com estava acordat, aportaren les joies i a més pagaren al dit Lluc Marçà la quantitat total de 123 lliures en doblers i 26 lliures 4 sous i 4 diners en or i plata.

1614, octubre 7.

Nosaltres debaix scrits Andreu Gali vn dels Jurats de la Vilda de Incha, tenim poder del consell celebrat en dita Vila y dels altres Jurats mos companyons de vna part y Luch Marça, argenter, de part altra, som de pacte que jo dit Marça hage de fer per la Iglésia Major de dita Vila vna creu de plata per la Vera Creu, del mateix pes y statura, forma y trassa que és la creu he feta per lo monastir de St. Hieronim de la present Ciutat y deurada de la mateixa manera que stà la de St. Hieronym y ab la matexa padreria que és en aquella y baix se ha de pintar las armas de la dita Vila la qual he de donar feta y acabada per la darrera semmana de Carnestoltas primer vinent.

Y en cas que no la don feta per dit temps se defalcarà de las mias mans y treballs desfents.¹⁰ Y per las dits mans y treballs me an de donar per pacte vuytanta vuyt liures moneda de Mallorques y per pacte los Jurats de dita Vila me han de donar tota la plata que tindran y aquella se tornarà ab la mateixa creu, pes per pes.

Y si per ventura jo dit Marça posare més plata en dita creu de la que rebré fins al pes de la Creu de St. Hieronym ma pagaran aquella a raó de XXIII § la onze.¹¹

Y los dits Jurats me han de donar la plata que tindran ab vna o moltas partidas per de aquí las festas de Nadal primer vinent y acabada la creu me han també de donar lo or que serà manester per deurar aquella, entenen-se lo del pes poca cosa més poca manco, del qual starem a dret vn al altre. Y las mans y treballs se me han de pagar ço és lo die que deré la creu feta 50 £§ y lo demés a compliment per las festas de Pasqua de Resurrectio també primer vinent.

Y també és cert que la pedreria hi haurà manester las han de pagar dits Jurats.

Y per ser axí la veritat firmam la present scriptura de nostras mans vuy a 7 de octubre 1614. Andreu Gali, Luch Marça, argenter, més e rabut yo dit Marça dal dit Yurat Gali dos galsas¹² ab sas patanas y una creu dos cadanetas, tot da plata, lo qual a pesat net 93 u. y ½ milares.¹³

Fet ut supra.

Sebastià Llodrà, argenter, un dels promns.¹⁴

9 Collars.

10 És a dir, que se li descomptarà la feina no feta a la data estipulada.

11 Unça: la dotzena part d'una lliura (400 grams). És a dir que una unça equival a 33,33 grams.

12 Galsas: calze, copa sagrada d'or o argent que serveix en la missa per posar el vi que s'ha de consagrar.

13 Millarès: nom de la moneda d'argent de més valor que encunyaven els emperadors d'Orient en l'edat mitjana i que en el sistema monetari romà bizantí equivalia a la mil·lèsima part d'una lliura d'or. A la seca de Montpeller Jaume I d'Aragó en féu encunyar. A Barcelona quatre diners feien un millarès.

14 Prohom: home respectable, digne d'especial consideració.

1614, novembre 15.

A 15 de N° 1614 té Luch Marsa 40 £§ a bon comte per la creu (que) fa.

Més, a 10 de desembre 1614 té 10 £§ per dita rahó, les quals dos pertides li he donades jo Andreu Galí y feu-ma albarans los quals he donats an el clauari.

1615, març

Més a ...¹⁵ de mars 1615 li ha donat Bartomeu Marquès de Nicollau, fisch de clauari 40 £§ a dit Marsa per dite rehó y té albarà.

1615, març 29.

Més a 29 de mars 1615 li ha donat dit Marquès a dit Marsà per dita raho 33 £§ y té albarà.

1615, març 31.

Pesan los trosos de argent 3 unzes que doní, valan de argent.....4 £ 4 §

Val lo or dal reliciari uel.....3 £ 18 §

Sebastià Llodrà, Pesador.....20 £ 2 §¹⁶

Més e rabut yo Luch Marça, arganter, lo susdamunt dit a bon comta per lo que'm dau(e)n da la Creu.

Fet a 31 da mars da 1615.....20 £ 2 §.

1615, maig 20.

Jo debax scrit Luc Marça, argenter, ab la present scriptura de mà mia firmada y de agena scrita, dich star en veritat que he rebut del honorable Barthomeu Marquès, lochtinent de clavari de la Vila de Incha, pagant per los Jurats de dita Vila trenta nou liures dos sous y quatre diners, dich 39 £ 2 § IV y són a compliment del cost mans y bestretas de una creu de plata he feta per la Iglesia Major de la Vila, la qual ja tenen rabuda y és stada del valor de doscentas vuytanta tres liures setze sous y deu diners.

Com la demás quantitat me hagen pagat ab partidas, de que ja tinch fets albarans, en lo qual cost se ha hagut rahó de noranta sis onses deu milleresos y mix de plata que los Jurats me han donat al encontra a rahó 24 § la unsa, que foren dos galsers, vna creu, dos canadellas y altres trossets de argent y més se ha hagut rahó del or me donaren de vna Custodieta hont tenien la Vera Creu, que fonch de valor de V £ XVIII §, la qual creu me donaren a fer ab scriptura de Concòrdia de 7 de octubre 1614.

Y per ser axí la veritat fas lo present albarà vuy als 20 de maig 1615.

Dich.....39 £ 2 § 4.

Es mana fer una custòdia d'argent. El pagament es féu amb doblers i amb argent. Hem de fer notar que no consta que els argenters rebessin en cap moment els doblers "en pòlissa".

¹⁵ En blanc a l'original.

¹⁶ Resulta evident que la suma és errònia, ja que hauria de dir 8 £ i 2 §, errada que a la vegada accepta l'argenter com a bona.

1622, maig 7.

Jo debax scrit confés aver rebudes tresentas y sinc lliures y quinse sous, dic 305 £ 15 § ab diversas partidas compreses 62 onses de argent dels onorables Miquel Visens y Miquel Arniol, de la Vila de Inca lo present any Jurats, per ocasió de una custòdia de argent sensa peu la qual he feta per la Isglasia parroquial da dita vila.

Y som content y pagat tant pere lo argent com ancara per las mans que se an assignat, so és Joan Sastra y Gregori Jener, sobraposats dels argenters juntament ab los promens.

Y dita custòdia tenan los dits Jurats, la qual pesa sent sinquanta y dos onsas y vn quart. Y per asar axí fas lo present albarà per clarísia da tots.

Fet als 7 da maig 1622.....305 £ 15 §.

(signat) Luch Marça, arganter.

Es fan adobar els llibres de la parròquia i al mateix temps el llibreter Antoni Morlà comprà cinc llibres per al cor de dita església.

1599, desembre 16.

Jo Antoni Morlà llibreter he rebut dels Jurats de la vila de Incha y per mans del Rd. M^o Ffrancesch Català, teòleg, setze lliures, dich 16 £§ y són per los adops y per dur sinch llibres de chor de la Iglésia parrochial de la vila de Incha, de la qual cantitat ja tinc-li fet albarà al dit m^o Ff. Català.

Fet a 16 de desembre 1599.....XVI £§.

Continuen les reparacions dels llibres religiosos de la parròquia, en aquest cas són els missals, i no s'han hagut de donar a adobar al mateix llibreter.

1600, abril 18.

Jo Magí Mulet he rebut dels honorables Jurats trenta sous, dich 1 £ 10 § y són a bon compte per los adops dels missals vells de nostre yglésia me an donats a reparar. Y dita cantitat he rebut ab pòlice me an feta lo dia present dirigide a Pere Bisquerra, clauari.

Fet a 18 de abril any 1600..... 1 £ 10 §.

S'adoben els vidres de l'església i el rellotge. El mateix dia compren un encenser.

1600, gener 18.

Jo Ffrancesch Serra fas testimoni com mestra Llorens Morro ha rebut dels honorables Jurats sinc lliuras y són per los adops dels vitres de la iglesia y del ralotge. Y dita quantitat ha rebut per pòlissa li an feta lo dia present dirigida a Pera Bisquerra, clauari.

Fet 18 de janer 1600.....5 £§.

1600, gener 18.

Yo Sebestià Cantelops fas testimoni com los Reuerens pares de S. Ffrancesch de nostre Vile an rebut dels honorables Jurats deu lliures, dich 10 £§ y són per ajuda de un ansanser li feu lo Consel lo diume(nge) propesat. Y dite cantitat han rebuda per pòlise los han fete lo die present dirigida a Pere Biscera, clavari.

Fet a 18 de janer 1600.....10 £§.

Seguint el mateix criteri, paguen als religiosos franciscans, concretament a fra Onofre Ferragut, quaranta lliures per haver predicat els sermons de Quaresma i d'advent a la vila.

1600, abril 6.

Yo frare Honofre Ferragut del orde de St. Domingo he rebut dels Magnífichs señors Jurats de la vila de Incha quaranta lliures, dic 40 £§ y són per la caritat de la Quaresma contínua y Aduent he predicat en dita vila lo present any de 1600. Y dita cantitat tinc rebuda per pòlica me han dirigida al honorable Pere Bisquera clauari lo any present.

Fet a 6 de abril 1600. Dic.....XXXX £§.

Fan arreglar els escalons de la torre amb pedra de Muro.

1600, abril 20.

Jo Jaume Gual, mestre, fas fe com lo honorable en Gaspar Reus ha rabut dels honorables Jurats tres lliures y quinze sous, dich 3 £ 15 § y són per set volsós¹⁷ de pedra de Muro, los quals li an pressos per escalons del caragol de la torre. Y dita cantitat ha rabut per pòlisa li an feta lo die present dirigida a Pera Bisquera, clauari.

Fet a 20 de abril any 16003 £ 15 §.

Per les festes del Corpus es feia una despesa extraordinària de llums, amb ciris i cera que adquirien a diversos apotecaris de la vila. Trobam partides més petites corresponents únicament a la cera de dita festa, a altres hi està compresa tota la cera utilitzada durant l'any. A Jaume Casesnovas:

1600, juny 4.

Jo Jaume Cassasnouas, apotecari, tinch rebut dels senyer en Falip Garau Loch(tinent) de clauari per mestra Pera Bisquera vuytanta liures, dich LXXX £§ y l'on les me pague per le luminària¹⁸ del Corpus he feta per nostre Villa en l'añy 1599. Y dita pague costa per albarà de menament firmat per los honorables Jurats.

Fet a IIII de Juñy 1600.....LXXX £§.

A Josep Pasqual:

¹⁷ Volsós: superfície corbada d'una pedra d'arc o de volta.

¹⁸ A l'any hi havia dues festivitats religioses durant les quals es feia una despesa considerable de cera: el dia del Corpus i el Divendres Sant.

1603, juliol 15.

Jo Joseph Pesquall apotecari rebí dels honorables Jurats del any pesat en virtud de dos pòlises setanta y vuit liures vuit sous y nou dines. Dich 78 £ 8 § 9 dines y són a bon conte de la cera me deu la vila de Incha y las ditas dos pòlises la vna és feta a 20 de abril 1603 y la altre pòlise és feta a 17 de maig 1603.

Fet a 15 de julioll 1603.....78 £ 8 § 9 din.

O més ver, rebí dita quantitat del honorable en Johan Merches, clauari y ditas dos pòlises en ditas diades a calenda des present suma de las ditas setante y vuit liures vuit sous y nou dines. Fet ut supra.

A Josep Pasqual per mitjà de pòlisses a nom d'Antoni Reura, també apotecari.

1606, octubre 26.

Jo dit Joseph Pesquall apotecari e rebut dels honorables Jurats de la present vila de Incha quoranta dos liures y sis sous, dic 42 £ 6 §. Fou en dies pessats per pòlissa dirigida a M^o Anthoni Reura, apotecari, de tranta liures 6 (§) y altre pòlisse dirigide a dit Reure lo die present de XII £ VI § las quals dos pòlisses tot en una suma són las ditas quaranta y duas liures y sis sous. Y dic són a compliment de totes y qualsuol sera agen pressa dels Jurats de me casse per dita Vniuersitat fins lo dia present.

A Antoni Reura:

1607, juny 1.

Jo Antoni Reura apotecari he rabut dels Mag^{chs}. Jurats de la vila de Incha per pòlças sent i quinze liures vuit sous i quatre i són a compliment de tota i qualçevol cera aian presa de la mia botiga per compta de dita Vila axí per la illuminària del Corpus com et àlies fins lo present dia de vull.

Fet al primer de juni 1607.....CXV £ VIII § IIII.

1608, juny 17.

Jo Anthoni Reura apotecari he rabut per pòlças dels honorables Jurats de la present Vila Cent liures, dich 100 £§ a compliment de tota la cera an presa de la mia botiga fins lo present die que comtam a 17 de juñy 1608.

Dich..... 100 £§.

A Josep Pasqual, únicament consta un pagament a compte. Es pot comprovar veient que de la seva botiga es va emprar la cera no només del Corpus sinó de tot l'any i, com s'indica, d'altres anys passats.

1610, març 14.

Jo Joseph Pesquall apotecari e rebut per via de pòlissa dirigida a Barthomeu Company, clauari lo any corrent, feta per los honorables Jurats el present any, deu liures, dic X £§ y són a compta de tota la cera me devia la Vila de Incha axí per la luminària com per ciris, sera anuals del Corpus y per los ciris per los que diasches¹⁹ los anys pesats y lo present any. Y axí som pegat a compliment fins lo present dia. Fet a 14 de marts 1610 y la pòlisa és feta en dita diade.

Fet ut supra.....10 £ §.

Amb aquesta partida en Josep Pasqual percep la despesa que havia quedat pendent l'any anterior.

1611, gener 20.

Jo Joseph Pesquall apottechari e rebut dels honorables Jurats de la present vila sent setanta y sinc liures y deu sous. Dic 170 £ 10 § y dita cantitat an pagada ab tres pòlises dirigides a M^o Anthoni Perelló, clauari y comprés tretze liures rebí de Barthomeu Lompard, òlim clauari y dita cantitat és a compliment de dita luminària de lo any 1610 inclusive.

Fet a 20 de Janer 1611.....175 £ 10 §.²⁰

A Antoni Reura.

1613, juliol 23.

A 23 de juliol 1613 he rebut jo Antoni Reura, apottechari, dels Magnífichs Jurats per pòlça dirigida al Sr. Nadal Vallespir, clauari, sasanta i vuit liures i deuit sous, dich 68 £ 18 § i són a compliment de tota la cera he feta fins lo dia de vuy.

Fet ut supra..... 68 £ 8 §.

A Josep Pasqual.

1618, juliol 29.

Jo Ioseph Pesqual, apotechari, he rebut dels honorables Jurats de la present vila de Incha sinquanta y nou liuras nou sous, dich 59 £ 9 § ab pòlisa dirigida a Johan Marchès, clauari, feta lo dia present y és a compliment de tote la cera he feta per la Vniversitat de la present Vila fins lo dia de Sincogisma²¹ propessat, que contarem a 3 de Juny.

Fet a 29 de Julioll 1618.....59 £ 9 §.

El 1596 és contractat el mestre d'escola Antoni Sot per dur el col·legi del puig de Santa Magdalena per un preu inicial de deu lliures cada any. Com era costum, no començà a cobrar els seus serveis fins tres anys després d'haver començat. El 1599 acordaren augmentar-li la paga fins a quinze lliures anuals.²² Segons els albarans consignats dit Antoni Sot fou el mestre del puig de Santa Magdalena fins a l'any 1621.²³

¹⁹ Diaques.

²⁰ A la nota de rebut diu que ha rebudes 170 lliures i a la part dels comptes posa 175.

²¹ Cincogesma o Cinquagesma: festa que se celebra set setmanes després de Pasqua florida en memòria de la vinguda de l'Esperit Sant sobre els apòstols. Antigament també es deia la festa de Pentagosta.

²² Aguiló, Estanislau de K. a la seva descripció "Excursió a Inca y an Es Puig de Santa Magdalena" BSAL, any IV, tom III núm. 123 afegeix al peu de plana: "Als 18 de octubre de 1630 consta que era mestre d'aquesta escola el rvd. mossèn Joan Massanes, prevere, y els Jurats d'Inca, que li donaven cada any 40 lliures de salari, acordaren aquest dia "no pagarne d'aquí avant mes que 20, y si el dit Massanes no la volgués continuá per aquest preu, que 's cerch per substituirlo un altre Mestre que s'en content."

²³ Llibre de Determinacions del Consell d'Inca de 19 juliol 1597: "Com els Jurats de Ciutat encobefen l'escola de Randa per la gran utilitat que en treuen los fadrins apartats de poderse divertir en altres exercissis no onests, axit els jurats d'Inca encobefen l'escola del Puig, i la posaven baix l'amable protecció de Sta. Magdalena amb la fervor creixent que les farà determinar que 'obtesa llecencia y autoritat del Ilm. y Rdm. Sr. Bisbe, sia votada esser colta en nostra vila, axi com altres festes, com son los gloriosos Sant non y Sant nen... la festa de la apostolesa Sta. Magdalena patrona nostra la qual rentà los peus a Cristo Redemptor nostro de lagrimes'..." I afegeixen: "Els documents dels arxius d'Inca no arriben an aquell temps de la fundació, (abans del 1493), ni sisquera al temps de la restauració, (devers el 1535)." BSAL XIII.

1600, gener 1.

Jo Antoni Sot, mestre de scholes he rebut dels Magnífichs Jurats deu liures, dic 10 £ y són per le ajude²⁴ em fa la vila per seruir de mestre en el Puig de Incha, com consta per Consell celebrat sots a 30 del mes de Juny 1596 en que me fan paga ab entrada y axide de la feta y dita és per le axide de 1597 y entrada de 1598 com los Jurats pesats que són lo honorable Sebestià Llubí y sos compeyons. És-me ajen pegat cossa ninguna y dita cantitat he rebude per pòlisa me an feta los Jurats dirigide a Pere Bisquerre.

Per com jo aye fet alberà an libre, per so fas lo present.

Fet a 1 de janer 1600, dich mil cis cens.....X £§.

1600, gener 1.

Jo Antoni Sot, metre de scholes, he rebut dels Magnífichs Jurats deu liures, dich 10 £§ y són per le ajuda em fa la vila per legir en el Puig de Incha y dita cantitat és per la axide de 1598 y entrada de 1599 y asò he rebut per pòlisa me an feta lo dia present dirigide a Pere Bisqerra.

Fet a 1 de gener 1600..... X £§.

1600, octubre 26.

Jo Antoni Sot, mestre de schole he rebut dels honorables Jurats cinch liures, dic 5 £§ y són a compliment de le ajuda me fa la Vniuersitat de le present Vila per legir an el Puig de Grammatica. Dic són a compliment per la juredia pesade,²⁵ le qual cantitat he rebude per pòlisa dirigide an el honor Michel Planes, clauari.

Fet a 26 de octubre. 1600.....5 £§.

1601, juny 3.

Jo Antoni Sot, mestre de schole he rebut dels honorables Jurats del any present deu liures, dich 10 £§ y asò per pòlisa de dits honorables Jurats y dite pague és a compliment per le entrada y axide del any present 1601, le qual cantitat es per le ajude em fa le V^t. De le Vile per legir an el Puig y dite pòlise és dirigide an el honorable M^o. Planes, clauari.

Fet a 3 de juny any dit.....10 £§.

1614, maig 15.

Jo Antoni Sot, mestre en lo Puig de Incha he rebut de le vila de Incha quaranta y sinch liures, dich 45 £§, ço és: de M^o Barthomeu Marquès, òlim clauari, 15 £§; de Jacme Xanxo, òlim clauari 15 £§ y de M^o Nadal Vallespir, clauari lo any present 15 £§ com conste per les pòlises per rahó de quinse liures me fa de ajude dita vila, com conste per sa determinatio de Consell çelebrada a 21 de desembre 1609.

Y és a compliment de fins al primer de janer del any 1613.

Fet als 15 de maig 1614.....45 £§.

²⁴ Ajuda: en aquest cas es tracta del compliment d'un contracte.

²⁵ Juredia: juraria. Consell de Jurats, situat a la sala inferior de la Universitat. Aquestes cinc lliures corresponen a l'augment que s'havia acordat pagar al mestre Sot i que encara tenia pendents de rebre.

1614, agost 14.

Jo Antoni Sot, mestre en lo Puig de Incha tinch rebut quinze liures, dich 15 £§. a compliment fins al primer de janer del any 1614.

Fet als 14 de Agost 1614.....15 £§.

1615, juliol 5.

Jo Antoni Sot, mestre en lo Puig de Inche, he rebut quinze liures, dich 15 £§ a compliment fins le mes propesade diade del any 1615.

Fet a 5 de juliol 1615.....XV £§.

1616, juliol 4.

Jo Antoni Sot, mestre en lo Puig de Inche, he rebut quinze liures, dich 15 £§ a compliment fins le mes propesade diade del any 1616.

Fet als 4 de Juliol 1616.....XV £§.

1617, agost 29.

Jo Antoni Sot, mestre en lo Puig de Inche, he rebut quinze liures, dich 15 £§ lo die present, a compliment fins lo primer de janer més propesat.

Fet als 29 Agost 1917.....XV £§.

1618, agost 22.

Jo Antoni Sot, mestre en lo Puig de Incha he rebut quinze liures, dich 15 £§ y són a compliment fins lo primer de janer més propesat.

Fet als 22 de Agost 1618.....XV £§.

1620, agost 4.

Jo Antoni Sot, mestre en lo Puig de Inche he rebut per dues pertides dels honorables Jurats del any present y pessat trente liures per dues anades, ço és, de los Jurats pesats rebí quinze liures y lo die present ab pòlisa altres quinze liures que és a compliment del que'm deuia dita vila, que són quinsa liures cade any. Y axí som complidement pegat.

Fet als 4 de Agost 1620.....30 £§.

1621, juny 20.

Jo Antoni Sot, mestre en lo Puig de Incha, he rebut quinze liuras, dich 15 £§ y són a compliment fins le més propesade diade qui és al primer de janer.

Fet a 20 de juny 1621.....15 £§.

L'any 1603, per Reial orde de 13 de juliol es féu una lleva de mil homes i cent artillers; era procurador reial i lloctinent de virrei Sr. Pere Vivot, qui comandà quatre vaixells per a l'expedició contra les terres del rei de Cuco a Àfrica.

Arnau Cotoner, executor de la Universitat de Mallorca, publicà una talla de 6.000 lliures, i havia de pagar la vila d'Inca la quantitat de 265 lliures i 19 sous.

1604, novembre 24.

Jo Gell Martorell, Síndich Jurat lo any present he rabut per taule y de contants de uos honorable Joahn Cantalops dossentas sexanta sinch lliuras y denou sous, dich 265 £ 19 § en les quals són compresas devuyt lliuras setze sous y deu dines per leuada y són dossentas sexanta sinch lliuras y denou sous per lo que ha tocat pagar a le uile de Incha per lo tall general²⁶ de sis milia lliuras corrent lo any present.

Fet a 24 de N° 1604.....CCLXV £ XVIII §.

Evidentment també es fan càrrec d'adquirir el forment necessari per a la vila. Del prohóm Gregori Villalonga, forment mallorquí, i de Pere Morro, síndich de la Part Forana, qui dugué forment foraster.

1589, desembre 10.

Jo Gregori Villalonga e rebut del Seyer en Jaume Gali lauador²⁷ an 1588 dels dines de la villa de Incha vna liure nou sous y sis dines, dic 1 £ 9 § 6 d. y són a compliment de aquellas quatra centas y sexanta y set liures 16 sous y sis dines que dita villa me deuia per tant forment lliurí al Jurat y Consell, lo que reuí y ells reberan en dit any a²⁸e rebuda del dit Geli en dit lasse trobauen no delegan compresa vna partida de diversas me perdonaren el Rt. M^o Pera Company àlies Panxeta.

Fet a deu de desembre mill y sinch cent vuytanta nou. Dic 1589..... 1 £9 § 6 di.

1594, octubre 8.

Jo, Pere Morro, òlim síndich da la part forra tinch rebudas ab partides per taula y contans fins lo die present trescentas liuras y vuyt sous dal Senyer en Barthomeu Vicens, leuador dal forment forester da la Vila da Incha, so és per la darera tersa dich 300 £ 8 § las quals reb a bon compta da dit forment a 8 da octubre 1594.....300 £ 8 §.

Dich.....XXIII £§.²⁹

En aquest cas és Gabriel Galí, botiguer d'Inca, el qui subministra el forment a la vila.

1601, juny 22.

Fas testimoni jo Pere Fiol, not. com lo honorable Gabriel Gali, òlim botiguer de la present vila de Incha confesse hauer rebut dels honorables Jurats de la present vila de Incha cent sinquante set lliures y deu sous, dich 157 £ 10 § de aquesta manera, ço és: norante sinch lliures desset sous y quatre diners de comptants y les restants 61 £ 12 § 8 a compliment ha rebut per

²⁶ Tall: repartiment d'un impost entre els qui l'han de pagar.

²⁷ Llevador: antigament encarregat de portar els comptes o anotacions d'entrades i sortides.

²⁸ Punts suspensius: en blanc a l'original.

²⁹ Hem de fer constar que l'albarà el féu quasi un any després, i la quantitat rebuda no quadra amb allò indicat, ja que consten 15 lliures per una part més 8 per altra i 2 pel dit Bertran, que en total serien 25, i no 24 les lliures que havien cobrades.

pòlice lo die present a ell feta y dita al honorable Jaume Cantalops, clauari de nostra vila. La qual quantitat és per lo preu de aquellas 50 quarteras forment les quals le present Vniuersitat de dit botiguer hauie de rebre a rao de 3 £ 3 § per quartera.

Fet als 22 de Juny de 1601.....CLVII £ X §.

Diferències d'opinió entre els jurats de la vila d'Inca i el prevere Mn. Joan Llompard, arriben a haver de dur un plet davant la Reial Audiència. La primera provisió de fons es féu el 16 de desembre de 1599 i dos anys després se'n féu una altra. S'observa que hi ha un error amb el nom de l'acusat, Joan o Guillem Llompard.

1599, desembre 16.

Ha pagat lo honorable m^o Bernat Domenech, vn dels Jurats de la Vila de Incha, deset sous y dos, dic17 § 2 y són per la part de procés se aporta en la Real Audiència entre dits Jurats de vne part y m^o Joan Lompard, prevere de part altre, fins lo die present per la part de dits Jurats.

Fet a XVI de desembre 1599.....£ XVII § II.
Socies, notari.

1601, novembre 18.

Ha pagat m^o Barthomeu Marquès, altra dels Jurats de Incha 14 § 2 per les despeses se són fetas en la taxatió de despeses y prouisió del tot en la causa aportam per Guillem Llompard.

Fet a 18 de n° 1601..... 14 § 2.

Finalment és publicada la sentència contra Guillem Llompard, el qual ha de pagar les despeses del plet.

1605, setembre 6.

A 6 de 7bre. 1605 se publicà le sentència entra la Villa y Guillem Lompard y'l condemnan ab despeses. Fet un supra.

A Gabriel Llompard li tornen una quantitat que havia pagat de demás per la seva heretat.

1600, maig 5.

Jo Bernat Gibert, scriuent, fas testimoni com lo honorable Gabriel Lompard ha rebut dels honorables Jurats tres liuras tres sous y quatre, dich 3 £ 3 § 4 dines per lo que es stat vist hauer pagat més auant del que li cabia pagar per la sua heretat y de Llorens Simó són sogra. Y dita quantitat ha rebut per pòlice li han feta lo die present dirigida a Pera Bisquera, clauari.

Y dita quantitat la pegat més auant en lo clauariat del honorable Jaume Gali y Gabriel Puig, òlim clauaris. Fet ut supra..... 3 £ 3 § 4.

No posen cap altra indicació, però possiblement aquesta partida correspon a la realització de les creus del terme.

1605, agost 5.

Jo Juan Antony Bonet escultor confés hauer rabut de M^o Bartomeu Marquès Jurat lo present any de la Villa de Inque vint liuras, dic 20 £§ y són so as 10 £§ per lo valor della preda per las craus me tenan da donar posada en cassa y las alltras 10 £§ per mon comta conforma albarà tanim entra nosaltras de consert per fer ditas craus.

Fet a 6 de agost 1605. Dic..... 20 £§.

1605, agost 25.

Jo Gaspar Janer, ascultor, e rabut 2 £§ per un scaló e fet par la Vniversitat da la Vila D'Inqa. Dich los e rabut da Mosen Bartomeu Marqas, V dals Jurats da dita Vila.

A fet a 25 d'agost any 1605.....2 £§.

Administracions varies. Despeses i cobraments.

1600, maig 19.

Dich jo Miquel Trobat, notari e scriuà Reyal de la Vila de Incha hauer rebut dels honorables Jurats ab pollissa an el clauari³⁰ dirigida sots a19 de maig de 1600 onze liuras dich 11 £§.

E fac per ve(ritat) aquelas onze liuras me paga dita Vila per mon dret de Scriuà de la Sala de dita Vila y dita paga és a compliment inclusiu fins las festas de Pentecostes vuy venidores. Fet ut supra.11 £§.

1600, juny 4.

Jo Jaume Gual hòlim Síndich clauari da la part forane he rabut da uos saier en Falip Garau, clauari de dita Villa de Incha per tres compertiments³¹ se són fets en dita case dal Sindicat dosentas corante liuras, dich CCXXXX £§.

Fet a IIII de Juny any 1600..... CCXXXX £§.

1606, gener 13.

Jo Michel Mas, Not. he rebut del honorable Jaume Cantelops, altre dals Jurats de la Vila de Incha dues liures, dich II £§ las quals per lo salari de vna carta de gratia de quaranta liures cens los firmà la Señora Eleonor Font a 22 de febrer 1600, lo qual acte li donat en se pública forma.

Fet a 13 de Janer 1606..... II £§.

Més he rebut per las despesas quatre sous y deu dines.

Fet ut supra.....£ 4 § 10.

30 Clavari: persona que té al seu càrrec les claus d'un lloc de confiança, especialment d'una corporació. Per extensió, el qui du els comptes de dita corporació.

31 Compartiments: repartiment del comú per saber el que ha de pagar cadascú.

1606, gener 25.

a 25 de Janer 1606 ha pagat lo honorable Jaume Cantallops, un dels Jurats de la Vila de Incha quatorse lliures tretza sous y vuyt per lo salari del dret prasidal ab lo qual se ha donat facultat y a la dita vila de encarragar-se tant cens fins a la propietat de mil liuras.....XIII £ XIII § VIII.

Julià, notari.

1606, maig 19.

A 19 de maig 1606 depossà lo Sr. Raffel Baró, not. per los honorables Jurats de Incha y de dinés de aquells deu sous y són per una terça de sa carga de una provisió feta a relació del noble señor don Ramon da Varí entre dits Jurats de una part y Gabriell Lompard de altre y són las dos parts a rahó de 10 §

Raffell Baró, not.

Més ha pagat dit Sr. Baró per dits Jurats vint y un sous y sis dinés per lo procés fins es dita provisió.

Fet ut supra..... 1 £ 1 § 6.

1606, desembre 22.

Jo de baix escrit e rabut del Senyer Antoni Puig, arandador de la Cortera, denou liuras, dich 19 £§ y són per la primera tersa de la renda feu de dita Cortera.

Fet a 22 de desembra 1606.....XVIII £.

Guillem Carrió loch havent da a M^o Toni Sastra, Clauari.

Lo sobredit depòsip de denou lliures fet per dit Carrió s'és tremudat an lo libre dels depòsits de las clauaries con an aquel és de veura.

1606, juny 6.

Supplicatio ob per honoris Joannem Mestre juratum ac syndich Vniuersitatis de Inca die 6 juny 1606.

Ad mod. Ills. Do. etc.

Mitgentsant determinatió de consell celebrat en la vila y Vniuersitat de Incha a 4 del present de Juny és estat conclús y determinat que per effecte de pagar certa quantitat que dita Vniuersitat deu per rahó de cert forment se encarregan fins a la propietat de sete centas liures a rahó vuyt per cent, com de ditas cosas més largament appar en dita determinatio de la qual se fa fe de ella y ab ella concedit poder a Joan Mestre, vn dels Jurats per effectuar dit encarregament.

Per tant dit Joan Mestre, ab lo millor modo que pot, demana y supplica ha V.I.S. seruit decretat y autoritzar dita determinatio de concell, conedint-li facultad y licentia mitgentsant sa real autoritat y decret pera poder fer dit carregament allí hont trobarà etc. huiusomni meliori modo etc. quare etc.

Altissimus, etc. signat: Tries.

1618, juliol 7.

Jo Jaume Gual, òlim Síndich Clauari, tinch rebut de M^o Francesc Pons, òlim clauary de la Ville de Incha, docentas vuytante lliures, dich 280 £§ y són per tres compartiments y mig se an fet en mon temps y aquest tinch rabuts ab diuerses pertides.

Fet a 7 de Juliol 1618.....280 £§.

Despeses de material per a l'administració:

1606, gener 22.

Jo Joan Vinyals, libreter, he rebut de M^o Bartomeu Marquès, un dels Jurats de la Vila de Incha quatre liures onse sous i sis, dic 4 £ 11 § 6 i són per un libre i un quern i tinta i paper ha pres de la nostra botiga, que tot fa la dita suma.

Fet a 22 de Jener 1606..... 4 £ 11 § 6.

Nota de corredor encarregat de comprar arròs i sendal per compte dels jurats d'Inca.

1609, febrer 12.

Jo Joan Thomàs, Mitja, he rebut de M^o Barthomeu Marquès, clauari lo present any de la present vila de Incha sinch liures y deu sous, dich 5£ 10 § y són per coradorias he fetas de aros y sendal³² fiu comprar an els Jurats de l'any 1607, la qual cantitat a pagade per mi dit clauari a set Janer.

Fet a 12 de febrer 1609.....V £ X §.

Feta gràcia del demés a dits Jurats.

S'acorda fer una estimació dels béns dels vilatans i es facultà per a aquesta feina el notari Julià.

1609, agost 25.

A 25 agost 1605 ha pagat M^o Berthomeu Marquès, vn dels Jurats de la Vila de Incha trenta y sinch lliures per lo salari del discret³³ al lo qual se ha donat letra de stimar los bens y hauers dels particulars de dita Vila.....35 £§

Fet ut supra.

Barthomeu Julià, notari.

El notari Francesc Fiol fou l'encarregat de cancel·lar diversos censals que distintes persones i entitats tenien pendants, tant a la Universitat com a altres particulars. Per aquest treball percep la quantitat de 14 lliures.

1612, juliol 4.

Jo Francesc Fiol, notari, tinch rebut per pòlça dels honorables Jurtats quatorze lliures, dich 14 £§ per salari de actes, co és: per quitació de 40 £§ cens fa lo Sr. Canonge Albertí a dita Vniuersitat 4 £§; més per quitació de 24 £§ cens fa M^o Gillem Riera a dita Vniuersitat 3 £§; per quitació de 8 £§ cens fa Agnès Martorella a dita Vniuersitat 1 £10 § y per quitació de 8 £§ fan

32 Sendal: teixit de fil o seda molt transparent. També s'utilitzava com a senyera.

33 Es refereix al notari que signa a baix del document.

los curedors de la heretat de Sebastià Terrasse 1 £10 §; per debitori scancellat feren an el Sr. Rector de Incha a 8 de mars 1608 12 §; per altre debitori a dit Sr. Rector qa 31 de maig 1607 16 §; per debitori feren a M^o Matheu Custurer 2 £ 4 § y per altre debitori feren a dit Sr. Rector a 20 de febrer 1610 12 §. Que tot fan summa de ditas 14 £ 4 § los quals actes, ço és les quitacions he donades an els honorables Jurats en se púbblca forma.

Fet a 4 de Juliol 1612..... 14 £§.³⁴

També, entre altres obligacions, els jurats de la vila tenien un almoiner que tenia cura del repartiment de les almoines a determinades persones.

1600, abril 1.

Yo Pere Avellà de la vila e rabut del Magnífichs Jurats vint sous, dich una lliura y és per la eguda³⁵ ma fa la vila de Incha y dita cantitat e rabude ab pòlisa lo dia present me an feta dirigida a Pera Bisquera clauari. Y los dias pasats na rebí quatra liuras ab dos pòlises dirigides a dit Bisquera, que tot an una suma són sinch liuras.

Fet al primer de abril 1600..... V £§.

1600, abril 22.

Fas testimoni jo Pere Fiol, notari, com Joan Pol, mestre de la vila confessa hauer rebut dels honorables Jurats per pòlça dirigida a Pere Bischerra, Clauari, quatre lliures, dich 4 £§ y són per la ajuda³⁶ del present any y si per ventura del present any se trobaue altre albarà de tres lliures volen no tingue valor algú com aquelles ab lo present albarà sien incluses.

Fet als 22 de Abril de 1600.....III £§.

1600, maig 5.

Jo Antoni Rubert fas fe com mestra Jordi Farrer a rebut dels honorables iurats cinquanta sous, dich 2 £ 10 § y són a compliment de sinc liures i miga li fa de ajuda la vila y dita cantitat a rebut per pòlisa li an feta lo dia present dirigida a Pere Bisquera, clauari.

Fet a 5 de maig 1600.....2 £ 10 §.

1603, novembre 28.

Jo Michel de Pujols he rebut dels Magnífichs Jurats de le Vila de Incha, o més ver del honorable Pera Bisquera, almoynar lo any present de le vila de Incha, per pòlisa dels dits Magnífichs Jurats tres barcelles forment les quals ma fan dita almoyna tots anys a la festa de St. Pera y St. Faliu y són a compliment ynclusive fins la festa de St. Pera y St. Faliu del present any y deval escrit.

Fet a 28 de noembre any mil sicents y tres.

34 Aquí al rebut i al compte no fa menció dels 4 sous restants, tot i que la suma està ben feta.

35 Ajuda.

36 Ajuda: contribució o subsidi que donaven al rei per atendre les seves necessitats particulars, i més endavant es convertí en un impost regular.

1611, novembre 10.

Jo Michel de Pujals, procurador del S^{or}. mon pare, he rebut dels Magnífichs Jurats de la Villa de Incha, o més ver del honorable Miquel Truyol, almoynar lo present any de dita vila per pòlisa dels dits Magnífichs Jurats tres barcellas forment las quals nos fa dita almoyna tots anys a la festa de St. Pera y St. Pheliu y són a compliment fins la festa de St. Pera y St. Pheliu del present any y deval escrit.

Fet a 10 de 9bre. Any mil siscents y onsa. Dich 1611.

1613, agost 14.

Jo Michel De Pujals he rebut dels Magnífichs Jurats della villa de Inca, o més ver del honorable M^o Andreu Gali, almoynar lo present any de dita villa de Inca per pòlisa del dits Magnífichs Jurats tres barcellas forment les quals nos fa dita almoyna tot anys a la festa de St. Pere y St. Pheliu y són a compliment fins la festa de St. Pera y St. Pheliu més prop pessade del any mil siscents y tressa.

Fet a 14 de Agost any dite 1613.....III b.

1615, maig 27.

Jo Michel de Pujals he rebut dels Magnífichs Jurats della Villa de Incha, o més ver del honorable M^o Xphol³⁷ Pons, almoynar lo present any de dita villa, per pòlisa dels dits Magnífichs Srs. Jurats tres barcellas forment les quals nos fa dita almoyna tots anys a la festa de St. Pera y St. Pheliu y són a compliment fins la festa de St. Pera y St. Pheliu més prop pessade del any mil siscents y catorsa.

Fet a 27 de maig 1615.....III bs.

1619, maig 4.

Jo Juanot de Puyals he rebut dels Mags. Jurats de la Villa de Incha, o més ver de M^o Toni Bisquerra, òlim almoynar de dita Villa per pòlisa dels dits Srs. Mags. Jurats nou bercellas de blat, dich 1 qr. 3 br. Y són per tres pensions de tres Barcellas forment fan ditas tots anys a la festa de St. Pera y St. Feliu a la Heretat del Mag. Jaume de Pujals, mon para q^o. Y ditas pages són a compliment per lo any 1615, 1616 y 1617.
Fet a 4 de Maig 1619.

Y asó reb lloch hauent dels Sr. Juan Agustí Alemany, Notari, Curador de dita Heretat.....1 qr. 3 br.

1619, agost 25.

Jo Joanot de Pujals, lloch hauent, he rebut dels Mag. Jurats de la Villa de Incha, o més ver de M^o Miquel Truyols, òlim almoynar de dita Villa per pòlisa dels dits Sr. Jurats vna quartera de blat, dic 1 qr. Y és per dos pensions de 3 br. forment fan ditas almoynes tots anys a la festa de St. Pera y St. Feliu ha la Heretat del Magh. Jaume de Pujals, q^o, mon pare. Y ditas pagues són a compliment per lo any 1618 y 1619.
Fet a 25 de Agost 1619.....1 qr.

37 Cristòfol.

1620³⁸

Jo Joanot de Pujals, lloch hauent com a procurador de M^o Joan Agustí Alemany, Notari, Curedor depositari de la Heretat de Jaume de Pujals, q^o, mon pare, he rebut dels Magfs. Jurats de la Vila de Incha, o més ver de M^o Antoni Bisquerra, òlim procurador y almoynier de dites almoynes, tres Barcelles forment las quals fant dites almoines tots anys a la feste de St. Pera y St. Pheliu a la heretat del dit mon mare q^o. Y dita pague és a compliment fins la feste més propesade del any 1620.

Y dita mia procure conste en poder de M^o Bernat Morera, Notari, sots 27 febrer any 1619.....3 br.

Nota de les despeses fetes per la visita del procurador fiscal de la Cort Ecclesiàstica.

1616, juny 13.

Yo Jaume Guerau, Procurador Fiscal de la Cort Ecclesiàstica, he rebut dels magnífichs Jurats de la Uila de Incha sinch liures y són per les dietes an cabut pagar a dits Srs. Jurats per la uisita he fet a Mons. Rvdm.

Fet a 13 de juny 1616.....V £§.

Nota d'haver cobrat de Nadal Vallespir la part que li correspongué a la prorrata de la lleva.

1618, setembre 1.

Jo debaix scrit Thomàs Seguí he rebut del Sr. Nadal Valespir trenta £§ ab tres partides, ço és a 12 maig proppessat nou £ 10 § y a 7 agost també proppesat vuit £ 10 § y dotze lliures lo die present i car per ma de Michel Valespir deu £§ y dos £§ per ma del matex³⁹ y són les ma pague ditas trenta £§ per compte del Sr. Johan Mir ab compte y proratta per cens fa la vila de Incha.

Fet al primer de settbre. 1618.....XXX £§.
(signat) Thomàs Saguí.

Es mana pagar l'algutzil reial i el seu escrivà, a compte de les despeses ocasionades per perseguir els bandejats.

1634, gener 10.

Al fael de Sa Magestad lo Balle real de la Vila de Inca.
El Rey y per Sa Magd. lo Lloctinent y Capità General.

Balle de la Vila de Inca: Instant lo procurador fiscal de la Regia cort vos diem y manam en pena de 200 £§ francas que encontinent de bens de aqueixa Vniuersitat fassau pagar a Antoni Salom, Algutzir Real y Antoni Ginard, un dels scriuans de la Cúria Criminal 50 £§, diem sinquanta lliures, a bon compte dels gastos se fan aquí en persecutio dels bendejats qui contínuament ab llurs dilictes stgant perturbant y inquietant la pau y quietut de dita vila y pobladors della.

³⁸ No s'indica mes ni dia, però amb les dades ja recollides podem pensar que seria pel mes d'agost, com les partides anteriors.

³⁹ Aquí es repeteixen quantitats per aclarir de mans de qui rebé les 30 lliures; reitera que les darreres 12 li foren pagades per Miquel Vallespir i no per Nadal Vallespir.

Y pagada dita quantitat se reseruaran la present per sa indemnitat y cautela. Manant als oïdors de comptes qui vuy són en dita vila o per temps seran, en pena de 200 £§ francas que en la reddyio de comptes admeten als Jurats y clauari les dites 50 £§ sens rèplica alguna e per res no fareu lo contrari.

Dat en Mallorca a 10 de Janer 1634.

(signat) Vt. Ximeno.

1635, gener 13.

Nosaltres debaix escrits havem dels Srs. Jurats de la present vila de Inca per mans del Sr. Jurat Sebastià Caymari sinquanta lliures, diem 50 £§ y són les nes paguen en virtut de Manament del Magnífich Jutge de Cort, lo Sr. Saluador Ximeno del Real Consell del dia de 10 del corrent per les causes y rasahons en aquell contingudes, lo qual los hauem entregat.

Fet a 13 de janer 1635.....50 £§.

(signat) Antoni Ginard

(signat) Antoni Salom Algotsir Real.

Aquest any s'incrementen les despeses dels representants de la justícia per ser més els seus ministres destinats temporalment a la vila d'Inca.

1635, febrer 15.

El Rey y per Sa Magd. lo Llochtinent y Capità General.

Balle de la Vila de Inca:

Instant lo Procurador Fiscal de la Regia Cort, vos diem y manam en pena de 200 £§ francas que encontinen al rebre d'esta fassau pagar de bens de aquesta Vniuersitat a Antoni Ginard, vn dels scriuans de la Regia cort Criminal, 107 £ 11 § són digudes de resta de major summa per los dies han occupats dit Ginard, scriuà, ab lo Algutzir Antoni Salom ab compania de Comissaris reals y altres ministres de Justícia y gastos fets en dit temps en persecutio dels bendejats y persónes facinoroses que ab sos contínuos y graues delictes tenen inquieta y perturbada aqueixa Vila y los habitants della, com ja deuan de Nos y del Real Consell se haja vist y agut rahó de lo que dits Ministres han rebut y gastat y lo temps que per nostre orde han ocupat en aqueixa Vila per dit efecte. De la qual quantitat y de altres que per dita rahó hauran pagades sels donerà cessió y euictio contre bens dels delinqüents si se trobaran.

E per res no fareu lo contrari.

Dats en Mallorca a XV de febrer del any MDCXXXV.

(signat) Antoni de Cardona. Vist: Don Hiacintus Valonga Rg. Vist: Ximeno. Vist: Pueyo, Fiscal.

Les almoines també eren comprovades i moltes vegades eren més oneroses les comprovacions que les pròpies almoines.

1635, gener 17.

Jo Nicolau Alemany scriuent he rebut dels honorables Jurats de la vila de Inca coranta tres lliures y catorse sous, dich 43 £ 14 § y són per las dietas y salaris y escriptures et àlies de ser stat en la vila de Inca a pendre comptes de las almoynes de dita vila per temps de vuyt dies que lo Molt Illtre. Sr. Dr. Sebastià Neuarro, Visitador General y Provisor de Causes Pias ha estat en dita vila ab los ministres, co és: fiscal y secretari y Nuntio.

Y perquè de açò conste fas lo present vuy als 17 de janer 1635: 43 £ 14 §. Co és 40 £§ per las dietes de tots y lo demés per escriptures després de la Sentència y per ser stat lo Nuntio en Inca per intimarlos su Mto. 1 £ 10 §.

Fet ut supra.

Per deutes d'Antoni Planas, Semetella, li embarguen tres ases, la qual cosa origina tota una sèrie de empenyoraments, quitacions i despeses.

1635, març 2.

Ha pagat Antoni Planes, Semetella, de Inca, trenta lliures, dich 30 £§. Les paga per lo preu de tres burros que a Instància mia li són estats venuts y a ell matex lliurats per dita quantitat, les quals són per la Vniuersitat y Vila de Inca conforme Mto. de su Sria. Illma. y Real Consell, les quals se són venuts per la Regia Cort Criminal vuy a 2 mars 1635 y de dite4s 30 £§ se tenen de deduyr los gastos.....30 £§.

(signat) Antoni Ginard, vn dels escriuans de la Regia Cort Criminal.

1635, març 2.

A 2 de Mars 1635 tres burros de Antoni Planes, Samatelles, de Inca per deutes de la dita Vila, Instructor Antoni Ginard vn dels scriuans de la Regia Cort Criminal, lliurats a dit Samatelles per trenta lliures.....30 £§.

Net: 26 £ 18 § 2 di. Gastos: 3 £ 1 § 10.

Soliuelles, Notari Scriuà Major de la Cort Criminal.

1635, març 3.

Jo susdit Antoni Ginard he rebut dels susdits SS. Jurants les susdites cent y set lliures 11 § ab net de penores, co és 30 £§ de mans de Antoni Planes, Semetella y vuytanta vuyt lliures y sis sous de nets de partida. Y dita partida de dit Semetella és de la venda de uns burros la qual partida hauia de entrar en poder del Sr. Antoni Soliuelles, notari y escriuà Major del Criminal y deu de sua le rebuda, de les quals, lleuades les despeses que són deu lliures quinse sous ha restat en mon poder les dites 107 £ 11 §.

Fet a 3 mars 1635.....107 £ 11 §.

1635, març 3.

A 3 de Mars 1635 dos muls de Antoni Seguí de Inca per deutes de la dita Vila. Instructor Antoni Ginard vn dels scriuans de la Regia Cort Criminal, lliurats a dit Seguí per cent lliures.....100 £§.

Net: 92 £ 6 § 10 di. Gastos: 7 £ 13 § 2 di.

Soliuelles, Notari Scriuà Major de la Cort Criminal.

1635, març 3.

A 3 de Mars 1635 he rebut yo Antoni Soliuellas, notari, scriuà major de la Regia Cort Criminal, de Antoni Seguí, carreter de la vila de Inca, 88 £ 6 §, dich vuytanta vuyt lliures y sis sous y són a bon compte de 100 £§ per preu de les quals se li han lliurat dos muls que per deutes de dita vila, a Instància de Antoni Ginard vn dels scriuans de la Regia Cort Criminal, se li hauien panyorat a dit Seguí, de modo que resta dit Seguí deuent 11 £ 14 § per dit compliment.

Fet ut supra.....88 £ 6 §.

1635, març 7.

Jo Guilem Gartian, Facip, fas tastimoni qom mestra Rafel Serra, goraler da la Siut(at) a rabut da Toni Planas, Samatela, traginer da Inche, nou sous i quatra dines, dich nou sous i quatra dines i són par tras asas li an panyorats par la vila de Inche. Instància de la Quria Qriminal i són dits nou sous i quatra dines so és: sis sous par los oficials par lo salari i tras sous i quatra dines par lo goraler, qa tot junt són los damunt dits nou sous i quatra dines.

Fet a 7 de marts 1635.

Relació de les obres pies del Rnd. Mn. Francesc Serra, prevere, i les despeses ocasionades per les seves exèquies i enterrament.

1643, juliol 5.

Jo Antoni Verger, prevere y bossar lo any corrent del Rvnt. Comú de le vile de Incha, he rebut dels Magfchs. Jurats de dite Vile lo corrent Añy, ço és lo Sr. Joan Messanes, lo Señor Joan Prats y lo Sr. Joan Paralló onse lliures, dich 11 £§ y són a bon compte de les obres pies se dexà en són últim testament lo Rvnt. M^o Ffrancesch Serre, prevere.

Fet als 5 juliol 1643.....11 £§.

1643, setembre 23.

Més Jo dit Verger, prevere, en dit nom he rebut dels sobredits jurats y lo Señor Christophol Pons, Jurat Major, quinse lliures, dich 15 £§ y són a bon compte per le raó sobre dita.

Fet als 23 7bre. 1643.....15 £§.

1644, maig 14.

Jo, Vicens Stepoll, prevere, y Col·legiall de Ntra. Srª da Lluch he rebut de los Ss. Magnífichs Jurats de la Vila de Incha, ço és lo Señor Christophol Pons, Jurat Major y lo Señor Joan Planes y los demás, sinquanta y vn sou, dich 2 £ 11 § y són per la parroquial y pa y vi per lo Señor Ffrancesc Serra, prevere q^o, lo qual morí asent jo vicari de la parroquial de Incha quant dit Señor se va morí.

Fet als 14 de maitg de 1644.....2 £ 11 §

1644, maig 14.

Jo Antoni Moyà, prevere y binificiat en la yglesia parrochial de Incha tinc rabut dels señors Magnífichs Jurats del any corent, assó és: del Sr. Christophol Pons, Jurat Major, del Sr. Joan Masanet y del Sr. Joan Prats vint sous, dich 1 £ y és per reuestir lo cadàver del Revt. Francesc Serra, prevere y binificiat en dita isglesia essent jo, dit Moyà, sacristà en lo any 1638.

Y dits 20 sous són per lo salari toca an el sacristà per reuestir los capellans quis moren.

Fet als 14 de maig 1644..... 1 £§

Fins aquí aquestes no són més que unes notes dels projectes duits a terme a la vila d'Inca i naturalment no hi són tots. Veim, com ja hem dit, que la Universitat tenia cura dels assumptes tant civils com religiosos. Així mateix, hem de pensar que darrere cada una de les partides hi ha tota una història personal plena d'interrogants: on va estudiar el mestre d'escola? El qui manxava a l'orgue, de què vivia? La major part varen cobrar els seus treballs amb molt de endarreriment, com es podien arreglar? Quan es varen acabar les creus de terme? Aquests temes i molts d'altres ens suggereixen aquests apunts per ventura seria interessant, o almanco curiós, estudiar-los amb profunditat per poder fer-los entrar a formar part de la història gran o petita dels habitants d'aquesta ciutat.

INQUISITIO FETA AL RECTOR D'INCA MN. NADAL GUASP (1628)

PERE FIOL I TORNILA

He resseguit els arxius illencs cercant documentació sobre sor Clara Andreu i Malferit (1596-1628), ja que conec diferents manuscrits que, per ara, encara no han pogut ser localitzats: *La biografia*, escrita en català, per Mn. Nadal Guasp; *Les declaracions que feren les religioses del monestir* davant el Dr. Pere Antoni Baró en el mes de setembre de 1627, perquè l'original no l'he vist mai, sí una còpia que s'havia guardat al monestir, on manca la declaració feta pel rector Guasp, a lar, en el mes d'agost del mateix any; tampoc he pogut trobar mai *la biografia mallorquina* que escriví el Dr. Gabriel Benet Mir i Bertran en la dècada de 1635 a 1645 i que posteriorment (1650) traduí al castellà, que és la que ens ha arribat.

L'any 2009, fent altres investigacions històriques, vaig trobar dos plecs notariais, que m'ompliren d'alegria, pensant que serien les enyorades declaracions del rector Guasp davant el Dr. Baró, però no va ser això. Ara bé, tot està relacionat i aquests dos plecs són conseqüència de la *Inquisitio* que el Dr. Baró féu a Inca, a la rectoria i en el monestir, en els mesos d'agost i setembre de 1627.

Els dos plecs recentment trobats ens ofereixen unes declaracions, fetes a Inca, i que el notari Jaume Pujol guardava en sos protocols; si bé he de dir que aquests dos plecs no són entre els protocols de dit notari guardats en l'Arxiu del Regne de Mallorca, però sí que són guardats en l'Arxiu Diocesà.

El primer plec consta de 36 folis numerats més la portada i el foli número 7, que hi ha el número repetit, per tant són 38 folis. Cronològicament té un seguit de declaracions que van del 7 a l'11 de desembre de 1627, per ser represes l'any 1628, i el darrer document és de dia 22.04.1628. Sor Clara encara era viva, ja que morí el 24.06.1628. Serà estudiat en una propera avinentesa.

El segon plec, que és el que ofereix ara, consta de 35 folis més la portada. Cronològicament tota la investigació és posterior a la mort de sor Clara (24.06.1628), atès que comença dia 05.08.1628 i arriba a dia 22.11.1628.

Aquesta investigació es du a terme perquè, després del procés que el rector va patir referent a l'afer de sor Clara, que va suposar uns mesos d'arrest domiciliari a sa casa de Palma, va poder tornar a Inca, però se li va prohibir predicar i confessar. Sembla que el bon rector aprofitava l'obligació que hi havia a cada parròquia, que després del sermó que es feia a l'ofici s'havien de dir, perquè la gent els pogués memoritzar, els deu manaments. Si abans del procés, quan Mn. Guasp predicava, després del sermó, sempre solia pujar a la trona un dels vicaris, a Inca n'hi havia dos, i deia els manaments; però, ara que el rector no podia predicar, Mn. Guasp volia pujar a la trona, deia els manaments i sempre trobava l'avinentsa d'haver de recordar un avís, o una altra cosa, o puntualitzar un punt del que havia predicat el sermoner, que Guasp pretenia fer més entenedor a la gent del que ho havia fet el predicador. Això va arribar a cansar la gent, que d'aquesta manera havia "d'aguantar" dos sermons.

Sens dubte des de la Cúria havien disposat que venguessin a predicar a Inca, alternant-se, el rector de sa Pobla Mn. Gabriel Benet Mir i Bertran, qui també havia succeït Guasp en el confessorari del monestir inquer, i el rector de Sineu Mn. Cristòfol Garcies.

Ambdós rectors eren doctors en Teologia, ja que en aquell moment, a Mallorca, no hi havia seminari (1700), sinó que els joves que volien ser capellans estudiaven a la Universitat. Del rector de sa Pobla sé que era condeixeble del rector d'Inca. De totes maneres, als ulls de la gent d'Inca, era bo de fer carregar les tintes i dir si Mn. Guasp havia dit tal cosa o tal altra dels rectors que havien de predicar perquè ell no ho podia fer. Aquests comentaris de la gent mogueren el vicari general Mn. Dionís Montserrat -qui amb el confés del Sr. Bisbe, el P. Gaspar Garriga S. J., havien tramet tot l'afer de sor Clara- a actuar per esbrinar la veritat, actuació que donà com resultat el plec notarial que oferim en el present treball.

La primera part: agost-setembre, es refereix al que deia el Sr. Rector des de la trona, tant quan parlava d'ell, com el que deia dels predicadors.

La segona part, novembre 1628, es refereix sobre si confessava o no.

Dia 09.08.1628 comença el procés i declara el prevere de 33 anys Mn. Gabriel Domènech.

Dia 13 segueixen les declaracions, ho fan:

Mn. Francesc Serra, prevere i beneficiat, té 79 anys.

Jacint Campaner, paraire de 25 anys, obrer i baciner de Sant Jaume de Galícia. No sap firmar i posa una creu +.

Mn. Bartomeu Danús, prevere i beneficiat, té 30 anys.

Honorable Joanot Jover, vilatà de 76 anys que sap firmar.

Honorable Pere Mayrata, vilatà de 35 anys que aquell any era jurat. No sap firmar.

Honorable Mateu Cantarelles, vilatà de 60 anys, era jurat i sabia firmar.

Dia 14 segueixen les declaracions, ho fan:

Honorable Miquel Janer, vilatà de 36 anys, sap firmar.

Sebastià Serra, paraire de 34 anys, era baciner de l'Hospital General de Madrid. No sap firmar i fa una +.

Mateu Planes, pagès de 42 anys, era el baciner de Sant Blai. Sap firmar.

Mn. Nadal Rosselló, prevere i beneficiat, té 32 anys.

Martí Oliver, vilatà de 51 anys i que sap firmar.

Mn. Miquel Coch, prevere i vicari, té 52 anys.
 Pere Mestre, gerrer, té 35 anys, havia estat obrer de Sant Pere. No sap firmar.
 Honorable Joan Danús, té 60 anys, aquell any era jurat, no sap firmar.

Dia 05.09.1628 fan anar el rector a Palma i li fan vuit preguntes sobre les mateixes qüestions.
 Dia 12 el fiscal demana que el rector sigui castigat i el vicari general dóna sis dies de temps perquè la sentència sia complida.

Dia 22.11.1628 s'obre la investigació sobre si el rector ha confessat o no ho ha fet. Hi declaren:

Mn. Guillem Marquès, prevere i vicari, té 57 anys.

Mn. Francesc Serra, prevere i beneficiat, té 79 anys.

Elisabet Moyà, beata, té 25 anys.

Francina Ferraguda, beata, té 34 anys i és germana de Mn. Pere Jordi Ferragut.

Així acaba el segon plec notarial. No hi consta cap sentència.

Notícies sobre els personatges:

Dr. Baró, Pere Antoni

Sabem que fou novici dels PP. Carmelitans que tenien el convent, abans de l'exclaustració de 1835, a la Rambla, en el lloc que ara coneixem com el quarter del Carme. Amb ells estudià i aconseguí el grau de doctor. Per diferents raons passà al clergat diocesà i dia 30.04.1625 fou elegit com a membre de la Col·legiata de la Mare de Déu de Lluc (ACL Vr 76, f. 104v). Dia 01.09.1625 fou elegit prior de la Col·legiata, càrrec que ocupà fins al 30.08.1627 (ibídem f. 105r i 108v). L'any 1625 va anar al monestir inquer com a confessor extraordinari. Dia 16.08.1627 acceptà el càrrec de recollir les declaracions, tant del rector, com de les religioses, sobre els fets extraordinaris de sor Clara Andreu, feina que féu en els mesos d'agost i setembre d'aquell any. Ja l'any 1628 era rector de Binissalem, segons l'Arxiu de Lluc, si bé en els registres sacramentals de Binissalem la primera vegada que el veim firmar és dia 17.11.1629, en el Llibre de baptismes. En el de matrimonis la seva primera firma és de 17.12.1630 i l'any 1632 ja surt la firma de son successor Mn. Joan Pons. He de dir que els membres del Col·legi de Lluc, després d'haver examinat els comptes de son priorat de 01.09.1625 a 30.08.1627 van trobar que eren errats i li donaren una sentència negativa. També el bisbe Borja dia 11.03.1630 li escriví una carta amb què no aprovava el fet que uns bandolers es reunissin en el campanar de Binissalem. Sembla que la mort no li sobrevingué com a rector d'aquesta vila, ja que els llibres parroquials no en diuen res. Seguint el Dr. Mir i Bertran és evident que aquest religiós no tenia gaires simpaties entre el clergat illenc, però no he pogut confrontar les seves informacions amb altres fonts històriques, ja que per ara sols he pogut trobar informació en les informacions sobre sor Clara Andreu i en l'Arxiu de Lluc.

Borja i Velasco, Mons. Baltasar (1586-1630)

Bisbe de Mallorca del 1626-1630. Havia estat educat pel futur sant Joan de Ribera. Home de migrada salut i de fina sensibilitat per a les coses de l'Esperit, volia entrar en un monestir i dur vida contemplativa, però la salut no ho aconsellava, per això es féu capellà diocesà, confiant que la salut s'enfortís i així poder complir son desig. Aquesta manca de salut anava acompanyada d'un caràcter feble, sempre dubtava, tenia mal de fer prendre decisions, navegava en un pèlag d'escrúpols, fet que possibilitava que a son entorn sempre hi haguera un grapat de persones que mirassin de prendre les decisions que ell no prenia, que l'enfonsaven

en un mar d'escrúpols, del qual li costava sortir. Arribà a Mallorca acompanyat de Mn. Dionís Montserrat, clergue català a qui confià el càrrec de vicari general; del jesuïta P. Gaspar Garriga, qui tenia el càrrec de confessor; i del Dr. Josep Sánchez, qui era el confés abans del jesuïta, i que ara curava de l'administració de la hisenda del Sr. Bisbe. Molt aviat fou nomenat canonge de la Seu, motiu pel qual aixecà murmuris entre el clergat mallorquí i crítiques dels jurats del Regne. El Sr. Bisbe demanava a sor Clara que l'encomanàs a Déu perquè tengués encert en el càrrec que li havien confiat, d'aquesta manera sorgí una rica correspondència entre sor Clara i el Sr. Bisbe, de la qual sols ens han restat tres cartes; cartes que encoratjaven el Sr. Bisbe a regir la diòcesi ell mateix, tenir cura dels capellans i bandejar certs consellers que el duïen enganyat. Això uní el vicari general i el confés, qui l'emprengueren contra sor Clara i el seu confés, fins que els capolaren de mala manera. Es veu que el Dr. Borja i Velasco tenia sor Clara en molt alt concepte, ja que en el mes de desembre de 1627, quan encomana al Dr. Mir i Bertran que vagi a confessar al monestir de Sant Bartomeu, li diu que miri molt per sor Clara, que és molt santa. Morí dia 11.07.1630, als 44 anys i de forma sobtada, i es compliren els tres anys, com li havia predit sor Clara. Fou enterrat en la capella de Sant Pere. Tenim el sermó que predicà el P. Joan Baptista Escardó S. J. Ens diu que celebrava missa cada dia, abans feia una hora de pregària i es confessava. Després d'haver celebrat, agenollat, havien de celebrar una altra missa en sa presència. Un any fou virrei de Mallorca. Cada dia resava les tres parts del rosari tot sol, després presidia el rosari que feia resar al palau. Féu dues visites pastorals a totes les parròquies i visità tots els monestirs. Era mestre en Arts per la Universitat de València i doctor en Cànon per la Universitat d'Alcalá de Henares. L'any 1628 féu un Sínode diocesà i n'havia convocat un per a l'any 1631, que ja no va poder celebrar.

Coch, Mn. Miquel

Tenia 52 anys quan es fan els processos estudiats i era vicari de la parròquia. Pens que va néixer a Inca i, quan l'any 1621 el Dr. Coll deixà el càrrec de confessor del monestir, ell començà a ser-ne el confés. Els anys del rectorat del Dr. Guasp (1624-1632) va seguir tenint cura del monestir tant per a celebracions, com per a confessions, sempre que el rector no hi podia anar, i quan en el mes de setembre de 1627 Guasp fou prohibit d'anar al monestir, fou Mn. Coch qui hi pujà sempre que fou necessari.

Dr. Cristòfol Gacies

Poques coses sabem de la història religiosa de Sineu, ja que el que per ara hi ha publicat es refereix a l'obra de l'engrandiment de l'antiga església gòtica, i la recent publicació del vicari Mulet no ha arribat a aquest segle, per això vaig mirar un poc qui era el rector que venia a predicar a Inca, quan no ho podia fer Mn. Nadal Guasp. Mirant el primer Llibre de determinacions del reverend comú (1564-1648), en la reunió de dia 20.03.1623 no surt el nom del rector, foli 74, en el 74 girat surt la reunió de dia 17.04.1626, reunió feta en la "isglesia de la Verge Maria de Sineu"; s'hi proposa que, atès que el Sr. Antoni Vanrell, en aquell moment, tenia un germà a Roma, aniria bé que miràs d'aconseguir que Sineu tenguera un altar privilegiat perpetu, i firma el rector "Cristòfol Gacies Doctor Theòleg", acompanyat de 18 capellans més. L'any 1632 encara ho era, com també l'any 1641.

Garriga, P. Gaspar S. J.

Va néixer l'any 1564 a Carcaixent (Regne de València) i va morir a València en el mes de novembre de 1667. Tenia 83 anys. Havia passat 64 anys en la Companyia i 48 de professió religiosa. Era el confés d'una germana religiosa del Sr. Borja, i quan el nomenaren bisbe, atès

el cas que estava assetjant constantment d'escrúpols, la germana li aconsellà que tengués sempre vora ell el savi jesuïta, i així ho va fer el novell mitrat. Juntament amb el vicari general Dr. Dionís Montserrat, aprofitaren la manca de decisió que mostrava el jove bisbe, i bé decidiren per ell, i així es guanyaren la ràbia i el menyspreu de tots els estament de l'illa. Els mateixos jesuïtes de Monti-sion amb els PP. Franciscans feren moltes passes perquè sortís de Mallorca, tant davant la Cúria romana, com davant la Cúria jesuítica. Sovintejaren pamflets impresos i pòsters aferrats a les parets dels carrers, arribaren uns franciscans per obrir-li expedient, de manera clandestina, però ho descobrí i la revenja fou feresta. La família Borja intervingué sens resultat, i com més es veia investigat, més actuava sobre sor Clara Andreu, perquè semblava veure en ella el camí per on es manifestava el malestar que hi havia en l'església mallorquina. Retornat a València visqué uns quaranta anys en el convent que els jesuïtes tenen allà. Documentalment sols consta que va tenir cura de la hisenda de la Sra. Elisabet de Momplau.

Dr. Nadal Guasp

Sens dubte va néixer a Palma, estudià a la Universitat mallorquina i fou condeixeble del Dr. Gabriel Benet Mir i Bertran, futur rector de sa Pobla i confés del monestir inquer. Dia 07.04.1618 prengué possessori d'un benefici a la Seu, en la capella de les Ànimes, que havia quedat vacant per la mort de Mn. Miquel Pasqual. L'any 1621 predicà la quaresma a la Seu i l'any següent ja el trobam com a membre del Col·legi de Preveres que tenia cura del santuari de la Mare de Déu de Lluc, perquè dia 8 de setembre d'aquell any, com a prior, presidí la celebració en la qual es posà la primera pedra de l'actual basílica. Dia 23.07.1624 moria el rector d'Inca Mn. Jaume Torrens, qui en son testament feia marmessor Mn. Guasp, sens dubte per la bona amistat que hi tenia, i el vicari d'Inca Mn. Miquel Coch, també confés del monestir de Sant Bartomeu. Encoratjat pel vicari capitular seu vacant, el Dr. Pere Onofre de Verí, va participar en les oposicions a rector que es feren, i aconseguí la rectoria d'Inca. L'any següent veim que ja és el confés del monestir i a partir de l'any 1626 ja sabem que anava escrivint a uns plecs que feia les coses extraordinàries que anaven passant amb sor Clara, escrits que foren aprofitats per Mn. Mir i Bertran per escriure la biografia d'ella que coneixem. Quan va veure que la vida de sor Clara era excepcional, va procurar que diferents persones la coneguessin i mirassen com s'havia de procedir. Passaren pel monestir el rector de Muro Mn. Ramon Villalonga, el P. Ripoll S. J., el Dr. Pere Antoni Baró -col·legial de Lluc-, el P. Gaspar Garriga S. J. -confessor del Sr. Bisbe Borja-. Va conèixer les cartes que sor Clara escriví al Sr. Bisbe i fou el mitjà perquè arribassin al palau, per això patí la persecució que l'equip de govern del Dr. Borja i Velasco començà, persecució que segons ens diu Mn. Mir i Bertran va saber aguantar amb virtuosa fortalesa. Dia 20 i 21 d'agost de 1627 fou interrogat, a la rectoria, pel delegat del Sr. Bisbe, el Dr. Pere Antoni Baró, declaracions que per ara no hem pogut trobar. Dia 30 de setembre fou llevat del càrrec de confés, i va romandre un grapat de mesos a Palma, en arrest domiciliari. Ara hem trobat les declaracions que féu directament davant el vicari general dia 11.01.1628 i les del mes d'agost que presentam en aquest estudi. Morí a Palma dia 09.08.1632 i fou enterrat a la Seu.

Dr. Gabriel Benet Mir i Bertran

Va néixer a Palma l'any 1580, fill de Miquel i de Maria Anna. Es decidí pels estudis eclesiàstics i dia 05.05.1499 fou tonsurat. Va estudiar a la Universitat mallorquina i fou condeixeble del Dr. Nadal Guasp, rector d'Inca. Allà es doctorà en teologia. Dia 04.01.1606, els responsables de l'Hospital General de Mallorca el presentaren perquè pogués gaudir d'un benefici a la

parròquia de Sant Jaume (Palma). De 1607 a 1608 fou el prior de l'Hospital General i alternà aquest benefici amb el de predicador, tant als temples de la Ciutat com en els de la Part Forana. Sembla que també tengué el càrrec de comissari del Sant Ofici, ja que una mà aliena ho escriví, junt amb el càrrec de rector de sa Pobla, en el manuscrit que ens deixà sobre sor Clara Andreu. L'any 1615 va fer son primer testament davant el notari Bartomeu Ferro, qui també rebé el darrer, fet dia 28.10.1650, denou dies abans de sa mort. L'any 1623 ja era rector de sa Pobla, càrrec que va tenir fins a la seva mort, si bé dia 26.09.1635 deixà la parròquia en mans de mossèn Francesc Amer, perquè l'administràs, i ell passà a viure a casa seva, a Palma. L'any 1648 va regalar un sagrari a sa Pobla, que encara es conserva, on hi ha aquesta inscripció: "Christo Anno Eucaristico, Sacrarium hoc sumptibus suis jubens devovit extruxit Dr. Gabriel Benedictus Mir, Populensis Parochus olim Rector, die XXI Mensis Junii anno MDCXLVIII." Va morir a Palma, dia 15.11.1650, de resultes d'un dir que li féu amb un arcabús, Guillem Bauçà. La inscripció del Llibre de difunts de la parròquia de Sant Nicolau de Palma diu: "Als 16 de 9bre 1650 fonch enterrat en la iglesia parroquial de la Pobla el molt R. Dr. Gabriel Benet Mir Pre. Olim Rector de la Pobla. Rebé los Sacraments de penitencia i de extrema unctio feu testament en poder del discret Barthomeu Ferro Notari sots als 28 Octubre 1650 en que ordena obres pies y en elles assenyala a esta parroquia quinze misses baixes semel tantum, cuius anima etc." El registre parroquial de sa Pobla ens ho diu d'aquesta manera. "Als 16 Novembre de 1650 fonc enterrat lo Dr. Gabriel Benet Mir Fill de Miquel y Maria Anna, olim Rector de dita iglesia y feu testament a Ciutat en poder... " (no ho sabien, i quan ho saberen, no ho escriviren).

Dr. Dionís Montserrat, "el Català", vicari general

Molt bons havien estat per als mallorquins els 15 anys de pontificat del dominicà mallorquí fra Simó Bauçà i Sales (1608-1623). Massa llarg i dolorosa fou l'espera del nou bisbe, el Dr. Borja i Velasco. El prevere petrer Dr. Nadal Santandreu era el vicari general del bisbe Bauçà, però els canonges elegiren vicari capitular el Dr. Pere Onofre de Verí. Dia 03.02.1626 prenia possessorí de la mitra mallorquina, en nom del Dr. Borja i Velasco, el Dr. Joan Baptista Pollina i Ciurana. El bisbe Borja va fer el pecat de venir acompanyat d'aquest prevere català, Dionís Montserrat, d'un jesuïta valencià, el P. Gaspar Garriga, i del prevere Josep Sánchez, que acapararen el govern de la diòcesi. El Dr. Borja i Velasco era molt bon home, molt espiritual i completament inepte per governar, cosa que va fer que deixàs tot el govern de la diòcesi en mans d'aquest dos clergues forans, que amb molta facilitat aconseguiren atreure la ràbia i la malevolència de tots els estaments mallorquins. Crec que aquest malestar general va voler aprofitar l'ascendent que sor Clara tenia sobre el Sr. Bisbe, perquè reaccionàs i rectificàs, així ho mostra sobretot la segona carta de sor Clara al bisbe: "*el temps és breu, breu, breu*" (sols li restaren tres anys de pontificat i va morir); però el català i el jesuïta reaccionaren abans i aconseguiren capolar la persona de sor Clara, jove de 32 anys. Aquest procés es féu en el mes de setembre de 1627 i morí dia 24.06.1628. El bisbe finà dia 11 de juliol de 1630, i ambdós personatges fugiren de Mallorca tot d'una. Els canonges elegiren vicari capitular el mallorquí Joan Baptista Safortesa, d'aquesta manera el clergat mallorquí demostrà la poca estima que el vicari general català s'havia guanyat.

SEGON PLEC NOTARIAL

[Portada]

Inquisitio fiscal rebuda de manament de Sa Senyoria Il·lustríssima y Reverendíssima en la vila de Incha contra la persona in margine definitiva per haver Jacobus Pujol Nottarius (signat)

Incha contra la Doctor Nadal Guasp Rector de Incha
Fiscal lo Reverent Salvador Perelló
Nuntio Pere Ferrer //

[f. 1 r.]

JHS

IL·LUSTRÍSSIM Y REVERENDÍSSIM SEÑOR

A noticia del procurador fiscal de la Cort Ecclesiastica ha pervingut que lo Doctor Nadal Guasp Prevere y titular Rector de la villa de Incha apres de aver-li manat V.S.I. que no pogués fins tingues altre orde sermonar ni confessar ha procurat en mañspreu de dit mandato fer com occasions per apujar a la trona de la parroquial de dita villa y ab motiu de dir los manaments ettc atras alargarse en dita trona en materia de predica y ensenyanse del poble per molt spany de temps trantant las mes de vegadas de la materia de que aquel mateix dia se havia predicat alargantse mes que lo predicador per lo que tots los predicadors fugen de predicar en dita Iglesia y lo que pitjor es dalt de la trona quant denuncia alguns sermons parla en manyspreu dels qui han de predicar y asañyaladement dement una vegada digué del Rector de la Pobra que tenia y té poca doctrina y poca gratia y del Rector de Cineu digué que quant predica fa riure la gent y ell may riu y de un predicador del monestir de la Soledat digué altre vegada de muntant un sermó que aquel era home que perlava //

[f. 1 v.]

molt de tot lo qual lo poble ses escandalitsat y ha fet altres delictas que constaran clarament en la informatio E com las ditas cosses tingan necessitat de remay Supplica per tant a V.S.I. sia servit manar se rebia informatio de tot lo ques dit y constant castigar el dit delinqüent conforma ses culpas lo que supplica y del milor modo que ettc. Juribus fiscali semper salvis ettc. que licet ettc.

Altissimus ettc.

5 Augusti 1628

Recipiatur informatio super sternis ut supra cum interv. Notar.

Monserrat Vicarius Generalis //

[f. 2 r.]

Die viiii mensis Augusti anno a nativitate Domini MDCXXVIII

Reverendus Gabriel Domenech presbiter villae de Incha de aetatis, ut dixit, 33 annorum vel circa, testis citatus, et qui juravit ad Dominum Deum, et eius Sta. Quatri Evangelia more sacerdotali ettc. Et promisit dicere veritatem.

Et interrogatus super curiae preventis

Dixit: lo que jo puch dir sobre lo que so interrogat, es, que no me recorda que lo Dr. Nadal

Guasp Rector de la Iglesia de Incha (de hont jo so natural y beneficiat en dita Iglesia y habitador de dita vila) antes que fos sopes del sermonar, ny que se li fes lo procés fiscal que es diu se ha fet hage may pujat a la trona de dita Iglesia per effecte de dir los manaments: Pero des que està sospès del predicar y se li feu lo dit //

[f. 2 v.]

proces fiscal des que es tornat a la dita vila tots los diumenges es pujat a la dita trona y ha dit los manaments en los quals se allarga molt, que algunes vegades es tant llarch casi com lo sermó, y de asso he oyt murmurar algunas vegades en dita vila de Incha de la proximitat te dit Rector en los dits manaments asseñyaladament apres del sermó quant ni a que torna recitar a la trona casi tot lo sermó; y a circa lo que em demanen de lo que diu digué dit Rector en dita trona dient los manaments lo die de St. Abdon y Senen proppassat que fonch en diumenge, a circa los sermons del Rector de la Pobla y apres del de Sineu jo no [ho] he sentit, perquè aqueix dia no hera en dita vila sino en la de //

[f. 3 r.]

Menachor, be he entés a dir que lo Rector de la Pobla se here enfressat de lo que es diu digué lo dit Rector de Incha en la trona lo dit die y asso es lo que sce.

Fuit sibi lectum et perseveravit. Et propria manu firmavit

Gabriel Domenech Praesbiter.

Die XIII mensis Augusti anno praedicto MDCXXVIII

Reverendus Franciscus Serra Praesbiter in Ecclesia parrochialis praesentis villae de Incha beneficiatus, aetatis, ut dixit, 79 annorum, testis citatus, et qui juravit more sacerdotali, ut supra, et promisit dicere veritatem etc.

Et interrogatus super Curiae preventis

Dixit: lo que jo sce y puch dir sobre lo que so interrogat es, que me recorda molt be que des que lo Dr. Nadal Guasp es Rector desta Iglesia de Incha may lo he vist pujar a la trona per dir //

[f. 3 v.]

los manaments que es diuhen cade diumenge ni he sentit dir hy sia pujat per dit effecte ell sino los vicaris nils ha dit mai, sinó quant se offeria que havia de predicar, y are des que se li feu procés estos mesos passats, en que segons diuhen li es estat prohibit lo predicar y de las hores ensa casi tots los diumenges hi es pujat y ha dit los dits manaments allargantse molt alt la trona que molts vegades es casi tant llach com lo predicador, y lo diumenge proppassat fonch més llarch ell ab los manaments que lo predicador ab lo sermó, y quant es alt la trona ultra de lo que té respecte als manaments se allarga ab altres coses recitant moltes parts del sermó que se ha predicat y ajustant altres coses, trahent comparacions y miracles y en effecte se allarga molt ab coses //

[f. 4 r.]

que no tenen respecte als manaments sino que son cosas de predicador de la mateixa manera que diria si predicava, y es veritat que te dos vicaris en dita iglesia que son Mn. Coch y Mn. Guillem Marques Preveres los quals han sempre acostumat dir los manaments tots los diumenges antes que dit Rector Guasp fos privat del predicar, de manera que tots los diumenges que hi ha sermó en esta Iglesia los oyents houen dos sermons y axí se diu en esta vila, que es lo sermó que fa lo predicador y lo que fa ab mes lo dels manaments, ó cosa de

aquelles lo dit Dr. Guasp y asso es lo que sce.
Fuit sibi lectum ettc.. et propria manu firmavit
Franciscus Serra Praesbiter

Dit die

Hacynthus Campaner passator lanae parator [paraire], et frunson villae de Incha, aetatis ut dixit 25 annorum vel circa, testis //

[f. 4 v.]

citatus, et qui juravit, ut supra, et promisit dicere veritatem etc.

Et interrogatus super Curiae preventis

Dixit: lo que sce y puch dir sobre lo que so interrogat, és, que me recorda que lo die de Sant Jaume de Juliol proppassat (Si no me engañye) lo Dr. Nadal Guasp puja dalt la trona de la Iglesia desta vila per effecte de dir los manaments oy dir qui havia de predicar las festas següents, y oy que digué que lo diumenge següent predicaria en dita Iglesia lo Rector de la Pobla, y digué oyrlo [han] com á Rector y no me adoní de las demás paraules, be entenguí que après digué dit Rector consecutivament en la mateixa ocasió, que lo altre diumenge après predicaria en dita Iglesia lo Rector de Sineu y digué y encara que vos fasse riure, es aquexa sa condició, y ell may riu y //

[f. 5 r.]

après essent jo en ma casa per ser obrer o, bassiner de St. Jaume de Galícia, fonch allí també lo capellà qui aporta la Confraria del dit Sant, y digué en una casa devant de mi y altres que lo dit Dr. Guasp havia donat a un per loco y a l'altre per tonto dient-ho dels sermonadors que havia publicats y asso és lo que sentí. També mateix veig que lo dit Dr. Guasp des que se li ha prohibit lo predicar tots los diumenges puja a la trona per dir los manaments, y antes no y pujava tant sovint, y ultra de lo que és dels manaments se acostuma allargar ab algunas altres coses a circa de reprendre vicis y altres materias si bé ell sempre es estat llarch alt la trona, y és també cert que en dita Iglesia hi a dos vicaris, un dels quals se diu Guillem Marqués i l'altre Miquel Coch preveres y asso és lo que sce.

Fuit sibi lectum ettc. Et perseveravit. Fecit hanc crucem + //

[f. 5 v.]

Dicto die

Reverendus Bartholomeus Danús Presbiter in ecclesia de Incha beneficiatus, aetatis, ut dixit 30 annorum vel circa, testis citatus, Et qui juravit more sacerdotali; ut supra, et promisit dicere veritatem ettc.

Et interrogatus super Curie preventis

Dixit: lo que jo sce y puch dir sobre lo que so interrogat, es que vuy a lo offici major que es diumenge après del sermó que ha predicat un frare de Sant Domingo, es pujat a la trona de la present Iglesia lo Dr. Nadal Guasp Rector de esta vila de Incha per effecte de dir los manaments que se acostuman dir cade diumenge y entre altres coses que ha ditas he sentit que ha dit, que los oyents entenen las coses que ell diu a a trona a son modo de entendre, y que //

[f. 6 r.]

ell havia dit, que lo Rector de Sineu quant predica diu algunas cosas de gust, y que no havia volgut dir altre cosa; també he vist que antes que dit Rector fos privat del predicar pocas vegades deya los manaments a la trona, y després que es estat privat de predicar ha dit aquells

casi cade diumenge y quant està a la trona ultra de lo que té respecte als manaments, se allarga en dir algunas cosas de lo que se ha predicat y ajusta altres coses y se allarga ab materia de predica, molt que moltes vegades es casi tant llarch com lo predicador, y he entés a dit moltes vegades a moltes personas quant lo Rector après del sermó puja a la trona per los manaments. Ja hi haurà altre sermó, y asso diuen per la proximitat té dalt la trona tant //

[f. 6 v.]

ab los manaments com ab lo que més diu y ajusta, y és ver que té dos vicaris que són Mn. Guillem Marquès y Mn. Miquel Coch preveres ordinariament, y asso és lo que sce y en lo demás de que so estat interrogat no y sce cosa que nom trobi present en la Iglesia en la ocasió. Fuit sibi lectum et perseveravit
Et propria manu firmavit Bartomeu Danús Pre.

Dicto die

Honorabilis Joannotus Jover ville de Incha aetatis, ut dixit 76 annorum, testis citatus, Et qui juravit, ut supra, et promisit dicere veritatem
Et interrogatus super Curie preventis
E dix: lo que jo sce y puch dir sobre lo que so interrogat és, que he oyt dir publicament per la present vila que lo die de Sant Jaume proppassat après que lo Pare fra Gonsales de //

[f. 7 r.]

Sant Domingo hagués predicat en la Iglesia de la present vila, lo Dr. Nadal Guasp prevere Theòleg Rector desta vila de Incha pujà a la trona de la Iglesia parrochial per effecte de publicar los sermons venidors y digué, que lo diumenge primer vinent predicaria en dit lloch lo Rector de la Pobla poca gracia y poca doctrina però basta fos Rector y lo altre diumenge après venidor predicaria lo Rector de Sineu y digué ja vos farà riure, però ell may riu y de asso ne parlava tota la vila tenint-ho a molt mal per haver-ho dit un Rector dalt de una trona però jo no mi trobí y axí no ho sentí és emperò cert y sce per haver-ho vist que lo dit Rector Guasp los dies passats après de ser estat privat del sermonar un diumenge que es feu festa del Santíssim Sagrament après que lo predicador hagué acabat //

[f. 7 v.]

lo sermó, lo dit Rector des de la cadira hont estava assentat devant lo altar major revestit per so que deya lo offici major, feu un sermonet de que tots se espantaren dient quantes ganes tenia dit Rector de predicar, y cada diumenge après que es estat privat del predicar puja y es pujat a la trona per dir los manaments (cosa que may li he vist a fer antes de ser privat) y ultra de lo que té repecte als manaments, dits aquells fa un sermonet tractant de lo que lo predicador ha predicat, y declarant algunas cosas del sermó que se ha predicat, y ajustant, y alllegantse, de manera que moltes vegades és tant llarch com lo mateix predicador ab lo sermó, y de asso casi tots els oyents ne estan enfadats //

[f. 8 r.]

dient que son dos sermons, ço és lo que lo predicador ha fet y lo que ne fa après lo Rector ajustant moltes cosas que no tenen respecte als manaments y tot matèria de predica. També me recorda haver sentit dir a moltes persones dins la Iglesia de Incha que publicant lo dit Dr. Guasp lo Jubileu de Sant Jaume de Galícia dalt la trona digué que havia de predicar fra Roger de la Soledat dient és home que ralla bé y no sce la sua doctrina, no puch alabar lo que no sce

y essent que molt ordinari quant és alt la trona diu paraules en perjuí de terceras personas predicadors y altres, asseñyaladament de Fr. Febrer del orde de Sant Domingo habitador de la vila de Menachor y asso és lo que sce perquè he vistes moltes coses e sentit a dir publicament tot lo que //

[f. 8 v.]

que he dit de sobre.

Fuit sibi lectum et perseveravit

Et propria manu firmavit Joanot Jover

Dicto die

Honorabilis Petrus Mayrata unus ex Juratis villae de Incha, aetatis, ut dixit, 35 annorum, testis citatus et qui juravit, ut supra, et promisit dicere veritatem.

Et interrogatus super Curiae preventis

Dixit: lo que jo sce y puch dir sobre lo que so interrogat es que me recorda que los dies passats que no em recorda quin die here, bé és ver que here dia de festa trobant-me jo a lo officí major en la Iglesia de la present vila de Incha viu pujar a la trona de dita Iglesia lo Dr. Nadal Guasp Rector de aquella //

[f. 9 r.]

y des de allí denuncia al Poble com lo diumenge alashores primer venidor predicaria en dita Iglesia lo Rector de la Pobla, y lo altre diumenge subsegüent predicaria lo Rector de Sineu y digué, que ja que no y havia en dita vila Rector qui predicàs, Déu havia provehit que y predicàs tantmateix Rector. I és veritat que lo dit Rector Guasp antes que li fos prohibit lo predicar apenas pujava a la trona per a dir los manaments, sinó que els deyen dos vicaris que tenia, y ara des que se li a privat lo predicar tots los diumenges que so estat a la Iglesia lo he vist pujar a la trona y dir los manaments, y ultra de lo que té respecte als manaments nos diu al poble algunas cosas pias tocants a nostra salvació, y esta //

[f. 9 v.]

plàtica sol durar un quart de hora poch més ò, manco, y assó és lo que sce y puch dir.

Fuit sibi lectum etc.. et propria manu fecit hanc crucem +

Dicto die

Honorabilis Mattheus Cantarelles unus ex Juratis villae de Incha aetatis, ut dixit, 60 annorum vel circa, testis citatus, et qui juravit, ut supra, et promissit dicere veritatem.

Et interrogatus super Curiae preventis.

Dixit: lo que jo sce y me recorda és, que estos dies passats que non recorda verament quin dia here, bé sé que here die de festa, lo Rvt. Nadal Guasp Rector desta vila de Incha pujà a la trona en la Iglesia parrochial de dita vila a hont jo me trobava, y denuncià al poble, com //

[f. 10 r.]

lo diumenge a las hores primer venidor predicaria en aquell lloch lo Rector de la Pobla, y non recorda haver oit digués que dit Rector de la Pobla tingués poca sciència, y pocha gracia; après digué que lo altre diumenge subsequent prediacaria al mateix lloch lo Rector de Sineu, dient: És home risueño que vos farà riure, però ell no riu may i ja que no y ha Rector qui puga predicar en aquesta vila Déu ha provehit que hi predican Rectores. També mateix sce que lo dit

Dr. Guasp antes que li privassen lo predicar apenas deya may los manaments que se acostuman dir los diumenges a la trona, y des que se li ha privat sempre que em so trobat a la Iglesia tots los diumenges los hi he vists dir //

[f. 10 v.]

a ell i no als vicaris que en té dos, qui antes los acostumaven dir. Y ultra de lo que toca a la materia dels manaments, se allarga cada vegada en recitar lo sermó que se ha predicat aquell die, quant n'hi ha, interpretant y ajustant altres coses que tenen respecte a prèdica y enseñansa del poble y esta plàtica acostuma durar unas vegades un quart de hora, altres vegades circa mija hora ultra lo temps que es gasta ab lo dels manaments, que jo per mon gust quant dit Rector puja a la trona dich a mi mateix: ja tindrem altre sermó, y assó és lo que sce y puch dir.

Fuit sibi lectum et propria manu firmavit

Mattheu Cantarellas //

[f. 11 r.]

Die XIII mensis Augusti

Anno praedicto MDCXXVIII

Honorabilis Michael Janer villa de Incha aetatis, ut dixit, 36 annorum, testis citatus, et qui juravit ut supra et promissit dicere veritatem

Et interrogatus super Curiae preventis et tcc.

E dix: lo que jo sce y puch dir sobre lo que so interrogat, és que los dies passats se deya publicament per corrillos y en comú per la present vila de Incha que lo Dr. Nadal Guasp Rector desta vila estant publicant a la trona los sermons digué: lo diumenge primer vinent predicarà en aquest lloch lo Rector de la Pobla y encara que no sia Rector de assí oyr lo heu y predicarà com á Rector y lo diumenge après predicarà lo Rector de Sineu, ja vos farà riure, encara que ell may riu, y de asso murmuraven dient que entenien //

[f. 11 v.]

per molt mal dit, y que si ell ho feya desta manera no es trobarien predicadors qui sermonassen en aquesta vila, també mateix li sentí dir los dies passats a la trona a dit Dr. Guasp que per un jubileu de Sant Jaume de Galícia que assi se publica predicaria un frare de la Soledat, y digué És molt graciós en parlar ja ho veuran jo no m'agrada de alabar ni vituperar a ningú. També sentí a dir que parla a la trona en perjui de Fra Febrer de Sant Domingo de la vila de Menachor, de que tots los dits predicadors estan quexosos. Recorde'm també que un die que es feya festa una dominica del SSm. Sagrament en la Isglesia després que dit Dr. Guasp està prohibit de predicar, après que lo predicador hagué predicat, ell dit //

[f. 12 r.]

Rector que estava assentat en una cadira devant lo altar revestit perquè cantava lo offici; des de la dita cadira feu un altre sermonet del SSm Sagrament y per frequentar jo de ordinari los diumenges y festas en la Iglesia per ser bassiner del SSm. Sagrament y ser estat Jurat la juraria passada he vist que antes que al dit Rector Guasp se li llevàs la llicencia de predicar may pujava a la trona los diumenges per dir los manaments y après de sospesa la dita llicencia de predicar tots los diumenges lo he vist pujar a la trona y dir los manaments, y ultra de lo que té respecte als dits manaments y publicació de las missas annuals per los defunts se allarga en la explicació del sermó que se ha predicat quant hia sermó, perquè los manaments se diuhen //

[f. 12 v.]

après del sermó y fa un altre sermó tractant de lo mateix que se ha predicat y ajustant-hi altres cosas, y casi sempre hi posa un Però, dient: asso y asso vos han predicat està bé Però, de que tots los predicadors estan quexosos, y los particulars ley tenen a mal perquè entenen que es tracta ab allò de la reputació del predicador qui ha predicat. També me recorda haver ly hoyt dir algunas vegadas dalt la trona quant fa aquexos sermonets y publica alguns sermons fahedors (los quals duran a vegades mitja hora, allegant autoritats de doctors y llochs de la Escriptura y altres coses) diu que Déu és estat servit que encara que en Incha no hi ha Rector que els puga predicar, no faltan Rectors que hi predicen, perquè en lo monestir de Sant Domingo vingué //

[f. 13 r.]

los dies passats lo Rector de Valldemossa per a predicar, y altres Rectors que han predicat en la parrochial dient que pareix que nostre Rector vol que encara que li hagen llevat lo predicar no faltan Rectors qui predicen y que hi ha predicat sich Rectors arreu. També mateix sce que en aquesta Iglesia de molts anys a esta part hi ha hagut y també hi ha lo die d'avui dos vicaris que són Mn. Miquel Coch y Mn. Guillem Marquès los quals deien los manaments antes que es privàs lo predicar al dit Rector, y ara que los particulars y habitants desta vila veuhen que lo dit Rector puja a la trona per a dir los manaments entenen que allò és ganas de predicar, y diuhen que oihen altre sermó ultra del que ja se ha predicat. Y assó és lo que sce.
Fuit sibi lectum et perseveravit
Et propria manu firmavit: Miquel Janer //

[f. 13 v.]

Dicto die

Sebastianus Serra passator lane parator villae de Incha, aetatis, ut dixit, 34 annorum vel circa, testis citatus, et qui juravit, ut supra, et promissit dicere veritatem.

Et interrogatus super Curiae preventis

Dixit: Jo so bassiner de l'Hospital General de Madrid, y acapte per dit Hospital en la present vila de Incha y me recorda que lo Dr. Nadal Guasp una festa los dies passats publicà que lo Rector de la Pobla havia de predicar lo diumenge aleshores primer vinent en la Iglesia parrochial de Incha, y lo altre diumenge lo Rector de Sineu, y digué que Déu feya gràcia en aquesta vila que predicassen en dita vila Rectors, y que los Rectors pareix fan més effecte que los altres predicadors en los oyents com á pastors que són, y me //

[f. 14 r.]

recorda que antes que fos suspès dit Dr. Guasp del predicar, pocas vegades pujava a la trona los diumenges per dir los manaments, y ara hi puja casi tots los diumenges, y diu que los vicaris no diuhen los manaments ab tant affecte de chor com ell com a pastor que és, perquè ell és predicador y pot ensenyar millor al poble y advertir de las coses que convenen per la salvació, y en efecte cada vegada que diu los manaments fa una platica reprimint alguns vicis y exortant a la esmena de ells, y en asso se allarga, a lo que puch dir lo temps que gasta en lo principi de un sermó fins a la Ave Maria, y asso és lo que jo sce y puch dir sobre lo que so estat interregat.

Fuit sibi lectum, et perseveravit

Et propria manu fecit hanc crucem + //

[f. 14 v.]

Dicto die

Matthias Planes ville de Incha cultor, aetatis, ut dixit, 42 annorum, testis citatus, et qui juravit ut supra, et promisit dicere veritatem.

Et interrogatus super Curie preventis

Dixit: Lo que jo puch dir sobre lo que so interrogat, és, que me recorda que los dies passats un die de diumenge que es feya festa del SS. Sagrament en la Iglesia parrochial de la present vila de Incha trobant-me jo en dita Iglesia perquè so obrer de St. Blai après que lo Predicador haguera acabat lo sermó, estant lo Dr. Nadal Guasp Rector devant lo altar major assentat y revestit perquè cantava lo offici, viu que dit Rector des de dit lloch hont estava, girat al poble, digué algunas coses y exortacions al poble fent una platiqueta, que //

[f. 15 r.]

durà poch temps; y lo mateix acostuma fer tots los diumenges quant puja a la trona après del sermó quant n'hi ha que ultra de lo que és los manaments y missas annuals, y haver exortat lo poble a que cumple las obres pias dels defunts, diu algunas altres coses al poble reprimint alguns vicis, com és de la murmuració, y altres, exortant a la esmena dels vicis, y també sce que antes que li fos sospesa la llicencia de predicar pocas vegades pujava a la trona per dir los manaments, y des que li es estada sospesa dita llicencia, hi puja més ordinari, y exorta als pares que enbien los infants a la doctrina, y que ell està aparellat a ensenyar-la sempre que no y fossen los vicaris, y esta és la plàtica que fa que dura //

[f. 15 v.]

poch temps y asso és lo que sce y puch dir sobre lo que so estat interrogat.

Fuit sibi lectum et perseveravit

Et propria manu firmavit Matia Planas

Dicto die

Reverendus Natalis Rosselló presbyter in Ecclesia de Incha beneficiatus; aetatis, ut dixit 32 annorum vel circa, testis citatus, Et qui juravit more sacerdotali, ut supra, et promisit dicere veritatem.

Et interrogatus super Curiae preventis

Dixit: lo que jo sce y puch dir a circa de lo que so interrogat, és i que me recorda que los dies passats una festa que no'm recorda quin die hera que es trobava en aquesta vila un capellà estranger de Sant Jaume de Galícia trobant-me jo a la sacrestia //

[f. 16 r.]

de la Iglesia parrochial de la present vila me digueren que el Dr. Guasp Rector desta Iglesia havia dit a la trona que lo diumenge aleshores primer vinent predicaria en dita Iglesia lo Rector de la Pobra y lo diumenge subseguent lo Rector de la vila de Sineu, y après trobant-me ab conversació del dit capellà de Sant Jaume de Galícia ly sentí dir que estava molt espantat que lo dit Dr. Guasp se fos allargat tant de paraules a la trona y asso és lo que sce y no hi sé més.

Fuit sibi lectum et perseveravit

Et propria manu firmavit Nadal Roselló Pre.

Dicto die

Martinus Oliver villae de Incha aetatis, ut dixit, 51 annorum, testis citatus, //

[f. 16 v.]

Et qui juravit ut supra, et promisit dicere veritatem et tcc.

Et interrogatus super Curie preventis

Dixit: Jo so obrer del Hospital General del present Regne, ó més ver bassiner en la present vila de Inca, y de ordinari vaig ab lo bassi acaptant per la Iglesia, en particular las festas y diumenges, y me recorda que lo die de Sant Jaume proppassat trobant-me en dita Iglesia viu pujar a la trona lo Dr. Nadal Guasp Rector desta vila y publicà a la trona, com lo diumegen primer vinent predicaria lo Rector de la vila de la Pobla, y lo diumenge següent lo Rector de la vila de Sineu; y digué: Gràcies a Déu que ja que lo Rector de assí no pot predicar, no nos faltan Rectores qui prediquen y honran nos la trona//

[f. 17 r.]

trona, y los Rectores predicen ab més fervor que los demás predicadors perquè són curas de ànimas, y tenen més cuydado ab las suas ovellas. Y més digué: veheu quant cuydado tenen los demás Rectores en predicar quant predicen en aquesta trona però may ne tindran tant de cuydado com lo propi Rector, perquè ly toca més a ell que als altres; y parlant ab la matexa ocasió del sermó havia de fer lo dir Rector de Sineu, digué. Lo Rector de Sineu encara que té la cara alegre, y fa riure la gent, però allò li és a ell natural y no dexa per axo de ben enseñyar y tenir bona doctrina. Recorde'm també que després que fonch sospès de la llicència de predicar lo dit Rector Guasp, un diumenge que és feya festa en la present vila i Iglesia, del SSm. //

[f. 17 v.]

Sagrament, après que lo predicador hagué acabat lo sermó, estant lo dit Dr. Guasp assentat ab una cadira davant lo altar major, revestit, perquè cantava lo offici, après que lo poble hagué dita la oració que acostuma encomanar los predicadors a la fi dels sermons, lo dit Dr. Guasp se torna assentar y féu una pràctica al poble recitant algunas cosas de lo que se havien sermonat aquell die, y en particular prengué un punt de que lo predicador havia predicat, y lo proseguí y allargà y declarà més avant de lo que lo predicador havia dit, en la qual pràctica se detingué circa de un quart de hora poch més, ó manco. També me recorda que antes que fos sospès lo dit Rector del predicar molt pocas ve- //

[f. 18 r.]

vegades deya los manaments, que se acostumen dir los diumenges; y des que està privat, o sospès del predicar poch diumenges hi ha hagut que no sia pujat a la trona y dit los manaments, y cada vegada se allarga un poch de més de lo que té respecte als manaments, en enseñyar algunas cosas, y lo que havem de fer per a salvar-nos, reprendre alguns vicis, y altres cosas desta manera en que se entreten bon rato, a vegades un quart de hora, altres vegades més, y lo diumenge passat de la setmana passada estigué casi tant com lo predicador; ab la pràctica que féu quant hagué dit los manaments; y assó és sempre y après del sermó que se ha predicat en la Iglesia quant hi ha sermó y si no n'hi ha és a l'hora acostumada; y assó és lo que sce y puch dir en lo que so estat interrogat //

[f. 18 v.]

Interrogat per ser-m'hi trobat present y haver-ho vist.

Fuit sibi lectum et tcc. Et propria manu firmavit Martí Oliver

Dicto die

Reverendus Micael Coch presbyter Vicarius Ecclesiae Parrochialis villae de Incha aetatis, ut dixit, 52 annorum, testis citatus, et qui juravit ut supra more sacerdotali, et promisit dicere veritatem, et tcc.

Et interrogatus super Curiae preventis

Dixit: Jo so Vicari de la Iglesia parrochial de la present vila de Incha y me recorda que un die que crech here lo die de Sant Pere proppassat predica en la dita Iglesia lo Pare Fra Febrer de l'Orde de Sant Domingo de la vila de Menachor y per ser octava del SSm. Sagrament (tercera dominica tatxat), sinó engañya que ara bé no me recorda, après //

[f. 19 r.]

que fonch acabat lo sermó lo dit Dr. Nadal Guasp Rector de la present vila que estava assentat devant lo altar major perquè cantava lo officci major, des de la cadira en que estava assentat féu una plàtica al poble dient algunas alabansas del Sant, y si no m'engañya, del SSm. Sagrament, la qual durà poch y també mateix me recorda que los dies passats un die de festa lo dit Rector (Pense que here lo die de Sant Jaume) pujà dit Dr. Guasp a la trona per comanar al poble lo rescat de una notícia christiana que Monsenor Illtrm ley havia manat y digué que lo diumenge alashores primer vinent predicaria en dita trona lo Rector de la Pobla, y lo altre diumenge subseguent hy predicaria lo Rector de Sineu, y quant digué predicaria lo de la Pobla //

[f. 19 v.]

digué una paraula que jo no em recorda y añyadí es Rector jo entench que predicava com a Rector y aprofitava y del de la vila de Sineu digué: és home de condició alegre, y encara que vos fasse riuere, li és a ell natural, y ell no riu sinó que ho diu ab bona intenció y predica molt bé, y ayr diumenge digué a la trona quant hy pujà per dir los manaments, que ja que ell que és Rector no predicava, Déu havia provehit que no faltassen Rectores que predicassen en esta Iglesia; y estos dies passats digué també a la trona, que un frare de la Soledat havia de predicar de Sant Jaume de Galícia, y digué: Parla bé jo pens que predicarà bé ja ho veureu. També mateix essent que dit Rector los diumenges, ó molts de aquells puja a la trona a la hora acostumada //

[f. 20 r.]

per dir los manaments que és après del sermó quant hi ha sermó, sinó al temps del offertori, y diu los manaments y altres coses acostumades, y repren alguns vicis y exorta al poble a ben viure, en que se acostuma entretenir circa de un quart de hora poch més, ó manco, y asso és lo que sce.

Fuit sibi lectum et perseveravit

Et propria manu firmavit Miquel Coch Pre y Vicari

Dicto die

Petrus Mestre figulus [gerrer] villae de Incha, aetatis, ut dixit, 35 annorum vel circa, testis citatus, et qui juravit, ut supra, et promisit dicere veritatem.

Et interrogatus Super Curiae preventis.

Dixit. Lo die de Sant Pere proppassat vaig acabar mon officci de obrer de dit Sant Pere en la Iglesia desta //

[f. 20 v.]

vila de Incha, y me recorda que vaig haver per predicador lo Pare fra Febrer del orde de St. Domingo, que resideix en lo convent de la vila de Menachor, lo qual predicà lo dit die, y après de haver dit dit fra Febrer moltes alabansas del Sant asseñyaladament que la sombra de aquell curava los malalts, acabat lo sermó, lo Dr. Nadal Guasp Pre y Theòleg Rector desta vila pujà a la trona, sinó m'engañya, que ara non recort bé si here a la trona, ó devant lo altar major, y sentí que digué al poble moltes coses y altres alabansas del dit Sant y del SSm. Sagrament per ser cap de octava del Corpus, y asseñyaladament prengué un punt de lo que ja havia predicat lo dit fra Febrer y remunta aquell de punt y lo proseguí, asseñyaladament recorda que prengué lo dit punt //

[f. 21 r.]

que he dit de sobre de que lo predicador havia dit que la sombra de Sant Pere sanava los malalts qui tocaven, y digué dit Rector que no tant solament sanava a los malalts qui tocaven la sombra; però encara curava tots los qui estaven junts al malalt qui estava a la sombra de manera que si hi havia una gran tira de malalts y la sombra del Sant tocava al primer, tots los demás també curaven com lo qui tocava la sombra, y ab esta platica gastà circa de un quart de hora, y après de acabat lo offici jo aní a portar un present al dit fra Febrer, y quant fuí allí aquell m'ho agrai molt y me digué que ell havia fet lo que havia pogut y que li havien dit que lo Rector ja hi havia affagit més, y que havia //

[f. 21 v.]

fet un sermonet, y a circa de ma paraula que es digué que havia dit lo Rector, que are no em recorda, digué dit fra Febrer: Ab axo es posa lo Rector quart-se de despeses. Recordem també per la frecuencia que jo ha molt temps tinch en la Iglesia parrochial per ser estat bassiner, que lo dit Dr. Guasp Rector, antes que li fos sospesa la llicencia de predicar pocas y molt pocas vegades deya los manaments que se acostuma dir los diumenges y des que està sospès casi tots los diumenges diu dits manaments a la trona, y de més de lo que té respecte als dits manaments pren algunas coses de las que se ha predicat aquell die quant és die de sermó (perquè los manaments se dihuen après del sermó) y //

[f. 22 r.]

y tracta de lo mateix que se ha predicat, après també hi ha altres coses més de las que ha ditas lo predicador, y altres sobre lo ben viure y altres coses de predica y en asso gasta algun temps, que moltes vegades per ser llach molts se enfadan per haver ja preçehit sermó. Y asso és lo que sce y puch dir.

Fuit sibi lectum et perseveravit

Et propria manu fecit hanc crucem +

Dicto die

Honorabilis Joannes Danús unum ex Juratis villae de Incha, aetatis, ut dixit, 60 annorum, testis citatus, et qui juravit ad Dominum Deum ettc. Ut supra, et promisit dicere veritatem ettc.

Et interrogatus super Curiae preventis

Dixit: so jo Jurat lo any present //

[f. 22 v.]

en la present vila de Incha y molt de ordinari residesch a la Iglesia parrochial desta vila, y sce que antes que lo Dr. Nadal Guasp Rector desta vila fos privat de la llicència de predicar no pujava tant de ordinari com are que ne es privat, a la trona de la dita Iglesia per effecte de dir los manaments, que se acostuma dir cade diumenge, perquè are hi puja casi cade diumenge y té de ordinari dos vicaris un dels quals se diu Mn. Guillem Marquès, y lo altre Mn. Miquel Coch preveres y quant ha dit los manaments, que es dihuen après del sermó, se emplea dit Rector en algunas cosas //

[f. 23 r.]

que diu per son descans al poble a circa corregir los mals costums , explicar algunas coses, y dir alabansas dels Sants (sempre que es dia de festa de algun Sant) ultra las alabansas que ha ditas lo predicador qui ha predicat, dient: De més de las alabansas que se han predicat hi ha assó, y assó; y va explicant y declarant algunas coses a circa las que se ha predicat y a circa altres materias que aporta, tot en profit del poble, ab lo qual se entreten bon rato també mateix digué una vegada a la trona que es folgava molt com en aquesta vila venien Rectors a predicar perquè los Rectors, per ser curas de animas, predicaban ab molt de fervor per tenir ovellas //

[f. 23 v.]

però que sempre predica ab més fervor lo propri Rector que los altres per ser las animas, y ovellas suas propias, y asso és lo que sce y puch dir sobre lo que so interrogat.
Fuit sibi lectum ettc. Et propria manu fecit hanc crucem + //

[f. 24 r.]

Die quinta mensis Septembris
anno a nativitate Domini MDCXXVIII

Dicto die, et anno. De mandato Illtri et admodum Reverendi Domini Vicarii Generalis, et officialis ettc fuit ex acta a Rdo. Natale Guasp Presbitero Doctore Theologo Rectore Ecclesiae parrochialis villae de Incha depositio tenoris sequentis, in facto proprio absque Juramento, et in facto alieno cum Juramento more sacerdotali prestito.

Et primo fonch interrogat si sap per a que lo han fet venir de la vila de Incha y perquè lo fan depositar com a delat.

Et dixit: no sce perquè me han fet venir ny perquè me fan depositar.

Interrogatus diga si sap que quant se'n anà de la present Ciutat après que ly fonch feta la causa la última vegada havent-lo cridat monsenor Illm hy si anà //

[f. 24 v.]

que de les hores en avant no predicàs ny confessàs fins tingués altre orde per a fer-ho.

E dix: Sí Señor molt bé em recorda

Interrogatus: Si de les hores ensa ha tingut orde, ó llicència de Sa Sria. Illma per predicar y confessar.

E dix: No he tingut més llicència

Interrogatus: si en dit espay de temps, so és des de que dita Sa Sria Illma ly manà no predicàs sens llicència sua, ell, reo depositant, ha predicat algunas vegades en la Iglesia parrochial de Incha, ó altres llocs.

E dix: May més he predicat ny pretès ny pensat predicar en ninguna part.

Interrogatus: Com pot dir que no hage més predicat, si des de las horas ensà casi tots los diumenges puja y ha pujat a la trona a la hora de dir-se los //

[f. 25 r.]

manaments, y ultra del que respecte als manaments se es allargat en declarar al auditori algunas cosas que tenen respecte a lo que predicen los predicadors declarant alguns passos de la Sagrada Escripura y corregint vicis etcc en que ha acostumat gastar molt temps en particular unas vegades mija hora, altres més, y altres menos, y asso las de més vegades après de haver-se predicat en la sua Parrochial al auditori prenint moltes vegades algunes coses de las que los predicadors han aquell dia predicat, declarant més aquellas, y ajustant-ne de altres.

E dix. Jo com he dit may més he predicat declarant Evangelis, Escripuras ni llochs de Sants, sinó, que per pensar estich obligat per precepte diví com á Rector a fer tot lo bé possible //

[f. 25 v.]

ble an el meu poble y feligresos en lo que no me és prohibit, he pujat a dir els manaments moltes vegades, y avisar-los de lo que devien fer per complir las obras pias; altres vegades, que no es descuidassen de fer gracias a Déu del examen de consciència, y es guardassen de judicis temeraris, procurassen tenir compassió de proisme, y fer totas las cosas per donar gust a Déu; un puntet, ó altre destas cosas segons la ocasió se offeria; y en respecte de dir, ó declarar dels altres predicadors, may he fet tal, ni pretès tal; veritat és lo die de Sant Jaume pujat a la trona per obeir un mandato del Senyor Vicari General perquè algunas personas me havien demanat, si per guanyar lo Jubileu de Sant Jaume devien tenir bulla de la //

[f. 26 r.]

Crusada, y altres personas me havien demanat al temps del Jubileu General, si per guanyar-lo devien tenir dita bulla, com el predicador havia predicat de Sant Jaume y no havia dit devien tenir bulla de Cruzada, satisfent a las demandas que me havien fet, y a las que em podien fer, diguí an el poble, que per guanyar lo Jubileu de Sant Jaume devien tenir bulla de la Cruzada, encara que here com lo Jubileu de l'Any Sant però per guanyar lo altre Jubileu General passat, no here necessari com ja s'havia dit, tenir bulla de la Cruzada; y quant sentien nomenar Sant Jaume de Galícia, entenguessen here Sant Jaume major Apòstol Patró de Espanya, que a moltes Iglesias de Mallorca lo tenen cap y patró, però quan deyen de Galícia //

[f. 26 v.]

entenguessen, que allí tenen el cos del Apòstol, tenen Hospital y privilegis molt grans com han oyt y ja may he pretès predicar sinó en paraules sencillas fer bé an el poble avisant-los conforme la ocasió, ny tampoch corregir, ny ajustar a lo que diuhen predicadors.

Interrogatus: diga si havent de predicar en la sua Parrochial lo Rector de la Poble denunciant ell reo lo sermó de dit Rector, digué que tal die predicaria lo Rector de la Poble, y que encara que poca doctrina y poca gracia, predicaria com a Rector, y lo altre diumenge, ó festa predicaria lo Rector de Sineu, y que encara que los feya riure, ell emperò may riu, tractant ab assó al primer de ignorant, y a l'altre de locorro.

E dix: lo que em recorda quant publi-//

[f. 27 r.]

qui los dits sermons que here lo die de Sant Jaume que pugi a la trona per obeir al Señor Vicari General, és que diguí per convidar al poble a que fossen an els sermons, que lo diumenge primer vinent nostre Señor here estat servit, que lo Sr. Rector de la Pobla nos honoraria aquest lloch predicant dels nostres Sants Patrons Sant Abdon y Sant Senen, y com los Rectors estan acostumats a predicar per profit de las suas ovelles encara que ab paraules sensillas, encara que predicaria dels nostres Sants veurien, prèdica per aprofitar y quel oyssen com a Rector y los diumenges després nos hauria la trona lo Sr. Rector de Sineu, y predicaria per las ànimas de purgatori lo qual encara que per la sua condició alegre algunas vegades lo auditori //

[f. 27 v.]

riu del seu modo de dir; però com ell predica per aprofitar, tantmateix sens riure predica seriament, y les pregava a tots fossen a oyr lo sermó, y assó diguí perquè lo die del àngel havia predicat, y dit algunas coses, de que havia ris lo auditori pel seu modo alegre de dir, que si altre ho hagués dit, no haurien ris, escusant-lo, que tant mateix predica per aprofitar, y també convidant-los a tots perquè l'oyssen, y predicassen ab gran satisfacció del poble tant hu com altre, y dich devant de Déu y del meu Prelat, que tot ho digué ab efecte de cor de alabar-los y ab gana que lo auditori los oys y sen aprofitàs y em pareix que si lo que diu lo interrogatori fos veritat que Déu me hauria llevat lo enteniment, que de altre manera no podria ser. //

[f. 28 r.]

Interrogatus: Diga si lo die de St. Pere propassat die de la octava del SSm. Sagrament havent predicat en la sua Parrochial lo pare fra Francesc Febrer de Menachor y estant ell (al temps del sermó) dit reo assentat ab los ministres del altar devant del altar major perquè deya lo offici major, acabat lo sermó, ell dit reo des de la cadira hont estava assentat feu una plàtica ab la qual tracta de las alabansas de St. Pere y en particular prengué una de las que havia predicat lo dit predicador, y la proseguí, y declarà més avant del que lo predicador havia declarat, en que gastà circa de un quart de hora.

E dix: No hi ha tal, ny crech que en dit die jo hage dit lo offici, ny diguí paraula del sermó que se havia predicat, ny que tal die hage pujat en trona. //

[f. 28 v.]

Interrogatus: Si denunciant el reo al poble un sermó que per un jubileu de St. Jaume havia de fer en la sua Parrochial un frare de la Soledat, digué a la trona el reo que tal die predicaria un frare de la Soledat y que li havien dit que parlava molt, que ja ho veurien, y que ell no el volia alabar perquè no el coneixia, ny se agradava de alabar ningú que no conegués.

E dix: No em recorda tal cosa, ny crech tal, que ab paraules hage encomanat jo sermó, las quals no fossen edificatòries.

Fuit sibi lectum, et perseveravit

Et propria manu firmavit: El Dr. Nadal Guasp Rector de Incha. //

[f. 29 r.]

Illme Domine et tcc.

Jesus

Cum per merita presentis inquisitionis legitime acceptas de fisci [fiscali] Curiae Ecclesiasticae de intentione versus et contra Reverendum Doctorem Natalem Guasp presbiterum et

Theologum reum convictum postulat propterea dictus fisici [fiscali] procuratori dictum reum juxta eius de merita penis legalibus et statutis puniri et castigari et hec omni meliori modo ettcc. Juribus fisici semper solutis ettcc. Que licet ettcc.

Altissimus ettcc.

12 Septembris 1628

Habita inquisitione et publicata tradat copia parvi in facultate adt. In primis et termino sex dierum ad se dicto die Interrogatus Monserrat Vicarius Generalis. //

[f. 29 v.; 30 r.; 30 v.; 31 r.; 31 v.] en blanco

[f. 32 r.]

+

Die XXII mensis Novembris anno a nativitate Domini MDCXXXIII

Reverendus Guilermus Marquès praesbiter vicarius Ecclesiae Parrochialis villae de Incha, aetatis, ut dixit, 57 annorum vel circa, testis citatus, et qui juravit more sacerdotali ad Dominum Deum ettcc. Et promissit dicere veritatem ettcc.

Et interrogatus super Curiae preventis.

Dixit: Lo que jo sce y puch dir sobre lo que so interrogat és que després que lo Doctor Nadal Guasp Rector desta vila fonch vingut de Ciutat després que hague estat detingut en dita Ciutat que fonch los mesos passats fins que are altre vegade ha estat y està detingut en dita Ciutat, dins aquest intervallo de temps he vist per dos, ó tres vegades assentat al dit Dr. Guasp a Confessionari asseñyaladament a la capella de Sant Sebastià, y si no'm engañya, en la capella del Sant Crucifici i als seus peus estavan agenollats personas, ço és recorda de una vegada //

[f. 32 v.]

haver-hi vist agenollada al confessionari devant dit Dr. Guasp que estava assentat al dit confessionari, la Beata Moger y altre vegade altre Beata Ferraguda, germana den Pere Jordi Ferragut Pre. Jo no sé si confessava, ó no, sinó que com he dit ell estava assentat al confessionari y las ditas personas agenolladas devant dell, y asso és lo que sce y puch dir y jo me persuadí que li demanaven algun consell y no sce més.

Fuit sibi lectum et perseveravit, et propria manu firmavit

Gm. Marches Pre.

Dicto die

Reverendus Franciscus Serra Presbiter cives de Incha, aetatis, ut dixit, 79 annorum, testis citatus, et qui juravit more sacerdotali, ut supra, et promisit dicere veritatem.

Et interrogatus super Curiae preventis.

Dixit: lo que jo sce y puch dir sobre lo que so interrogat, és que après que //

[f. 33 r.]

la primera vegada fonch vingut de la Ciutat lo Doctor Nadal Guasp Pre y Rector de la present vila de Incha après que li fonch fet mandato per Monseñor Illtrim que no predicàs ni confessàs conforme se deya per la vila que fonch estos mesos passats, al temps mateix que ell no predicava sinó que se allargava quan pujava a dir los manaments, he vist una vegada al dit Dr. Guasp assentat al confessionari de la capella de Sant Joan de la Iglesia parrochial desta vila de Incha, y als seus peus estava agenollada una dona; jo no sce de que parlaven si confessava a la dona, ó no, y asso és lo que viu des del altar major fent offici de diaca.

Fuit sibi lectum et tcc. Et propria manu firmavit
Francesch Serra Pre.

Dicto die
Elisabeth Moger Beata, aetatis, ut //

[f. 33 v.]
ut dixit 25 annorum vel circa, testis citata, et quae juravit, ut supra, et promisit dicere
veritatem, et tcc.

Et interrogata super Curie preventis

Dixit: Antes que lo Dr. Nadal Guasp Rector desta vila de Incha se'n anàs a la Ciutat la primera
vegada que per orde de Monseñor Illm estigué allí alguns mesos jo m'acustumava confessar ab
dit Rector y après que fonch tornat de Ciutat, que fonch llevada la llicència de confessar no mi
so confessada més sinó que una vegada, après que dit Rector fonch vingut de Ciutat, jo el viu
a una capella assentat sobre de un caxó dins dita capella, y jo volent-li parlar de mos negossis
aní allí hont aquell here que és lloch a hont també acustumava de confessar y me agenollí
devant dell, y quant fiu agenollada aquell me digué que m'alsàs y axí me vaig alsar, y ell
també, y //

[f. 34 r.]
y vaig li parlar lo que volia, y asso és lo que sce.
Fuit sibi lectum et perseveravit.

Dicto die
Reverendus Michael Coch Per. Vicarius Ecclesiae presentis villae de Incha, aetatis, ut dixit, 51
annorum vel circa, testis citatus et qui juravit more sacerdotali ut supra, et promisit dicere
veritatem et tcc.

Et interrogatus super Curie preventis et tcc.

E dix: Lo que sce y puch dir sobre lo que so interrogat és que après que lo Dr. Nadal Guasp
Rector de la vila de Incha fonch vingut de la Ciutat après que per orde de Monsenyor Illm.
estigué alguns mesos allí detingut y que segons se deya se li havia llevat la llicència de
confessar, me recorda en particular dos vegades haver-lo vist assentat al confessionari, ço és
una vegada //

[f. 34 v.]
a la capella de Sant Joan, y altre a la capella del Sant Crucifici de la Iglesia parrochial desta
vila, y als seus peus viu una vegada agenollada la Beata Ferraguda y altre vegada la Beata
Moger, jo no sce si confessava aquella, ó que tractava ab ella, y aso és lo que jo sce.

Fuit sibi lectum et perseveravit
Et propria manu firmavit Miquel Coch Pre y Vicari.

Dicto die
Francina Ferraguda Beata aetatis, ut dixit, 34 annorum vel circa, testis citata, et quae juravit,
ut supra, et promisit dicere veritatem.

Et interrogata super Curie preventis

Dixit: lo que jo sce y passà a circa lo que so interrogada, és que, antes que lo Dr. Nadal Guasp
Rector de la present vila de Incha fos privat de confessar, jo me acustumava de //

[f. 35 r.]

confessar ab ell, y après que aquell fonch vingut de Ciutat y li fonch llevada la llicència de confessar, no sabent-ho jo un die estant jo a la capella del Sant Crucifici que és hont se munta al chor, viu venir dit Rector que anava al chor, y me alsí y li diguí que li volia parlar una paraula y aquell a les hores se assentà sobre de una cosa que y ha en dita capella, que és lo lloch hont se acostuma confessar quant se confessa en dita capella, y jo me vaig agenollar devant ell y li parlí unas pocas paraules, y demanant-li si em donava llicència de que em confessàs ab ell, aquell me digué: Jo no la tinch, com la us puch donar a vos y jo li parlí a las hores pocas paraules circa mas misèries y negosis, y ell me digué que m'alsàs, y axí jo me vaig alsar y dit Rector se'n pujà //

[f. 35 v.]

al chor, y asso és lo que sce y puch dir.
Fuit sibi lectum et perseveravit. //

Alguns aclariments sobre el document

Declaren 7 eclesiàstics i 12 seglars. Els eclesiàstics sens dubte sabien llegir i escriure. Dels seglars 5 firmen posant el seu nom, els altres 7 fan una creu +, i especifiquen que no sabien firmar.

La societat, en aquest moment, estava organitzada de manera molt estructurada, i a Inca, a la fi del segle XVI els gremis havien format Col·legi propi, així veim que **surten 2 paraires**, que eren els qui aparellaven la llana perquè pogués ser filada. S'havien separat del gremi ciutadà l'any 1590, i en aquell moment sabem que a Inca hi havia 44 mestres. Tenia el nom de Col·legi dels Honorables Paraires de la vila d'Inca o Confraria de Ntra. Sra. de Gràcia i de l'Assumpció. A l'església de Sant Francesc tenia capella i altar, on es venerava la Mare de Déu del Sagrari, que després de moltes passes fetes ha retornat al nostre temple inquer. A la parròquia tenia el retaule, obrat per Gaspar Homs, que l'any 1890 fou duit a Sant Domingo, i encara hi resta; conserva la bellíssima imatge de la *Mare de Déu de l'Assumpció*, on encara podem contemplar l'escut de tan benemèrit ofici.

Dos gerrers. Malgrat que no tengués col·legi propi a Inca fins a l'any 1653, ja veim que en aquest moment era ben present a la vila. Col·legi dels Honorables Gerrers i Teulers de la vila d'Inca, o Confraria de la Santíssima Trinitat. Primer es reunia a l'Hospital d'Inca i posteriorment aixecà altar i capella, que ara és dedicada al Sagrat Cor de Jesús, i les imatges que feren per a son retaule les podem contemplar en el Museu Parroquial, en la segona sagristia.

Un conrador. Aquest ofici no s'establí a Inca com a col·legi gremial, sent, pens, el més nombrós del poble; sens dubte seria per això que no es col·legiaren i per Sant Antoni organitzaven bones festes i no mancava, a la parròquia, el sumptuós retaule aixecat entre 1782 i 1786 per Josep Sastre i Tamorer (1720-1797), i Rafel Torres i Rubert (1756-1794), que encara ara podem contemplar. He de dir que a Mallorca hi havia el Col·legi dels Honorables Pagesos i Conradors, que tenia per patrona santa Maria de l'Assumpció, i el Col·legi dels Honorables Hortolans, el patró dels quals era sant Antoni de Viana.

Dues beates

En aquell moment sols hi havia, per a les dones que volien consagrar-se a Déu, la possibilitat d'entrar en un monestir de clausura o restar en el poble, vivint en pobresa, castedat i

obediència, fent els vots davant el Sr. Rector i viure entregada a tasques espirituals que el rector els anava marcant. Normalment s'havien trobat amb la negativa paterna per entrar al monestir, però així es consagraven al Senyor. No mancava mai l'avinentesa que una vegada morts els pares duguessin vida de comunitat amb algunes altres beates. Veim que a Inca, en aquell moment, n'hi havia. En surten dues, però és ben possible que n'hi haguera més.

La Col·legiata de Lluc

La parròquia de Sant Pere d'Escorca, que ja surt en la butlla de 1248, sempre tenia son rector, com les altres parròquies de Mallorca, però, davant l'augment de la devoció a la Mare de Déu de Lluc, dia 22.05.1456 la font de baptisme i la reserva del Santíssim foren traslladats de la parròquia a l'església de la venerada imatge. Dia 24.07.1456 el papa Calixt III, a la basílica de Santa Maria la Major, firmava les butlles en què erigia la Col·legiata i Priorat de canonges a l'església de Lluc "sub regula Sancti Petri et obedientia Prioris". El prior esdevenia rector d'Escorca. Aquell any, a més del prior Mn. Bernat Duran, hi havia tres col·legials: Nicolau Cases, Jaume Cavalls i Pere Lluna. L'any 1531 s'aproven els estatuts per a l'Escolania "sis minyons". No poques vegades els col·legials feien un dia de camí per arribar a Inca, i l'endemà empenien el camí de muntanya que els duia a Lluc. Pens que la rectoria d'Inca, ubicada en el carrer dit de la Rectoria, ara carrer Major, a l'altura de l'edifici veí de Can Delante, Ca s'Hereu, servia moltes vegades per a posada dels col·legials; d'aquí ve l'amistat del Dr. Nadal Guasp amb el rector Jaume Torrents, qui l'anomenà marmessor en son testament.

Posada de Lluc a Inca

Dia 25.01.1717 els col·legials compraren "en lo carrer gran anomenat el born" unes cases a Catalina Fornera i Custurer, i a son fill Jaume. Les obres de la posada començaren aquell mateix any i actualment coneixem l'indret com plaça de la Mare de Déu de Lluc.

Sants patrons Abdon i Senén

A les VI Jornades d'Estudis Locals (2004) vaig publicar un article on deia que sant Bartomeu fou patró d'Inca de 1230 a 1643 i allà publicuí el document que ho mostra. Ara bé, aquell document no va sortir per generació espontània, va necessitar temps per arrelar en l'ànima del nostre poble. Per això aquests anys de 1628, que dia 30 de juliol va ser diumenge, ho van celebrar de bona manera, com ens diu el foli 27 r. "que lo diumenge primer vinent nos tre señor here estat servit, que lo Sr. Rector de la Pobla nos honraria aquest lloch predicant dels nostres Sants Patrons Sant Abdon y Sant Senen". No podem oblidar que hi ha hagut temps que aquests sants eren molt invocats contra les tempestes, sobretot les calabruixades, que tot ho capolen. A l'ermita de Santa Magdalena, en el retaule neogòtic que hi fou posat a la fi del s. XIX hi figuren com a defensors del blat i de la vinya.

Diumenge de l'Àngel

Aquest diumenge després de Pasqua els inquers pujam a Santa Magdalena a menjar-hi la panada. En aquell moment no hi pujaven, doncs, a fer el sermó a la parròquia, el rector de Sineu.

Confessionaris

Surten tres capelles on es diu que el rector Guasp hi confessà: Sant Sebastià, Sant Joan i el Sant Crucifixi. El fet que el veiessin confessar a tres llocs diferents ens diu clarament que no confessava, ja que cada capellà tenia son lloc per fer-ho, com ens ho diu la beata Moger dia 22.11.1628: "aní allí hont aquell here que és lloch a hont també acostumava de confessat" 33g,

si bé no podem saber en quina de les tres capelles confessava el rector. Cal dir que el Sant Crist, en aquell moment, ja havia estat traslladat de l'Hospital a la parròquia (1608) i que la capella del Sant Crucifixi és l'actual, o sigui entrant pel portal major la primera de la dreta, malgrat que no tenia la forma que té actualment en el temple del segle XIX. Les altres dues capelles, Sant Joan, en el temple anterior, és el mateix lloc que l'actual, mentre que la de Sant Sebastià de l'anterior temple és la que actualment ocupa la de la Mare de Déu del Carme.

Predicadors

Veim que els rectors de sa Pobla i de Sineu venien a predicar a la parròquia, també ens diu que el rector de Valldemossa va venir a predicar al temple de Sant Domingo i que a la parròquia també vengueren el P. Febrer, dominicà que habitava al convent de Manacor, un altre frare dominicà del nostre convent inquer i un frare mínim del convent de la Soledat de Palma. En aquell moment els PP. Mínims tenien els convents de Palma (1582-1585), Muro (1584) i Campos (1607), però s'especifica que vengué del convent ciutadà.

EL SERVEI D'EXTENSIÓ AGRÀRIA A INCA. 1972-1984

LLORENÇ PAYERAS CAPELLÀ
ANTÒNIA LLOBERA TORRENS

Introducció

El Servei d'Extensió Agrària començà les seves activitats a Inca el 28 de març de 1972. El local estava ubicat en al carrer de les Coves i Joan Rallo, enginyer agrònom, fou el seu primer agent.

Aquest servei, ja el tenien a Palma, Manacor i sa Pobla. Antoni Perelló "Cabo", en aquells moments president de la Cambra Agrària, veient les possibilitats que oferia aquest servei al món agrari, sol·licità una agència per a Inca.

En aquest comunicat presentam el que era el Servei d'Extensió Agrària, la filosofia que impulsà, quins serveis oferia i com aquest servei encara podria aplicar-se.

També es presenten les persones, llocs, accions i cronologia del Servei a la ciutat d'Inca.

Cartell mural de l'Agència de Negreiras, la número 1 d'Espanya

LEMA del SEA: ajudar l'agricultor a utilitzar els seus recursos

El Servei d'Extensió Agrària, SEA, a l'Estat espanyol

El SEA neix a causa de la problemàtica que tenien les famílies i les comunitats rurals. El benestar familiar i les condicions de vida en els nuclis rurals tenien greus deficiències que podien millorar-se amb una acció educativa per a poder progressar. N'interessava la millora integral, no només tècnica, especialment en les petites explotacions agràries.

La idea i organització del servei fou inspirada en el sistema que es feia en aquells moments a Amèrica del Nord i que aplicà a l'Estat espanyol el concepte d'extensionisme que pretenia salvar l'enorme separació entre tècnics i agricultors.

El Servei començà les seves activitats l'any 1955 (Ordre de 15 setembre 1955, en el BOE de 30 setembre de 1955), amb 10 agències comarcals. L'any 1964 ja n'eren 228, i el 1972 la xifra és de 685. Aquest servei produí en l'àmbit agrari i rural espanyol una revolució socioeconòmica i tecnològica sense precedents, tant pels moviments demogràfics cap als centres industrials i les àrees urbanes com per l'impuls en la modernització de les explotacions, i el desenvolupament general experimentat pel sector agroalimentari i el medi rural. El canvi culmina amb la incorporació de l'Estat espanyol a la CEE (1 de gener de 1986).

L'aspecte més important i definitori de l'actuació del SEA serà la promoció d'accions de millora a realitzar amb el protagonisme de la població rural, comptant amb el suport i acompanyament de l'assistència tècnica, la divulgació i la capacitació, fruit de l'excel·lent acollida que tengué entre les famílies agràries i les comunitats rurals. Prova d'això, el nombre d'alumnes en els cursos passà d'11.103 l'any 1964 a 56.611 l'any 1970.

Les agències comarcals foren els centres i les cèl·lules bàsiques de l'organisme.

Els agents d'Extensió Agrària, tècnics vocacionals i especialment preparats per a la labor promotora i formadora, tenien el següent repte: "Cómo es esta hoy y cómo podrá llegar a ser, en sus distintas localidades y sectores, de acuerdo con los recursos disponibles y las capacidades de la población, las actuales y la potenciales desarrolladas."

Amb un naixement modest, el SEA experimentà una ràpida expansió. A més d'organitzar reunions informatives i visites d'assessorament a finques, organitzava cursos amb grups d'agricultors. Com a complement i dins la formació permanent d'adults tenien les escoles de capacitació. Cada escola tenia una finca annexa, de la qual duïen l'explotació els propis alumnes. El 1970 existien unes 47 d'aquestes escoles.

Les agències d'Extensió Agrària dedicaven especial atenció a la capacitació de la joventut rural en edat postescolar amb diferents grups d'aprenentatge. Oferien a aquests joves l'oportunitat de desenvolupar activitats per tal de conèixer noves tècniques i canvis d'actitud, de forma teòrica i pràctica. Els cursos d'aprenentatge tenien una durada no inferior a dos anys. Les dones també tenien actuacions específiques, programes d'economia domèstica, d'instal·lació de joves i de desenvolupament comunitari.

En una reestructuració de l'any 1958 i tenint com a responsable Emilio Gómez Ayau, començà a

organitzar-se un departament cinematogràfic. D'aquesta manera es reforçà la utilització de mitjans audiovisuals per a l'ensenyament i amb l'estructura territorial del Servei aconseguiren una considerable difusió del cine com a recurs formatiu.

La primera producció fou dirigida per Anacleto G. Apodaca, assessor de la Missió d'Ajuda Tècnica d'EUA. "La Extensión Agrícola en España" (1959) reflecteix els inicis, el funcionament i els objectius del servei, del departament de cinematografia s'encarregà l'enginyer agrònom José Neches Nicolás; ell i el seu equip també realitzaven els programes de ràdio i televisió.

Una de les publicacions que va fer el servei, i que més impacte tengué, foren les edicions d'*Hojas divulgadoras*, que consistien en plagues tècniques i monogràfiques sobre temes concrets del món rural. Aquestes tenien un alt nivell, tant és així que encara la seva informació és vàlida i actual.

El Servei d'Extensió Agrària a Inca

L'oficina de la ciutat d'Inca fou la SEA 712. S'inaugurà el 28 de febrer de 1972. A Mallorca ja existien oficines a Palma i sa Pobla. Es va crear una nova zona, enmig de les dues anteriors, i que comprenia 19 municipis. Fou iniciativa d'Antoni Perelló "Cabo", que era president de la Cambra Agrària.

L'agent d'Extensió Agrària que es destinà a Inca fou l'enginyer agrònom Joan Rallo, natural de la província de Castelló. Aquest estigué al front del servei fins a l'any 1980, en què fou traslladat a Palma com a especialista en fructicultura.

Com que no tenia local assignat, l'oficina fou instal·lada, a la Cambra Agrària, al carrer de les Coves, on estigué en condicions precàries durant dos anys. L'assignació de material i altres recursos fou tan minsa que per redactar els informes pertinents el distribuïdor de màquines d'escriure Estrany cedí una màquina a Joan Rallo durant llarg temps. També estigué un any sense que arribàs l'administrativa designada.

Al cap de set anys l'any 1979 s'incorporà al servei un altre agent: Gabriel Serra Vich, natural de Manacor. I més tard, l'agent d'economia domèstica Maria Antònia Manzanal.

L'oficina estava adscrita al Centro Regional Cataluña y Baleares, ubicat a Reus (Tarragona).

La primera feina que es va dur a terme va ser un estudi de la comarca, per conèixer les necessitats en els camps d'acció del servei, que eren els següents:

- Explotació agrícola – ramadera
- Família
- Dona – economia domèstica
- Juventut
- Desenvolupament comunitari

Com es veu, la feina del Servei d'Extensió Agrària era qualque cosa més que un servei tècnic agrícola, era un servei social integral dins el sector agrari.

El batle Antoni Fluxà, l'any 1974, atenent a les necessitats creixents del servei, cedí les instal·lacions municipals que havia ocupat Radio Popular, com a nova seu, situada al camí vell de Llubí, darrere

les cases dels mestres. Aquí estigué el servei fins pràcticament la seva transformació.

Entre les moltíssimes activitats que desenvolupà el Servei d'Extensió Agrària a Inca, se'n poden destacar les següents de manera aleatòria i il·lustrativa:

- Asfaltat de camins, com el de Santa Magdalena per l'escorxador.
- Electrificació de zones rurals.
- Instal·lació de canonades d'aigua potable a indrets pròxims als nuclis urbans.
- Desratització: importants foren els projectes fets a Costitx i a Sta. Eugènia, casa per casa.
- Creació d'un parc d'eines comunitàries: màquina d'esquitar, tractor i molí, entre d'altres.
- Seminaris educatius per matèries (SEGE), principalment sobre adobats, poda o maneig i alimentació del bestiar.
- Viatges, quasi sempre anuals; s'incidí molt amb els relacionats amb el cultiu de l'ametller. Però també a fires agrícoles, de maquinària i ramaderes.
- Educació, especialment dirigida als joves, però també a l'obtenció del carnet de tractorista. Comptabilitat i economia domèstica.
- Seguiment tècnic i econòmic de moltes explotacions.
- Sessions de cinema tècnic, emprant la col·lecció de films del servei, la majoria elaborats pel propi departament; tots ells en format de 16 mm.
- Organització de conferències, amb l'assistència de tècnics de primera línia, com el veterinari J. Romagosa Vila.

L'any 1984 el SEA es traspasà a la CAIB, canvià radicalment els objectius i la tasca que desenvolupaven els tècnics. Les feines tècniques i socials a poc a poc van desaparèixer, s'imposen les gestions burocràtiques i les sol·licituds d'ajudes principalment; tot això com a conseqüència de les directrius de la Política Agrària Comunitària.

Mapa de la regió agrària

BALEARES

- AGENCIA PROVINCIAL
- AGENCIA COMARCAL

Catalunya i Balears, amb capital a Reus, tenien 6 agències de zona, 60 agències comarcals, 3 escoles de capatassos i 17 centres de Formació Professional Agrària.

Conclusions

La globalització ha relegat el sector agrari al darrer espai social per la baixa rendibilitat i per la rellevància cada cop més gran en l'economia especulativa per sobre de la productiva. Des del moment en què això passa, la gent que treballava al camp ha cercat noves alternatives en altres àmbits, especialment en el sector serveis, amb millors horaris i guanys assegurats.

Ara ens resta en el sector primari una "població agrària" envellida i joves il·lusionats per aplicar noves tècniques, d'entre les quals destaca l'agricultura ecològica.

En una illa com Mallorca, que viu del turisme de sol i platja, si volem millorar-lo i desestacionalitzar-lo, hauríem d'estudiar com millorar l'agricultura i la ramaderia. Si el paisatge és fonamental, potser hauríem de cercar alternatives per a mantenir els camps en condicions i no en l'abandonament actual. El primer hauria de ser tenir una conselleria d'Agricultura, Ramaderia i Pesca.

Finalment ens hauríem de plantejar per què un organisme com el SEA, que resultava útil a l'agricultor per la seva proximitat, desapareix, i es desaprofita una infraestructura que a hores d'ara encara tendria vigència, amb la necessitat d'aprofundir en la funció educativa basada en els problemes reals dels professionals agraris, tècnics i socials, d'avui i de demà. El fet és que en altres zones de l'Estat espanyol i d'Europa encara funciona.

Bibliografia

- "Semillas de modernidad". (Vídeo). Ministeri d'Agricultura, Pesca i Alimentació, 2005.
- "Imágenes de un mundo rural 1955-1980". Ministeri d'Agricultura, Pesca i Alimentació, 2005.
- Digitalització de la documentació gràfica i documental produïda pel SEA. Ministeri d'Agricultura, Pesca i Alimentació, 2005.
- AA. VV. *El Servicio de Extensión Agraria. Vivencias, recuerdos y vigencia*. Madrid: Ministeri de Medi Ambient i Medi Rural i Marí, 2009.
- Joan Rallo. 2010. Comunicació personal.

LA PRESENCIA D'INCA I ELS INQUERS A INTERNET

JULIÀ FERRÀ FRAU
M. MAGDALENA PAYERAS CAPELLÀ

1. INTRODUCCIÓ

En l'era de la societat de la informació, tot individu, col·lectiu o entitat deixa un rastre o petjada dins del conjunt de recursos accessibles a través d'Internet. Així, la informació que hom pot recopilar a través de la navegació esdevé, en molts casos, la definició de l'objecte de la recerca. Aquesta afirmació és aplicable també al cas dels municipis. Són molts els municipis dels quals es pot trobar tot tipus d'informació amb l'ampli ventall de suports multimèdia que la xarxa ens ofereix. Recursos amb origen divers, ja que poden ser generats per institucions, particulars, empreses o associacions.

En aquest treball ens volem plantejar quina és la impressió que un internauta qualsevol pot tenir de la nostra ciutat si decideix obtenir-ne el coneixement fent ús de les noves tecnologies. Una vegada fet aquest estudi, les dades obtingudes permetran també avaluar la presència dels inquers, de forma individual o col·lectiva, dins de les xarxes socials.

Finalment es compararà la informació recopilada amb aquella d'altres municipis, de forma que els resultats permetin emplaçar la nostra ciutat en l'àmbit d'ús d'aquestes tecnologies. Totes les dades presentades corresponen al mes de novembre de 2010.

2. INFORMACIÓ GENERALISTA

2.1. PARAULES CLAU I WEBS INSTITUCIONALS

A l'hora de fer una recerca estàndard al cercador Google del terme Inca apareixen les pàgines institucionals d'Inca. Concretament, la web de l'Ajuntament d'Inca (www.ajinca.net) apareix al primer lloc (després de l'entrada del Google Maps), mentre que la web turística d'Inca (www.incaturistica.com) no apareix fins al lloc 32. La web de l'Ajuntament presenta 4 seccions: ajuntament, atenció al ciutadà, turisme i serveis municipals. La web turística inclou, entre altres, itineraris i llocs d'interès en diferents idiomes.

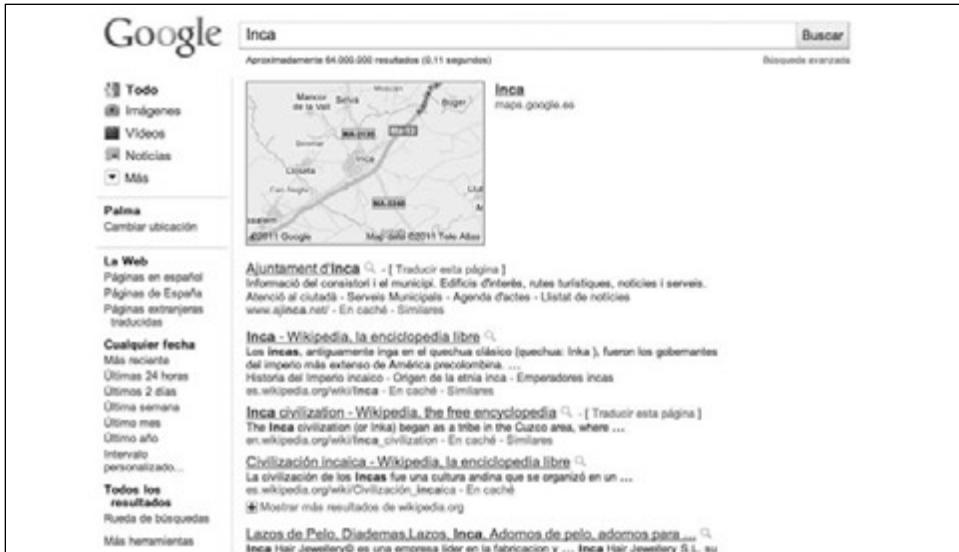

Figura 1: cerca del mot Inca al cercador GOOGLE

A la figura 2 s'observa que, com era d'esperar, el criteri de cerca no discrimina els resultats corresponents al municipi d'aquells corresponents a altres realitats amb les quals es comparteix el nom. A la figura 3 s'observa que la procedència de les cerques se centra als estats de Perú, Uruguai, Bolívia i Equador, mentre que els continguts de les cerques es relacionen gairebé exclusivament amb l'Imperi inca.

Figura 2: estadístiques de cerca de la paraula Inca al cercador GOOGLE

Figura 3: procedència i contingut de les cerques del mot Inca al cercador GOOGLE

Aquests resultats ens han fet refinar el criteri de cerca incorporant el terme Mallorca (tenint en compte que aquest sembla ser el criteri més senzill per eliminar els resultats que contenen informació sobre l'Imperi inca) i utilitzar aquest criteri amb la resta del procés de cerca. Repetint la generació d'estadístiques utilitzant les dues paraules, la web de l'Ajuntament és manté entre les primeres, mentre que la web turística no es troba, sorprenentment, entre les 500 primeres. De la mateixa manera si la cerca és *Inca, turisme*, la web turística és fàcilment localitzable, mentre que si la cerca és *Inca, Mallorca i turisme* la web desapareix del conjunt de les primeres planes de resultats. Per tant, aquesta web no seria localitzable fent una de les cerques més lògiques i habituals.

Figura 4: estadístiques de cerca de les paraules Inca i Mallorca al cercador GOOGLE

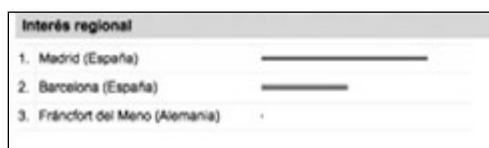

Figura 5: procedència i contingut de les cerques dels mots Inca i Mallorca al cercador GOOGLE

De les estadístiques ofertes per Google es pot observar que els termes més cercats són *hospital*, *mapa* (o carrer) i *ajuntament*, mentre que les sol·licituds arriben principalment d'Espanya i d'Alemanya. Una altra forma de veure com els visitants arriben a les webs és analitzar quines pàgines tenen enllaços que apunten a elles. Així la web www.ajinca.net es troba enllaçada des de 9 webs (link:www.ajinca.net), mentre que la web www.incaturistica.com només està enllaçada des de l'Ajuntament d'Inca.

A continuació procedim a la cerca del concepte de *Dijous Bo*, on la pàgina oficial apareix com a primera opció en diversos cercadors i on els resultats més nombrosos apareixen a la categoria de notícies.

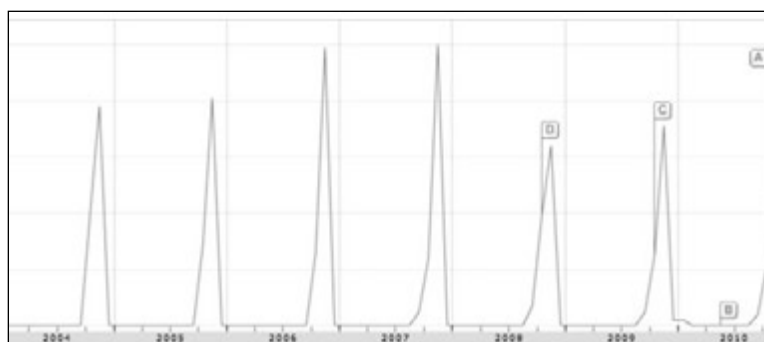

Figura 6: periodicitat de cerques relacionades amb el Dijous Bo

Les estadístiques revelen que, com era de preveure, les sol·licituds d'informació sobre el Dijous Bo es concentren de forma periòdica principalment durant els mesos de novembre, entorn a la celebració de la fira. La figura 6 també permet estimar l'evolució de l'interès que desperta la fira a partir de les cerques realitzades. Així es podria dir que els anys 2006 i 2007 varen ser el anys amb més consultes i que l'any 2010, a falta de concloure, supera els dos anteriors i s'apropa als millors resultats.

2.2. VIQUIPÈDIA

Les “vikis” (o wikis, del hawaïà *ràpid*) són llocs web on les pàgines poden ser editades per múltiples voluntaris utilitzant el navegador web. Els usuaris poden crear, modificar o esborrar un mateix text que tots ells comparteixen. Els textos o “pàgines wiki” tenen títols únics que s'utilitzen com a enllaços als documents. L'aplicació de major pes i a la qual es deu la seva major fama fins al moment és l'aplicació de creació d'enciclopèdies col·lectives, entre les quals es troben la Viquipèdia o la Wikipedia.

A la Viquipèdia en català existeix una categoria corresponent a Inca. Les següents 5 pàgines formen aquesta categoria: Inca (Mallorca), Bàsquet Mallorca, Club Esportiu Constància d'Inca, Dijous Bo i Hospital Comarcal d'Inca.

L'entrada corresponent a Inca conté una dotzena de línies amb informació bàsica de la ciutat. El text es troba acompanyat de tretze fotos representatives d'aquesta, la bandera, l'escut i dades i xifres bàsiques. S'anomena com a pàgina relacionada l'entrada del Dijous Bo a la Viquipèdia i s'inclouen enllaços a la pàgina de l'Ajuntament, l'Institut Balear d'Estadística i la guia de Mallorca. També trobam una categoria vinculada als inquers. En ella hi ha 11 personatges d'Inca. Destaca el fet que no apareix cap dona a la llista d'inquers. A la Viquipèdia també es pot trobar una categoria de polítics inquers amb dotze persones.

A	F	M
Andreu Caimari	Marc Ferragut Fluxà	Gaietà Martí Valls
Berenguer d'Anoia	Llorenç Fluxà Figuerola	O
B	Llorenç Fluxà Rosselló	Antoni Oliver
Joan Buades Beltran	G	S
E	Sebastià Garcías Palou	Joan Sastre
Bartomeu Ensenyat Estrany		

Figura 7: llistat d'inquers de Viquipèdia

A Wikitravel apareix una petita ressenya sobre Inca a la pàgina de Mallorca, mentre que l'enllaç a Inca apareix com encara no existent.

3. RECURSOS MULTIMÈDIA

L'avaluació de la presència del municipi a la xarxa es pot fer seguint classificacions basades en diferents criteris. A la figura 8 es poden observar els resultats de l'eina How Sociable a la cerca sobre el municipi d'Inca. Els resultats deixen veure, ja d'entrada, que les puntuacions més altes són les obtingudes en l'entorn de les xarxes socials i que la representació del municipi en repositoris multimèdia és considerablement menor.

Figura 8: puntuacions d'Inca a l'eina How Sociable

3.1. FOTOGRAFIES

Dins la web es poden trobar moltes fotografies capturades a Inca o relacionades amb la ciutat. Una primera cerca dels termes *Inca* i *Mallorca* utilitzant el localitzador de fotos de Google ens dóna 143.000 resultats. Aquests comprenen totes les fotografies que es troben dins pàgines que contenen els termes i, per tant, no es pot assegurar que en efecte siguin fotografies relacionades directament amb Inca. Per aquest motiu s'ha decidit utilitzar els portals específics per a contingut visual, com Flickr (www.flickr.com) o Picasa (www.picasa.com).

La cerca de Flickr presenta 1.731 resultats quan es fa dins la descripció completa, xifra que es redueix a 1.154 quan aquesta es limita a les etiquetes de les fotografies. Dit conjunt de fotografies guarda una relació directa amb la ciutat, i en ella es poden destacar conjunts de fotografies relacionats amb edificis, festes, natura, gastronomia i esports, entre d'altres. A Flickr es pot trobar el grup "Inca_Mallorca", que agrupa 12 persones autores de 45 fotografies. La cerca a Picasa proporciona 3.651 fotografies, de les quals 912 són fotografies de persones.

L'eina Panoramio (www.panoramio.com) ubica les fotografies sobre el mapa d'acord amb el lloc on varen ser capturades.

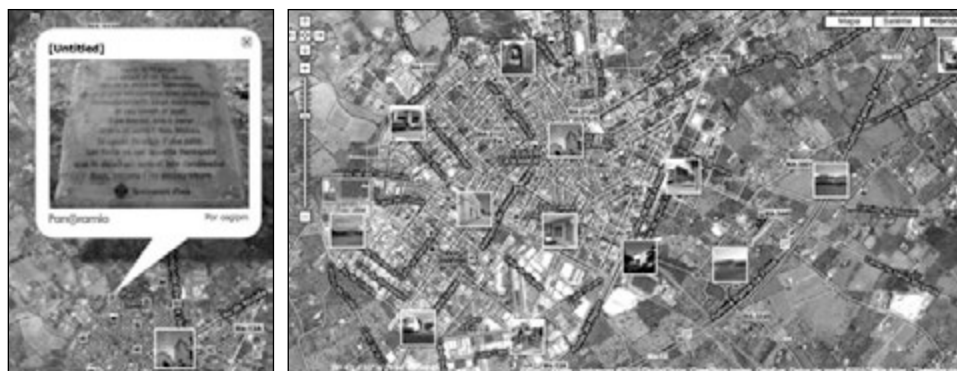

Figura 9: ubicació de les fotos al mapa d'Inca i detall de la ubicació de la plaça de la Pota del Rei

Més enllà de les xifres, la ubicació de les fotografies ens permet observar que la major concentració de fotografies a l'illa es troba a la serra de Tramuntana i que el perfil de la costa mallorquina es pot formar seguint les fotografies allà ubicades. El centre de Mallorca presenta, com era d'esperar, la menor concentració fotogràfica.

3.2. VÍDEOS

La Viquipèdia ens defineix YouTube com un lloc web que permet als usuaris carregar, mirar i compartir vídeos. Va ser fundat el febrer del 2005 per tres antics empleats de PayPal: Chad Hurley, Steve Chen, Jawed Karim (...). És popular, de la mateixa manera que ho és Google Video, gràcies a la possibilitat d'allotjar els vídeos de qualsevol persona. YouTube té una varietat de clips de films i programes de televisió, vídeos musicals i vídeos casolans (encara que la regla de YouTube prohibeix carregar vídeos amb copyright, aquest material s'hi troba en abundància). Els enllaços a vídeos de YouTube poden ser també allotjats en blocs i llocs web personals utilitzant APIs.

Quan cerquem a YouTube les paraules clau *Inca, Mallorca*, obtenim aproximadament 1.010 resultats. Si classificam els resultats per ordre de reproduccions, obtenim que els vídeos més vistos a YouTube que facin referència a Inca són (amb dades de 26/11/2010):

- Antimallorquinista, amb 10.856 reproduccions. Una coneguda aficionada del CE Constància criticant l'RCE Mallorca.
- FIAT UNO TURDO RALLY, amb 10.673 reproduccions. Joves destrossant un cotxe.
- Album fotos Inca antiga, 7.524 reproduccions.
- Old Favorite/Roarin Barmaid/Out on the Ocean, 6.715 reproduccions. Grup de música celta tocant a una llar d'Inca.

Cal destacar que la puntuació donada pels usuaris als vídeos és molt baixa.

Si cerquem amb la paraula clau *Dijous Bo*, dels 190 resultats, els vídeos més vistos fan referència al ral·li Dijous Bo, el més vist amb 108.529 reproduccions.

L'Ajuntament d'Inca compta amb un canal a YouTube, on podem trobar vídeos sobre notícies d'Inca. El vídeo més vist i més valorat del canal és l'espot del Dijous Bo 2010, amb 684 reproduccions.

El canal de l'Ajuntament d'Inca es va crear el 21 de gener de 2009 i només té 4 subscriptors, el total de reproduccions fins dia 26 de novembre de 2010 és de 3.683.

4. LES XARXES SOCIALS: EL FENOMEN FACEBOOK

Segons la Viquipèdia, Facebook és una xarxa social llançada el 2004 i que pertany a la companyia privada Facebook, Inc. La xarxa permet afegir gent com a amics i enviar-los missatges, compartir enllaços, fotografies i vídeos, entre d'altres coses; és obert per a tothom que tengui més de 13 anys, i només cal una adreça de correu electrònic vàlida per registrar-s'hi. El 2009, segons un estudi de Compete.com, el Facebook era la xarxa més usada a Internet, per davant de Myspace.

Actualment compta amb més de 500 milions d'usuaris de tot el món. Els serveis que ofereix són: Llista d'amics: l'usuari pot afegir qualsevol persona que conegui i hi estigui registrada, sempre que accepti la seva invitació. Al Facebook es poden localitzar amics o afegir-n'hi de nous, amb qui intercanviar fotos o missatges.

Grups i pàgines: és una de les utilitats de més desenvolupament recent. Es tracta de reunir persones amb interessos comuns. En els grups es poden afegir fotos, vídeos, missatges, etc. Les pàgines es creen amb fins específics (marques, personatges...) i, a diferència dels grups, no contenen fòrums de discussió.

Mur: és un espai a cada perfil d'usuari que permet que els amics escriguin missatges perquè l'usuari els vegi. Només és visible pels usuaris registrats.

Fotos: segons Facebook, hi ha:

- mil milions de fotos d'usuari.
- 160 terabytes d'emmagatzematge.
- Regals: són petites icones amb un missatge.
- Aplicacions: amb elles pots esbrinar la teva galeta de la sort, qui és el teu millor amic, descobrir coses de la teva personalitat...
- Jocs: jocs de rol, jocs semblants al Trivial Pursuit (p. ex. geografia), o proves d'habilitat.

The image shows the Facebook logo, which consists of the word "facebook" in a white, lowercase, sans-serif font, set against a solid black rectangular background.

4.1. USUARIS DE FACEBOOK A INCA

A l'enquesta de l'INE sobre equipament i ús de tecnologies d'informació i comunicació a les llars, d'octubre de 2010, obtenim les següents dades:

- El 74% de les llars de Balears amb almenys un membre de 16 a 74 anys disposa d'ordinador, per damunt la mitjana nacional, que és del 68,7%.
- El 59,1% de les llars espanyoles té accés a Internet. Balears se situa per damunt la mitjana nacional.
- El 65,1% de la població de les Illes Balears és usuària freqüent d'Internet (almenys 1 pic per setmana).
- Un 71,1% de la població de les Illes Balears ha utilitzat Internet en els darrers tres mesos.

És difícil xifrar el nombre d'usuaris de Facebook a Espanya, ja que és una dada que varia diàriament. Segons un article publicat a elmundo.es, el dia 19 d'agost de 2010, el nombre

d'usuaris a Espanya és de 12 milions. Això suposa un 25,7% de la població. Si aplicam aquest mateix percentatge a Inca, amb 29.308 habitants segons el padró municipal, el nombre d'usuaris de Facebook inquers estaria al voltant de 7.500 usuaris, pel cap baix.

Inca es troba present a Facebook, així hi trobam persones, pàgines i grups d'Inca, que van des d'empreses i comerços, fins a clubs esportius i associacions. Les dades que obtenim a Facebook són reflex de la realitat social, econòmica i cultural d'Inca.

La recerca s'ha fet amb els resultats apareguts amb, entre d'altres, les següents paraules clau: *Inca, d'Inca, Inca Mallorca, Dijous Bo, Dimecres Bo, celler, Camper, Quely, quelitas, Constància i Bàsquet Mallorca*. El que es pretén és saber el nivell de presència d'Inca a la xarxa social.

1. Empreses i comerços	5. Clubs	9. Col·legis i antics alumnes
2. Associacions	6. Reivindicacions	10. Esdeveniments
3. Oci (bars, pubs...)	7. Entitats/institucions	11. Quely/quelitas
4. Partits polítics	8. Mitjans de comunicació	12. Altres

Els resultats de la recerca, els hem agrupat de la manera següent:

Dins cada apartat, les dades han estat valorades segons els criteri de “nombre d'amics” (en el cas de les persones), “nombre de membres” (en el cas dels grups) i “nombre de persones a qui els agrada” (en el cas de les pàgines). Les fires, festes, i altres inclouen esdeveniments que han estat valorats segons “nombre de persones que hi assistiran”.

Els números en negreta representen el “nombre de persones a qui els agrada” (en el cas de les pàgines). Les dades fan referència al mes de novembre de 2010. Cal parar esment en la velocitat dels canvis a Internet, i a les xarxes socials en particular. Les valoracions tenen sentit en una data concreta i a efectes de classificació del resultats.

A les següents taules es detallen els resultats obtinguts:

EMPRESSES I COMERÇOS			
Nom	Valoració	Nom	Valoració
Camper	15.266	Can Blancos	283
Quelitas	11.843	Clínica dental Inca Schurian	282
Galletas Quely	3.712	Ford Inca	205
Blindaje Inca	3.704	Sa Terrassa Inca	183
Dissprint Inca Impressió i Disseny	876	Autoescuela Inca	164
Celler Can Amer	771	Incamusic Instrumentos Musicales	150
Artesanía Triguero	708	Joyería La Torre Inca	135
EasyCut Inca	575	Quely	129
STI Inca	472	Plantour Viajes Inca	127
Benetton Inca	453	Foto vídeo Alexandro Inca	122
Fusters i Montadors	366	Peforsa Inca	104
Forn Sant Francesc d'Inca	338	Inca Jorge Rubin	66
Lottusse	335	Finca Son Bordils	34
Undercolors Benetton	331	Acadèmia W-Mega Inca	n. d.
Maguila Inca	314		

ASSOCIACIONS			
Nom	Valoració	Nom	Valoració
Associació del Centre d'Inca	2.619	Revetlers des Puig d'Inca	66
Finestra al Sud	1.995	OCB - Delegació d'Inca	63
Associació de Comerciants d'Inca	766	Confraria La Salle d'Inca	19
Cofre Antic	381	Confraria Purezza de María. Inca	34
Dimonis d'Inca	244		

OCI			
Nom	Valoració	Nom	Valoració
Bar Monterrey Inca	2.194	Perestroika Inca	768
Sa Lluna Inca	1.778	Toni Rostit des Royal	506
Pub Es Born	1.242	Estudio Inca	120

PARTITS POLÍTICS			
Nom	Valoració	Nom	Valoració
NNGG Inca (PP)	977	Alternativa per Inca	117
PSOE Inca	456	Independents d'Inca	41
PSM Inca	352	Populars d'Inca	36
Juventuts Socialistes d'Inca	201	IniciativaVerds d'Inca	33

CLUBS			
Nom	Valoració	Nom	Valoració
Sport Inca	788	C.E. Constància	547
Atletisme Inca	637	Constanciers	268
Bàsquet Mallorca	610		

REIVINDICACIONS	
Nom	Valoració
Teatre Principal a Inca Ja!!	905

INSTITUCIONS			
Nom	Valoració	Nom	Valoració
Canera municipal d'Inca	1148	El Batle Rafel Torres	472
Inca Protecció Civil	656	Ajuntament de Inca	64
Centre Bit	552		

MITJANS DE COMUNICACIÓ	
Nom	Valoració
Corresponsalia IncaComarca Rtv Mallorca	794
101.4 Radio Balear Inca	389
UH Db a Inca	308

COL·LEGIS I ANTICS ALUMNES			
Nom	Valoració	Nom	Valoració
Ex alumnos Beato Ramon Llull Inca	941	Quinta del 74 La Salle Inca	38
IES Berenguer d'Anoia - Inca	728	Ex alumnos de 1980-1990 del Colegio Público Ponent, Inca	32
Exalumnos San Vicente de Paül de Inca	464	La salle Inca only 1989	32
Ex alumnos del Berenguer d'Anoia de Inca	447	Generación 71 La Salle Inca	30
Ex alumnos colegio La Salle Inca	321	La salle Inca generació del '83	28
Colegio Santo Tomás de Aquino Inca Mallorca	295	IES Berenguer d'Anoia va de retro	25
Antigues alumnes Purezza de María Inca	251	Ex alumnas Purezza de María de Inca	24
Yo también fui al colegio Beato Ramon Llull de Inca, el mejor	235	Banda de cornetes i majorettes La Salle Inca	20
La Salle Inca	230	Promoció 4rt C 2001/02 Berenguer d'Anoia	20
Exalumnos y profesores del Colegio Nacional Mixto Llevant de Inca	169	Quinta del 75 La Salle Inca	18
Beato Ramon Llull	131	La Salle Inca'96	17
Generació Berenguer 2002-2004	106	Ex-estudiants des Berengue d'Anoia curs 98/99 clase 3 D	16
Generació 1981-Sant Francesc (Inca)	59	Ex alumnos del colegio público ponent Inca (1996/2000)	2
IES Berenguer 83-84	58	Exalumnes col·legi Purezza de Maria Inca nascudes al 64	2
Ex alumnos de San Vicente de Paül de Inca	39		

FIRES, FESTES I ESDEVENIMENTS			
Nom	Valoració	Nom	Valoració
Dijous Bo	3.654	Ayúdanos a llenar el Palau Municipal d'Inca, Mallorca	359
Dimecres Bo 2010!!!!	2.738	Seguidors de Dijous-Bo.com	312
Dimecres Bo 2010 no me lo pierdo!!	2.628	Setmana Santa d'Inca	14
I love Dimecres Bo	1.207	Dimecres Bo	5
A que som capaços d'omplir el Palau d'Esports dia 22	458		

QUELY / QUELITAS (MOSTRA)			
Nom	Valoració	Nom	Valoració
Quelitas	11.843	Yo no viajo sin quelitas!	1.086
Sigo sin entender como el resto de España puede vivir sin quelitas!!!	3.713	Jo també m'acabava es xocolate abans que ses quelitas :)	749
Jo també he xapat ses quelitas per la mitat i li he ficat algo enmig	3.672	Tomeu Quely	177
Si no fos per les QUELITAS estaria mort de fam!!!	3.119	Quely	95
Yo también fui de excursión a la fábrica de galletas Quely	2.419	etc.	

ALTRES			
Nom	Valoració	Nom	Valoració
Inca Viva	833	Inca (Mallorca)	445
Plaça Espanya Inca	771	Pa esa peña del feisbuu de Inca y alre.	380
Jo també som d'Inca	719	Fans de sa Rebossana del Constància	113

De les dades es desprèn que en el primer lloc d'empreses i absolut apareix la pàgina (moda) de Camper, la qual 15.266 persones han votat que els agrada.

En segon lloc, la pàgina Quelitas compta amb 11.843 persones que han votat que els agrada.

Cal destacar la popularitat d'aquest producte inquer a Facebook. Si cerquem *quelitas*, obtenim 38 resultats, que inclouen diferents grups i pàgines que fan menció a les *quelitas*.

El grup més nombrós és “Sigo sin endender cómo el resto de España puede vivir sin quelitas!!!”, amb 3.713 membres, seguit de la pàgina “jo també he xapat ses quelitas per la mitat i li he ficat algo enmig”, amb 3.672 persones que han votat que els agrada.

Observam també que *quelitas* està per damunt de *Quely* (3.712 persones a qui els agrada). A l'apartat d'associacions, en primer lloc, amb 2.619 amics, apareix l'Associació del Centre d'Inca, seguit de Finestra al Sud (1.995 amics).

Pel que fa a l'apartat dels bars i pubs d'Inca, en primer lloc trobam el Bar Monterrey Inca, que té 2.134 amics, seguit de Sa Lluna Inca (1.778 amics).

Quant als partits polítics, NNGG Inca compta amb 977 amics, seguit pel PSOE Inca amb 456 amics. Destacam el fet que Noves Generacions d'Inca es troba a molta distància de la pàgina Populars d'Inca (36 persones a qui els agrada).

A l'apartat de clubs, Sport Inca compta amb 788 amics, Atletisme Inca amb 637 amics, i se situen per davant de clubs emblemàtics com Bàsquet Mallorca (610 amics) i CE Constància (547 amics). A les reivindicacions trobam el grup "Teatre Principal a Inca Ja!!", amb 905 membres.

L'Ajuntament d'Inca no disposa de pàgina oficial a Facebook, en canvi la Canera Municipal sí, amb 1.148 persones a qui els agrada. El batle Rafel Torres, registrat com a persona, té 472 amics a Facebook.

Els mitjans de comunicació d'Inca registrats a Facebook són la pàgina "101.4 Radio Balear Inca" (389 persones a qui els agrada) i "UH Db a Inca" (308 amics). La corresponsalia d'Inca de l'RTV Mallorca té 794 amics. Ni el setmanari *Dijous* ni Televisió d'Inca, en canvi, estan donats d'alta a Facebook.

A l'apartat de col·legis i instituts d'Inca i d'exalumnes de col·legis i instituts d'ensenyament d'Inca, cal destacar el nombre de grups i pàgines, un total de 30. Facebook és utilitzat per trobar els vells amics de l'escola, i aquest és un dels principals motius de creació de grups, a nivell local. De fet, els orígens de Facebook (anuari, en anglès) foren per facilitar les relacions socials entre els alumnes de la Universitat de Harvard.

El Dijous Bo compta amb una pàgina a Facebook, de la qual 3.654 persones han votat que els agrada. A l'esdeveniment Dimecres Bo 2010!!!! confirmaren l'assistència 2.738 persones.

A l'apartat “altres” ens trobam amb “Inca Viva”, donat d’alta com a persona, o “Plaça Espanya Inca”, amb 833 i 771 amics respectivament, que es poden catalogar com a punts d’opinió o crítica municipal.

Crida l’atenció la manca de presència a Facebook d’esdeveniments com “Fires d’Inca”, figures rellevants dins la història de la ciutat com “Sant Abdon” o “Santa Maria la Major”, mitjans d’informació com el setmanari *Dijous* o “Televisió d’Inca”, i que quan cerquem *cellers*, establiments emblemàtics d’Inca, només obtinguem un resultat (Celler Ca n’Amer), o la manca d’una pàgina oficial de l’Ajuntament d’Inca, com a tal.

De tot plegat, podem deduir que Facebook reflecteix allò que ha donat a conèixer Inca; una marca de calçat: Camper; un producte: Quelitas; i un esdeveniment: el Dijous Bo.

5. COMPARATIVA

En els apartats anteriors s’ha avaluat la presència d’Inca a la xarxa. Els resultats poden ser interpretats per si mateixos, encara que la comparació amb altres municipis mallorquins permetrà apreciar, a partir de les semblances i les diferències, quines dades de les obtingudes poden considerar-se identificatives d’Inca.

Per tal de fer aquest estudi s’han escollit cinc municipis de Mallorca que per les seves característiques podrien ésser comparables amb Inca seguint un o altre criteri. Els municipis són Manacor, Lluçmajor, sa Pobla, Pollença i Marratxí. La comparació s’ha centrat en el recull de comentaris en què s’anomena cada municipi.

L’eina SocialMention proporciona dades sobre les mencions que es fan sobre una determinada persona o concepte. En concret proporciona dades de presència, afinitat (relació entre mencions positives i negatives), passió (indica el grau de reiteració de mencions per part del mateix usuari) i abast (mesura del grau d’influència).

D'entre aquestes dades destaca l'alta afinitat que presenta Pollença, encara que probablement per la presència d'usuaris amb interès turístic també és el municipi amb menor índex de passió, paràmetre en el qual Inca obté un bon resultat.

	INCA	MANACOR	LLUCMAJOR	SA POBLA	POLLENÇA	MARRATXÍ
PRESENCIA	3%	5%	4%	4%	6%	4%
AFINITAT	7:1	5:1	8:1	8:1	38:1	2:1
PASSIÓ	40%	49%	51%	43%	36%	54%
ABAST	8%	13%	7%	12%	15%	8%
TEMPS/MENCIÓ	40 MINUTS	11 MINUTS	52 MINUTS	2 HORES	23 MINUTS	2 HORES

L'eina també proporciona les paraules més esmentades en cada cas. Les mencions a Inca contenen termes relacionats amb el mercat i amb el món immobiliari.

6. BIBLIOGRAFIA I FONTS WEB CONSULTADES

- “Las redes sociales en Pinto, Ciempozuelos y San Martín de la Vega”. ZigZagDigital.
- ANTÓN CLAVÉ, Salvador; VILALTA, Elisenda. “La presencia en Internet de los principales destinos turísticos del litoral mediterráneo español.” Congreso Turismo y tecnologías de la información y las comunicaciones. Turitec, 2004.
- DÍAZ LUQUE, Pablo; GUEVARA PLAZA, Antonio; ANTÓN CLAVÉ, Salvador. “La presencia en Internet de los municipios turísticos de sol y playa. Mediterráneo y Canarias.” VI Congreso “Turismo y tecnologías de la información y las comunicaciones”. Turitec, 2006.
- MÜLLER, Jan Marco. “La presencia de municipios colombianos en Internet como factor para el desarrollo regional.” Actes L. de V. Tom 26, 2003.
- VILLAR, Alejandro. “Destinos turísticos Argentinos en internet. Un análisis de los sitios gubernamentales.” Estudios y perspectivas en Turismo. Volum 16, 2007.

www.google.com
www.wikipedia.com
www.youtube.com
www.ajinca.net

www.incaturistica.com
www.dijousbo.com
www.flickr.com
www.picasa.com

www.panoramio.com
www.facebook.com
www.socialmention.com
www.howsociable.com

L'ATUR A INCA (2005-2010)

MIQUEL PIERAS VILLALONGA

La presentació d'aquest article respon a l'interès personal per desxifrar la manera a partir de la qual la crisi econòmica ha repercutit sobre la població d'Inca i continuar treballant l'anàlisi de la societat que ens envolta. Fins ara, he dedicat una senzilla reflexió als àmbits econòmic, social i cultural durant els darrers quinze anys. En concret he estudiat¹ el període de 1995 a 2006: uns anys durant els quals es va posar fi, definitivament, al predomini de la indústria del calçat i la pell a Inca. Entre 1995 i 2006 va desenvolupar-se, ara es veu que de forma efímera, un important sector de la construcció a Inca que dugué implícit el sobredimensionament de moltes variables socials i econòmiques: cresqué físicament la ciutat, cresqué demogràficament, cresqué la immigració, cresqué o es mantingué elevat el fracàs escolar, cresqué el deute de les famílies i del govern municipal, cresqué l'impacte de la ciutat sobre el món rural...

Les dades que s'aporten en aquest estudi provenen d'una única font: les estadístiques i els informes periòdics que publica l'Observatori del Treball, depenent de la Conselleria de Treball i Turisme del Govern de les Illes Balears. L'observatori té com a missió "gestionar la recopilació de dades sociolaborals per aprofundir en l'estudi de tots els aspectes relacionats amb el mercat laboral local, a fi de donar suport a l'elaboració de programes que incentivin la creació d'ocupació i que en millorin la qualitat".² Entre la informació que periòdicament publica l'Observatori del Treball hi ha les estadístiques mensuals per municipis i illes. Aquestes estadístiques, des de l'any 2005, aporten informació, entre d'altres temes, sobre la població afiliada a la seguretat social a Mallorca i a Inca per règims, sobre l'atur a Mallorca i a Inca per mesos, sectors econòmics, grups d'edat i procedència (estrangers, espanyols, de la Unió Europea) i sobre el nombre d'empreses d'alta a la seguretat social.³

1 PIERAS VILLALONGA, Miquel. *De la fàbrica a la constructora (Inca. 1995-2006)*. Palma: Leonard Muntaner Editor, 2007.

2 <http://www.caib.es/sacmicrofront/contenido.do?mkey=M08100212155817041390&lang=CA&cont=10649>.

3 <http://www.caib.es/sacmicrofront/contenido.do?mkey=M08100212155817041390&lang=CA&cont=15902>.

Com tothom sap, el mercat laboral mallorquí i també el d'Inca està fortament condicionat per l'estacionalitat de les ofertes de treball. En realitat el nombre d'aturats i el nombre d'ocupats varia durant l'any seguint un patró (gràfic **Evolució atur**). Si ho traslladam a un cas concret, podem observar que de febrer a juliol de 2010 l'atur ha baixat a Inca en 456 persones, és a dir, un 13,5% en cinc mesos. Si l'atur continuàs aquest ritme de descens, d'aquí a 20 mesos tendríem la mateixa taxa d'atur que el gener de 2005. Però, a la segona meitat de l'any, l'atur creix amb la mateixa proporció que ha descendit.

Passem ara a analitzar amb detall el període 2005-2007, és a dir, els anys previs a l'inici de la crisi. A Mallorca, durant els anys 2005, 2006 i 2007, de gener a juny, creix el nombre d'afiliats al règim general de la seguretat social, amb les oscil·lacions interanuals típiques. A Mallorca l'esquema és molt simple. De gener a juliol el creixement d'afiliats al règim general és constant mes a mes. De juliol a desembre el decreixement és constant mes a mes. El gràfic dibuixa una ona perfecta (gràfic **Afiliació a règim general 2005-2010**).

A Inca les coses són un poc diferents entre l'any 2005 i l'any 2007. Els mesos de desembre, com a Mallorca, hi ha un mínim d'afiliació al règim general, però també hi ha un mínim d'afiliats els mesos d'agost que no es dona en el conjunt de Mallorca. Els mesos de maig i juny a Inca s'arriba al màxim d'afiliats i entre els mesos de setembre, octubre i novembre hi ha una fase estacionària d'altas, entre els mínims d'agost i els mínims de desembre o gener.

A aquestes diferències entre Mallorca i Inca s'ha d'afegir que entre gener i juny de l'any 2007 a Inca es va produir un creixement espectacular d'afiliats a la seguretat social. A Inca es va passar de 7.357 a 8.560 afiliats, és a dir 1.203 persones, en només sis mesos (gràfic **Afiliació a règim general**). Vist a perspectiva, aquest darrer gran creixement en els registres de la seguretat social sembla la darrera exhalació de la bombolla immobiliària. A partir de l'estiu i la tardor de l'any 2007 la bombolla no es desinfla, sinó que explota. L'atur en el sector de la construcció local es dispara, tot i que el nombre d'empreses d'alta a la seguretat social es manté elevat fins al maig de 2008. Serà a partir de llavors quan el nombre d'empreses es desplomarà mes a mes (gràfic **Empreses d'alta a la seguretat social**). A Inca, el gener de l'any 2005, hi havia 1.020 empreses d'alta a la seguretat social. El maig del 2008, n'hi havia 1.107. Però l'agost del 2010, es va abaixar a només 925 empreses. Si observem el gràfic que presenta el nombre d'empreses inquieres, podem veure que no segueix cap patró estacional. Sí que segueixen una evolució estacional les altas a la seguretat social dels treballadors autònoms, sobretot, en els anys 2005 i 2006. Per tant, veim que a l'estiu hi ha més autònoms registrats que a l'hivern. Però el 2007 no hi ha variació estacional (gràfic **Afiliació a règim autònom**). Tot aquest any, com ja passava amb el total d'afiliats a la seguretat social, el nombre d'autònoms creix espectacularment, fins i tot l'hivern del 2007 i tota la primera meitat de l'any 2008. Així doncs, s'ha de destacar el següent fet: a Inca, mentre que des de l'estiu de 2007 fins a la primavera de 2008 baixen de forma ràpida els afiliats al règim general, els afiliats al règim autònom creixen sense descans. L'explicació que a hores d'ara es pot conjecturar indicaria que, tal volta, els primers aturats del sector de la construcció que comencen a produir-se l'any 2007 (gràfic **Atur per sectors. 2005-2007**) passarien a cotitzar en el règim d'autònoms mentre es pensava que només hi hauria un petit estancament de la construcció i no una gran fallida, com s'ha arribat a produir.

A partir del mes de gener del 2008 la variació interanual del nombre d'aturats no deixa de créixer (gràfic **Atur per sectors. 2005-2010** i gràfic **Atur per sectors. 2008-2010**). Des de

gener d'aquell any, cada mes hi haurà més aturats que el mateix mes de l'any anterior, amb l'agreujant que l'atur creixerà cada mes a un percentatge superior que l'anterior fins al maig de 2009. A partir de llavors l'atur a Inca seguirà creixent, però a un ritme inferior mes a mes. De totes formes s'arriben a valors totals mai assolits com el de febrer de 2010, quan s'han arribat a registrar 3.380 aturats. El maig de 2009 l'atur havia crescut un 76,6% respecte al maig de 2008. El maig de 2010 l'atur havia crescut un 16,18% amb relació al maig de 2009. El setembre de 2010, havia crescut un 5,6% respecte del setembre de 2009. La variació interanual de l'atur a Mallorca segueix un perfil semblant a Inca, tot i que a l'àmbit insular els percentatges de creixement de l'atur, de mes a mes, són quasi sempre inferiors als d'Inca (gràfic **Variació interanual de l'atur**).

Si comparem Inca amb altres municipis, veurem unes diferències i unes semblances molt clares (gràfic **Atur a Inca, Lloseta, Alcúdia i sa Pobla**). En el període 2005-2007 Inca i Lloseta tenen una evolució del nombre d'aturats molt semblant ja que ambdós municipis, tot i estar relacionats amb les variacions produïdes per l'activitat turística, també han gaudit-patit d'una remarcable influència del sector de la construcció. A sa Pobla, més influït per l'activitat turística, baixa cada any, molt més que Inca i Lloseta, el nombre d'aturats durant els mesos d'estiu, a pesar que durant els mesos de l'hivern no creix tant el seu atur com el d'Alcúdia, municipi amb un sector turístic força rellevant. Per tant, sa Pobla durant aquests anys tendria un comportament en l'evolució de l'atur situat entre els dels municipis d'interior amb un sector de la construcció potent i els de la costa amb un sector turístic molt desenvolupat.

L'any 2008 Inca i Lloseta no baixaren gaire el nombre d'aturats durant l'estiu, estaven patint els primers símptomes greus de la crisi del sector de la construcció. A Alcúdia l'estiu del 2008 sí que va descendir l'atur d'una forma similar a la dels darrers anys. Sembla, per tant, que l'atur no ha crescut de forma tant destacable a Alcúdia per causa de l'actual crisi en comparació a sa Pobla, Inca i Lloseta. De totes formes Lloseta, Inca, sa Pobla i Alcúdia mostren una clara tendència, entre 2005 i 2010, a augmentar progressivament el nombre d'aturats, encara que la tendència és a créixer més a Inca que a Alcúdia.

L'evolució de l'atur en el sector de la construcció es pot dividir en dues etapes. La primera transcorre entre el 2005 i el 2007 (gràfic **Atur per sectors. 2005-2007**). Durant aquests tres anys, l'evolució de l'atur segueix, més o manco, aquest cicle: de gener a maig baixa el nombre d'aturat, de maig a agost puja, d'agost a novembre baixa i de novembre a desembre-gener torna a pujar. Però el 2008 es romp el cicle (gràfic **Variació preus habitatge i atur a la construcció**). El juny de 2007 els preus dels habitatges a Inca s'havien revaloritzat un 15% respecte al desembre de 2006. Però el desembre de 2007 ja només ho havien fet amb un 1,6% amb relació al mes de juny de 2007. El juny de l'any 2008 els habitatges havien perdut un 3,8% del seu valor real quant al desembre de 2007. Per tant, amb els preus dels habitatges baixant, el 2008 ja no hi ha alts i baixos, sinó una clara línia ascendent en l'evolució de l'atur, sobretot en el sector de la construcció. La bombolla immobiliària acaba d'esclatar (gràfic **Atur per sectors. 2008-2010**). Aquesta línia s'atura de créixer de forma momentània a principi de l'any 2009, moment en el qual el Govern estatal creu que la crisi del sector de la construcció és una desacceleració del sector i que amb el Pla E es recol·locaran els aturats a l'espera que la situació es reconduïxi. Però, com sabem ara, la situació no es va resoldre. El Pla E va aconseguir frenar durant uns mesos la destrucció d'atur. Però l'agost de 2009 s'arriba a un nou pic en el nombre d'aturats amb 905 persones sense feina en el sector. El 2010 segueix el nombre d'aturats i s'arriba als 952.

L'evolució de l'atur de gener a desembre, a Inca, en el sector serveis (gràfics **Atur per sectors. 2005-2007 i 2008-2010**), presenta unes clares tendències i ens revela dues conclusions. En primer lloc, entre els mesos d'abril, maig i juny el nombre d'inquers aturats en el sector serveis disminueix en el període 2005-2010. En canvi, entre setembre, octubre i novembre ocorre el fet contrari i s'incrementen ràpidament els treballadors aturats. Aquests avançaments i retrocessos són provocats, per suposat, per l'inici i el final de l'activitat turística de les zones costaneres pròximes a Inca. De totes formes entre el 2005 i el 2010 l'atur s'incrementa considerablement durant el període de temporada alta. Si el mes de juliol de 2005, a Inca, només hi havia 522 aturats en el sector, el mes de juliol de 2010 el nombre s'havia triplicat, ja que hi havia 1.569 persones sense feina. En segon lloc, comprovam que, en el període 2005-2010, el nombre de mesos situats entre el final de la temporada turística i l'inici de la següent temporada va creixent. Aquests són mesos durant els quals el nombre d'aturats del sector serveis es manté estable i elevat. Durant l'any 2006 el màxim anual es va mantenir durant dos mesos: novembre i desembre. Tres anys després, l'any 2009, el màxim anual va durar cinc mesos: novembre desembre, gener, febrer i març. Així doncs, observam un allargament d'aquest període de mesos amb un nombre elevat d'aturats en el sector serveis.

Els canvis que es produeixen en l'evolució del sector de la indústria deixen de ser prou significatius a Inca. El 2005 ja havien acabat feia anys les dures reestructuracions industrials dels anys 80 del segle XX. El sector industrial a Inca a hores d'ara queda circumscrit a unes quantes empreses del calçat que han deslocalitzat part de la producció, diverses empreses que fins fa poc vivien a l'entorn del sector de la construcció (indústries siderometal·lúrgiques, fusteria...) i algunes empreses del sector alimentari. El creixement de l'atur en aquest sector no va començar a ser significatiu fins a gener de 2009. Des de llavors no ha deixat de créixer.

Si tractam la informació sobre l'atur en el període 2005-2010 dividint els treballadors que han quedat sense feina entre espanyols i estrangers, veim unes dades clarament diferenciades (gràfic **Evolució aturats estrangers**). Com s'ha dit abans, el primer sector econòmic que nota la crisi és el de la construcció a mitjan 2007. El primer grup de població que queda sense feina més ràpidament i amb major quantitat són els estrangers. Des de principi del segle XXI, Inca havia conegut un creixement mai vist d'immigrants, sobretot procedents d'Àfrica i Sud-amèrica. Foren els grans beneficiats del *boom* de la construcció. Ara bé, així com el sector va mostrar els primers signes d'estancament, els primers aturats foren els immigrants. L'any 2006, un 13% de mitjana dels aturats eren immigrants, però el 2009 la mitjana ja va ser del 27,3%. El juliol de 2005 només hi havia 141 estrangers a l'atur. Cinc anys després la quantitat ja era de 856 persones. El 2010 s'ha arribat a una xifra rècord de 937 aturats estrangers el mes de març. Aquesta dada converteix Inca en la tercera ciutat de Mallorca en nombre d'aturats estrangers, encara que en nombre total d'habitants sigui la sexta del rànquing insular.

INCA 2005-2010.**Afiliació a la seguretat social segons règim i empreses que hi estan donades d'alta**

	Afiliats R. General	Afiliats R. Autònom	Afiliats R. de la Llar	Afiliats R. Agrari	Afiliats R. del Mar	Afiliats a la S.S.	Empreses alta S.S.
Gener 05	6.705	1.867	79	141	5	8.797	1.020
Febrer 05	6.758	1.879	82	144	7	8.870	1.028
Març 05	6.761	1.904	87	143	8	8.903	1.030
Abril 05	6.879	1.911	103	142	8	9.043	1.056
Maig 05	7.078	1.941	146	162	8	9.335	1.068
Juny 05	7.284	1.957	233	171	10	9.655	1.081
Juliol 05	7.269	1.942	266	162	10	9.649	1.082
Agost 05	7.074	1.942	276	158	10	9.460	1.081
Set. 05	7.183	1.958	269	152	11	9.573	1.076
Oct. 05	7.169	1.948	275	148	10	9.550	1.076
Nov. 05	7.224	1.933	274	146	6	9.583	1.070
Des. 05	7.074	1.935	270	141	5	9.425	1.064
Gener 06	7.141	1.925	261	136	6	9.469	1.052
Febrer 06	7.202	1.936	258	135	9	9.540	1.056
Març 06	7.184	1.947	246	132	10	9.519	1.045
Abril 06	7.335	1.982	242	136	11	9.706	1.061
Maig 06	7.422	1.999	249	137	12	9.819	1.072
Juny 06	7.399	2.011	256	140	11	9.817	1.068
Juliol 06	7.391	2.000	249	133	10	9.783	1.069
Agost 06	6.929	2.000	240	129	10	9.308	1.065
Set. 06	7.020	2.008	234	132	11	9.405	1.077
Oct. 06	7.132	1.999	213	124	10	9.478	1.077
Nov. 06	7.171	1.982	203	125	4	9.485	1.074
Des. 06	7.098	1.979	196	129	3	9.405	1.072
Gener 07	7.357	1.977	180	135	4	9.653	1.074
Febrer 07	7.637	1.999	166	128	9	9.939	1.090
Març 07	7.854	1.998	160	118	11	10.141	1.112
Abril 07	7.988	2.008	157	118	7	10.278	1.109
Maig 07	8.366	2.032	150	115	7	10.670	1.122
Juny 07	8.560	2.058	157	112	7	10.894	1.132
Juliol 07	8.526	2.069	158	113	8	10.874	1.127
Agost 07	8.402	2.067	154	113	8	10.744	1.117
Set. 07	8.466	2.089	157	120	8	10.840	1.125
Oct. 07	7.965	2.110	160	123	6	10.364	1.107
Nov. 07	7.876	2.101	162	131	0	10.270	1.126
Des. 07	7.804	2.106	170	135	0	10.215	1.114

	Afiliats R. General	Afiliats R. Autònom	Afiliats R. de la Llar	Afiliats R. Agrari	Afiliats R. del Mar	Afiliats a la S.S.	Empreses alta S.S.
Gener 08	7.773	2.139	173	93	1	10.179	1.104
Febrer 08	7.735	2.144	171	115	5	10.170	0
Març 08	7.743	2.149	175	122	5	10.194	1.093
Abril 08	7.882	2.153	179	120	5	10.339	1.096
Maig 08	8.158	2.178	190	131	5	10.662	1.107
Juny 08	8.125	2.187	186	143	5	10.646	1.092
Juliol 08	7.875	2.164	188	143	8	10.378	1.066
Agost 08	7.755	2.154	202	122	8	10.241	1.043
Set. 08	7.437	2.141	194	114	8	9.894	1.021
Oct. 08	6.931	2.104	192	116	3	9.346	1.021
Nov. 08	6.897	2.074	201	111	5	9.288	1.022
Des. 08	6.674	2.061	203	119	5	9.062	1.000
Gener 09	6.732	2.026	213	133	6	9.110	996
Febrer 09	6.758	2.010	203	132	8	9.111	990
Març 09	6.772	1.999	205	122	8	9.106	977
Abril 09	6.922	2.008	210	129	9	9.278	981
Maig 09	7.251	2.005	210	139	0	9.605	989
Juny 09	7.281	2.004	206	130	13	9.634	983
Juliol 09	7.431	1.992	201	125	13	9.762	969
Agost 09	7.168	1.988	207	138	13	9.514	950
Set. 09	6.990	1.964	212	151	11	9.328	948
Oct. 09	6.821	1.955	217	145	11	9.149	965
Nov. 09	6.602	1.936	212	143	5	8.898	958
Des. 09	6.498	1.933	212	146	4	8.793	955
Gener 10	6.597	1.900	202	135	5	8.839	950
Febrer 10	6.655	1.901	194	134	3	8.887	954
Març 10	6.714	1.893	187	133	8	8.935	943
Abril 10	6.872	1.910	184	143	13	9.122	939
Maig 10	7.131	1.918	182	149	12	9.392	944
Juny 10	7.136	1.920	181	157	13	9.407	949
Juliol 10	7.170	1.904	182	150	13	9.419	950
Agost 10	6.949	1.893	183	157	13	9.195	925

MALLORCA 2005-2010.**Afiliació a la seguretat social segons règim i totals**

	Afiliats R. General	Afiliats R. Autònom	Afiliats a la S.S.
Gener 05	228.895	59.989	298.789
Febrer 05	236.180	60.304	306.408
Març 05	247.310	61.082	318.464
Abril 05	264.765	62.301	337.066
Maig 05	287.399	63.558	363.256
Juny 05	297.823	63.988	377.038
Juliol 05	304.575	64.074	384.964
Agost 05	298.722	63.975	378.964
Set. 05	293.663	64.011	373.893
Oct. 05	267.180	63.622	346.834
Nov. 05	247.915	61.589	325.272
Des. 05	243.097	61.199	319.806
Gener 06	244.511	60.920	320.574
Febrer 06	251.525	61.411	327.847
Març 06	262.467	62.095	339.420
Abril 06	286.273	63.513	364.734
Maig 06	304.476	64.702	384.185
Juny 06	310.835	65.096	390.847
Juliol 06	315.445	65.164	395.304
Agost 06	311.924	65.134	391.443
Set. 06	310.270	65.180	389.510
Oct. 06	279.071	64.700	357.257
Nov. 06	260.127	62.819	335.934
Des. 06	254.928	62.635	330.372
Gener 07	257.821	62.458	332.830
Febrer 07	266.304	62.986	341.587
Març 07	283.144	63.927	359.347
Abril 07	298.111	65.409	375.762
Maig 07	318.025	66.932	397.254
Juny 07	326.622	67.500	406.499
Juliol 07	327.148	67.680	407.193
Agost 07	321.298	67.673	401.253
Set. 07	320.606	67.925	400.776
Oct. 07	286.714	67.555	366.335
Nov. 07	267.274	65.673	344.901
Des. 07	262.912	65.447	340.399

	Afiliats R. General	Afiliats R. Autònom	Afiliats a la S.S.
Gener 08	263.799	67.135	341.052
Febrer 08	270.993	67.561	348.921
Març 08	281.763	68.578	360.934
Abril 08	298.576	69.667	378.992
Maig 08	318.889	70.743	400.889
Juny 08	320.824	70.909	403.243
Juliol 08	322.661	70.621	405.004
Agost 08	319.175	70.359	401.359
Set. 08	305.546	70.109	387.147
Oct. 08	272.679	69.174	353.117
Nov. 08	254.841	66.965	332.948
Des. 08	245.300	66.262	322.796
Gener 09	244.788	65.320	321.287
Febrer 09	249.170	65.196	325.526
Març 09	255.444	65.399	331.967
Abril 09	270.931	66.320	348.573
Maig 09	290.641	67.168	368.011
Juny 09	295.010	67.171	374.284
Juliol 09	297.984	66.916	377.100
Agost 09	292.743	66.542	371.498
Set. 09	281.741	66.214	359.980
Oct. 09	265.829	65.525	343.193
Nov. 09	235.114	63.148	309.733
Des. 09	230.695	62.605	304.762
Gener 10	230.864	62.005	304.183
Febrer 10	236.637	62.182	310.040
Març 10	245.480	62.789	319.419
Abril 10	260.476	63.980	335.662
Maig 10	280.042	65.089	356.607
Juny 10	285.079	65.236	361.969
Juliol 10	292.054	65.099	368.959
Agost 10	285.678	64.836	362.348

INCA 2005-2010.
Atur per sectors econòmics

	Aturats Indústria	Aturats Construcció	Aturats Serveis	Aturats Total
Gener 05	196	234	968	1.463
Febrer 05	188	206	945	1.414
Març 05	201	208	888	1.379
Abril 05	188	191	741	1.204
Maig 05	176	157	552	946
Juny 05	157	157	528	914
Juliol 05	153	195	522	935
Agost 05	202	230	568	1.056
Set. 05	192	194	600	1.034
Oct. 05	210	182	722	1.151
Nov. 05	203	184	956	1.384
Des. 05	201	204	990	1.432
Gener 06	192	201	978	1.417
Febrer 06	184	177	958	1.372
Març 06	179	162	901	1.292
Abril 06	174	143	750	1.104
Maig 06	158	132	638	969
Juny 06	134	160	596	928
Juliol 06	141	205	592	977
Agost 06	162	222	609	1.035
Set. 06	175	210	640	1.065
Oct. 06	198	193	748	1.179
Nov. 06	183	181	950	1.365
Des. 06	182	204	963	1.398
Gener 07	192	209	1.082	1.539
Febrer 07	191	197	967	1.402
Març 07	187	165	935	1.334
Abril 07	200	175	819	1.243
Maig 07	169	169	690	1.069
Juny 07	165	195	669	1.057
Juliol 07	161	253	660	1.106
Agost 07	178	327	705	1.247
Set. 07	172	281	737	1.236
Oct. 07	183	272	892	1.401
Nov. 07	174	272	1.045	1.543
Des. 07	173	314	1.044	1.585

	Aturats Indústria	Aturats Construcció	Aturats Serveis	Aturats Total
Gener 08	166	294	1.101	1.617
Febrer 08	166	310	1.070	1.616
Març 08	173	334	1.017	1.590
Abril 08	185	376	913	1.541
Maig 08	182	389	820	1.449
Juny 08	185	404	804	1.457
Juliol 08	183	487	817	1.558
Agost 08	185	603	888	1.758
Set. 08	197	606	1.019	1.899
Oct. 08	207	632	1.274	2.194
Nov. 08	220	679	1.506	2.487
Des. 08	221	800	1.534	2.639
Gener 09	248	812	1.543	2.670
Febrer 09	270	817	1.594	2.758
Març 09	272	826	1.615	2.800
Abril 09	264	819	1.523	2.682
Maig 09	265	805	1.415	2.559
Juny 09	275	803	1.328	2.501
Juliol 09	270	871	1.353	2.587
Agost 09	281	909	1.429	2.720
Set. 09	283	905	1.576	2.863
Oct. 09	292	885	1.784	3.076
Nov. 09	280	850	1.925	3.179
Des. 09	302	907	1.902	3.239
Gener 10	316	924	1.946	3.315
Febrer 10	315	925	1.996	3.380
Març 10	317	928	1.970	3.366
Abril 10	314	913	1.883	3.260
Maig 10	292	900	1.730	3.076
Juny 10	291	907	1.634	2.974
Juliol 10	299	906	1.569	2.924
Agost 10	315	952	1.573	2.981
Set. 10	311	888	1.685	3.033

INCA 2005-2009.**Mitjana anual d'aturats i aturats estrangers**

	MITJANA TOTAL ATURATS	MITJANA ESTRANGERS
2005	1.294	180
2006	1.175	203
2007	1.314	277
2008	1.818	480
2009	2.802	764

MALLORCA 2005-2010.**Atur per sectors econòmics i percentatge d'aturats d'Inca sobre el total d'aturats de Mallorca**

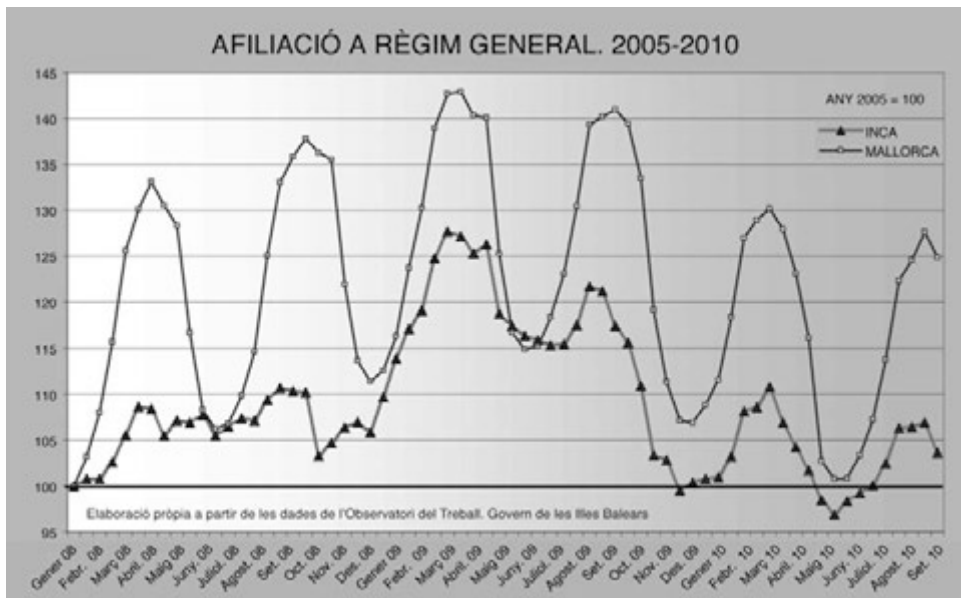
	ATURATS INDÚSTRIA	ATURATS CONSTRUCCIÓ	ATURATS SERVEIS	ATURATS TOTAL	% ATURATS INCA SOBRE MALLORCA
Gener 05	2.050	4.653	32.701	40.774	3,59
Febrer 05	1.934	4.244	29.781	37.440	3,78
Març 05	1.891	4.198	27.040	34.676	3,98
Abril 05	1.702	3.923	23.497	30.717	3,92
Maig 05	1.562	3.529	17.536	23.888	3,96
Juny 05	1.496	3.489	16.364	22.535	4,06
Juliol 05	1.537	3.911	16.200	22.726	4,11
Agost 05	1.638	4.671	16.307	23.654	4,46
Set. 05	1.578	4.003	16.836	23.448	4,41
Oct. 05	1.679	3.896	20.790	27.281	4,22
Nov. 05	1.748	3.981	29.602	36.346	3,81
Des. 05	1.792	4.428	30.006	37.249	3,84
Gener 06	1.775	4.128	29.874	36.866	3,84
Febrer 06	1.706	3.874	27.935	34.627	3,96
Març 06	1.605	3.590	25.834	32.128	4,02
Abril 06	1.429	3.369	21.010	26.780	4,12
Maig 06	1.346	3.143	17.310	22.695	4,27
Juny 06	1.313	3.185	15.898	21.271	4,36
Juliol 06	1.289	3.745	15.809	21.652	4,51
Agost 06	1.379	4.604	16.072	22.837	4,53
Set. 06	1.408	3.998	16.696	22.936	4,64
Oct. 06	1.506	3.706	20.117	26.227	4,50
Nov. 06	1.580	3.762	27.741	34.217	3,99
Des. 06	1.579	4.369	28.520	35.558	3,93
Gener 07	1.610	4.049	29.523	36.298	4,24
Febrer 07	1.500	3.753	27.169	33.433	4,19
Març 07	1.409	3.498	24.633	30.484	4,38
Abril 07	1.282	3.383	20.845	26.427	4,70
Maig 07	1.193	3.294	17.326	22.628	4,72
Juny 07	1.186	3.554	16.892	22.393	4,72
Juliol 07	1.191	4.411	17.287	23.622	4,68
Agost 07	1.293	5.312	17.509	24.819	5,02
Set. 07	1.287	4.571	18.250	24.861	4,97
Oct. 07	1.391	4.436	22.013	28.729	4,88
Nov. 07	1.491	4.845	29.651	37.037	4,17
Des. 07	1.566	5.474	30.293	38.356	4,13

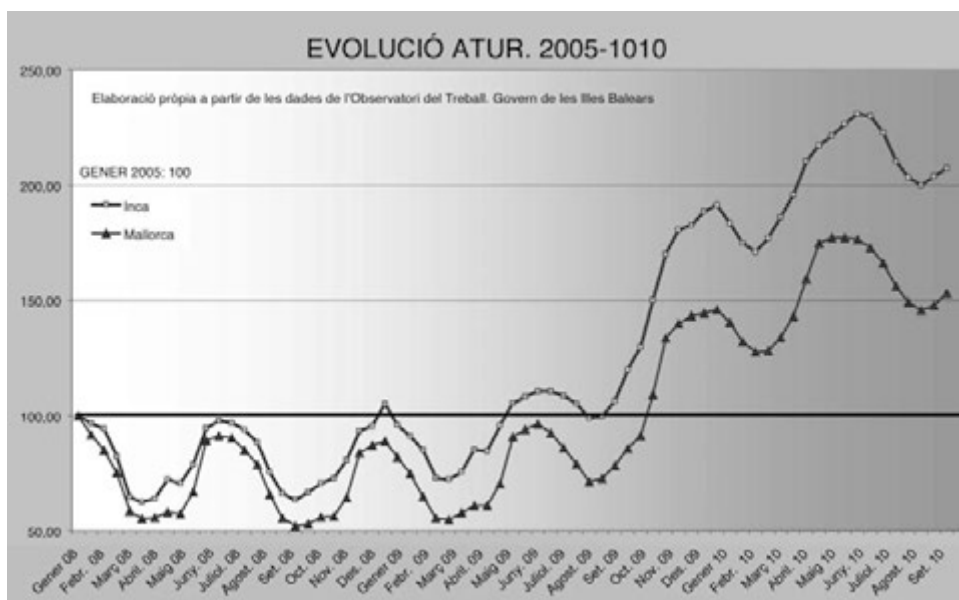
	ATURATS INDÚSTRIA	ATURATS CONSTRUCCIÓ	ATURATS SERVEIS	ATURATS TOTAL	% ATURATS INCA SOBRE MALLORCA
Gener 08	1.578	5.290	31.255	39.284	4,12
Febrer 08	1.528	5.290	29.593	37.658	4,29
Març 08	1.459	5.353	26.979	35.014	4,54
Abril 08	1.430	5.547	24.014	32.247	4,78
Maig 08	1.380	5.824	20.704	29.103	4,98
Juny 08	1.438	6.645	20.283	29.656	4,91
Juliol 08	1.494	8.111	21.003	31.953	4,88
Agost 08	1.644	9.722	22.134	34.945	5,03
Set. 08	1.765	9.458	24.387	37.196	5,11
Oct. 08	1.951	9.801	30.781	44.511	4,93
Nov. 08	2.226	10.361	39.836	54.530	4,56
Des. 08	2.390	11.643	41.005	57.119	4,62
Gener 09	3.232	12.776	41.054	58.455	4,57
Febrer 09	3.337	12.933	41.049	58.859	4,69
Març 09	3.333	13.192	40.986	59.462	4,71
Abril 09	3.232	13.454	38.245	57.288	4,68
Maig 09	3.114	13.173	35.061	53.901	4,75
Juny 09	3.129	13.203	33.138	52.061	4,80
Juliol 09	3.128	13.829	32.753	52.257	4,95
Agost 09	3.257	14.792	33.981	54.630	4,98
Set. 09	3.463	14.613	37.568	58.357	4,91
Oct. 09	3.741	14.495	43.802	64.983	4,73
Nov. 09	3.830	14.300	50.131	71.267	4,46
Des. 09	3.898	15.187	50.228	72.274	4,48
Gener 10	3.891	14.777	50.560	72.264	4,59
Febrer 10	3.861	14.468	50.321	71.924	4,70
Març 10	3.826	14.376	48.623	70.394	4,78
Abril 10	3.670	14.294	46.115	67.714	4,81
Maig 10	3.580	14.154	42.162	63.614	4,84
Juny 10	3.555	14.113	39.472	60.768	4,89
Juliol 10	3.541	14.050	38.259	59.391	4,92
Agost 10	3.599	14.587	38.539	60.180	4,95
Set. 10	3.639	14.004	41.110	62.402	4,86

LLOSETA, ALCÚDIA I SA POBLA 2005-2010. Atur mensual

2005	LLOSETA	ALCÚDIA	SA POBLA
Gener 05	262	1.334	545
Febrer 05	260	1.239	533
Març 05	253	1.097	513
Abril 05	224	807	425
Maig 05	192	314	283
Juny 05	169	232	264
Juliol 05	173	237	275
Agost 05	195	255	285
Set. 05	183	295	270
Oct. 05	199	560	341
Nov. 05	227	1.362	510
Des. 05	240	1.382	540
2006	LLOSETA	ALCÚDIA	SA POBLA
Gener 06	263	1.325	523
Febrer 06	254	1.175	464
Març 06	248	1.058	400
Abril 06	211	647	328
Maig 06	197	317	245
Juny 06	175	261	251
Juliol 06	171	265	265
Agost 06	172	270	289
Set. 06	176	294	275
Oct. 06	185	511	318
Nov. 06	218	1.245	449
Des. 06	241	1.327	463
2007	LLOSETA	ALCÚDIA	SA POBLA
Gener 07	253	1.315	459
Febrer 07	259	1.150	399
Març 07	232	1.003	343
Abril 07	200	598	271
Maig 07	159	296	212
Juny 07	162	268	239
Juliol 07	172	279	285
Agost 07	199	278	297
Set. 07	194	328	325
Oct. 07	209	642	385
Nov. 07	248	1.414	529
Des. 07	256	1.435	523
2008	LLOSETA	ALCÚDIA	SA POBLA
Gener 08	267	1.375	530
Febrer 08	278	1.252	520
Març 08	261	1.120	501
Abril 08	256	810	463
Maig 08	239	455	432
Juny 08	247	478	469
Juliol 08	252	471	527
Agost 08	270	505	537
Set. 08	314	587	576
Oct. 08	356	990	676
Nov. 08	403	1.758	848
Des. 08	425	1.764	884

2009	LLOSETA	ALCÚDIA	SA POBLA
Gener 09	453	1.746	889
Febrer 09	465	1.699	859
Març 09	471	1.626	887
Abril 09	465	1.386	868
Maig 09	461	1.095	818
Juny 09	431	916	782
Juliol 09	434	844	803
Agost 09	448	849	846
Set. 09	489	1.079	883
Oct. 09	531	1.533	983
Nov. 09	578	2.066	1.079
Des. 09	575	2.033	1.147
2010	LLOSETA	ALCÚDIA	SA POBLA
Gener 10	592	1.921	1.155
Febrer 10	614	1.888	1.119
Març 10	567	1.773	1.103
Abril 10	550	1.593	1.058
Maig 10	530	1.251	1.014
Juny 10	525	1.083	971
Juliol 10	502	1.009	949
Agost 10	526	961	944
Set. 10	546	1.134	962

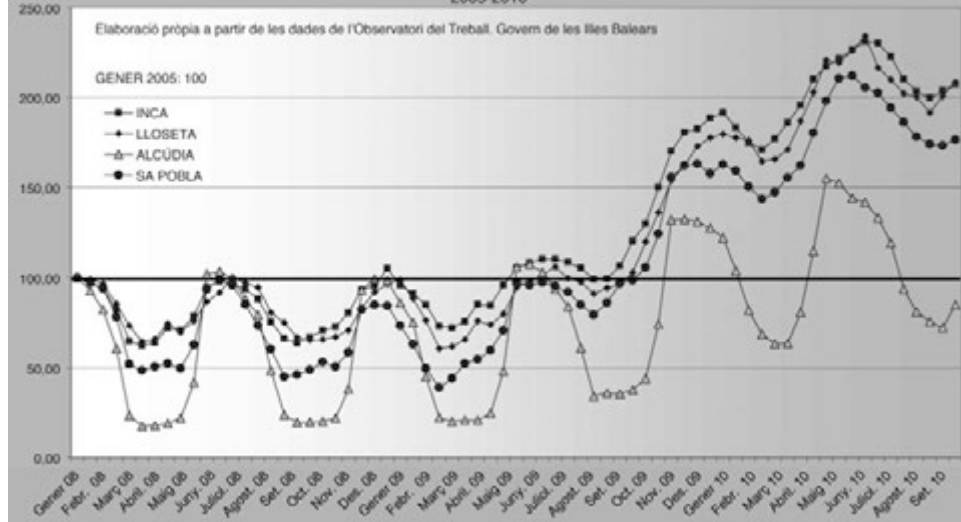

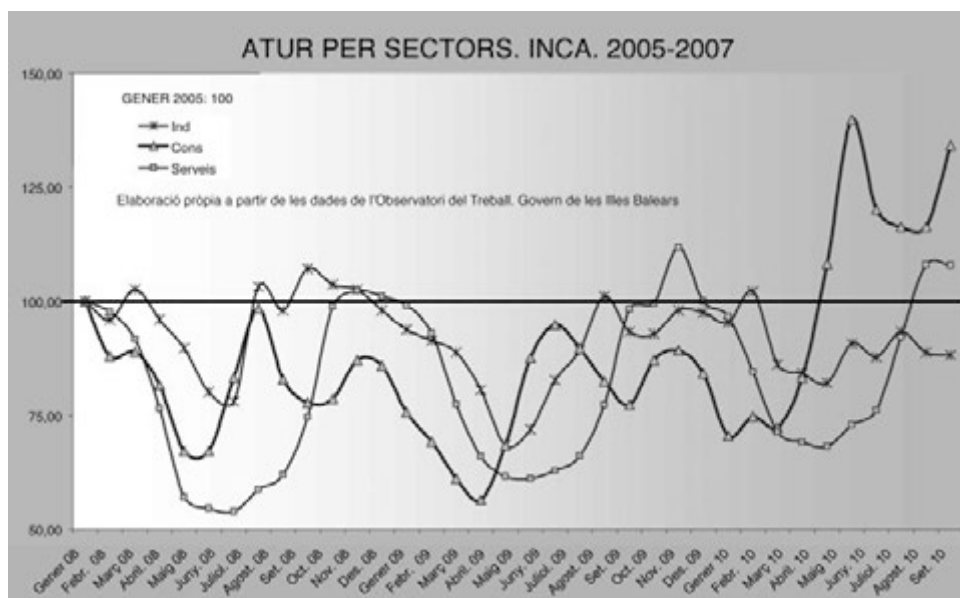
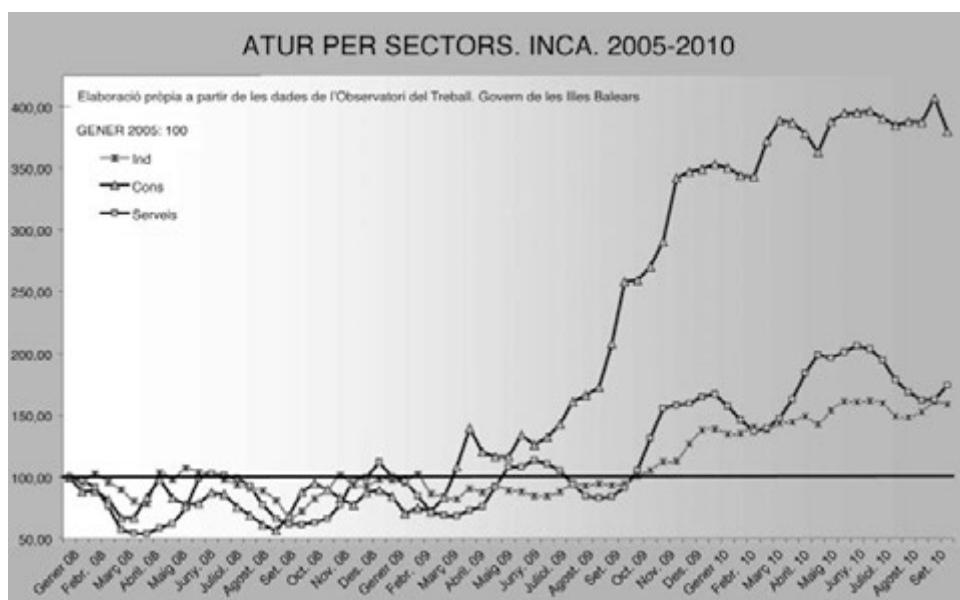

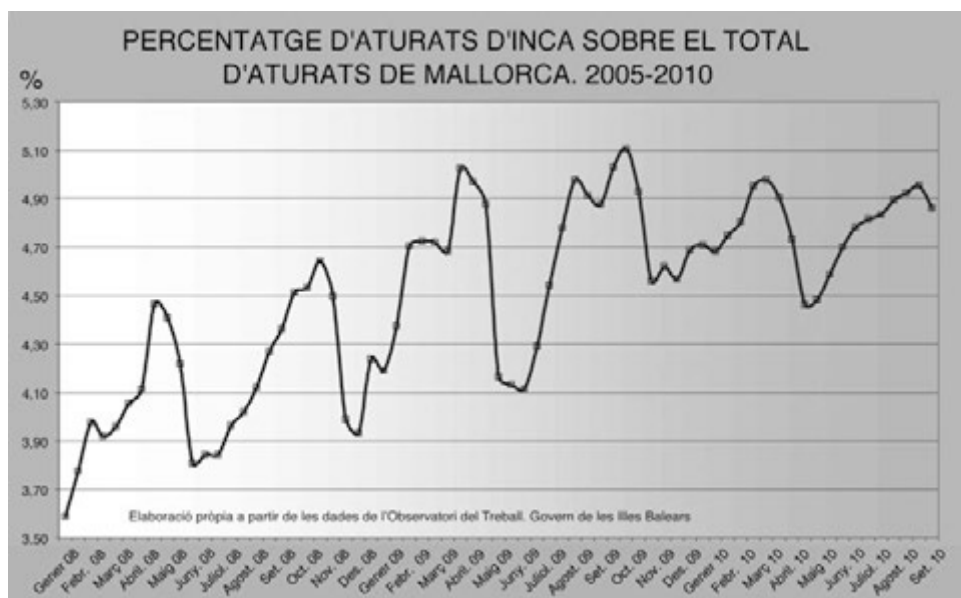
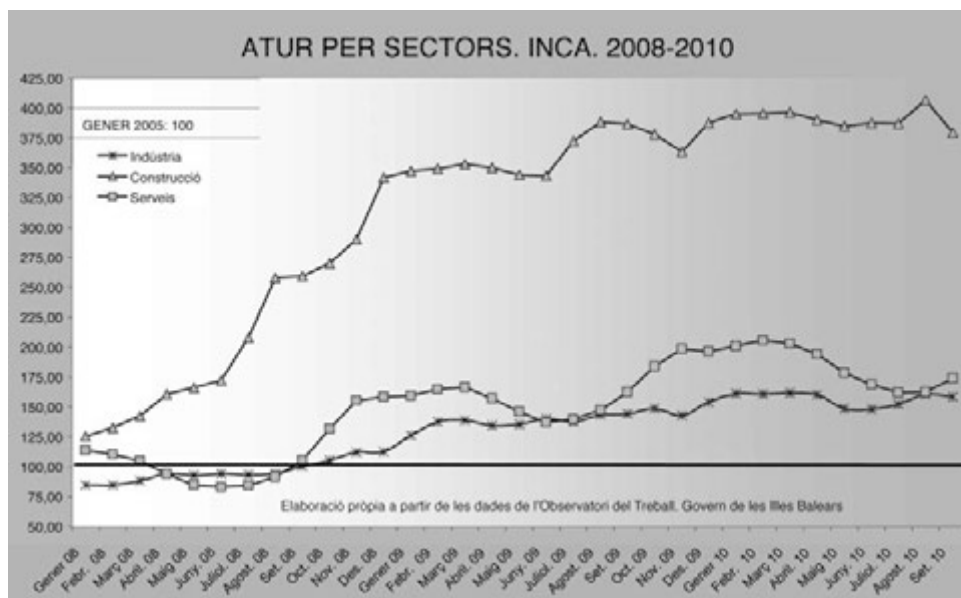
VARIACIÓ INTERANUAL DE L'ATUR INCA I MALLORCA. 2006-2010

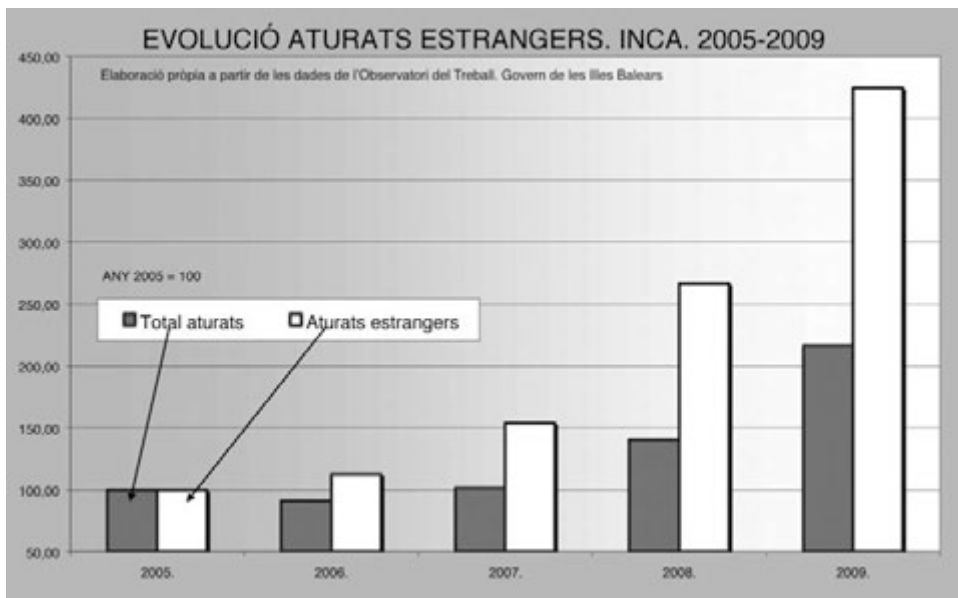

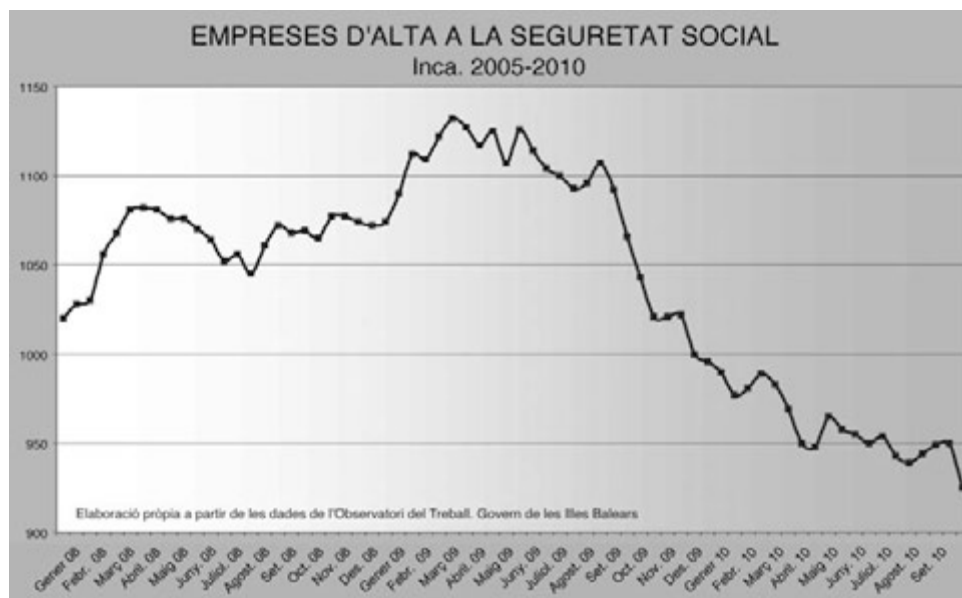
ATUR A INCA, LLOSETA, ALCÚDIA I SA POBLA 2005-2010

XIX JORNADES
D'ESTUDIS LOCALS

